

Oznaka poročila: ARRS-CRP-ZP-2012-05/16

ZAKLJUČNO POROČILO O REZULTATIH CILJNEGA RAZISKOVALNEGA PROJEKTA

A. PODATKI O RAZISKOVALNEM PROJEKTU

1. Osnovni podatki o raziskovalnem projektu

Šifra projekta	V5-1032
Naslov projekta	Percepcija slovenske manjšine v Italiji v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega
Vodja projekta	21518 Vlado Kotnik
Naziv težišča v okviru CRP	2.05.01 (Ne) propustnost skupnega slovenskega medijskega prostora, ob (ne) vključevanju zamejskega medijskega prostora
Obseg raziskovalnih ur	962
Cenovni razred	B
Trajanje projekta	10.2010 - 09.2012
Nosilna raziskovalna organizacija	1510 Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper Università del Litorale Centro di ricerche scientifiche di Capodistria
Raziskovalne organizacije - soizvajalke	507 Inštitut za narodnostna vprašanja
Raziskovalno področje po šifrantu ARRS	5 DRUŽBOSLOVJE 5.06 Politične vede 5.06.03 Komunikologija
Družbeno-ekonomski cilj	10. Kultura, rekreacija, religija in sredstva javnega obveščanja

2. Raziskovalno področje po šifrantu FOS¹

Šifra	5.08
- Veda	5 Družbene vede
- Področje	5.08 Mediji in komunikacije

3. Sofinancerji²

	Sofinancerji	
1.	Naziv	Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu

	in po svetu
Naslov	Komenskega 11, 1000 Ljubljana, E-mail: urad.slovenci@gov.si

B. REZULTATI IN DOSEŽKI RAZISKOVALNEGA PROJEKTA

4. Povzetek projekta³

SLO

Raziskava je s svojo temeljno teoretsko, analitsko in aplikativno podmeno v interdisciplinarni maniri, zlasti antropološki in komunikološki perspektivi osvetlila položaj in podobo slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem v slovenskih dominantnih nacionalnih, regionalnih kakor tudi zamejskih medijih. Tu je bil preverjan ne le pogled, kakršnega o manjšinah producirajo nekateri vplivni slovenski množični mediji – to smo preverili na podlagi analize izbranih medijskih gradiv –, pač pa tudi potencialen razkorak med samopercepcijo manjšine o odnosu slovenskih medijev do nje in recepcijo manjšine s strani slovenske medijske javnosti, kar smo skušali doseči na podlagi uporabe kvalitativne antropološke terenske metode z izdelavo etnografije za posamezna manjšinska področja.

Te projektne cilje smo dosegli z naslednjo diferencirano tematsko organizacijo raziskovalne vsebine na dve projektni nalogi: 1) Prisotnost manjšin in »zamejskih prostorov« v slovenskih množičnih medijih; 2) Dostopnost medijev iz »matične domovine« v luči krepiteve čezmejnih komunikacijskih tokov. Tako kvantitativna kakor kvalitativna analiza poročanja o manjšinskih in »zamejskih temah« slovenskih nacionalnih medijev sugerirata, da mediji, pa naj bodo to manjšinski ali iz Slovenije, dogodke preko meje največkrat predstavljajo tako, kakor so jih definirali organizatorji, pomene razložijo, kakor jih podajo organizatorji, ter le redko intervenirajo s kritičnim ali analitičnim diskurzom. Podatki iz raziskave tudi signalizirajo, da v koliko se že pojavi kakšen poglobljeni ali razširjeni komentar, denimo v regionalnem časopisju, v tovrstnih novinarskih žanrih ni zaslediti kontekstualne obravnave konfliktnih tem, marveč zgolj najbolj bazičen informativen opis brez zahtevnejših intelektualnih, analitičnih ali zgodovinskih investicij pri obdelavi problematike ali interpretaciji tematike. Konflikti, ki prednjačijo v sporočanjem diskurzu, so praviloma predstavljeni tako, kakor so ga nameravali predstaviti ali plasirati njegovi glavni družbeni akterji (denimo predstavniki manjšine, predstavniki slovenske, italijanske, avstrijske ali madžarske oblasti ipd.). Naša medijska analiza je zato skušala gornje ugotovitve kvantitativno (z metodo kodiranja besedil) in kvalitativno (z diskurzno analizo besedil) nadgraditi s pogledom, ki je bil doslej pri tovrstnih raziskavah premalo izkoriščen ali le parcialno izveden, ko gre za raziskovanje komunikacijskih režimov mejnosti in obmejnosti s prisotnostjo manjšinskih populacij v Italiji, Avstriji in na Madžarskem in njihove percepcije v Sloveniji, in sicer z izvedbo polstrukturiranih intervjujev, ki pa so razrahljali mit o enovitem manjšinskem razumevanju idioma »skupnega slovenskega kulturnega prostora« kot garanta večje prosperitete ali razvoja manjšine. Etnografija sugerira, da lahko ta politični idiom kvečjemu morda prispeva k intenzivnejšemu čezmejnemu sodelovanju in komuniciranju, ne pa k realitetnemu nacionalnemu afirmiranju manjšin.

ANG

The research with its fundamental theoretical, analytical and applied content in the interdisciplinary manner, especially anthropological and media & communication studies perspective, highlighted the situation and image of Slovenian minorities in Italy, Austria and Hungary, namely in Slovenian dominant national, regional and foreign media. The research based on collected media material did not only verify the view, produced by some influential Slovenian mass media about minorities but it also verified the potential discrepancy between self-perception of a minority in relation, which the Slovenian media have with the minorities, and the reception of a minority by the Slovenian media public, which we tried to achieve on the basis of anthropological field methods and the production of ethnography for individual minority areas.

These project goals were achieved with the following differentiated organisation of research content in two project tasks: 1) The presence of minorities and "Slovenian minority spaces" in Slovenian mass media; 2) The access of media from "homeland" in the sense of strengthening cross-border communication currents. Quantitative and qualitative analysis of reporting on

minority and "Slovenian minority-related" subjects by Slovenian national media suggest that media present events that happen across the border, as they are defined by organisers, they explain the contents as provided by organisers, and they only rarely intervene with their critical and analytical discourse. The data also signal that if there is any extended comment, for instance in regional newspapers, no contextual discussion of conflict topics is then present in such journalist genres, but they only provide the basic informative description without more profound analytical or historical investments in the interpretation of the topic. Conflicts that are present in the information discourse are mostly presented in such way as was planned to be presented by its main social players (for instance the representatives of minority, the representatives of Slovenian, Italian, Austrian or Hungarian authorities etc.). Our media analysis therefore tried to upgrade the above mentioned findings in a quantitative (by text coding method) and qualitative way (by discourse analysis of texts), namely by presenting a view which was insufficiently exploited or only partially implemented in such research so far, when the research applied to communication regimes of borders with the presence of minority populations in Italy, Austria and Hungary, and their perception in Slovenia; namely by implementing semi-structured interviews which have broken the myth on single minority understanding of the idiom of "common Slovenian cultural space" as the warranty for greater prosperity or the development of minority. The ethnography suggests that this political idiom might contribute to a more intensive cross-border cooperation and communication and not to national affirmation of minorities.

5. Poročilo o realizaciji predloženega programa dela na raziskovalnem projektu⁴

REZULTATI KVANTITATIVNE ANALIZE MEDIJEV

V okviru prve projektne naloge »**Prisotnost manjšine in 'zamejskega prostora' v slovenskih množičnih medijih**«, smo izvedli analizo prispevkov slovenskih in manjšinskih medijih. V vzorec je bilo zajetih sedem časnikov, od katerih so bili trije slovenski, kar pomeni, da je uredništvo oziroma sedež časnika lociran v Republiki Sloveniji, točneje v Kopru, Mariboru in Ljubljani, ter štirje manjšinski, ki so imeli uredništva locirana v Trstu (Italija), Monoštru (Madžarska) in v Celovcu (Avstrija), ter devet spletnih medijev. Vzorec slovenskih časnikov so sestavljali: Primorske novice (Koper), Večer (Maribor) in Delo (Ljubljana), vzorec časnikov slovenske manjšine pa časniki Primorski dnevnik (Trst), Porabje (Monošter), Novice, (Celovec) ter Nedelja (Celovec). Vseh analiziranih člankov je bilo 290, od tega 115 prispevkov slovenskih časnikov in 175 prispevkov manjšinskih časnikov.

Glavno vodilo spremljanja medijskih vsebin je bila hipoteza, da se slovenski časniki poslužujejo drugačnih poti produkcije novic kakor pa časniki slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Na podlagi te hipoteze so bile določene štiri glavne osi spremljanja prispevkov. Prva os zaznamuje spremljanje vsebine glede na tip prispevkov (ali je prispevek novica, komentar, intervju,..), glede na vir prispevka (ali je prispevek avtorsko delo novinarja, je povzet po agencijskih novicah, ...) in glede na vrsto manjšine, ki nastopa v prispevku. Analiza je pokazala, da glede na tip prispevka ni statistično značilnih razlik med slovenskimi in manjšinskimi časniki, kar kaže na dokaj podobno organizacijo produkcije časnikov. Statistično značilne razlike pa so se pokazale pri analizi virov prispevkov, saj so slovenski mediji v 12 % prispevkov kot vir informacij navajali agencijske servise, medtem ko so bile tiskovne agencije pri manjšinskih medijih vir informacij le v slabih 3 %. Prav tako so manjšinski mediji bolj odprti za dostop civilno-družbenih skupin do samega medija in s tem do javne sfere, saj so bile te skupine vir novic v štirih odstotkih, pri slovenskih medijih pa samo v dobrih dveh. Test je pokazal značilne razlike med obema vrstama časnikov ob zanemarljivem tveganju napačnega sklepanja. Še večje razlike med slovenskimi in manjšinskimi mediji pa nastopajo pri deležu poročanja o vrsti manjšine. Te razlike niso velike pri poročanju o manjšini v Italiji, se pa največje razlike pokažejo pri poročanju o manjšini v Avstriji, o kateri poročajo slovenski časniki v 37 %, manjšinski pa v 52 % prispevkov, tako da razlika znaša devetnajst odstotnih točk.

Druga os spremljanja razlik temelji na teoriji Oscarja Gandyja, ki je dokazoval, da se časniki poslužujejo subvencioniranih novic, tj. novic, ki jih pripravljajo viri, ki lahko informacije ponudijo ceneje kakor druge skupine ali državljani ter spadajo v sistemsko področje delovanja družbe. Za razliko od javne sfere, ki predstavlja odprt prostor za svobodno razpravljanje državljanov, sistemsko območje naseljujejo akterji z močjo in denarnimi sredstvi za promocijo svojega

delovanja, kakor je to značilno denimo za politični sistem. Delovanje teh akterjev največkrat promovirajo njihove lastne službe za odnose z javnostjo, s čimer pridobijo aktivno vidnost, novinarji pa jih smatrajo kot kredibilen in lahko dostopen vir novic. Na podlagi takšnega pristopa k produkciji novic se javna sfera siromaši oziroma jo izkoriščajo elite za promocijo svojih partikularnih interesov. Konkretno se to v naši raziskavi kaže v tem, da so bili glavni akterji iz Slovenije v obeh vrstah časnikov (slovenskih in manjšinskih) ravno slovenski politiki, in sicer v 37 oziroma 30 %, kar ob upoštevanju, da v 43 oziroma 55 % v člankih ni bilo slovenskih akterjev, zelo visok delež. Ob tem naj dodamo, da so manjšinski mediji posvečali pozornost tudi slovenskim akterjem, ki prihajajo iz gospodarskega sektorja, v slovenskih časnikih pa ni bilo najti niti enega članka, v katerem bi bili glavni akterji poleg manjšine tudi gospodarstveniki. Prav tako pa so bili glavni akterji v časnikih tudi manjšinski politiki, in sicer v obeh vrstah časnikov v slabih 21 % vseh prispevkov. Vsi drugi akterji so dosegli nižje odstotke. Za samo raziskavo je osrednjega pomena tudi podatek, da so v manjšinskem tisku nastopali manjšinski mediji kot glavni akter v dobrih 7 %, v slovenskih medijih pa je bila medijsko tematiko najti samo v enem odstotku člankov. Iz tega zornega kota je mogoče sklepati, da zaprtosti slovenskega prostora mediji ne naslavlja, prav tako kakor tudi ne druge medijske problematike, ki je povezana z narodnostnimi manjšinami.

Tretjo problemsko os pa podpira hipoteza, da slovenski in manjšinski mediji različno poudarjajo vzroke situacij, ki so temelj medijskega poročanja. Politiko večinske države, torej Italije, Avstrije in Madžarske kot izvor dogajanja definira 66 % slovenskih medijev in dobrih 51 % manjšinskih medijev. Slovenski časniki torej več poročajo o povezavah med političnim sistemom večinske države in manjšinami kakor pa manjšinski mediji. Ob tem je potrebno povedati, da vzrok ne definiramo nujno kot problemski vzrok, saj je dogajanje lahko tudi v korist manjšine oziroma ni rečeno, da v nastali situaciji akterji nastopajo kot udeleženci konflikta. Razlika je statistično značilna in omogoča postavitev hipoteze, da slovenski mediji oziroma akterji, ki nastopajo v prispevkih, raje opisujejo dogajanje med večinsko politiko in manjšino kakor pa med manjšino in slovenskim političnim sistemom. Kot vzrok nastale situacije pa obe vrsti medijev enako pogosto definirata politiko slovenske države in pa manjšinsko politiko, kar kaže na konsenz o vzrokih dogajanja, ki je opisan v medijih. Ko pa mediji poročajo o tematikah, ki imajo vzrok v Evropski Uniji, pa manjšinski mediji kot vzrok kar dvakrat pogosteje navajajo evropsko politično dogajanje. Zaključimo lahko, da so kljub tematikam, ki obravnavajo procese evropske integracije, manjšinski mediji bolj usmerjeni v širše kontekstualiziranje dogodkov in bralcem poskušajo prikazati posledice družbenega dogajanja v širši luči. Obenem lahko rečemo, da s tem odpirajo tudi evropsko javno sfero ali vsaj dajejo vpogled vanjo. Na tej problemski osi najdemo statistično značilne razlike tudi pri poudarku na gospodarskem sistemu kot vzroku dogajanja, saj manjšinski mediji ekonomsko aktivnost definirajo kot izvor dogodkov v 7,5 % člankov, slovenski mediji pa samo v slabem odstotku.

Četrta problemska os pa izhaja iz hipoteze, da mediji posvečajo različno pozornost tematikam, ki zadevajo manjšino. Raziskovalci so se odločili, da bodo prispevke razvrščali glede na to, kolikšno pozornost mediji posvečajo naslednjim tematikam: manjšinskim pravicam (izpolnjevanje, kršenje, njihova definicija; sem spada pravica do izražanja v slovenskem jeziku, do dvojezičnih tabel, ... ne pa pravica do financiranja), financiranju manjšin, manjšinskih institucij, organizacij, (ne)usklajenosti manjšine, njenih predstavnikov, (ne) vključevanju manjšine v slovenski družbeni prostor ter ekonomskemu (ne)sodelovanju med slovenskimi in manjšinskimi podjetji. Pri štirih tematikah od petih je bila razlika statistično značilna, največja pa pri manjšinskih pravicah. Slovenski mediji so o pravicah manjšin v 77 % vseh člankov, manjšinski pa le v 35 %. Slika pa je obrnjena pri tematici financiranja manjšin, ob tem, da so odstotki nižji. O financiranju manjšin poroča 7 % slovenskih oziroma 20 % manjšinskih medijev. O (ne)usklajenosti manjšine pri srečevanju z določenimi družbenimi situacijami pa zopet več poročajo slovenski mediji, skoraj trikrat manj pa manjšinski mediji. O ekonomskem sodelovanju med slovenskimi in manjšinskimi podjetji pa več poročajo slednji – v 10 % vseh člankov, slovenski pa le v 1,7 % vseh člankov, ki obravnavajo manjšino.

REZULTATI KVALITATIVNE ANALIZE MEDIJEV

Prisotnost slovenskih nacionalnih manjšin v slovenskih medijih je v veliko več primerih posledica predvsem konfrontacije manjšine z večino ali preprirov znotraj manjšine same. Slovenski

mediji v mnogih primerih prispevajo k folklorizaciji podajanja novic iz zamejskega prostora. Premalo je poudarka na posredovanju „pozitivnih“ novic ter dosežkov na različnih področjih življenja slovenskih manjšin v sosednjih državah. Ugotavljamo, da obstaja pomemben razkorak v nesorazmernosti poročanja; tako zamejski mediji vključujejo lokalne novice kot prevladujoč element poročanja, medtem ko slovenski mediji največ pozornosti namenjajo dogodkom meddržavni ali manjšinski politiki. Pri tem zamejski mediji v manjši meri pokrivajo tudi t.i. civilnodružbeno dogajanje v Sloveniji, medtem ko slovenski poročajo pretežno o konfliktnih situacijah političnega značaja.

V slovenskem medijskem prostoru ne moremo govoriti o obstoju tipične medijske podobe nacionalnih manjšin. Manjšine so v medijih predstavljene v povezavi z aktualnim političnim dogajanjem oz. glede na specifično temo. Medijska pozornost se nanaša predvsem na probleme, napetosti in konflikte. Manjšine so v slovenskih medijih nevidne in mnogokrat stereotipno predstavljene. Seveda to ni pokazatelj ničesar drugega kakor medijskega zaznavanja aktualnosti teme in uporabe subvencioniranih novic. Tako slovenski kakor zamejski mediji manjšinske dogodke največkrat predstavijo tako, kakor so jih oblikovali organizatorji dogodkov, medtem ko avtonomna kritična novinarska refleksija teh dogodkov pogosto umanjka, zaradi česar se marsikdaj ustvari napačen oziroma izkrivljen vtis o stanju narodne skupnosti oziroma manjšine. Pri podajanju novic iz slovenskega zamejstva v osrednjeslovenskih medijih zaradi odsotnosti t.i. »lokalnega žurnalizma«, ki je temelj in jedro poročanja slovenskih manjšinskih medijev, mediji iz Slovenije niso zanimivi za pripadnike slovenskih narodnih skupnosti. Opazno je, da kljub novim tehnološkim možnostim (npr. spletnih medijev) ti niso izkoriščeni v zadostni meri.

Kar zadeva najvplivnejšega slovenskega nacionalnega medija, tj. RTV Slovenija, se da konstatirati, da RTV Slovenija sicer namenja prostor slovenskim narodnim skupnostim v sosednjih država, vendar se pogostokrat dogaja, da dogodki iz zamejstva »tekmujejo« z dogodki zunanjepolitične redakcije in je potemtakem odvisno od posameznih urednikov in redaktorjev, ali so uvrščeni v osrednje informativne oddaje.

DISKURZNA ANALIZA ETNOGRAFIJE

V okviru projektne naloge "**Dostopnost medijev iz 'matične države' v luči krepitev čezmejnih komunikacijskih tokov**" je bilo opravljeno obsežno antropološko terensko delo med informatorji (v obliki polstrukturiranih intervjujev). V okviru petih tematskih sklopov (1. Sklop: Obstoj meje / odprava meje + vloga medijev; 2. Sklop: Simbol manjšine + vloga medijev; 3. Sklop: Dostopnost od medijskih vsebin (s poudarkom na medijih iz Slovenije); 4. Sklop: Čezmejno sodelovanje in komuniciranje; 5. Sklop: Skupen medijski prostor) so manjšinski informatorji iz Italije, Avstrije in z Madžarskega kot problem medijskega poročanja izpostavili naslednje procese: folklorizacija manjšin (urbana kultura manjšine je zapostavljena v primerjavi z njenimi folklorističnimi podobami); getoizacija manjšin (v primeru slovenskih medijev bi morala manjšina nastopati v vseh vrstah oddaj, ne zgolj v posebnih oddajah); tabloidizacija manjšin (zanimanje slovenskih medijev za konflikte, škandale, senzacionalne novice, medtem ko jih manjšinski vsakdan ne zanima); stereotipizacija manjšin (številni predsodki in stereotipi o manjšincih izvirajo iz nepoznavanja: »kako lepo govorite slovensko, pa ste iz Trsta«); eksotizacija manjšin (prikazovanje manjšin kot nekaj posebnega); rediskurzifikacija manjšin (odsotnost refleksivne sposobnosti medijev, da s spremembo diskurza v poročanju o manjšinah, prispevajo k destereotipizaciji manjšin); uniformizacija manjšin (Trst, Celovec ali Monošter kot politični simboli položaja slovenske manjšine v Italiji, Avstriji ali na Madžarskem, čeravno so razlike znotraj manjšinskih območij lahko precejšnje in nikakor enovite ali homogene).

6. Ocena stopnje realizacije programa dela na raziskovalnem in zastavljenih raziskovalnih ciljev²

Izvajalec in soizvajalec projekta menita, da je bila glede na začetno združevanje dveh raziskovalnih ekip po predlogu sofinancerja projekta v eno skupno in glede na dokaj različna izhodišča prvotnih projektnih aplikacij vsake raziskovalne ekipe posebej realizacija nanovo zastavljenih skupnih del in opravljenih raziskovalnih nalog na zavidljivo visoki stopnji.

Pri realizaciji prve faze projekta, tj. projektne naloge z naslovom "**Prisotnost manjšine in 'zamejskega prostora' v slovenskih množičnih medijih**" ni prišlo do večjih odstopanj od stopnje realizacije, kakršna je bila predvidena v prvem in drugem Vmesnem poročilu za obdobje 1. 10. 2010 - 15. 11. 2010 ter za obdobje 15. 11. 2010 - 15. 9. 2011. Glede na predvideno

časovnico dela na projektu ocenjujemo, da je delo potekalo v skladu z načrtom. Kakor je bilo predvideno, je bila na projektu opravljena obsežna kvantitativna in kvalitativna analiza poročanja slovenskih in manjšinskih medijev o manjšini ter njenih tematikah. Nadalje so bili kvantitativni rezultati statistično obdelani in podvrženi kvalitativni interpretaciji.

Pri realizaciji druge faze projekta, tj. projektne naloge "**Dostopnost medijev iz 'matične države' v luči krepitve čezmejnih komunikacijskih tokov**", ki se je izvajala na manjšinskem terenu v obliki intervjujev, je bila pridobljena obsežna in dragocena etnografija. Priprava in izdelava metod za izvedbo terenskega dela je potekala v obdobju 15. 9. 2011 - 31. 12. 2011. V okviru te naloge so se prakticirale antropološke terenske metode. Ta projektna naloga je bila kasneje, in sicer dne 5. 6. 2012 nadgrajena še z uspešno organizacijo okrogle mize z naslovom »Vloga medijev pri prikazovanju slovenskih nacionalnih manjšin«, na kateri je sodelovalo devet predstavnikov slovenskih in manjšinskih medijev. Diskusija, ki jo je raziskovalna ekipa tudi posnela in transkribirala za morebitno uporabo drugih interesentov, je osvetlila nekaj aspektov sedanjih aktualnih razmer na področju medijskega prikazovanja slovenskih nacionalnih manjšin v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem.

Za podrobnejše razumevanje organizacijskih, epistemoloških in metodoloških aspektov pričujočega zaključnega poročila o realizaciji projekta priporočamo v pregled še naslednje podporne dokumente projekta, ki so že bili posredovani financierju oz. sofinancierju:

- »Dogovor o delitvi dela in sredstev pri izvajanju projekta št. V5-1032«, vključno z »Zapisnikom z usklajenim programom dela za izvedbo skupnega projekta«
- Prvo poročilo: »Vmesno poročilo« za obdobje od 1. 10. 2010 do 15. 11. 2010
- Drugo poročilo: »Vmesno poročilo« za obdobje od 15. 11. 2010 do 15. 9. 2011
- Tretje poročilo: »Letno poročilo o rezultatih ciljnega raziskovalnega projekta za leto 2011«

Poleg zaključnega poročila bo sofinancierju posredovano še razširjeno zaključno poročilo.

7. Utemeljitev morebitnih sprememb programa raziskovalnega projekta oziroma sprememb, povečanja ali zmanjšanja sestave projektne skupine⁶

Glede na bilateralni dogovor izvajalca in soizvajalca projekta menimo, da pri skupnem izvajanju projekta ni prišlo do znatnih sprememb glede na zastavljene načrte. Bi pa želeli ob tem financierju in sofinancierju raziskave podati nekaj konkretnih predlogov za izboljšanje slovenske medijske politike glede vloge medijev pri prikazovanju slovenskih nacionalnih manjšin:

- mediji v Sloveniji preveliko pozornosti posvečajo političnim dogodkom in njihovim akterjem, v povezavi z manjšinami, premalo pa jih zanimajo »majhne zgodbe« manjšin (prehod od žurnalizma »from above« k žurnalizmu »from below«);

- mediji v Sloveniji prej posvetijo pozornost negativnim zgodbam, škandalom, političnim konfliktom, ekscesom, manj pa sistematičnemu spremljanju manjšinskega vsakdan (prehod od senzacionalističnega k permanentnem žurnalizmu);

- TV in radijske oddaje, ki so posvečene manjšinam, morajo pri gledalcih vzbuditi ne le pozornost, ko so izpostavljeni problemi manjšin, pač pa morajo vzbuditi interes po boljšem spoznavanju krajev, kjer živijo manjšine (destinacijski žurnalizem)

- slovenske nacionalne manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem v slovenskih množičnih medijih nimajo samoumevnega položaja: primanjkuje kvalitetnih, raznolikih, predvsem pa celovitih informacij, ki se prepogosto fokusirajo zgolj na notranji »svet manjšine«, povsem pa zanemarijo druge tamkajšnje družbene agense (npr. večinsko populacijo, druge etnične in drugovrstne manjšine s področja, kjer sicer živi tudi slovenska nacionalna manjšina). Celovitejša obravnava »zamejstva« z vsemi njegovimi, ne le slovenskimi družbenimi agensi, bi dvignila možnosti za boljše poznavanje tudi manjšin in njihovih umestitev v posamezne politične ter družbene realnosti (holistični žurnalizem);

- poročanje o manjšinah v nacionalnih slovenskih medijih ne bi smelo biti omejeno le na t.i. »posebne« oddaje, rubrike ipd., namenjene specialno manjšinam, pač pa bi morale biti

uvrščeno v vse oddaje oz. rubrike v različnih oblikah, od športne, mladinske, kulturne do gospodarske ipd., pri čemer ta umestitev ne smela biti izvedena na račun ukinitve posebnih oddaj (integrativni žurnalizem);

- medijska nesenzibilnost ali pomanjkanje dobršne mere senzibilnosti in profesionalne, če ne že osebne afinitete za teme manjšine ni le rezultat nepoznavanja manjšine, o kateri se zgolj občasno ali priložnostno poroča, pač pa to novinarsko nepoznavanje reproducira nepoznavanje tudi pri konzumentih medijskih sporočil o manjšini (prehod od diletantskega k afinitetnemu žurnalizmu);

- Vlada RS in RTV Slovenija morata še naprej vlagati v vidnost in doseg signala RTV Slovenija. Pri uvajanju digitalizacije RTV je treba upoštevati želje slovenskih manjšin, jih sproti obveščati o novostih in po zmožnostih enakopravno vključevati. Vlada RS in RTV Slovenija morata zagotoviti sprejem nacionalnega radijskega in televizijskega programa na vseh tistih področjih v sosednjih državah, kjer strnjeno biva slovenska nacionalna manjšina.

8. Najpomembnejši znanstveni rezultati projektne skupine⁷

Znanstveni dosežek			
1.	COBISS ID	2049747	Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO	Scholars and intellectuals in transition: On the social position of culture, science and intellectual work in postsocialist Slovenia
		ANG	Scholars and intellectuals in transition
	Opis	SLO	Članek se ukvarja z družbeno pozicijo in vlogo učenjakov, znanstvenikov, intelektualcev in raziskovalcev v "družbah v tranziciji", pri čemer si za primer analize vzame primer Slovenije. Izpostavi zlasti družbene prisile, ki raziskovalno delo potiskajo v sfero neoliberalnega podjetja v postsocialistični Sloveniji.
		ANG	The article deals with the social position and role of scholars, intellectuals, scientists and researchers in the "societies of transition", by taking the example the Slovenian case study. Different social constraints that force the intellectual work into the neoliberal enterprise in postsocialist Slovenia are revealed.
	Objavljeno v	Africarhetoric publishing; African yearbook of rhetoric; 2011; Vol. 2, no. 1; str. 53-61; Avtorji / Authors: Kotnik Vlado	
	Tipologija	1.01 Izvirni znanstveni članek	
2.	COBISS ID	12040013	Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO	Slovenci na Madžarskem v luči popisov prebivalstva
		ANG	Slovenians in Hungary in the light of Population Countings
	Opis	SLO	Prispevek v zgodovinski perspektivi obravnava problematiko slovenske manjšine na Madžarskem v luči popisov prebivalstva. Pri tem so izpostavljene tako politične, demografske, kakor tudi ekonomske in družbene dileme, ki spremljajo ta proces rapidnega zmanjševanja članov slovenske manjšine na Madžarskem.
		ANG	The contribution deals with the problems of Slovenian ethnic minority in Hungary in the light of past population countings. By examining the process of rapid decrease of members of Slovenian minority in Hungary, some crucial political, demographic as well as economic and social dimensions of the problem are discussed.
	Objavljeno v	Institut Jožef Stefan; Soočanje z demografskimi izzivi v Evropi; 2011; Str. 46-49; Avtorji / Authors: Munda Hirnök Katalin	
	Tipologija	1.08 Objavljeni znanstveni prispevek na konferenci	

9. Najpomembnejši družbeno-ekonomsko relevantni rezultati projektne skupine⁸

Družbenoekonomsko relevantni dosežki			
1.	COBISS ID	11977293	Vir: COBISS.SI
Naslov	SLO	Aktivnosti, pričakovanja in zahteve mladinskih organizacij koroških Slovencev	
	ANG	Activities, expectations and demands of Youth Organisations of Carinthian Slovenians	
Opis	SLO	Prispevek je orisal delovanje mladinskih organizacij koroških Slovencev. Prikazal je njihovo organiziranost, aktivnosti in pričakovanja do aktualnih vprašanj predvsem v zvezi z (ne) uresničevanjem 7. člena ADP in ostalih manjšinskih pravic koroških Slovencev. Ugotovitve prispevka zavračajo očitke tistih, ki slovenski mladini na avstrijskem Koroškem očitajo popolno nepolitičnost, neaktivnost in nezainteresiranost za obstoj narodne skupnosti. S sodobnimi interaktivnimi sredstvi (splet, facebook) se je slovenska mladina v Avstriji povezala na drug način in spoznala, da potrebuje svoje prostore v Celovcu. Ustanovitev Slovenskih mladinskih organizacij (SMO), kot strešne organizacije, je poizkus mlade generacije koroških Slovencev, da se med seboj povežejo in usmerijo svojo delovanje za prihodnost narodne skupnosti.	
	ANG	The contribution outlines the functioning of youth organisations of Carinthian Slovenians. It reveals their organisability, activity and expectations towards current questions regarding the ignoring the 7th article of Austrian State Memorandum and other minority rights of Carinthian Slovenians. The findings strongly oppose those claims through which Slovenian minority is shown as politically paralised, unactive and even without any interest of their own ethnic minority.	
Šifra	B.04 Vabljen predavanje		
Objavljeno v	Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti; Inštitut za narodnostna vprašanja; Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu; 2011; Avtorji / Authors: Grafenauer Danijel		
Tipologija	3.16 Vabljen predavanje na konferenci brez natisa		
2.	COBISS ID	12035405	Vir: COBISS.SI
Naslov	SLO	Možnosti sodelovanja ter mreženja slovenskih in zamejskih raziskovalnih institucij pri preučevanju medetničnih odnosov v Kanalski dolini	
	ANG	Possibilities of Collaboration and Networking of Slovenian and over-border research institutions when researching inter-ethnic relationships in Val Canale	
Opis	SLO	Prispevek je predstavil prednosti in pomankljivosti raziskovanja medetničnih odnosov v Kanalski dolini ter na širšem tromejnem območju, predvsem pa predstavil izhodišča pri mreženju slovenskih in zamejskih raziskovalnih institucij v vseh sosednjih državah. Analiziral je izzive, izhodišča in razvojne perspektive tesnejšega povezovanja in sodelovanja med omenjenimi raziskovalnimi institucijami ter predlagal skupne teme bodoče raziskovalne pozornosti.	
	ANG	The contribution introduces advantages and disadvantages of research of inter-ethnic relationships in Val Canale and near border-region. It analyses challenges and developmental perspectives of closer collaboration and co-operation between research institutions on all sides of national borders. At the end, some common topics and solutions are proposed.	
Šifra	B.04 Vabljen predavanje		
Objavljeno v	Slovenski raziskovalni inštitut - SLORI; Slovensko kulturno središče Planika; 2011; Avtorji / Authors: Grafenauer Danijel		

Tipologija	3.25	Druga izvedena dela
------------	------	---------------------

10. Drugi pomembni rezultati projektne skupine⁹

Kot pomemben stranski rezultat izvajanja projekta je bila vključitev študentov in študentk 1. stopnje programa Medijski študiji Oddelka za medijske študije Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem, ki so v okviru predmeta "Teorija in praksa tiskanih medijev" pod vodstvom vodje projekta in hkrati mentorja ter predavatelja omenjenega predmeta izvajali posamezne aspekte raziskovalnih nalog v okviru projekta, vezanega vsebinsko na slovensko manjšino v Italiji. Na ta način so študentje prišli v stik s predstavniki manjšine, se nekateri med njimi prvič поблиžnje seznanili s problematikami manjšine in tako skušali izostriti svoj pogled na njen pomen ter položaj v slovenski medijski krajini.

11. Pomen raziskovalnih rezultatov projektne skupine¹⁰

11.1. Pomen za razvoj znanosti¹¹

SLO

Ker je projekt večdisciplinaren, nosilne discipline pa medijski študiji, komunikologija in socialna antropologija, predvidevamo, da bodo imeli rezultati projekta vsaj naslednje vplive na razvoj posameznih disciplinarnih in problemskih področij:

- osrednja problemska zastavitev (razmerje med normiranimi in politično ter pravno regulativno predeterminirani »matičnimi« medijskimi manifestacijami konstrukcije identitete in prostorske podobe slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem na eni strani in terenskimi manjšinskimi samoperpcijami v odnosu do »matice«) je po mnenju prijaviteljev izvirna zastavitev preučevanja problematike v socialni antropologiji, komunikologiji in medijskih študijih, s čimer projekt širi disciplinarni repertoar in interpretativno moč;
- projekt analitično pregleda in evalvira dosežke in domete slovenskega medijskega reprezentiranja slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem za posamezna časovna obdobja in tako dosega bistven empirični donesek k študijam evropskih integracijskih procesov na eni strani, na drugi pa k podlagam za bolj zastopano, celovito in konsistentno obravnavo manjšinskih tematik in problematik ne le s strani manjšinskih medijev, pač pa tudi »matičnih nacionalnih medijev«;
- ker se projekt inovativno loteva zastopanosti evropskih integracijskih procesov na območju severovzhodnega jadranskega bazena skozi primer medijske podobe slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem v »matičnih nacionalnih medijih«, je pričakovati, da bodo njegovi rezultati medijem ponudili prepotrebno analitično zrcalo;
- projekt je skušal vzpostaviti razmerje med kvantitativnimi in kvalitativnimi empiričnimi raziskovalnimi posegi v temo, pri čemer je to razmerje skušal opremiti s kar največ svežimi teoretskimi, metodološkimi in v prakso prevedljivimi dognanji.

ANG

Since this project is multi-disciplinary, the carrying disciplines are media and communication studies and social anthropology; we assume that the results of the project will have at least the following impacts on the development of individual disciplinary and problem areas:

- the core problem proposal (relation between standardised and politically as well as legally and regulatively predetermined "central" media manifestations of the construction of identity and spatial image of Slovenian minorities in Italy, Austria and Hungary on one hand and field minority self-perceptions in relation to "homeland") is according to the opinion of the project applicants an original study proposal of the problem in social anthropology, communication and media studies, whereas the project expands the disciplinary repertoire and its interpretative strength;
- the project analytically reviews and evaluates the achievements and range of Slovenian media representation of the Slovenian minorities in Italy, Austria and Hungary in individual time frames, thus achieving a substantial empirical contribution to the studies of European integration processes on one hand and on the other to the platforms for a more represented, comprehensive and consistent discussion of minority issues and problems not only by the minority media, but also by the "homeland national media";
- since the project innovatively approaches the representation of European integration

processes in the north-east Adriatic area through the example of media image of Slovenian minorities in Italy, Austria and Hungary in "homeland national media", we can expect that the results of the project will offer the media a very necessary analytical mirror;
- the project tried to establish the relation between quantitative and qualitative empirical research interventions in the issue, whereas the project tried to furnish this relation with the most current theoretical, methodological findings that could be applied in practice.

11.2. Pomen za razvoj Slovenije¹²

SLO

Ker ima projekt v prvi vrsti opraviti prav s preučevanje dejanskih družbenih razmejevanj, ki jih v odnosu do slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem s svojo medijsko konstrukcijo njene realnosti producirajo tudi slovenski dominantni mediji, se nadejamo, da bodo lahko rezultati raziskave neposredno prispevali h konkretnim rešitvam ciljno usmerjenega, pa tudi aplikativnega značaja, v smislu krepitve večkulturnega sožitja, čezmejnega sodelovanja in priznavanja, obmejnega, medregionalnega in transnacionalnega povezovanja, oblikovanja protipredsedkovnih napotil in refleksijo stereotipizacij o »drugih« ter učenja za sobivanje s temi »drugimi«. V raziskavi smo ob tem zastavili temeljno vprašanje, ali so za slovenske dominantne medije slovenske nacionalne manjšina dejansko nacionalno "drugi" ali ne. Ker je osrednji fokus tega sklopa prav medijska podoba tovrstnih procesov, menimo, da lahko naša raziskava prispeva k večji senzibilizaciji samih medijev za predstavljanje manjšinskih tematik in problematik. V tem smislu opisani problem projekta nikakor ne zadeva le nacionalni nivo, temveč gre za problem, ki je vezan na širši prostor Evropske Unije in njene meje, saj problem družbenega razmejevanja presega politične meje posameznih držav in mora biti zato primerjan na širši evropski ravni. Poleg tega pa je problematika vezana še na procese intenzivnih premikanj meja, ki se odvijajo na jugovzhodnem in vzhodnem obrobju Evropske Unije prav v tem času, kar prispeva k novim razmejevanjem, ki prav zato doslej še niso mogla biti predmet obravnave, jo pa nujno terjajo, če naj bi v čim krajšem času prišli do rešitev zanje. Ena od spremljevalnih intenc raziskave je bila podati nekaj smernic, kako lahko mediji pomembno – seveda ob predpostavki, da pri svojem delu vključujejo nepristransko kritično oko in analitični, ne pa populistični, senzacionalistični ali nacionalistični diskurz – prispevajo k razvoju obmejnega sodelovanja med Slovenijo in Italijo, v Istri, na Primorskem, Julijski krajini in na širšem Tržaškem, med Slovenijo in Avstrijo, na Koroškem in Štajerskem, ter med Slovenijo in Madžarsko, v Prekmurju in Porabju, pa tudi med ostalimi sosednjimi območji Balkana in Mediterana.

Raziskava v svojem cilju sledi tudi aplikativnim ambicijam, saj bo njen pomen za širjenje prepotrebnih znanj in poučnih vsebin s področja participacije manjšin v »matičnih nacionalnih medijih« dobro razviden. Aplikativne vrednosti rezultatov projekta so lahko diseminirane skozi:

1. evidentiranje problemov pri odnosu slovenskih nacionalnih medijev do poročanja o slovenskih manjšinah v Italiji, Avstriji in na Madžarskem za potrebe okrepitve obmejnega, čezmejnega in transnacionalnega stika slovenske javnosti s slovensko manjšino v omenjenih državah;
2. podporo za oblikovanje identitetnih in kulturnih politik v Sloveniji na področju razvoja medijskega decentralizma in transnacionalnega ter obmejnega integrativnega medijskega pluralizma;
3. gradivo za novinarje, urednike, medijske ustvarjalce, snovalce medijskega marketinga, druge načrtovalce medijskih ponudb za lažje razumevanje zaščitnih norm, ki zadevajo slovenske nacionalne manjšine poleg omenjenih treh držav še tudi na Hrvaškem, ter potrebno in družbeno odgovorno uveljavljanje vzgoje za sožitje s pomočjo medijev.

ANG

Since the project deals with studying the current social demarcations, which are also produced by Slovenian dominant media in relation to the Slovenian minorities in Italy, Austria and Hungary with their media construction of the minorities' reality, we hope that the results of the research will directly contribute to specific solutions of goal-oriented and applied character in the sense of strengthening multi-cultural symbiosis, cross-border cooperation and acknowledgment, border, inter-regional and trans-national connection, designing unprejudiced instructions and the reflection of stereotyping "others" as well as learning to cohabitate with these "others". The research therefore poses the fundamental question, whether the Slovenian dominant media consider the national minorities as the national "others". Since the main focus

of this set is the media image of such process, we believe that our research can contribute to increased sensitisation of the media for presenting minority issues and problems. The project problem, described in this sense, does not only apply for the national level, but it is also considered as the problem that is related to the wider area of the European Union and its borders, because the problem of social demarcation exceeds the political borders of individual countries, therefore, it needs to be compared on a wider European level. The problem is also related to the processes of intensive border movements that are present on the south-east and east brinks of the European Union exactly in this time, and these movements contribute to new demarcations that could not have been discussed yet, but they require discussion in order to find their solutions as quickly as possible. One of the accompanying intentions of the research was to provide some guidelines, how media can make important – assuming that they are unbiased in their criticism and analysis and not populist, sensationalistic or nationalistic in their discourse – contributions to the development of border cooperation between Slovenia and Italy, namely Istria, Primorska, Friuli-Venezia Giulia and the Trieste area, between Slovenia and Austria, namely Steyermark and Carinthia, between Slovenia and Hungary, namely Prekmurje and Porabje, as well as between other neighbouring areas of the Balkans and the Mediterranean.

The goal of the research follows applicative ambitions, since its significance for disseminating the necessary knowledge and contents in the field of minority participation in the "homeland national media" will be well recognised. The applied values of project results can also be disseminated by:

1. Listing the problems in the relation of Slovenian national media to reporting on Slovenian minorities in Italy, Austria and Hungary for the requirements of strengthening border, cross-border and trans-national contact of the Slovenian public with the Slovenian minority in the mentioned countries;
2. Supporting the formation of identity and cultural policies in Slovenia in the field of developing media decentralism and trans-national and border integrative media pluralism;
3. Providing the materials for journalists, editors, media planners, marketing planners, other media planners to facilitate the understanding of protective norms that apply for Slovenian national minorities in the mentioned countries as well as in Croatia, and that media would help in the necessary and socially responsible enforcement of education that encourages symbiosis.

12.Vpetost raziskovalnih rezultatov projektne skupine.

12.1.Vpetost raziskave v domače okolje

Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- v domačih znanstvenih krogih
- pri domačih uporabnikih

Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?¹³

Interes po naših spoznanjih oziroma rezultatih so doslej izrazili nekateri predstavniki posameznih medijev, ki tudi sicer spremljajo delovanje slovenskih nacionalnih manjšin ter o njih poročajo.

12.2.Vpetost raziskave v tuje okolje

Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- v mednarodnih znanstvenih krogih
- pri mednarodnih uporabnikih

Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujini raziskovalnimi inštitucijami:¹⁴

Raziskava doslej še ni bila formalno povezana s kakšno tujo raziskovalno institucijo, vendar se

nadejamo, da bo post festum, tj. po zaključku s pripravo konciznejših znanstvenih izsledkov lahko v naslednjih letih vzbudila interes tudi v okviru mednarodnih akademskih forumov (npr. na konferencah, simpozijih ipd.).

Kateri so rezultati tovrstnega sodelovanja:¹⁵

/

C. IZJAVE

Podpisani izjavljam/o, da:

- so vsi podatki, ki jih navajamo v poročilu, resnični in točni
- se strinjamo z obdelavo podatkov v skladu z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov za potrebe ocenjevanja in obdelavo teh podatkov za evidence ARRS
- so vsi podatki v obrazcu v elektronski obliki identični podatkom v obrazcu v pisni obliki
- so z vsebino letnega poročila seznanjeni in se strinjajo vsi soizvajalci projekta
- bomo sofinancerjem istočasno z zaključnim poročilom predložili tudi študijo ali elaborat, skladno z zahtevami sofinancerjev

Podpisi:

*zastopnik oz. pooblaščen oseba
raziskovalne organizacije:*

in

vodja raziskovalnega projekta:

Univerza na Primorskem,
Znanstveno-raziskovalno središče
Koper Universita del Litorale Centro
di ricerche scientifiche di Capodistria

Vlado Kotnik

ŽIG

Kraj in datum:

Oznaka prijave: ARRS-CRP-ZP-2012-05/16

¹ Zaradi spremembe klasifikacije je potrebno v poročilu opredeliti raziskovalno področje po novi klasifikaciji FOS 2007 (Fields of Science). Prevajalna tabela med raziskovalnimi področji po klasifikaciji ARRS ter po klasifikaciji FOS 2007 (Fields of Science) s kategorijami WOS (Web of Science) kot podpodročji je dostopna na spletni strani agencije (<http://www.arrs.gov.si/sl/gradivo/sifranti/preslik-vpp-fos-wos.asp>). [Nazaj](#)

² Podpisano izjavo sofinancerja/sofinancerjev, s katero potrjuje/jo, da delo na projektu potekalo skladno s programom, skupaj z vsebinsko obrazložitvijo o potencialnih učinkih rezultatov projekta obvezno priložite obrazcu kot priponko (v skeniranem PDF formatu) in jo v primeru, da poročilo ni polno digitalno podpisano, pošljite po pošti na Javno agencijo za raziskovalno dejavnost RS. [Nazaj](#)

³ Napišite povzetek raziskovalnega projekta (največ 3.000 znakov v slovenskem in angleškem jeziku) [Nazaj](#)

⁴ Napišite kratko vsebinsko poročilo, kjer boste predstavili raziskovalno hipotezo in opis raziskovanja. Navedite ključne ugotovitve, znanstvena spoznanja, rezultate in učinke raziskovalnega projekta in njihovo uporabo ter sodelovanje s tujimi partnerji. Največ 12.000 znakov vključno s presledki (približno dve strani, velikosti pisave 11). [Nazaj](#)

⁵ Realizacija raziskovalne hipoteze. Največ 3.000 znakov vključno s presledki (približno pol strani, velikosti pisave 11) [Nazaj](#)

⁶ V primeru bistvenih odstopanj in sprememb od predvidenega programa raziskovalnega projekta, kot je bil zapisan v predlogu raziskovalnega projekta oziroma v primeru sprememb, povečanja ali zmanjšanja sestave projektne skupine v zadnjem letu izvajanja projekta (obrazložitev). V primeru, da sprememb ni bilo, to navedite. Največ 6.000 znakov vključno s presledki (približno ena stran, velikosti pisave 11). [Nazaj](#)

⁷ Znanstveni in družbeno-ekonomski dosežki v programu in projektu so lahko enaki, saj se projektna vsebina praviloma nanaša na širšo problematiko raziskovalnega programa, zato pričakujemo, da bo večina izjemnih dosežkov raziskovalnih programov dokumentirana tudi med izjemnimi dosežki različnih raziskovalnih projektov.

Zaključno poročilo o rezultatih ciljnega raziskovalnega projekta - 2012

Raziskovalni dosežek iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) vpišete tako, da izpolnite COBISS kodo dosežka – sistem nato sam izpolni naslov objave, naziv, IF in srednjo vrednost revije, naziv FOS področja ter podatek, ali je dosežek uvrščen v A'' ali A'. [Nazaj](#)

⁸ Znanstveni in družbeno-ekonomski dosežki v programu in projektu so lahko enaki, saj se projektna vsebina praviloma nanaša na širšo problematiko raziskovalnega programa, zato pričakujemo, da bo večina izjemnih dosežkov raziskovalnih programov dokumentirana tudi med izjemnimi dosežki različnih raziskovalnih projektov.

Družbeno-ekonomski rezultat iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) vpišete tako, da izpolnite COBISS kodo dosežka – sistem nato sam izpolni naslov objave, naziv, IF in srednjo vrednost revije, naziv FOS področja ter podatek, ali je dosežek uvrščen v A'' ali A'.

Družbenoekonomski dosežek je po svoji strukturi drugačen, kot znanstveni dosežek. Povzetek znanstvenega dosežka je praviloma povzetek bibliografske enote (članka, knjige), v kateri je dosežek objavljen.

Povzetek družbeno ekonomsko relevantnega dosežka praviloma ni povzetek bibliografske enote, ki ta dosežek dokumentira, ker je dosežek sklop več rezultatov raziskovanja, ki je lahko dokumentiran v različnih bibliografskih enotah. COBISS ID zato ni enoznačen izjemoma pa ga lahko tudi ni (npr. v preteklem letu vodja meni, da je izjemen dosežek to, da sta se dva mlajša sodelavca zaposlila v gospodarstvu na pomembnih raziskovalnih nalogah, ali ustanovila svoje podjetje, ki je rezultat prejšnjega dela ... - v obeh primerih ni COBISS ID). [Nazaj](#)

⁹ Navedite rezultate raziskovalnega projekta iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) v primeru, da katerega od rezultatov ni mogoče navesti v točkah 7 in 8 (npr. ker se ga v sistemu COBISS ne vodi). Največ 2.000 znakov vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹⁰ Pomen raziskovalnih rezultatov za razvoj znanosti in za razvoj Slovenije bo objavljen na spletni strani: <http://sicris.izum.si/> za posamezen projekt, ki je predmet poročanja [Nazaj](#)

¹¹ Največ 4.000 znakov vključno s presledki [Nazaj](#)

¹² Največ 4.000 znakov vključno s presledki [Nazaj](#)

¹³ Največ 500 znakov vključno s presledki (velikosti pisave 11) [Nazaj](#)

¹⁴ Največ 500 znakov vključno s presledki (velikosti pisave 11) [Nazaj](#)

¹⁵ Največ 1.000 znakov vključno s presledki (velikosti pisave 11) [Nazaj](#)

Obrazec: ARRS-CRP-ZP/2012-05 v1.00c
72-74-BB-D8-B5-5B-E2-F8-56-9A-84-2C-C5-86-8A-51-59-95-80-F8

Percepcija slovenskih nacionalnih manjšin v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora

Vlado Kotnik, Danijel Grafenauer, Peter Sekloča, Katalin Munda Hirnök

Koper/Ljubljana, oktober 2012

Percepcija slovenskih nacionalnih manjšin v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora

Študija / Elaborat

v okviru projekta »Percepcija slovenske manjšine v Italiji v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora« (V5-1032)

Avtorji študije:

Vlado Kotnik, Danijel Grafenauer, Peter Sekloča, Katalin Munda Hirnök

Projekt sta financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS (v nadaljevanju ARRS) in Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (v nadaljevanju UVRSS).

Naslov študije: **Percepcija slovenskih nacionalnih manjšin v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi itegracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora**

Naslov projekta: **Percepcija slovenske manjšine v Italiji v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora« (V5-1032)**

Trajanje projekta: **1. 10. 2010 – 30. 9. 2012**

Izvajalec raziskave:

Univerza na Primorskem, Koper
Znanstveno-raziskovalno središče (UP ZRS)

Soizvajalec raziskave:

Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana (INV)

Raziskovalna skupina:

Dr. Vlado Kotnik, nosilec projekta in vodja raziskovalne skupine UP ZRS

Dr. Danijel Grafenauer, vodja raziskovalne skupine INV

Dr. Peter Sekloča (UP ZRS)

Dr. Katalin Munda Hirnök (INV)

Za podrobnejši pregled organizacijskih in izvedbenih aspektov študije so na voljo naslednji dokumenti projekta, ki so bili posredovani financerju oziroma sofinancerju:

- »Dogovor o delitvi dela in sredstev pri izvajanju projekta št. V5-1032«, vključno z »Zapisnikom z usklajenim programom dela za izvedbo skupnega projekta«;
- Prvo poročilo: »Vmesno poročilo« za obdobje od 1. 10. 2010 do 15. 11. 2010 (oznaka poročila: ARRS-RPROJ-CRP-KS-VP-2010);
- Drugo poročilo: »Vmesno poročilo« za obdobje od 15. 11. 2010 do 15. 9. 2011 (oznaka poročila: ARRS-RPROJ-CRP-KS-VP-2011);
- Tretje poročilo: »Letno poročilo o rezultatih ciljnega raziskovalnega projekta za leto 2011« (oznaka poročila: ARRS-CRP-LP-2011/17);
- Četrto poročilo: »Zaključno poročilo o rezultatih ciljnega raziskovalnega projekta« (oznaka poročila: ARRS-CRP-ZP-2012-05/16).

Opomba: Pričujoča študija oziroma elaborat je rezultat natančno deljenih nalog najprej med izvajalcem in soizvajalcem raziskave in nato še različnih kompetenc vključenih raziskovalcev. Avtorizacija prispevkov v tej študiji oziroma elaboratu tako olajša dosledno razpoznavo odgovornosti tako za obseg in korektnost izvedbe posameznih raziskovalnih nalog kakor tudi za nivo ter način tukaj prinesenih rezultatov.

Kazalo

Povzetek	6
Abstract	8
1 UVOD (Vlado Kotnik).....	10
2 IZHODIŠČA, ORGANIZACIJA IN METODOLOGIJA RAZISKAVE (Vlado Kotnik)	12
2.1 Izhodišča raziskave	12
2.2 Organizacija raziskave	15
2.2.1 Prisotnost manjšine in "zamejskega prostora" v slovenskih množičnih medijih: ..	16
2.2.1.1 Kratka vsebina in opredelitev podciljev	16
2.2.1.2 Obseg dela in metoda	18
2.2.1.3 Čas izvedbe	19
2.2.2 Dostopnost medijev iz "matične države" v luči krepitev čezmejnih komunikacijskih tokov	19
2.2.2.1 Kratka vsebina in opredelitev podciljev	19
2.2.2.2 Obseg dela in metoda	20
2.2.2.3 Čas izvedbe	22
2.3 Metodologija raziskave	22
2.3.1 Udeleženci	22
2.3.2 Instrumentarij	24
2.3.3 Postopek	26
3 REZULTATI RAZISKAVE (Peter Sekloča, Danijel Grafenauer, Katalin Munda Hirnök, Vlado Kotnik).....	29
3.1 Rezultati kvantitativnega dela raziskave (Peter Sekloča)	29
3.1.1 Analiza problemskih osi medijske konstrukcije manjšin	30
3.1.1.1 Prva os: Viri novic, vrsta tematik.....	30
3.1.1.2 Druga os: Subvencioniranje informacij, vplivni akterji	33
3.1.1.3 Tretja os: Vzrok situacij, naslovnik javnega mnenja	36
3.1.1.4 Četrta os: Pozornost do tematik, dnevni redi	39
3.1.2 Sklepne ugotovitve.....	41
3.1.3 Literatura	44
3.2 Rezultati kvalitativnega dela raziskave (Danijel Grafenauer, Katalin Munda Hirnök) ..	46
3.2.1 Splošen uvod v analizo medijskih vsebin	46
3.2.2 Presoja družbene pozicioniranosti in pomena zamejskih medijev	49
3.2.3 Tekstualna analiza medijskih vsebin oziroma pregled poročanj.....	53
3.2.3.1 Primorske novice (Koper)	53
3.2.3.2 Primorski dnevnik (Trst)	55
3.2.3.3 Večer (Maribor).....	61
3.2.3.4 Porabje (Monošter).....	65
3.2.3.5 Novice (Celovec).....	67
3.2.3.6 Nedelja (cerkveni tednik krške škofije)	72
3.2.3.7 Delo (Ljubljana)	73
3.2.4 Sklepne ugotovitve.....	76
3.2.5 Povzetek ugotovitev	85
3.2.6 Literatura	89

3.3	Študija primera: Kratka etnografija medijske subjektivitete slovenske manjšinske populacije v Italiji (Vlado Kotnik)	92
3.3.1	Akterska analiza soočanja percepcij	96
3.3.1.1	<i>Meje ni več, še vedno pa pogrešamo nepoznavanje naše zamejske stvarnosti s strani Slovencev v Sloveniji</i>	96
3.3.1.2	<i>Domet identitetnih simbolov manjšine ne more biti le v tržnih znamkah ali medijskih zgodbah</i>	100
3.3.1.3	<i>Dostop manjšine do medijev ni problem, problem je medijska obravnava manjšine</i>	104
3.3.1.4	<i>V Sežani obiskujem fitness, torej redno čezmejno sodelujem</i>	112
3.3.1.5	<i>Skupen medijski prostor, konkretno kaj bi bilo to?</i>	123
3.3.2	Sklepne ugotovitve	127
3.3.3	Literatura	131
4	PRIPOROČILA (Vlado Kotnik)	135
5	ZAKLJUČEK (Danijel Grafenauer, Katalin Munda Hirnök)	137
5.1	Diseminacija projekta in predstavitev rezultatov	138
6	PRILOGE	141
6.1	Kodirni list za klasifikacijo medijskih enot (Peter Sekloča)	141
6.2	Šifrant za vzorčenje medijskih enot (Peter Sekloča).....	142
6.3	Navodila za intervjuje (Vlado Kotnik).....	148
6.4	Vodilo za intervjuje (Vlado Kotnik)	152
6.5	Transkript okrogle mize (Danijel Grafenauer).....	162

Povzetek

Raziskava je s svojo temeljno teoretsko, analitsko in aplikativno podmeno v interdisciplinarni maniri, zlasti antropološki in komunikološki perspektivi osvetlila položaj in podobo slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem v slovenskih dominantnih nacionalnih, regionalnih kakor tudi zamejskih medijih. Tu je bil preverjan ne le pogled, kakršnega o manjšinah producirajo nekateri vplivni slovenski množični mediji – to smo preverili na podlagi analize izbranih medijskih gradiv –, pač pa tudi potencialen razkorak med samopercepcijo manjšine o odnosu slovenskih medijev do nje in recepcijo manjšine s strani slovenske medijske javnosti, kar smo skušali doseči na podlagi uporabe kvalitativne antropološke terenske metode z izdelavo etnografije za posamezna manjšinska področja.

Te projektne cilje smo dosegli z naslednjo diferencirano tematsko organizacijo raziskovalne vsebine na dve projektni nalogi: 1) Prisotnost manjšin in »zamejskih prostorov« v slovenskih množičnih medijih; 2) Dostopnost medijev iz »matične domovine« v luči krepitev čezmejnih komunikacijskih tokov. Tako kvantitativna kakor kvalitativna analiza poročanja o manjšinskih in »zamejskih temah« slovenskih nacionalnih medijev sugerirata, da mediji, pa naj bodo to manjšinski ali iz Slovenije, dogodke preko meje največkrat predstavljajo tako, kakor so jih definirali organizatorji, pomene razložijo, kakor jih podajo organizatorji, ter le redko intervenirajo s kritičnim ali analitičnim diskurzom. Podatki iz raziskave tudi signalizirajo, da v koliko se že pojavi kakšen poglobljeni ali razširjeni komentar, denimo v regionalnem časopisju, v tovrstnih novinarskih žanrih ni zaslediti kontekstualne obravnave konfliktnih tem, marveč zgolj najbolj bazičen informativen opis brez zahtevnejših intelektualnih, analitičnih ali zgodovinskih investicij pri obdelavi problematike ali interpretaciji tematike. Konflikti, ki prednjačijo v sporočanjem diskurzu, so praviloma predstavljeni tako, kakor so ga nameravali predstaviti ali plasirati njegovi glavni družbeni akterji (denimo predstavniki manjšine, predstavniki slovenske, italijanske, avstrijske ali madžarske oblasti ipd.). Naša medijska analiza je zato skušala gornje ugotovitve kvantitativno (z metodo kodiranja besedil) in kvalitativno (s tekstualno analizo besedil) nadgraditi s pogledom, ki je bil doslej pri tovrstnih raziskavah premalo izkoriščen ali le parcialno izveden, ko gre za raziskovanje komunikacijskih režimov mejnosti in obmejnosti s prisotnostjo manjšinskih populacij v Italiji, Avstriji in na Madžarskem in njihove percepcije v

Sloveniji, in sicer z izvedbo polstrukturiranih intervjujev, ki pa so razrahljali mit o enovitem manjšinskem razumevanju idioma »skupnega slovenskega kulturnega prostora« kot garanta večje prosperitete ali razvoja manjšine. Etnografija sugerira, da lahko ta politični idiom kvečjemu morda prispeva k intenzivnejšemu čezmejnemu sodelovanju in komuniciranju, ne pa k realitetnemu nacionalnemu afirmiranju manjšin.

Abstract

The research with its fundamental theoretical, analytical and applied content in the interdisciplinary manner, especially anthropological and media & communication studies perspective, highlighted the situation and image of Slovenian minorities in Italy, Austria and Hungary, namely in Slovenian dominant national, regional and foreign media. The research based on collected media material did not only verify the view, produced by some influential Slovenian mass media about minorities but it also verified the potential discrepancy between self-perception of a minority in relation, which the Slovenian media have with the minorities, and the reception of a minority by the Slovenian media public, which we tried to achieve on the basis of anthropological field methods and the production of ethnography for individual minority areas.

These project goals were achieved with the following differentiated organisation of research content in two project tasks: 1) The presence of minorities and "Slovenian minority spaces" in Slovenian mass media; 2) The access of media from "homeland" in the sense of strengthening cross-border communication currents. Quantitative and qualitative analysis of reporting on minority and "Slovenian minority-related" subjects by Slovenian national media suggest that media present events that happen across the border, as they are defined by organisers, they explain the contents as provided by organisers, and they only rarely intervene with their critical and analytical discourse. The data also signal that if there is any extended comment, for instance in regional newspapers, no contextual discussion of conflict topics is then present in such journalist genres, but they only provide the basic informative description without more profound analytical or historical investments in the interpretation of the topic. Conflicts that are present in the information discourse are mostly presented in such way as was planned to be presented by its main social players (for instance the representatives of minority, the representatives of Slovenian, Italian, Austrian or Hungarian authorities etc.). Our media analysis therefore tried to upgrade the above mentioned findings in a quantitative (by text coding method) and qualitative way (by discourse analysis of texts), namely by presenting a view which was insufficiently exploited or only partially implemented in such research so far, when the research applied to communication regimes of borders with the presence of minority populations in Italy, Austria and Hungary, and their perception in Slovenia; namely by implementing semi-structured interviews which have

broken the myth on single minority understanding of the idiom of "common Slovenian cultural space" as the warranty for greater prosperity or the development of minority. The ethnography suggests that this political idiom might contribute to a more intensive cross-border cooperation and communication and not to national affirmation of minorities.

1 UVOD (Vlado Kotnik)

V zadnjih letih lahko vse pogosteje zasledimo kritična stališča posameznih predstavnikov kulturnega življenja in medijskega ustvarjanja v Sloveniji kakor tudi iz t.i. "zamejstva" o tem, da prebivalci in državljani Republike Slovenije zelo slabo poznajo ali dejansko sploh ne poznajo kulturnega okolja in obmejnega prostora, v katerem živijo pripadniki slovenskih nacionalnih manjšin oziroma slovenskih etničnih skupin kot "avtohtonih populacij" zunaj meja slovenske države. Ta domneva se še zlasti izpostavi, ko gre za prikaz domnevnega političnega odnosa uradne Ljubljane do Trsta, Celovca in Monoštra ter tamkaj živečih slovenskih nacionalnih manjšin. Ob tovrstnih stališčih in domnevah se seveda neizbežno postavi vprašanje o vlogi slovenskih medijev, za katere se zdi, da se njihova nacionalna teleologija delovanja praviloma zaustavi na državnih mejah in ujame v centralistični viziji slovenskega provincialnega univerzuma. Da bi si zagotovili ustrezne analitične razgrnitve in odgovore na tovrstna opažanja, si je pričujoči projekt zadal za nalogo preučiti študijo primera, ki zajema položaj, zastopanost in podobo slovenskih nacionalnih manjšin, živečih v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, v slovenskih dominantnih tiskanih, avdio-vizualnih in spletnih medijih. Naša medijska analiza prinaša pogled, ki je bil premalo izkoriščen in skorajda povsem nezastopan v dosedanjem dominantnem raziskovanju slovenske manjšine v Italiji ter v navezavi obmejnih oziroma čezmejnih komunikacijskih vplivov na območju slovenske Istre, Primorske, zamejskega območja v Italiji, na avstrijskem Koroškem in Porabja.

Množični mediji so po drugi svetovni vojni bržčas ključno prispevali k imaginiranju in reproduciranju teritorialnih in imaginarnih meja in identitet na območju severovzhodnega Jadrana (tj. slovenske Istre, Primorske, tržaškega območja in Julijske krajine), slovenske in avstrijske Koroške ter Prekmurja in Porabja. Mediji so pravzaprav tisti, s pomočjo katerih politične, ekonomske, etnične, kulturne in druge meje in mejnosti dobijo trdne kolektivne instrumentalizacije. Množični mediji kot generatorji kolektivnih identitet so desetletja tkali gost, vendar pogosto neintegrativen odtis podobe sedanjega družbenega, političnega in kulturnega imaginarija omenjenega obmejnega območja, predvsem pa so nediferencirano zaposlovali problematiko mejnosti in etničnosti v navezavi na konstantno problematičen položaj slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem skozi desetletja. Izhajamo iz predpostavke, da omenjene slovenske manjšine v slovenskih množičnih medijih nikakor nimajo samoumevnega

položaja, s strani posameznih javnosti pa lahko pogosto zasledimo razmišljanja o problematični in nenehno marginalizirani zastopanosti medijskih vsebin, ki bi obravnavale teme in probleme, ki vključujejo življenje in delovanje slovenskih nacionalnih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem.

Raziskava je tako za svoj osrednji cilj skušala identificirati, dokumentirati in komentirati glavne probleme v odnosu slovenskih dominantnih medijev do slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem ter njihovega "zamejskega prostora". V sled gornje problemske zastavitve smo raziskovali:

- v kolikšni meri in kako so v slovenskih dominantnih množičnih medijih zastopane vsebine, ki so tematsko vezane na položaj in delovanje slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem;
- kako zagotoviti kvalitetno in celovito informacijo o položaju manjšine v Sloveniji (vloga matičnih in manjšinskih medijev) in njen dostop do "zamejskega prostora";
- kakšne so uredniške strategije selekcije, marginalizacije in izključevanja tematik in problematik, vezanih na omenjeni "zamejski prostor", v slovenski medijski krajini;
- kako zagotoviti večjo medijsko integracijo obmejnega prostora v slovenski nacionalni medijski prostor za izboljšanje možnosti na področju razvoja in kulturne ter jezikovne integracije manjšine.

To smo skušali doseči s kombinacijo analitičnih postopkov in metod, od komunikološke metode kvantitativne in kvalitativne analize medijskih besedil in gradiv, antropološkega terenskega dela do statistike in uporabe tekstualne analize. Obetamo si, da bo študija lahko omogočila implementacijo dognanj v ciljno načrtovanje družbenega razvoja in nacionalne kulturne in medijske politike. Ker ima raziskava tudi aplikativno ambicijo, menimo, da so njeni rezultati koristni za uveljavljanje slovenskih kulturnih dobrin tudi v okviru čezmejne in transnacionalne družbe, torej za raziskovalce, medijske ustvarjalce in institucije iz slovenske kakor tudi sosednjih nacionalnih sredin.

2 IZHODIŠČA, ORGANIZACIJA IN METODOLOGIJA RAZISKAVE (Vlado Kotnik)

2.1 Izhodišča raziskave

Prijavitelji projekta izhajajo s stališča, da bo v bodoče prav od sposobnosti reševanja problemov, ki zadevajo različna družbena razmejevanja, vitalno odvisen družbenoekonomski razvoj, civilizacijski napredek in usoda celotnega evropskega kontinenta ter sveta nasploh. In prav mediji kot osrednji katalizatorji sodobnih družbenih dogajanj so ključnega pomena ne le zgolj pri informiranju, pač pa tudi pri ozaveščanju evropskih integracijskih procesov, ki naj bi krepili ne le obmejno kohabitacijo, marveč tudi čezmejno sodelovanje in sožitje. Ta nova integracija različnih "nacionalnih prostorov", ki so jim v 20. stoletju bile postavljene različne meje, mnoge pa so tudi razdelile, je lahko dodana vrednost prav v primerih takoimenovanih "skupnih nacionalnih prostorov" s prisotnostjo etničnih manjšin. Zaradi tega se ta projekt osredotoča na medijsko raziskavo nekaterih procesov novih in starih družbenih razmejevanj v Evropi, za primer pa si jemlje Slovenijo kot širšo razvojno potentno in večkulturno prostorsko entiteto, v ožjem okviru pa se veže na območje, ki ga opredeljuje slovensko-italijanska, slovensko-avstrijska in slovensko-madžarska obmejna situacija. Ob koncu 20. stoletja in na prelomu v 21. stoletje lahko na območju celotne Evrope zasledujemo številne procese vzpostavljanja novih in revalorizacijo starih družbenih, kulturnih, prostorskih in etničnih meja, zlasti v povezavi s sodobnimi evropskimi in svetovnimi integracijskimi procesi. Na eni strani se s krepitvijo evropskih integracijskih procesov oziroma s širitvijo Evropske Unije nekatere tradicionalne ali dosedanje geopolitične delitve in mejne črte brišejo, a se vzporedno s tem procesom – zlasti s pomikanjem meja Evropske unije proti vzhodu in jugovzhodu – izdatno oblikujejo nekatera nova družbena razmejevanja, ki so posledica vzpostavljanja novih političnih realnosti, teritorialnih in imaginarnih identitet, etničnih razlikovanj in migracijskih procesov. In današnja Slovenijo, ki v več pogledih predstavlja nekakšno razmejitveno območje med »Evropo« oz. Evropsko Unijo in »Neevropo«, Balkanom oz. jugovzhodno Evropo, ti procesi izdatno zadevajo. Kljub tej intenzivni geopolitični kontaktnosti slovenskega nacionalnega prostora v mnogih vrstah slovenske in mednarodne javnosti (zlasti v povezavi s percepcijo nedavnih balkanskih vojn) še vedno trdovratno prevladuje domneva, da je Slovenija etnično homogen in teritorialno sklenjen ter v

tem smislu nasploh neproblematičen nacionalni prostor. Problem te standardne zaznave, ki zgodovinsko izvira iz časa razmejitvenih procesov med prvo Jugoslavijo in njenimi sosedomi na slovenskih mejah, je v tem, da se v pretežni meri ravna po normativnih državnopravnih opredelitvah »etničnih enot«, npr. nacionalnih manjšin (Madžarov in Italijanov, v zadnjem času tudi Nemcev in prebivalcev nekdanjih jugoslovanskih republik v Sloveniji, Slovencev v "zamejstvu", vključno s tistimi na Hrvaškem, ki niso bili predmet te raziskave) in mediji kot najpomembnejši kanali prenosa informacij na lokalno oziroma transnacionalno raven praviloma sledijo temu modelu. Ta raziskava tako na primeru preučitve podobe slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem v slovenskih nacionalnih medijih skuša apelirati na to, da so nedavni evropski integracijski procesi omenjenim trem slovenski nacionalnim manjšinam, pa tudi prebivalcem Republike Slovenije (RS) prinesli novo možnost in izziv za okrepljeno refleksijo kulturnih in ekonomskih stikov "skupnega slovenskega prostora", ki vključuje RS in poselitveno območje t.i. "avtohtonih" slovenskih etničnih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem in da lahko slovenski mediji pri tem odigrajo ključno vlogo, in sicer na naslednje načine:

- z večjo prisotnostjo in aktivnejšo propustnostjo oziroma integracijo obmejnega prostora v slovenski nacionalni medijski prostor (kar lahko okrepi kolektivno prepoznavo v RS o dejanskem in ne zgolj virtualnem obstoju slovenskih nacionalnih manjšin onkraj državne meje, saj so ravno s pomočjo medijev preko spoznavanja kulture in jezika lahko uspešneje premeščene zgodovinske, družbenoekonomske in kulturne bariere)
- z okrepitvijo položaja manjšinskih medijev, ki so osrednji generator kulturne in jezikovne identitete slovenske manjšinske populacije ter preprečujejo asimilacijo z zagotavljanjem informacij v maternem jeziku.

Na primeru slovenskih nacionalnih in zamejskih tiskanih medijev do na nacionalno optiko osrediščenih italijanskih, avstrijskih in madžarskih lokalnih časopisov tega prostora, kjer živijo omenjene tri nacionalne manjšine, lahko opazimo, da podoba Slovenije kot integracijsko uniformne dežele ne ustreza realnosti. Na študiji primera posameznih izbranih časopisov omenjenega prostora bomo tako preučevali učinke opuščanja starih političnih meja z Italijo, Avstrijo in Madžarsko ter s temi procesi povezane nove etnične, demografske in migracijske procese ter nove mejne in prostorske realnosti. Ko se ukvarjamo z evropskimi integracijskimi procesi na regionalni ali lokalni ravni, praviloma hitro trčimo ob problematiko razumevanja

mejnosti in obmejnosti. Tako je tudi v primeru obmejnih prostorov Istre, Primorske, Tržaškega in Julijske krajine, Koroške, Štajerske, Prekmurja in Porabja. Zlasti časopisni mediji so zato tu lahko precej zanesljiv vir odkrivanja širših in ožjih mehanizmov zgodovinskega vzpostavljanja mejnosti in obmejnosti skozi preteklo dediščino političnih, ekonomskih in kulturnih prepletanj na območju večkulturnega in multietničnega obmejnega teritorija. V antropologiji (Eriksen, Barth), ki je poleg medijskih in komunikacijskih študijev osrednja disciplinarna podlaga in orientacija za izvedbo naše medijske analize, je mejnost percipirana nekoliko drugače kakor v drugih vedah, ki jih ta pojem prav tako zanima. Antropologi meje ne vidijo zgolj kot neko fizično črto oziroma politično linijo, pač pa je v antropološkem pogledu mejnost bolj stvar zavesti in ne institucionalnosti, ki je pogosto rezultat raznih ideoloških instrumentalizacij. Antropologi mejnostne termine uporabljajo v njihovih najširših pomenih, predvsem pa kot odprte koncepte. Zanje je mejnost vedno močno obremenjena z izmuzljivostjo in zabrisanostjo simbolov. Tako lahko tudi v primeru omenjenih obmenjnih območij mejo mislimo na več načinov: kot dokončno mejo, točno določeno s politično mejno črto (*frontier, border*), ali pa v smislu *boundary*, torej kot mejnost (v tem pogledu je zarisana politična meja ena izmed oblik družbenih razmejevanj, ki poteka na nekem teritoriju). Cilj raziskave te tematike je pogledati, kako so pojmi obmejnosti in mejnosti (v smislu *frontier* ali *border vs boundary*) v povezavi z etničnostjo zastopani na primeru omenjenih treh slovenskih nacionalnih manjšin v slovenskih nacionalnih tiskanih in spletnih medijih. Skozi časopisno gradivo bomo spremljali posebnosti in splošnosti v reprezentacijah mejnosti in manjšine, torej v luči evropskih integracijskih procesov, na področju politične in etnične zavesti, ekonomske iznajdljivosti, kulture vplivov in prepletanj. Ni slučaj, da so v trenutni situaciji obmejna večetnična, večkulturna in jezikovna območja najbolj iskan predmet družboslovnih znanstvenih in aplikativnih raziskav, saj izsledki le-teh lahko prispevajo k pozitivnim rešitvam bodočega razvoja družbe, naša raziskava pa si prizadeva zagotoviti podlago za bolj diferencirano kulturno in medijsko politiko na področju integracije manjšinskih obmejnih prostorov v slovenski nacionalni prostor. Najsodobnejše raziskave na področju antropologije so prav zato usmerjene v študije mejnosti in identitete, še zlasti na območjih naravnih, kulturnih, etničnih in političnih mikrorajonov. Slovensko-italijanski, slovensko-avstrijski in slovensko-madžarski obmejni prostor so območja, na katerih se skozi zgodovino prepletajo najrazličnejše kulturne, etnične in jezikovne svojskosti in stiki in je prav zato zanimiv za sodobne raziskovalne izzive, tako v slovenskih kakor mednarodnih razsežnostih. Preučitev te tematike lahko prispeva

ne le k pomembnim teoretičnim zaključkom, pač pa tudi k aplikativnim dosežkom na področju ekonomskega razvoja tega območja ter harmonizacije naravnih, ekonomskih in etnično-kulturnih mikrosistemov. Boljše poznavanje različnih aspektov mejnosti in obmejnosti na obmejnem področju s prisotnostjo nacionalnih manjšin lahko okrepi t.i. pozitivne čezmejne komunikacijske tokove in vplive, ki bi za posledico imeli razvoj vitalnega obmejnega sodelovanja ne le med Slovenijo in slovenskimi nacionalnimi manjšinami, pač pa tudi med državami, v katerih obstajajo omenjene tri slovenske manjšine.

2.2 Organizacija raziskave

Ekipa izvajalca in ekipa soizvajalca projekta je na podlagi ločenih projektih aplikacij izoblikovala skupen predlog¹ izvedbe projekta z naslovom »Percepcija slovenskih manjšin iz zamejstva v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora«, ki teoretsko, epistemološko in konceptualno sledi temeljnim zastavitvam in ciljem projektih aplikacij, ki sta jih raziskovalna skupina Znanstveno-raziskovalnega središča Koper Univerze na Primorskem (UP ZRS) pod vodstvom dr. Vlada Kotnika in raziskovalna skupina Inštituta za narodnostna vprašanja (INV) pod vodstvom dr. Danijela Grafenauerja predložili na razpis Ciljno-raziskovalnih projektov v okviru tematskega sklopa »(Ne)propustnost skupnega slovenskega medijskega prostora, ob (ne) vključevanju zamejskega medijskega prostora«.

Sprejet je bil dogovor, da vodenje skupnega projekta prevzame prijavitelj UP ZRS pod vodstvom dr. Vlada Kotnika (v nadaljevanju: izjavalec), medtem kot raziskovalna skupina INV pod vodstvom dr. Danijela Grafenauerja sodeluje kot soizvajalec projekta (v nadaljevanju soizvajalec).

Kakor je bilo naznanjeno že v ločenih projektih aplikacijah obeh raziskovalnih skupin, ki sta bili neodvisno druga od druge posredovani na razpis *Agencije za raziskolno dejavnost RS*, je namen raziskave s svojo temeljno teoretsko in analitsko podmeno v interdisciplinarni maniri, zlasti antropološko-komunikološki perspektivi osvetliti položaj in podobo slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem in njihovega »zamejskega« poselitvenega prostora v slovenskih

¹ Ta predlog je bil formaliziran v dokumentu »Dogovor o delitvi dela in sredstev pri izvajanju raziskovalnega projekta št. V5-1032«, ki je bil posredovan financerju in sofinancerju projekta.

dominantnih nacionalnih, regionalnih kakor tudi zamejskih medijih. Tu je bil preverjan ne le pogled, kakršnega o manjšinah producirajo nekateri vplivni slovenskih množični mediji – to smo seveda preverili na podlagi analize izbranih medijskih gradiv –, pač pa tudi osmislitev potencialnega razkoraka med samopercepcijo manjšine o odnosu slovenskih medijev do nje in recepcijo manjšine s strani slovenske medijske javnosti, kar bomo dosegli na podlagi uporabe kvalitativne antropološke terenske metode z izdelavo etnografije za posamezna manjšinska geografska področja.

Te projektne cilje smo skušali doseči z naslednjo diferencirano in fokusirano tematsko organizacijo raziskovalne vsebine na dve projektni nalogi:

1. Prisotnost manjšin in »zamejskih prostorov« v slovenskih množičnih medijih
2. Dostopnost medijev iz »matične domovine« v luči krepitev čezmejnih komunikacijskih tokov

Obe raziskovalni skupini, torej izvajalec in soizvajalec projekta, sta v približno enakomerni porazdelitvi nalog in zadolžitev izvedli raziskavo obeh gornjih projektnih nalog, in sicer v obsegu ter sinhronizirani uporabi metod, kakor je podano v nadaljevanju.

V naslednjem sklopu, kjer sta opredeljena vsebina in program dela raziskovalnega projekta v skladu z gornjo dvokrako strukturo tematskih preokupacij, sledi konkretna predstavitev realizacije omenjenih dveh projektnih nalog v naslednjih točkah:

- kratka vsebina in opredelitev podciljev
- obseg dela in metoda
- čas izvedbe

2.2.1 Prisotnost manjšine in "zamejskega prostora" v slovenskih množičnih medijih:

2.2.1.1 Kratka vsebina in opredelitev podciljev

Dosedanje raziskave poročanja o manjšinskih in »zamejskih temah« slovenskih nacionalnih medijev, nekatere od njih so navedene tudi v aplikaciji projektnih skupin, poročajo, da časniki, pa naj bodo to manjšinski ali iz Slovenije, dogodke preko meje največkrat predstavljajo tako, kakor

so jih definirali organizatorji, pomene razložijo tako, kakor jih podajo organizatorji, ter le redko intervenirajo s kritičnim ali analitičnim diskurzom. Te raziskave tudi signalizirajo, da v kolikor se že pojavi kakšen poglobljeni ali razširjeni komentar, denimo v regionalnem časopisju, v tovrstnih novinarskih žanrih ni zaslediti kontekstualne obravnave konfliktnih tem, marveč zgolj najbolj bazičen informativen opis brez zahtevnejših intelektualnih, analitičnih ali zgodovinskih investicij pri obdelavi problematike ali interpretaciji tematike. Konflikti, ki prednjačijo v sporočanjem diskurzu, so praviloma predstavljeni tako, kakor so ga nameravali predstaviti ali plasirati njegovi glavni družbeni akterji (denimo predstavniki manjšine, predstavniki slovenske, italijanske, avstrijske ali madžarske oblasti ipd.). Avtorji teh raziskav ugotavljajo, da je v žanrih, kakršen je npr. komentar, močno zasidrana ideologija »objektivnega« poročanja, ki ima za posledico distanciranje od družbenih problemov. To ideološko operacijo je zlasti pri tisku iz Slovenije mogoče razložiti z nizko stopnjo zanimanja za probleme manjšine, pri manjšinskih medijih pa z izogibanjem sprožanja konfliktov s strani dominantnih nacionalnih ali regionalnih časnikov, kakor so denimo *Delo*, *Dnevnik*, *Večer* ali *Primorske novice*. Naša medijska analiza je skušala gornje ugotovitve kvantitativno (z metodo kodiranja besedil) in kvalitativno (s tekstualno analizo besedil) nadgraditi s pogledom, ki je bil doslej pri tovrstnih raziskavah premalo izkoriščen ali le parcialno izveden, ko gre za raziskovanje režimov mejnosti in obmejnosti s prisotnostjo manjšinskih populacij. Težko je zaobiti dejstvo, da so mediji tisti, s pomočjo katerih politične, ekonomske, etnične, kulturne in druge meje in mejnosti dobijo trdne kolektivne instrumentalizacije. Namen te projektne naloge je zato bil preučiti razmerje med kolektivnimi identitetami in množičnimi mediji, in sicer na način, da smo si za orientir izbrali tri recentne INTEGRATIVNE oziroma FORMATIVNE elemente družbenega dogajanja in sprememb, vezanih na obstoj, položaj in probleme slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem in njene percepcije v Sloveniji v zadnjih letih.

Izvajalec projekta je medijske komunikacijske tokove in percepcijo manjšine spremljal na primeru slovenske manjšine v Italiji, in sicer ob naslednjih treh izbranih recentnih dogajanjih (vse tri v časovnem razponu 15 dni pred in 15 dni po datumu dogodka):

- 1) ob vstopu Slovenije v Evropsko Unijo, 2004 (16. 4. – 15. 5. 2004);
- 2) ob vstopu Slovenije v schengensko območje, 2007 (6. 12. 2007 – 6. 1. 2008);

3) in ob perečih problemih delovanja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, v začetku 2010 (15. 9. 2009 – 15. 10. 2009).

Soizvajalec projekta je medijske komunikacijske tokove in percepcijo manjšine spremljal na primeru slovenske manjšine v Avstriji in na Madžarskem, in sicer ob naslednjih treh oziroma štirih izbranih recentnih dogajanjih (vse tri v časovnem razponu 15 dni pred in 15 dni po datumu dogodka):

- 1) ob vstopu Slovenije v Evropsko Unijo, 2004 (16. 4. – 15. 5. 2004);
- 2) ob vstopu Slovenije v schengensko območje, 2007 (6. 12. 2007 – 6. 1. 2008);
- 3) ob 50. obletnici podpisa ADP, maj 2005 (1. 5. 2005 – 31. 5. 2005);
- 4) ob premestitvi slovenskega duhovnika (Ferenc Merkli) iz Porabja, 2010 (16. 7. – 15. 8. 2010).

Z izbiro navedenih gornjih medijskih dogodkovnih markerjev smo skušali analizirati prisotnost »zamejskega prostora" v slovenskih medijih z vidika njihovega prispevka k prepoznavnosti "zamejskega prostora" kakor tudi dela "skupnega slovenskega kulturnega prostora".

2.2.1.2 Obseg dela in metoda

Ta projektna naloga je zajela tiskane in spletne medije. Poseben poudarek je bil namenjen zlasti tisku, ki velja za najvplivnejše in najbolj celovito sredstvo vpliva na družbeno, politično in medijsko profiliranje medijskih občinstev in javnosti. Poudarek v smislu obsega je bil na analizi najvplivnejših tiskanih medijev časniškega formata. Za preostale je bil opravljen žanrski izbor. Pri spletnih medijih je bila analiza osredotočena na komentarje obiskovalcev spletnih strani na posamezno novico, vezano na manjšino.

TISKANI MEDIJI:

Dnevnik (Ljubljana), Primorske novice (Koper), Primorski dnevnik (Trst) – gradivo je zbral in analizo izvedel izvajalec projekta

Večer (Maribor), Delo (Ljubljana), Porabje (Monošter), Novice, (Celovec), Nedelja (Celovec) – gradivo je zbral in analizo izvedel soizvajalec projekta

SPLETNI MEDIJI (novice):

www.24ur.com, dnevnik.si, obala.net, primorska.si – gradivo je zbral in analizo izvedel izvajalec projekta

www.rtvsllo.si, delo.si, vecer.com, orf.at, porabje.hu – gradivo je zbral in analizo izvedel soizvajalec projekta

Za vse predvidene analize je bilo opravljeno ustrezno vzorčenje, ki sta ga obe raziskovalni skupini opravili na podlagi sinhronizirane uporabe metod. Osnovna metoda, ki je bila uporabljena v prvi fazi analize, je bila kvantitativna analiza besedil ozioma prispevkov (klasifikacija po žanrih, po temah ipd.). Nato je sledila v drugi fazi tekstualna analiza besedilnih prvin in njihova sistemizacija za potrebe statističnih izračunov in kvalitativnih ocen.

2.2.1.3 Čas izvedbe

Ta del projektne naloge je potekal v prvem letu poteka projekta, tj. od prvega do dvanajstega meseca poteka projekta.

2.2.2 Dostopnost medijev iz "matične države" v luči krepitve čezmejnih komunikacijskih tokov

2.2.2.1 Kratka vsebina in opredelitev podciljev

V tem delu smo izhajali iz hipoteze, da v veliki večini javno obravnavanih zadev o manjšini v slovenskih medijih njeni problemi pretežno izhajajo iz uradne slovenske politike, ki bodisi ne posveča dovolj pozornosti manjšini, bodisi je ne vključuje zadovoljivi ali pričakovani meri v slovenski politični sistem. Sklepajoč na politično okolje se ponuja tudi trditev, da te probleme zaznava predvsem manjšina, medtem ko v Sloveniji ni angažirane iniciative, ki bi obstoječe konflikte poskušali odpraviti. Medtem ko je manjšina v večini primerov vsaj pretehtala argumente akterjev iz Slovenije – če ni tudi predlagala konkretnih rešitev – slovenska stran večinoma ni tehtala argumentov manjšine, ob odgovoru na problem je kvečjemu izrazila pripravljenost na sodelovanje oziroma ponudila neargumentirano rešitev. Vendar velja pogledati

tudi definicijo problematičnih zadev pri samih manjšinah oziroma koliko so dnevni redi javno izpostavljenih tem in v njih uporabljeni argumenti skladni s pričakovanji (uradnih) predstavnikov manjšine ter medijev in širšo manjšinsko javnostjo. Tu smo skušali na podlagi analize čezmejnih komunikacijskih tokov ugotoviti:

- kako mediji in drugi družbenoekonomski agensi javnosti na obeh straneh meje osveščajo potrebo po ohranjanju in razvijanju "narodnostne identitete";
- kako artikulirajo ideje glede upiranja asimilacijskim težnjam;
- kako mediji in drugi agensi obmejne javnosti reflektirajo možnosti za izboljšanje in okrepitev čezmejnih komunikacijskih tokov
- kako si zamišljajo sodelovanje v skupnem obmejnem prostoru "brez meja".

Tu smo si obetali, da bi lahko na podlagi gornjih preliminarnih odgovorov lažje izkristalizirali osrednji odgovor te projektne naloge, tj. odgovor na vprašanje dostopa manjšine do medijev iz Slovenije.

2.2.2.2 Obseg dela in metoda

b1) Izvedba intervjujev:

K sodelovanju smo pritegnili reprezentativni vzorec predstavnikov javnega življenja iz različnih družbenih sektorjev (medijskega, političnega, gospodarskega, kulturnega, šolskega, mladinskega&športnega) v primeru vseh treh slovenskih manjšin, in sicer po naslednjem tematskem in količinskem ključu:

- medijski sektor: 3 intervjuvanci (novinarji, uredniki, ipd.) – zlasti poudarek na pomenu, vlogi in dostopnosti medijev pri ohranjanju »skupnega slovenskega prostora«, ki vključuje zamejski prostor in prostor matične domovine; poudarek na temo kakovostne zamejske medijske ponudbe za mlade predstavnike slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem;

- politični sektor: 3 intervjuvanci (politiki, uradniki, ipd.) – opravili intervjuje z aktivnimi člani slovenskih političnih in društvenih organizacij;

- gospodarski sektor: 3 intervjuvanci (menedžerji, podjetniki, ipd.) – poudarek na čezmejnih podjetniških iniciativah ter možnostih trženja oziroma medijskega oglaševanja, denimo slovenskih podjetij v zamejskem prostoru in zamejskih podjetij v Sloveniji;

- kulturni sektor: 3 intervjuvanci (kulturniki, gledališčniki, pisatelji, ipd.) – poudarek na temo vidnosti, dostopnosti in vsebinske prezentiranosti »zamejske kulture« v slovenskih in zamejskih medijih;

- šolski&izobraževalni sektor: 3 intervjuvanci (učitelji, ravnatelji, univerzitetniki, ipd.) – poudarek je bil na šolnikih, ki delujejo v okviru oddelkov s slovenskim učnim jezikom;

- sektor mladine&športa: 3 intervjuvanci (mladi, športniki, predstavniki subkultur) – s poudarkom na mladih, ki obiskujejo oddelke s slovenskim učnim jezikom na eni strani, ter tistimi, ki delujejo na področju športa ali subkultur; poudarek tudi na vlogi zamejskih medijev pri posredovanju slovenskega jezika mladim pripadnikom slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem; poudarek je bil na odvrčanju mladine in njihovih subkultur od dominantne manjšinske identitete.

Za primer slovenske manjšine v Italiji je bilo izvedenih 18 intervjujev, ki jih je izvedla in analizirala raziskovalna skupina izvajalca projekta.

Za primer slovenske manjšine v Avstriji in na Madžarskem je bilo izvedenih 18 intervjujev, ki jih je izvedla in analizirala raziskovalna skupina soizvajalca projekta.

Uporabljena metoda v okviru te projektne naloge je bila izvedba individualnih poglobljenih polstrukturiranih intervjujev, na podlagi katerih je vsaka raziskovalna skupina izdelala etnografijo svojega študija primera manjšine. Omenjeni etnografiji sta pomagali izkristalizirati pogled na to, kako predstavniki »manjšinske javnosti« razumejo nedavno revitalizirano idejo o »skupnem slovenskem prostoru« v razmerju do ideje slovenskega »zamejstva«, predvsem pa, kako vidijo možnosti za vzpostavitev čezmerjnih povezav in sodelovanj.

B2) Odrpta možnost za izvedbo ankete (ob pogoju nadaljevanja ali nadgradnje projekta):

Glede na rezultate intervjujev bi bila smiselna nadgradnja dodatne izvedbe anketnega vprašalnika med predstavniki »manjšinskih javnosti«, vendar le na specifično problematiko, ki se je izkristalizirala v intervjujih in ki bi napotovala na takšen širši zaseg informatov s terena. Ta del raziskave v okviru projekta ni bil predviden in tudi ne izveden, se pa je pokazal tekom projekta kot eden od dodatnih možnih metodoloških prijemov za presojo manjšinskih realnosti v okviru transnacionalne javnosti.

2.2.2.3 Čas izvedbe

Delo na tej projektni nalogi je bilo v dogovorjeni delovni porazdelitvi nalog realizirano v drugem letu izvajanja projekta, saj je izvedba intervjujev temeljila oziroma izhajala iz informacij in podatkov, ki smo jih pridobili v analizi medijskih gradiv iz prve projektne naloge.

Izvedba intervjujev je potekala od trinajstega do štiriindvajsetega meseca poteka projekta.

2.3 Metodologija raziskave

Raziskava je bila izvedena z uporabo *kombiniranega (kvantitativnega in kvalitativnega) metodološkega pristopa*, ki je vključeval tri metodološke faze:

- 1) kvantitativna (statistična) in kvalitativna (tekstualna) analiza medijskih vsebin
- 2) izvedba poglobljenih polstrukturiranih intervjujev (etnografija)
- 3) dialoška metoda s soočenjem percepcij (okrogla miza)

2.3.1 Udeleženci

Prva metodološka faza ni vsebovala neposrednih udeležencev raziskave, pač pa jih je razpoznala le posredno kot družbene akterje, ki so bili del posredovanih diskurzov medijskih vsebin.

Druga metodološka faza je temeljila izključno na udeležencih, pri čemer je izbor sledil principu, da se v raziskavo prvenstveno pritegne »glasove od spodaj«, ne pa »reprezentativne glasove« manjšine, tj. uveljavljene predstavnike, katerih pojavljanje v medijih je izdatneje zastopano. Naj za ilustracijo navedemo nekaj profilov manjšinskih informatorjev, ki so sodelovali: šolski uradnik, ravnateljica šole, menedžer finančne ustanove, direktor, lastnik trgovine, raziskovalka in univerzitetnica, študentka, urednik športnega uredništva, profesor športne vzgoje, politik, novinar, urednik spletnega portala, področna urednica pri časopisu, gledališčnik, političarka, funkcionarka, pevka in glasbenica, kulturni delavec idr.

Kombiniran metodološki pristop je namreč nujen zaradi celovite podobe predmeta preučevanja, saj kvantitativni del raziskave (analiza medijskih vsebin) omogoča pridobitev podatkov, ki so relativno posplošljivi, medtem ko kvalitativni del (intervjuji s predstavniki nacionalnih manjšin) omogoča nabor bolj poglobljenih in vsebinsko bogatejših ter interpretacijsko konciznejših podatkov. Oba dela, tako analizo medijskih vsebin, ki je vključevala izključno medije v Republiki Sloveniji kakor tudi pridobljeno terensko etnografijo, ki je vključevala izključno informatorje iz zamejstva, pa smo nadgradili še s tretjim pristopom, tj. z okroglo mizo z naslovom »Vloga medijev pri prikazovanju slovenskih nacionalnih manjšin«, na kateri so sodelovali medijski ustvarjalci in raziskovalci tako iz Slovenije kakor zamejstva. Sestava okrogle mize je bila sledeča:

Silva Eöry (samostojna novinarka, sodelavka časnika *Večer in Radia Slovenija*)

Silvo Kumer (glavni urednik časopisa *Novice* iz Celovca)

Dr. Karmen Medica (znanstvena sodelavka *Znanstveno-raziskovalnega središča UP* in raziskovalka slovenske manjšine na Hrvaškem)

Mirjam Muženič (novinarka in dopisnica *RTV Slovenija*)

Marijana Sukič (glavna in odgovorna urednica tednika *Porabje* – sodelovala bo s prispevkom, ki ga bo predstavila dr. Katalin Munda Hirnök, znanstvena svetnica *Inštituta za narodnostna vprašanja* iz Ljubljane)

Hanzi Tomažič (glavni urednik časopisa *Nedelja* iz Celovca – sodeloval bo s prispevkom, ki ga bo predstavil dr. Danijel Grafenauer)

Mitja Tretjak (urednik in voditelj oddaje »Brez meje« *Regionalnega RTV Centra Koper*),

Dušan Udovič (odgovorni urednik časnika *Primorski dnevnik* iz Trsta)

Mateja Železnikar (sooblikovalka in novinarka radijske oddaje »Sotočja« na 1. programu *Radia Slovenija*)

Z omenjeno okroglo mizo, ki je bila izvedena 15. junija 2012, smo želeli nadgraditi intersubjektivni in interdiskurziven pogled, ki sta nam ga ponudila a) analiza medijskih vsebin, in b) zbrana etnografija. Stopnjevana uporaba omenjenih treh metodoloških faz velja osmisliti tudi z vidika provenience gradiv oziroma udeležencev: pri prvi metodološki fazi smo se omejili na medijske vsebine, ki so bile proizvedene s strani medijev iz Slovenije; v drugi metodološki fazi smo se omejili na pridobivanje terenskih podatkov in informacij izključno s pomočjo

informativcev, ki so bili predstavniki slovenskih nacionalnih manjšin, in so torej prihajali iz »zamejstva«; tretja faza, tj. okrogla miza, pa je bila v funkciji tega, da s strukturo njenih udeležencev presežemo ostro razmejitev v zastopanosti med »tostran in onstran meje«, zato smo participacijo nadgradili z udeleženci, ki so prihajali tako iz osrednjih slovenskih nacionalnih, obmejnih lokalnih kakor tudi zamejskih oz. manjšinskih medijev, kar je omogočilo produktivno soočenje percepcij.

2.3.2 Instrumentarij

Za izvedbo prve metodološke faze, tj. analize medijskih gradiv, je bil izoblikovan kompleksen metodološki instrumentarij, ki je vseboval:

- kodirni list za klasifikacijo medijskih enot (gl. Priloga 1)
- šifrant za namen vzorčenja medijskih enot (gl. Priloga 2)
- kodirna tabela za vnos vzorčenih medijskih enot

Na podlagi kodirnega lista smo ovrednotili vsak medijskih prispevek, ki je obravnaval ali se je v določenem delu dotikal slovenskih nacionalnih manjšin, v skladu z naslednjimi parametri: formalne informacije o prispevku, tematsko področje, fokus manjšinske/slovenske tematike, zastopani akterji v prispevku, vzrok nastale situacije/dogodka/poročanja, reprezentacija manjšine. Da bi kodiranje medijskih prispevkov bilo konsistentno in primerljivo za nadaljnjo statistično obdelavo podatkov, smo sestavili poseben šifrant, v katerem smo natančno določili spremenljivke in parametre, po katerih smo kodirali in klasificirali medijske vsebine. Nato smo zbrane numerične podatke vnesli v kodirno tabelo, s pomočjo katere je bilo mogoče izvesti statistično obdelavo podatkov.

Nadalje je bila kvantitativna analiza medijskih vsebin obogatena še z obsežno kvalitativno metodo z uporabo tekstualne analize, ki omogočata niansirano razumevanje besedil, kontekstualno branje vstavljenih pomenov, identificiranje ideoloških pozicij ipd.

Za izvedbo druge metodološke faze, tj. nabora etnografskega materiala, je bil izdelan polstrukturiran vprašalnik, ali pravilneje rečeno *vodilo*, tj. nabor vprašanj in tem, ki jih raziskovalci na terenu uporabljajo kot pripomoček pri vodenju polstrukturiranih intervjujev. Kot

pomemben stranski produkt izvajanja te faze raziskave je predstavljala pedagoška vključitev študentov in študentk 1. stopnje programa Medijski študiji Oddelka za medijske študije Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem, ki so v okviru predmeta "Teorija in praksa tiskanih medijev" pod vodstvom vodje projekta in hkrati mentorja ter predavatelja omenjenega predmeta izvajali posamezne aspekte raziskovalni nalog v okviru izvajanja intervjujev na terenu, vezanih vsebinsko na slovensko manjšino v Italiji. Na ta način so študentje prišli v stik s predstavniki manjšine, se nekateri med njimi prvič поблиžnje seznanili s problematikami manjšine in tako skušali izostriti svoj pogled na njen pomen ter položaj v slovenski medijski krajini.

Ker pa so bili v to fazo raziskave pritegnjeni k sodelovanju ne le študentje, pač pa tudi različni člani obeh raziskovalnih skupin izvajalca in soizvajalca projekta, je bilo potrebno tudi v tej metodološki fazi raziskovalne pristope ustrezno uskladiti. Za ta namen sta bila sestavljena dva dokumenta:

- navodila za intervjuje (gl. Priloga 3)
- vodilo za intervjuje (gl. Priloga 4)

V Navodilih za intervjuje so bili dodatno precizirani cilji terenske raziskave, obseg dela, zlasti pa zelo natančen opis antropoloških terenskih metod ter njihovih učinkov na intervjujske situacije, s čimer smo naloge terenskih raziskovalcev – spraševalcev dodatno izostrili. Na podlagi teh Navodil je bilo nadalje sestavljeno t.i. vodilo za antropološko terensko delo med informatorji (v obliki polstrukturiranih intervjujev). Koncept intervjujev, ki je bil zastavljen tudi na podlagi upoštevanja spoznanj iz prve metodološke faze projekta, tj. na podlagi analize medijskega gradiva, se organizira okrog petih tematskih oziroma vsebinskih sklopov:

1. Sklop: Obstoj meje / odprava meje + vloga medijev
2. Sklop: Simbol manjšine + vloga medijev
3. Sklop: Dostopnost do medijskih vsebin (s poudarkom na medijih iz Slovenije)
4. Sklop: Čezmejno sodelovanje in komuniciranje
5. Sklop: Skupen medijski prostor

Pri vsakem sklopu smo opredelili njegov specialen namen, s čimer smo želeli dodatno prispevati k temu, da vsem raziskovalcem na terenu smoter terenskega preiskovanja postane čimbolj prezenten. Nato smo v okviru vsakega tematskega sklopa sestavili vprašanja, ki so bila razdeljena

v dve skupini: v prvi skupini so bila t.i. »skupna vprašanja« posameznega tematskega sklopa, medtem ko so v drugi skupini bila »specialna vprašanja«. Značilnost prvih je bila, da so merila predvsem na splošne fenomene in teme posameznega tematskega sklopa, medtem ko so specialna vprašanja zadevala ozka področja znotraj družbenih sektorjev, iz katerih so izhajali informatorji. Pri tem velja opozoriti, da je omenjeno vodilo potrebno razumeti kot fleksibilen nabor vprašanj, znotraj katerih so bile možne številne variacije glede na posamezne informatorje oziroma posamezne intervjujske situacije. Namen tovrstnega vodila ni bila fiksirana oziroma strukturirano vodena raba vprašanj, pač pa najširši možen nabor vprašanj, ki je terenskemu raziskovalcu na voljo, da bi lahko znotraj posameznih intervjujskih situacij imel dovolj manevrskega prostora za učinkovito, ciljno usmerjeno in tekoče vodeno intersubjektivno konverzacijo. Pri tem velja dodati še eno metodološko opombo: cilj intervjujev ni bil v iskanju reprezentativnosti odgovorov informatorjev na identična vprašanja, s čimer bi se dalo izvesti morda kvantitativno analizo izrek, pač pa izgradnja kvalitativne etnografije, katere rezultat ni primerljivost informacij, pač pa izris intersubjektivnih situacij, ki jih pogojuje edinstven pogled in edinstvena pozicija vsakega informatorja posebej. Posebna pozornost je bila namenjena medijskemu sektorju in v okviru posameznih tematskih sklopov so bila oblikovana t.i. »obvezna specialna vprašanja«, ki so bila izpeljana neposredno iz ugotovitev kvantitativne analize medijskih vsebin. Pri informatorjih smo želeli preveriti njihovo razumevanje rezultatov te analize oziroma njihovo stališče do iz teh rezultatov izpeljanih sugestij. V tem smislu se je nabor vprašanj nekoliko razlikoval glede na to, ali je informator prihajal iz medijskega, političnega, gospodarskega, kulturnega, šolskega&izobraževalnega ali mladinskega&športnega sektorja.

2.3.3 Postopek

Delo na projektu je bilo časovno razdeljeno v naslednje faze:

1. ZAČETNA FAZA (trajanje: 4 meseci):

- opredelitev ciljev, nalog, tematik in problemov raziskave
- izdelava metodologije in harmonizacija metod
- pregled literature in seznanitev z relevantnimi raziskavami
- priprava protokola za izvedbo antropološkega terenskega dela

2. ZBIRANJE PODATKOV (10 mesecev):

- zbiranje gradiva s področja medijskih vsebin o manjšinah in t.i. "zamejstvu"
- priprava in izvedba (kodiranje vsebin) kvantitativne analize vsebin
- izvedba kvalitativne analize medijskih vsebin
- izvajanje polstrukturiranih intervjujev

3. OBDELAVA PODATKOV (6 mesecev):

- kvantitativna in kvalitativna analiza in interpretacija medijskih vsebin (časopisnih, spletnih)
- transkripcija intervjujev in izdelava etnografije
- sinteza in primerjava rezultatov analize medijskih vsebin in analize etnografije

4. ZAKLJUČNA FAZA (4 meseci):

- organizacija okrogle mize
- interpretacija kvantitativnih in kvalitativnih podatkov
- priprava zaključnega poročila
- izdelava študije/elaborata in javna predstavitev rezultatov na dveh konferencah

Raziskovalni postopek se je pričel s pregledom in analizo dosedanjih raziskav in relevantne literature s področja predlaganega projekta. Literatura je bila razdeljena v tri sklope:

- domača akademska literatura s področja zgodovine ščitenja in preučevanja slovenskih nacionalnih in etničnih manjšin, zamejstva in obmejnih slovenskih poselitev;
- tuja literatura s področja antropološke, komunikološke in medijske obravnave etničnih manjšin, obmejnih identitet in transnacionalnih območij;
- domača normativna literatura s področja zakonskega oziroma pravno-regulativnega urejanja odnosa Republike Slovenije do nacionalnih manjšin.

Na podlagi študija literature smo se lotili izdelave metodološkega instrumentarija za izvedbo kvantitativne analize medijskih vsebin. Sledilo je zbiranje časopisnih člankov in spletnih prispevkov s področja slovenskih nacionalnih manjšin v določenem časovnem obdobju. Po končanem zbiranju medijskih vsebin smo izvedli kodiranje medijskih vsebin po posameznih enotah v skladu z vnaprej izdelanim šifrantom. Pridobljeni kvantitativni podatki o medijskih objavah so bili nato uvoženi v programski paket za statistično obdelavo podatkov SPSS. Sledila je deskriptivna ter bolj poglobljena osna analiza podatkov. Tej je nato sledila kvalitativna obdelava medijskih vsebin s pomočjo tekstualne analize.

V drugi metodološki fazi smo izvajali intervjuje z različnimi predstavniki slovenskih nacionalnih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Intervjuji so bili pretežno izvedeni v manjšinskem okolju, informatorji pa izbrani v pretežni meri s pomočjo metode snežene kepe. Večina intervjujev je bila posneta z diktafoni in so trajali od 15 do 60 minut. Sledila je kvalitativna obdelava zbrane etnografije (transkribiranje, povzemanje, izbor in identificiranje relevantnih izrek ter informacij, vzpostavljanje odnosov med izrekami ipd.). Vsem sodelujočim je bila zagotovljena anonimnost: njihova imena so zato dostopna le izvajalcu oziroma soizvajalcu projekta. Posnetki pogovorov in njihovi transkripti so materialno hranjeni v arhivu vodje projekta ter posameznih terenskih raziskovalcev in so obravnavani kot strogo interno delovno gradivo, ki zaradi zaščite informatorjev ni primerno za objavo. V prilogi tukajšnje študija se nahajajo navodila za izvedbo polstrukturiranih intervjujev ter vodilo oziroma okvirni nabor vprašanj z informatorji manjšinskih družbenih sredin.

V tretji metodološki fazi smo organizirali okroglo mizo, na katero smo povabili predstavnike medijskih ustvarjalcev in raziskovalcev tako iz Slovenije kakor »zamejstva«, pri čemer je bila zastopanost tematik slovenskih nacionalnih manjšin razširjena še na slovensko manjšino na Hrvaškem, ki zaradi omejenih sredstev in nekaterih drugih objektivnih razlogov ni bila vključena v našo raziskavo. Okroglo mizo smo posneli, transkribirali (gl. Priloga 5), analizirali in glavne izsledke vključili v sklepne ugotovitve in priporočila.

3 REZULTATI RAZISKAVE (Peter Sekloča, Danijel Grafenauer, Katalin Munda Hirnök, Vlado Kotnik)

3.1 Rezultati kvantitativnega dela raziskave (Peter Sekloča)

Od 15. 3. 2010 do 15.09.2011 smo v okviru projekta izvedli kvantitativno analizo prispevkov in člankov slovenskih in manjšinskih medijev. V vzorec je bilo zajetih sedem časnikov, od katerih so bili trije slovenski, kar pomeni, da je uredništvo locirano v Republiki Sloveniji, točneje v Kopru, Mariboru in Ljubljani, ter štirje manjšinski, ki so imeli uredništva locirana v Trstu (Italija), Monoštru (Madžarska) in v Celovcu (Avstrija). Vzorec slovenskih časnikov so sestavljali, Primorske novice (Koper), Večer (Maribor) in Delo (Ljubljana), vzorec časnikov slovenske manjšine pa časniki Primorski dnevnik (Trst), Porabje (Monošter), Novice, (Celovec) ter Nedelja (Celovec).

Na podlagi pripravljenega metodološkega protokola je raziskovalna skupina izdelala šifrant in kodirne liste za kvantitativno analizo besedil naštetih medijev. Raziskovalci smo se odločili, da bo vzorec časovno zamejen, in sicer v časovnem razponu 15 dni pred in 15 dni po datumu naslednjih dogodkov:

- 1) ob vstopu Slovenije v v Evropsko Unijo, 2004 (16. 4. – 15. 5. 2004);
- 2) ob vstopu Slovenije v schengensko območje, 2007 (6. 12. 2007 – 6. 1. 2008);
- 3) ob perečih problemih delovanja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, 2009 (15. 9. 2009 – 15. 10. 2009);
- 4) ob 50. obletnici podpisa ADP, maja 2005 (1. 5. 2005 – 31. 5. 2005);
- 5) ob premestitvi slovenskega duhovnika Ferenc Merklja iz Porabja, 2010 (16. 7. – 15. 8. 2010).

V vzorec prispevkov so bili zajeti vsi članki, v katerih je omenjena slovenska manjšina (velja za slovenske medije), in v primeru manjšinskih časnikov vsi članki, ki se vežejo na določen dogodek. Vseh analiziranih člankov je bilo 290, od tega 115 prispevkov slovenskih časnikov in 175 prispevkov manjšinskih časnikov. Obdelavi podatkov s statističnim paketom SPSS je sledila interpretacija rezultatov.

Glavno vodilo spremljanja medijskih vsebin je bila hipoteza, da se slovenski časniki poslužujejo drugačnih poti produkcije novic kot pa časniki slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski. Na podlagi te hipoteze so bile določene štiri glavne osi spremljanja prispevkov:

Glavno vodilo spremljanja medijskih vsebin je bila hipoteza, da se slovenski časniki poslužujejo drugačnih poti produkcije novic kakor pa časniki slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Na podlagi te hipoteze so bile določene štiri glavne osi spremljanja prispevkov:

- **Prva problemska os** zanamuje spremljanje vsebine glede na tip prispevkov (ali je prispevek novica, komentar, intervju,..), glede na vir prispevka (ali je prispevek avtorsko delo novinarja, je povzet po agencijskih novicah, ...) in glede na vrsto manjšine, ki nastopa v prispevku.
- **Druga problemska os** spremljanja razlik temelji na teoriji subvencioniranja informacij Oscarja Gandyja, ki je dokazoval, da se časniki poslužujejo rednih, že vnaprej pripravljenih, to je novic, ki jih pripravljajo birokratski viri, ki večinoma spadajo v sistemski del družbe.
- **Tretjo problemsko os** podpira hipoteza, da slovenski in manjšinski mediji različno poudarjajo vzroke situacij, ki so temelj medijskega poročanja.
- **Četrta problemska os** izhaja iz hipoteze, da mediji posvečajo različno pozornost tematikam, ki zadevajo manjšino.

3.1.1 Analiza problemskih osi medijske konstrukcije manjšin

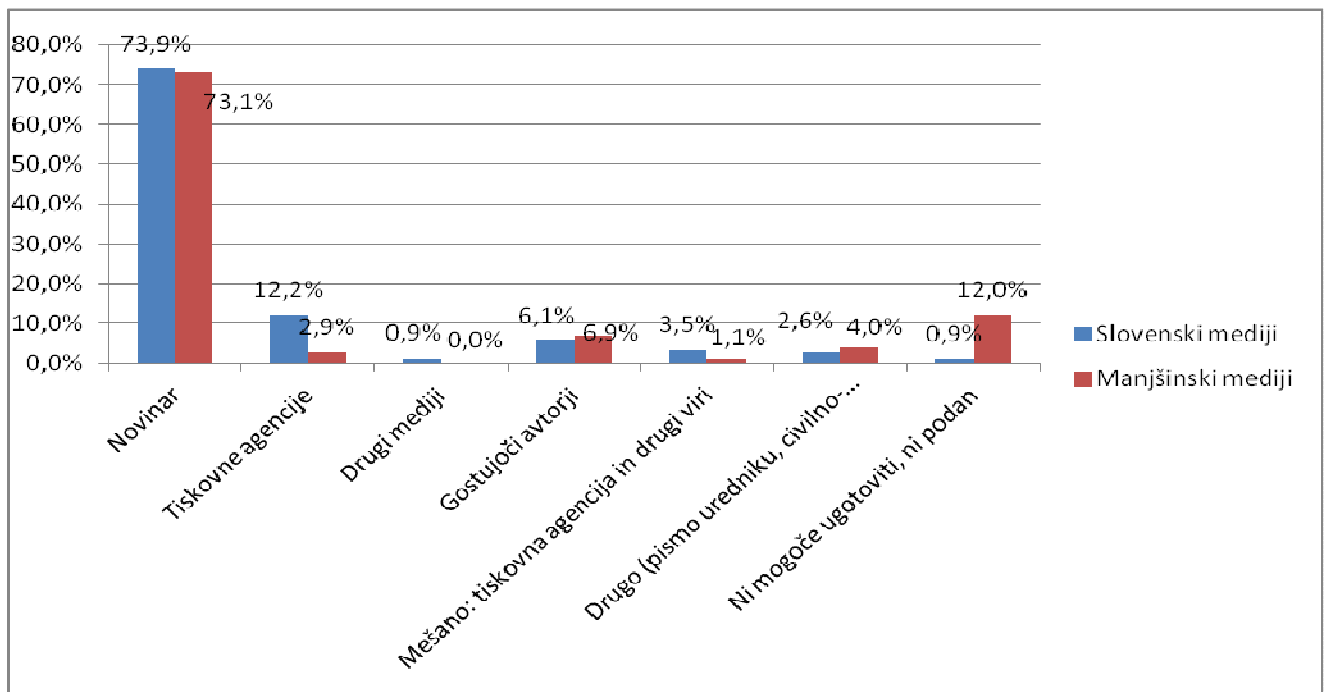
3.1.1.1 Prva os: Viri novic, vrsta tematik

Problematika zamejitve javne sfere je problematika dostopa, ki je bil v raziskavi operacionaliziran z ugotavljanjem tega, katere družbene skupine in akterji so vir novic. Dostop do medijev nam pove, komu mediji oziroma njihova uredniška politika pripisuje večji prestiž v družbi, ali kakor pravi Leon Mayhew, kdo sodeluje v dvostopenjskem sistemu vpliva, saj vsak poskus učinkovitega publiciranja mnenja poteka v dveh fazah, v katerih govorec najprej poskuša

vplivati na medij, nato pa mediji s prenašanjem sporočil poskušajo vplivati na občinstvo (Mayhew, 1997: 252).

Rezultati analize so pokazali statistično značilne razlike med slovenskimi in manjšinskimi mediji, saj so, na primer, slovenski mediji v 12 odstotkih prispevkov kot vir informacij navajali agencijske servise, medtem ko so bile tiskovne agencije pri manjšinskih medijih vir informacij le v slabih 3 odstotkih, kot je razvidno iz Slike 1 spodaj. Prav tako so manjšinski mediji bolj odprti za dostop civilno-družbenih skupin in posameznikov (pisma bralcev) do samega medija in s tem do javne sfere, saj so bile te skupine vir novic v štirih odstotkih, pri slovenskih medijih pa samo v dobrih dveh. Obenem so manjšinski mediji bolj odprti za prispevke bralcev, kot so pisma urednikom, prispevki o civilno-družbenih skupinah, saj je takšnih prispevkov v manjšinskih medijih 4 odstotke od vseh prispevkov v manjšinskih časnikih, pri slovenskih časnikih pa je le 2,6 odstotkov takšnih prispevkov od vseh prispevkov, ki so v slovenskih medijih obravnavali manjšine. Test je pokazal značilne razlike med obema vrstama časnikov ($\chi^2(6) = 24,3$) ob zanemarljivem tveganju napačnega sklepanja ($p < 0,00$).

Slika 1: Viri prispevkov glede na slovenske in manjšinske medije

Mediji z uredniško politiko zrcalijo meje vključevanja, obenem jih tudi določajo, s čimer so del družbene strukture, ki se v veliki meri sama reproducira. S tega vidika so torej dejansko in ne samo metaforično ogrodje javne sfere, ki skozi jezik in legitimacijske procese vključevanja in izključevanja določa politični vpliv javnosti, torej tudi manjšine kot njenega konstitutivnega dela. V uredniški politiki se zrcali posedovanje družbeno-ekonomskih virov, ki omogočajo učinkovito svobodo javnega komuniciranja, tako na strani medijev kot na strani javnosti in drugih javnih govorcev, na primer vplivnih osebnosti in skupin iz sveta politike in ekonomije.

Javna sfera je v načelu odprta za vse, ki imajo interes v njej razpravljati, s čimer se pod vprašaj postavlja smiselnost govoriti o posebnih javnostih in javnih sferah, kot so na primer manjšinska ali različne strokovne javnosti, saj nimajo "svoje države" in omejujejo dostop (Splichal, 2005, 32). Kljub načelnosti pa se ne moremo izogniti dejansko postavljenim mejam, ki izključujejo določene segmente javnosti kot publike. Ena takih meja je državljanstvo, ki v nacionalni koncepciji javne sfere tvori publiko s poenotenim interesom. Prekomejno komuniciranje ta potencialno mnenjsko enotni subjekt postavlja pod vprašaj, saj se v manjšinskih zadevah javna razprava širi preko državnih meja in s tem vključuje slovenske državljane, ki ne živijo v Sloveniji, niso državljani večinske države, prebivalce v Sloveniji brez njenega državljanstva, manjšine v Sloveniji, skratka, državljanstvo ni kriterij vzpostavljanja komunikacijskega odnosa. S to ugotovitvijo utrjujemo in razširjamo kritiko Fraser, ki vestfalsko-nacionalno državljanstvo kot vzpostavljaljoče "namišljeno skupnost" problematizira predvsem z vidika nedržavljanov, ki živijo v določeni državi (Fraser, 2006, 280-281).

Na tem polju je empirična raziskava pokazala na dokaj različno prisotnost posameznih manjšin v slovenskih medijih, kjer tiste, ki ne živijo v mejah države, predstavlja manjšina. Izračun pokaže (Tabela 1), da so slovenski časniki v 51 odstotkih poročali o manjšini v Italiji, v 43 odstotkih o manjšini v Avstriji in le v 8 odstotkih o manjšini na Madžarskem. Slednja je torej v slovenskem medijskem prostoru najbolj zapostavljena, saj ji časniki namenijo kar šestkrat oziroma petkrat manj pozornosti – merjeno v številu prispevkov ob izbranih dogodkih – kot pa drugima dvema manjšinama. Slovenska manjšina na Madžarskem ima tudi po ugotavljanju strokovnjakov (Munda Hirnok, 1998) najmanj komunikacijske infrastrukture in najbolj šibke institucije, ki skrbijo za javno komuniciranje v slovenskem jeziku, situacija pa se zadnja leta zaostrojuje z novo medijsko politiko in spremembami Madžarske ustave. Tudi samo število prispevkov o petih

izbranih dogodkih je bilo s strani madžarskih manjšinskih medijev najmanjše, obenem ji tudi slovenski mediji namenjajo najmanj pozornosti.

Tabela 1: Poročanje slovenskih časnikov o vrsti manjšine

Poročanje o slovenski manjšini	Število prispevkov	Odstotek prispevkov
v Italiji	51	44,3 %
v Avstriji	43	37,4 %
na Madžarskem	8	7,0 %
o večih mnjšinah	13	11,3 %
Skupaj	115	100,0 %

3.1.1.2 Druga os: Subvencioniranje informacij, vplivni akterji

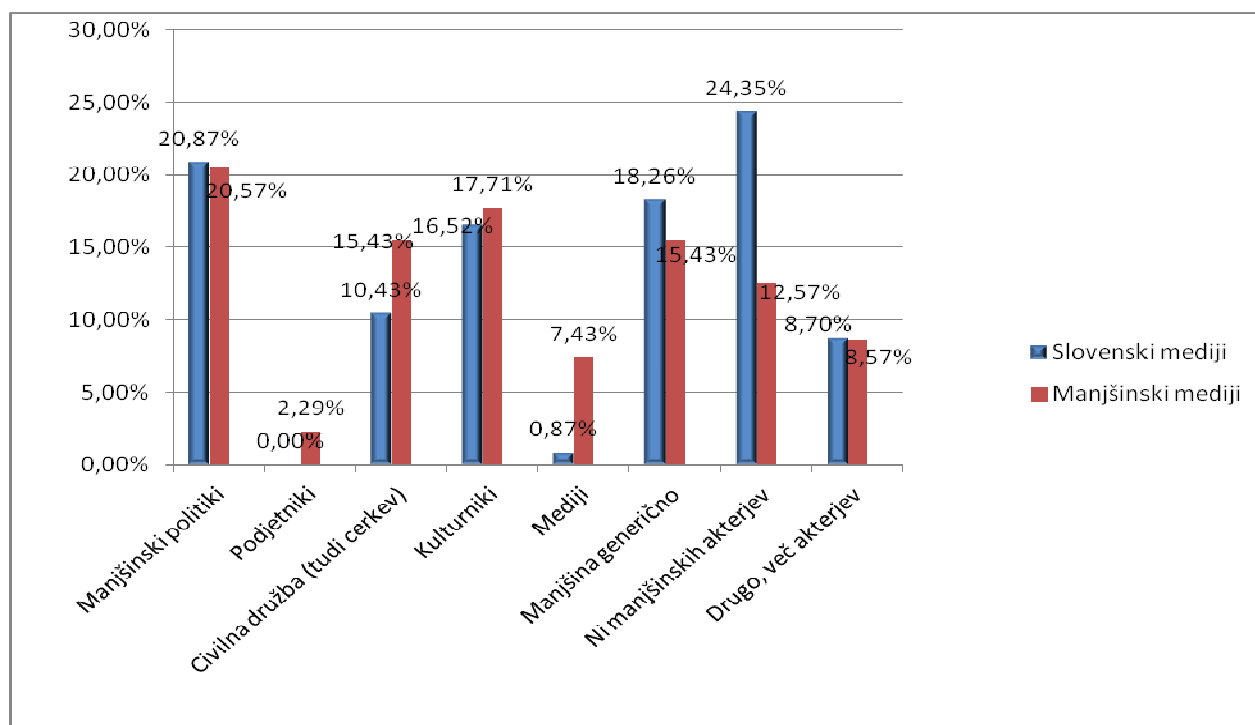
Odprtost in na drugi strani zamejitev javne sfere in medijev se kažeta v poteh reševanja vprašanja, kako široko odpreti javno sfero in ob tem uspeti prilagoditi različnost akterjev do te mere, da bo javna razprava med njimi sploh možna, eno od osnovnih dilem javnega komuniciranja vidi Sicakkan (2012, 7) v povezavi s problematiko evropske javne sfere. Z drugimi besedami, v dejanskosti se v javnem komuniciranju in v medijskih institucijah pojavijo kriteriji, ki določajo, katere skupine in posamezniki so pomembni ustvarjalci javnega mnenja. To nesvobodo učinkovitega komuniciranja v splošnem povzroča neenaka razdelitev ekonomskih in družbenih virov komuniciranja, tako na strani publike kot medijev.

Vplivni in močni javni akterji (od politikov do vidnih predstavnikov civilne družbe in ekonomije na obeh straneh meje) strežejo medije s subvencioniranimi informacijami, torej z izjavami za javnost, prirejanjem novinarskih konferenc, na drugi strani pa se poročevalci zatekajo po informacije k tistim virom, za katere vedo, da nudijo najugodnejše razmerje med trudom, vloženim v iskanje "novice" in učinkovitostjo le-te. Prizadevanja za stroškovno učinkovitost medijev in skupin, ki si dostop do javne sfere olajšajo s "subvencioniranjem informacij", kot te procese poimenuje Oscar Gandy (1982), se tako prekrivajo. Zato ne preseneča, da so množični

mediji močno "naklonjeni tistim birokratskim virom, ki skrbijo za redne, kredibilne in končno tudi uporabne tokove informacij, za vpogled in podobe za konstrukcijo novic" (Gandy, 1982: 13). Opisani odnos vzpostavlja visok vstopni prag za pozornost medijev, še posebej, če akterji niso člani relativno vplivnih zamejskih interesnih združenj ali politiki večinskega ali slovenskega političnega sistema. Medijsko pozornost matičnih medijev si širše neznani posamezniki in skupine iz manjšine priborijo v tekmovanju s člani zamejskih strank in birokrati močnih interesnih skupin, ki imajo zaradi večje količine socioekonomskih virov tudi večje možnosti uspešnega subvencioniranja informacij za množične medije, v tem primeru za nacionalne množične medije. Na drugi strani pa "manjšinski objavijo vse kar pošlješ, če ravno ni prav kakšna strašna neumnost. Kar se pošlje, to manjšinski medij objavi", pravi Tomaž Simčič, vodja Urada za slovenske šole v Furlaniji Julijski Krajini.

Konkretno se to v naši raziskavi kaže v tem, da so bili glavni akterji iz Slovenije v obeh vrstah časnikov (slovenskih in manjšinskih) ravno slovenski politiki, in sicer v 37 oziroma 30 odstotkih, kar ob upoštevanju, da v 43 oziroma 55 odstotkov člankih ni bilo slovenskih akterjev, zelo visok delež. Razlik v tej kategoriji med obema vrstama časnikov ni bilo. Ob tem naj dodamo, da so manjšinski mediji posvečali tudi pozornost slovenskim akterjem, ki prihajajo iz gospodarskega sektorja, v slovenskih časnikih pa ni bilo najti niti enega članka, v katerem bi bili glavni akterji poleg manjšine tudi gospodarstveniki. Prav tako pa so bili glavni akterji v časnikih tudi manjšinski politiki, in sicer v obeh vrstah časnikov v slabih 21 odstotkov vseh prispevkov, kar pa je po odstotnih točkah skoraj pol manj kot pa časniki namenjajo pozornosti slovenskim politikom. Slika 2 prikazuje poudarek na manjšinskih akterjih v slovenskih in manjšinskih časnikih, razlike so statistično značilne.

Slika 2: Manjšinski akterji v slovenskih in manjšinskih časnikih

Z vidika subvencioniranja informacij je mogoče sklepati, da so službe za odnose z javnostmi toliko bolj uspešne pri promociji slovenskih politikov in toliko slabše pri promociji manjšinskih politikov, da časniki predvsem politikom pripisujejo moč zakonsko reguliranega reševanja problemov. V vsakem primeru so politiki vir novic, ki ga mediji ne morejo zaobiti, bodisi zaradi družbenega prestiža, bodisi zaradi nizkih stroškov pridobivanja informacij o njihovem delovanju. Obe vrsti pogojevanja dostopa do medijev imata neposredne učinke na možnosti dostopa manj vplivnih akterjev, na primer posameznikov in društev, ki jim neatraktivnost povečuje še geografska, kulturna in tudi mnenjska oddaljenost od Slovenije. Tukaj je vidna razlika pri dostopu manjšinskih civilno-druženih skupin, katerim slovenskih mediji namenajo manj pozornosti kot manjšinski, situacija pa je podobna pri osebah in skupinah s področja kulture. Vsaj deloma takšno situacijo razloži teorija subvencioniranja informacij, ki poleg kritike strateškega boja za vpliv na medije in javnost izpostavlja uspešnost korporativnih strategij povečevanja vidnosti, ki so prisotne v politiki in gospodarskem sektorju, ob tem, da slovenskih medijev manjšinsko gospodarstvo niti ne zanima preveč.

3.1.1.3 Tretja os: Vzrok situacij, naslovnik javnega mnenja

Komuniciranje manjšine v okviru javne razprave je bilo že v času prevlade nacionalnih modelov javne sfere problematično misliti brez čezmejnega komuniciranja, predvsem z matično državo zaradi ohranjanja narodnostne identitete in spremljajočih kulturnih navezav, v času vzpostavljanja evropskih integracij pa takšno komuniciranje postane model, s katerim je mogoče osmisliti in kritično premišljevati prenose suverene oblasti na druge nivoje, naddržavne (evropske) ali pa tudi v druge podsisteme družbe, na primer v ekonomijo.

V pričujoči raziskavi objekt pozornosti operacionaliziramo kot tistega, ki mu mediji kot organi javnosti, pripisujejo zmožnost povzročanja družbenih sprememb, dogajanja v družbi in sprožanja dogodkov. Če tukaj politični sistem razumemo kot tistega, ki ima poleg zmožnosti delovanja tudi (politično) moč urejanja javnih zadev, nam obenem naslovitev povzročitelja ali glavnega akterja v določenih procesih pove tudi, komu mediji pripisujejo zmožnost urejanja javnih zadev.

Obravnavanih pet dogodkov je v veliki meri plod dolgoročnih odločitev držav članic Evropske. V luči zanimanja za odnose med manjšino in Slovenijo oziroma za odnose med njunimi mediji kot platformami za naslavljanje javnosti kot publike in javnega mnenja k tistemu, ki ima politično moč, se je pokazalo, da slovenski in manjšinski mediji različno navajajo in naslavlajo vzroke situacij, ki so temelj medijskega poročanja. Politiko večinske države, torej Italije, Avstrije in Madžarske kot enega od izvorov dogajanja, ki ga predstavlja pet zgoraj navedenih dogodkov in z njimi povezanih družbenih spremembah, definira 66 odstotkov slovenskih medijev in dobrih 51 odstotkov manjšinskih medijev. Slovenski časniki torej več poročajo o povezavah med političnim sistemom večinske države in manjšinami kakor pa manjšinski mediji. Test je pokazal značilne razlike med obema vrstama časnikov ($\chi^2(1) = 6,09$) ob zanemarljivem tveganju napačnega sklepanja ($p < 0,01$) na celotno populacijo. Ob tem je potrebno povedati, da vzrok ne definiramo nujno kot problemski vzrok, oziroma ni rečeno, da v nastali situaciji akterji nastopajo kot udeleženci konflikta. Razlika je statistično značilna in omogoča, da z veliko verjetnostjo zatrdimo, da slovenski mediji oziroma akterji, ki nastopajo v prispevkih, večkrat pripisujejo moč spreminjanja družbene realnosti večinski politiki (političnemu sistemu Avstrije, Italije in Madžarske), manjšinski mediji pa manj.

Tabela 2: Politika večinske države kot vzrok dogodkov glede na slovenske in manjšinske medije

			Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: politika večinske države		Total
			da	ne	
Slov-manj mediji	slovenski mediji	Count	76	39	115
		% within Slov-manj mediji	66,1%	33,9%	100,0%
	manjšinski mediji	Count	90	85	175
		% within Slov-manj mediji	51,4%	48,6%	100,0%
Total	Count		166	124	290
	% within Slov-manj mediji		57,2%	42,8%	100,0%

Ko pa vse odgovore iz te "problemske osi" združimo, kar kaže Tabela 3, lahko ugotovimo, da slovenski mediji največ pozornosti v nastalih situacijah namenjajo politiki večinske države, in sicer v kar 66,7 odstotkov vseh člankov v slovenskih medijih, manjšinski mediji pa 51 odstotkov. Manjšinski mediji pa več dvakrat več pozornosti kot slovenski mediji namenjajo Evropski uniji, in sicer 41 odstotkov v primerjavi s slovenskimi mediji (19 odstotkov), seveda ob upoštevanju dogodkov, ki so bili izbrani za analizo. To kaže na dokaj visoko stopnjo odprtosti manjšinskih medijev do tem, ki manjšinsko javnost povezujejo z evropsko javno sfero. Opazne razlike so tudi pri posvečanju pozornosti oziroma pripisovanju vzroka za dogajanje "preko meje" manjšinski civilni družbi (slovenski časniki 15 odstotkov, manjšinski 20 odstotkov, kar kaže na razliko petih odstotnih točk) ter ekonomskemu dogajanju (slovenski mediji 1 odstotek, manjšinski 7 odstotkov). Slovenski mediji redkokdaj povezujejo manjšine z ekonomsko aktivnostjo, s čimer se sodelovanje med slovenskimi in manjšinskimi podjetji dokaj redko reprezentira v javnosti. Test povezanosti kaže, da nastopajo statistično značilne razlike v definiciji vzroka nastalih situacij, in sicer je $\chi^2 = 38,60$ ob zanemarljivem tveganju napačnega sklepanja ($p < 0,000$) na ves nabor člankov v časnikih.

Tabela 3: Združeni odgovori glede vzroka dogajanja glede na slovenske oziroma manjšinske medije

	Slov-manj mediji	
	slovenski mediji	manjšinski mediji

		Count	Column N %	Count	Column N %
Vzroki skupaj	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: politika večinske države	76	66,7%	90	51,4%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: slovenska politika	22	19,3%	37	21,1%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: manjšinska politika	32	28,1%	42	24,0%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: EU politični sistem	22	19,3%	72	41,1%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: regionalne povezave (povezave med regijami, povezava Alpe-Adria,...)	23	20,2%	48	27,4%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: manjšinska civilna družba	17	14,9%	35	20,0%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: slo. civilna družba	6	5,3%	1	,6%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: večinska civilna družba (tudi heimatdienst, fašistične organizacije,...)	11	9,6%	17	9,7%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: podjetja, ekonomski sistem	1	,9%	13	7,4%
	Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: mediji, medijski prostor	6	5,3%	7	4,0%

Zanimivo je tudi, da kot vzrok nastale situacije obe vrsti medijev približno enako pogosto definirata politiko slovenske države in pa manjšinsko politiko, kar kaže na primerljivo medijsko

agendo obeh vrst medijev v tem segmentu. Ko pa mediji poročajo o tematikah, ki se navezujejo na Evropsko Unijo, manjšinski mediji kar dvakrat pogosteje izvor družbenih sprememb locirajo v širše evropsko politično dogajanje oziroma v evropske politične institucije. Razlike so statistične značilne ($\chi^2(1) = 15,35$) ob zanemarljivem tveganju napačnega sklepanja ($p < 0,000$) na ves nabor časnikov. Pri tematikah, ki obravnavajo procese evropske integracije, so manjšinski mediji bolj usmerjeni v širše kontekstualiziranje dogodkov in bralcem poskušajo prikazati posledice družbenega dogajanja v širši luči. Obenem lahko rečemo, da s tem odpirajo tudi evropske dimenzije javne sfere ali vsaj dajejo vpogled vanjo.

Susičevi razdelitvi integracijskih funkcij medijev, kjer uporaba manjšinskih in matičnih medijev omogoča integracijo v "lastno skupnost" oziroma "matični sistem", uporaba večinskih medijev pa integracijo v večinsko družbo (Susič, 1986, 1525), je torej potrebno dodati, da se naslavljanje državnih oblasti – če ne kot sposobnih reševanja javnih zadev pa kot glavnih akterjev – pri manjšinskih in slovenskih medijih močno prepletajo oziroma križajo. V skladu s prekomojenim modelom javne sfere se mediji lotevajo tematik in akterjev, ki jih ne zameji državna meja, ali kar bi definirali kot njihovo nacionalno publiko. Te ugotovitve sprožajo tudi konceptualne zagate koga mediji in publika sploh razumejo kot tistega, ki ima politično moč urejanja javnih zadev, o čemer bo več govora v nadaljevanju.

3.1.1.4 Četrta os: Pozornost do tematik, dnevni redi

Za pričujočo analizo najzanimivejše polje predstavlja simbolna produkcija in v njenem okviru mediji. V to polje bi se po Fraser (2006, 280) umestili nacionalni jezik, literatura in komunikacijska infrastruktura, kjer je zadnja dva mogoče zaobjeti pod širšim pojmom kulturne industrije. Kot Fraser nadaljuje, ima vsak element svoje pomanjkljivosti, izhajajoče iz vestfalsko-nacionalne koncepcije javne sfere, tako na primer enojezičnost manjšinskih in slovenskih medijev izključuje večino in nedržavljanke, kulturna industrija pa že nekaj časa presega (državne) meje visoke kulture in klasičnih množičnih medijev, tako zaradi pojava "infotainmenta", ljubiteljske in alternativne kulture, kot zaradi razširjene uporabe digitaliziranih spletnih medijev. Polje simbolne oziroma kulturne produkcije je prav tako kot zgoraj opisani dimenziji naslovnikov in meja javnosti sfera boja za legitimnost manjšine, legitimnost njenih zahtev, s tega gledišča pa je lahko razumljena kot deprivilegirana skupnost ali pa povezovalni

oziroma eden od povezovalnih elementov bolj ali manj odprte prekomejne javne sfere, seveda pa se postavi vprašanje, kakšne oblike je slednja. Jo sestavlja več manjših javnih sfer, na primer slovenska, manjšinska in večinska?

Delen vpogled v to problematiko lahko da primerjava dnevnih redov slovenskih in manjšinskih medijev. Njihova podobnost ali različnost kaže na to, ali sploh obstajajo skupne tematike, torej skupna pozornost do obravnavanih tem. V raziskavi so bili prispevki razvrščeni glede na to, ali mediji (slovenski in manjšinski) posvečajo pozornost naslednjim tematikam:

- manjšinskim pravicam (izpolnjevanje, kršenje, njihova definicija, ...);
- financiranju manjšin, manjšinskih institucij, organizacij;
- (ne)uskklajenosti manjšine, njenih predstavnikov;
- (ne)vključevanju manjšine v slovenski družbeni prostor;
- ekonomskemu (ne)sodelovanju med slovenskimi in manjšinskimi podjetji.

Pri štirih tematikah od petih je bila razlika statistično značilna, največja pa pri manjšinskih pravicah. Slovenski mediji so o pravicah manjšin v 77 odstotkih vseh člankov o manjšini ob izbranih dogodkih, manjšinski pa le v 35 odstotkih, kot kaže Tabela 4. Slika pa je obratna pri tematici financiranja manjšin, ob tem, da so odstotki nižji, 7 oziroma 20 odstotkov pri manjšinskih medijih. O (ne)uskklajenosti manjšine pri srečavanju z določenimi politično-družbenimi situacijami pa zopet več poročajo slovenski mediji, skoraj trikrat manj pa manjšinski mediji. To kaže na različno definiranje zmožnosti sodelovanja različnih manjšinskih organizacij, ki so nemalokrat razcepljene vzdolž političnega spektra in nemalokrat ne najdejo skupnega jezika. Lep primer sta Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ) na eni in SSO (Svet slovenskih organizacij) na drugi strani, ki ju ločujeta različni politični ideologiji, ob tem, da obe organizaciji zastopata slovensko narodno manjšino v Italiji. O ekonomskem sodelovanju med slovenskimi in manjšinskimi podjetji pa več poročajo slednji – v 10 odstotkih vseh člankov, slovenski pa le v 1,7 odstotkih vseh člankov, ki obravnavajo manjšino oziroma zamejsko dogajanje.

Združeni odgovori vseh "manjšinskih tematik" pa pokažejo, da slovenski mediji v kar 88 odstotkih prispevkov obravnavajo manjšinske pravice, prispevki v manjšinskih medijih pa le v 48 odstotkih. Ravno obratno pa se zgodi pri vprašanju financiranja manjšine, saj je financiranje na dnevnem redu manjšinskega tiska v slabih 28 odstotkih vseh prispevkov, pri slovenskih medijih

pa le v dobrih 8 odstotkih. Slovenski mediji tudi veliko bolj poudarjajo (ne)uskklajenost manjšine, manjšinski mediji pa temu vprašanju posvečajo skoraj polovico manj prispevkov – razlika je 6 odstotnih točk. Manjšinski mediji tudi veliko več pozornosti posvečajo (ne)vklučevanju manjšine v politični in medijski prostor ter sodelovanju med slovenskimi in manjšinskimi podjetji. Rezultati so vidni v Tabeli 4, izračun povezanosti, torej različnosti, pa pokaže na statistično značilne razlike, saj je $\chi^2(5) = 70,4$ ob zanemarljivo majhnem tveganju napačnega sklepanja ($p < 0,000$), oziroma, statistična pomembnost je zelo visoka.

Tabela 4: Združena manjšinska tematika glede na slovenske oziroma manjšinske medije

Manjšinska tematika	Slovenski mediji	Manjšinski mediji
Manjšinske pravice	88,10%	48,40%
Financiranje manjšine, manjšinskih institucij, organizacij	7,90%	27,80%
(Ne)uskklajenost manjšine, njenih predstavnikov	12,90%	5,60%
(Ne)vklučevanje manjšine v slovensko politiko, v slovenski medijski prostor	7,90%	14,30%
Ekonomsko (ne)sodelovanje med slo. in manjšinskimi podjetji	2,00%	14,30%

Iz teh rezultatov lahko sklepamo, da imajo manjšinski in slovenski mediji različne dnevne rede pri obravnavi manjšin. Časniki dajejo različne poudarke in namenjajo različno količino pozornosti določenim temam ob enakih izbranih dogodkih. Ne moremo reči, da se tematike popolnoma razhajajo, vendar tudi ni popolnega konsenza, kakšni prispevki so zanimivi tako za slovenske kot tudi manjšinske bralce. V strahu pred posploševanjem, vendar še vseeno glede na rezultate analize lahko sklepamo na obstoj dveh različnih dnevnih redov, enega v slovenskih medijih in enega v manjšinskih medijih, ki se ob določenih tematikah prekrivata.

3.1.2 Sklepne ugotovitve

Ekonomija poleg uredniške politike predstavlja zatorej pomembno komponento neformalnih pogojev sodelovanja v javni sferi, na medijskem področju vidno tudi skozi vprašanje javnega ali zasebnega lastništva in financiranja medijev, ki je pri manjšinskih medijih prav posebna specifika, obenem jo v veliki meri razloži tudi teorija subvencioniranja informacij (zgoraj), saj se s subvencioniranjem informacij močno zmanjšuje stroške medijev, obenem pa postavlja visok vstopni prag za tiste, ki v očeh medijev in njihovih urednikov ne posedujejo dovolj družbeno-ekonomskih virov, denimo nacionalne manjšine.

Predstavniki manjšine poudarjajo, da so njihovi mediji odprti skoraj za vse prispevke, kar je tudi posledica njihovega financiranja. Manjšinski mediji – vsaj tisti, ki so bili zajeti v raziskavo – se financirajo iz javnih sredstev, tako iz Slovenije kot večinskih držav, kar pa nikakor ne pomeni, da nimajo finančnih težav in kadrovske težave. *Primorski dnevnik* poleg Urada za Slovence po svetu financira še Italija, *Porabje* poleg Slovenije še Javni sklad za narodne in etnične manjšine na Madžarskem, prav tako *Novice* financirata Slovenija in Avstrija, *Nedeljo* pa skoraj v 99 odstotkih Krška škofija. Nobeden od manjšinskih časnikov ni popolnoma odvisen od trga, s čimer je branost oziroma prodaja sekundarnega pomena, za razliko od *Dela* in *Večera*. Predstavniki manjšine, s katerimi so bili izvedeni intervjuji, sami ugotavljajo, da je tržnost novice eden od kriterijev vključevanja tematik na dnevne rede. In manjšina pač ni tržna niša, ne po tematiki kot tudi ne po kupni moči.

Člani manjšin v intervjujih sami poudarjajo, da je dostopnost do slovenskih medijev v smislu nakupa, večkrat problematična. Intervjuvanci s strani manjšine izpostavljajo, da je distribucija slovenskih tiskanih medijev v zamejstvu večkrat počasna, negotova in geografsko ne pokriva vsega manjšinskega področja. Nakupna mesta in institucije zahtevajo svoje stroške, prav tako distribucija, kakorkoli je že organizirana. Mnogo lažje je spremljati slovenske spletne medije in z digitalizacijo programov tudi slovenske televizijske postaje. Na drugi strani meje, torej v Sloveniji, pa tako ali tako ni večjega interesa za manjšinske medije, razen na področju nekdanjih državnih meja. Če mnogo k tej situaciji prispevajo tržne zahteve, pa so predstavniki manjšine predlagali kar nekaj strategij za njihovo omilitev. Tako se pojavljajo ideje o:

- izmenjavi novinarjev med slovenskimi in manjšinskimi časniki, poleg tega se mnogi še spominjajo časov nekdanje Jugoslavije, ko je denimo *Delo* imelo stalnega dopisnika v Trstu.

- Mogoče še zanimivejše so pobude o sodelovanju medijskih hiš iz obeh strani meje. Tako Jan Grgič, novinar *Primorskega dnevnika*, predlaga možnost, da "bi z dodatno naročnino naročniki *Primorskega dnevnika* dobivali tudi *Primorske novice*".
- Še dalje gredo ideje, da bi tako kot italijanska država, ki v *Il Piccolo*, ki je italijanski regionalni časnik, izhajajoč v Trstu, subvencionira prispevke o italijanski manjšini v Istri, tudi slovenska država subvencionirala prispevke v slovenskih medijih o zamejcih, predlaga Rudi Pavšič, Predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze.
- Že pred časom pa so se pojavile tudi ideje o združitvi *Primorskega dnevnika* in *Primorskih novic*, ki v zadnjem času zopet pridobivajo na aktualnosti.

Predstavniki zamejcev se sami zavedajo zaprtosti medijskega slovenskega prostora, ali bolje rečeno, želeli bi si večjo vključitev v slovensko javno sfero. Podobno bi bilo moč reči za same medije, saj je raziskava pokazala, da so v manjšinski medijih ravno oni sami nastopali kot glavni akter v dobrih sedmih odstotkih, v slovenskih medijih pa je bila manjšinska medijska tematika obravnavana samo v enem odstotku člankov. Iz tega zornega kota je mogoče sklepati, da slovenski mediji veliko manj naslavljajo medijsko problematiko narodnostnih manjšin oziroma povezavo med mediji in manjšinami. Toda pokazati samo na slovenske medije kot tiste, ki zamejcem ne omogočajo dostopa do "slovenske" javne sfere, je samo del problema, s katerim se srečuje ohranjanje narodnostne identitete, jezika in predvsem učinkovitega reševanja javnih zadev manjšine, ki ga parcialno reševanje v smislu večje prisotnosti manjšine samo v slovenskih medijih ne bo rešilo.

Če se tukaj osredotočimo predvsem na politično javno sfero in probleme, ki jih lahko rešuje le politični sistem, potem je kot publiko ob manjšinskih vprašanjih potrebno vključiti tudi vse manjšine sosednjih držav, ki živijo v Sloveniji, prav tako pa večinsko prebivalstvo na obeh straneh meje. To bi pomenilo, da javno sfero gradijo tako mediji "o" manjšinah, tisti ki so "za" manjšine in tisti "od" manjšin, kot tri prototipe manjšinskih medijev razdelita Caspi in Elias (2011). Glede na te prototipe bi odprta transnacionalna javna sfera vključevala tako večinske medije, ki poročajo o manjšinah in so orientirana k večinskemu prebivalstvu, medije za manjšine, ki so orientirana k večini in manjšini, večinoma pa jih financira oziroma obstoj zagotavlja večina in seveda manjšinske medije, ki jih neodvisno upravlja manjšina. Če je primere prvega in tretjega tipa lahko najti, saj se skladajo z večinskimi in manjšinskimi mediji kot jih poznamo iz naših

primerov, pa je tretji mnogo težje določljiv in tudi kontroverzen v odnosu do manjšine, tudi zaradi svojega pokroviteljstva do nje. Običajno ga največkrat upravlja in skrbi za uredniško politiko ravno večina, četudi je medij v manjšinskem jeziku in z integracijsko politiko, s tem pa postavlja meje svobodnemu pretoku informacij (Caspi in Elias, 67, 2011). Kolikor je ta pozicija vredna kritike, pa v primeru, da imamo več javnih sfer z različnimi identitetami, temelječimi na nacionalnosti, manjšini služi vsaj kot cilj njenih komunikativnih naporov postati priznan akter v družbi. Medijev "za" manjšino v slovenskem zamejstvu in v Sloveniji za manjšine živeče na njenem ozemlju skoraj ni najti, vsaj ne v obliki, ki bi bila zelo blizu predstavljenemu idealnemu tipu, razen če kot take okarakteriziramo medije, običajno javne servise, ki namenjajo določen del programskega časa ali prostora manjšinam, so pa v javni lasti večine. Vendar je tudi v teh primerih uredniška avtonomija manjšine relativno visoka, poudarjajo zamejci. Vseeno pa nas ta razdelitev usmeri k čim bolj pluralni medijski krajini, kjer zamejitve vsebin in koncentracija medijev v kakršni koli obliki zmanjšuje svobodo komuniciranja. Ideal ene javne sfere je lahko tukaj zavajajoč, saj različnost identitet lahko najde svoje sidrišče v manjših, bolj zaprtih javnih sferah, ki služijo vzpostavljanju in ohranjanju narodnostne identitete, obenem pa ob javnih zadevah najdejo skupen prostor razprave v nadnacionalni, čezmejni javni sferi. Predlogi predstavnikov manjšine in članov njihove javnosti gredo deloma tudi v tej smeri. Manjšinski mediji so močno vključeni v življenje zamejcev, vendar pa bi povezave manjšinskih in matičnih medijev lahko doprinesle novo dimenzijo čezmejnega komuniciranja.

3.1.3 Literatura

- Gerhards, J. (2000):** Europäisierung von Ökonomie und Politik und die Trägheit der Entstehung einer Europäischen Öffentlichkeit. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Socialpsychologie, 52 (Sonderheft 40), 277-305.
- Habermas, J (2001):** Why Europe Needs a Constitution. New Left Review, 11, Sep Okt, 5-26.
- Splichal, S. (1997):** Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v 20. stoletju. Ljubljana, FDV.
- Habermas, J (1989):** Strukturne spremembe javnosti. Ljubljana, ŠKUC.
- Fraser, N. (1997):** Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. Social Text, 25/26, 56-80.

- Fraser, N. (2006):** Transnacionaliziranje javne sfere. Teorija in praksa, 1-2, 276-284.
- Susič, E. (1986):** Komunikacijski tokovi med matico in manjšino. Teorija in praksa, 23(12): 1524-1535.
- Beltram, P. (1986):** Množični mediji in narodne manjšine. Razprave in gradivo 19: 229-240.
- Sicakkan, H. G. (2012):** Diversity, Polity, and the European Public Sphere, Javnost – the Public, 19, 1, 5-18.
- Gandy, O. H. (1982):** Beyond Agenda Setting: Information Subsidies and Public Policy. Norwood: ABLEX Publishing Co.
- Mayhew, L. H. (1997):** The New Public: Professional Communication and the Means of Social Influence. Cambridge: Cambridge University Press.
- Caspi, D. in Elias, N. (2011):** Don't patronize me: media-by and media-for minorities. Ethnic and Racial Studies, 34, 1, 62-82.

3.2 Rezultati kvalitativnega dela raziskave (Danijel Grafenauer, Katalin Munda Hirnök)

3.2.1 Splošen uvod v analizo medijskih vsebin

V okviru manjšinskega vprašanja je potrebno nameniti posebno pozornost kulturi, jeziku, vzgoji, izobraževanju, čezmejnemu sodelovanju ter na novo opredeliti vlogo medijev, kot enega izmed pomembnih dejavnikov pri ohranjanju identitete in jezika slovenskih manjšin v sosednjih državah.

V mešanih etničnih prostorih imajo mediji pomembno vlogo, saj odločilno vplivajo na razvoj in obstoj manjšinskega jezika in posledično narodnostne manjšine kot take.

Področje medijev v konceptu skupnega slovenskega kulturnega prostora se sooča z novimi razvojnimi izzivi. Mediji v Sloveniji morajo v odnosu do manjšin uveljaviti pozitivno naravnani koncept, v katerem imajo manjšine vlogo spodbujanja medsebojnega sodelovanja in niso ovira le-temu.

Osrednja vloga manjšinskih medijev je obveščanje narodne skupnosti v maternem jeziku in krepitev njene narodne samozavesti. Manjšinski mediji do neke mere zagotavljajo, da se kulturna tradicija manjšinskih skupnosti ne bo ohranjala le na folklorni ravni ter da se bo jezik manjšine razvijal. Z različnimi ukrepi (tudi in predvsem preko medijev) je potrebno slovenskemu jeziku dodeliti širšo družbeno vlogo.

Zastopanost in podoba manjšin v množičnih medijih je eno izmed pomembnejših vprašanj v današnjih večetničnih družbah. Dejstvo je tudi, da množični mediji prenašajo in posredujejo nacionalne simbole in krepijo etnično identifikacijo kot osnovo enotnemu slovenskemu kulturnemu prostoru. Prisotnost slovenskih avtohtonih manjšin v slovenskih medijih je v nekaterih primerih posledica predvsem konfrontacije manjšine z večino ali preprirov znotraj manjšine same. Slovenski mediji v mnogih primerih prispevajo k folklorizaciji podajanja novic iz zamejskega prostora ter tako ne izpolnjujejo vloge, ki naj bi jo kot mediji matičnega naroda imeli. Premalo je poudarka na posredovanju „pozitivnih“ novic ter dosežkov na različnih področjih življenja slovenskih manjšin v sosednjih državah, ki jih ne primanjkuje.

Zastavlja se vprašanje kvalitete slovenskih zamejskih medijev in njihovih učinkov na integracijo skupnega slovenskega medijskega prostora. Glede na to, da so vidnejši slovenski mediji v sosednjih državah profesionalno urejeni in je njihov status zakonsko bolj ali manj jasen, je potrebno, da Slovenija (Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu) aktivneje pristopi k programski, organizacijski in vsebinski prenovi nekaterih zamejskih medijev ter s tem doseže racionalnejšo porabo denarja in višjo kakovost. Delno se to že uresničuje na primeru nekaterih zamejskih medijev (npr. Novice).

V nadaljevanju predstavljeni delni rezultati analize vsebine medijev odgovarjajo na vprašanje kakovosti posredovanih informacij z vidika krepitev skupnega slovenskega kulturnega prostora. V glavnem imajo slovenski mediji v zamejstvu nekaj podobnih nalog, katerih skupni imenovalec je ohranjanje narodnostne identitete in jezika manjšin. Zaveda se o skupnem slovenskem kulturnem prostoru je v zadnjem času zopet pridobila na pomenu. Koncept omenjene ideje je bil v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja pogosto predmet živahne razprave, po osamosvojitvi Slovenije pa ideja splošno ni prepričala politične elite oz. ji ta ni posvečala posebne pozornosti. Idejo o enotnem slovenskem kulturnem prostoru je med drugim opredelil Zakon o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM) v svojem 6. členu kot nalogo, ki naj sodi med poveljavne cilje Republike Slovenije.

Glede na sodobne evropske integracijske procese se nekateri raziskovalci v Sloveniji sprašujejo, ali ni morda ideja o skupnem slovenskem kulturnem prostoru »arhaični relikt« 20. stoletja. Če bo Slovenija premislila, posodobila in vsebinsko prevetrila omenjeni koncept, lahko brez skrbi zapišemo, da je ideja dobrodošlo sredstvo razvojne politike matične države, ki hoče svojim narodnostnim skupnostim pomagati pri ohranjanju lastne narodnostne identitete in jezika. Pri tem koncept ne sme biti omejen na enostavno »razdeljevanje denarja«, ampak mora Slovenija spodbujati razvojne projekte, načrte in razvoj novih oblik organiziranosti znotraj manjšine same. Manjšinstvo je danes postalo konkurenčna prednost, torej ekonomska kategorija. Možnosti sodelovanja za pripadnike manjšine ob meji (na primeru Slovenije) je več: manjšine so lahko pobudniki in nosilci čezmejne kulturne izmenjave, so blažilci mednarodnih odnosov (oz. jih v določenih primerih zastrujejo, če njihov status ni urejen), lahko spodbujajo čezmejno sodelovanje, so nosilci gospodarske promocije, imajo pomembno vlogo pri prevajalskih službah, spodbujajo turistične prireditve, znajo izkoriščati lokalne vire, so nosilci čezmejnih stikov in projektov na športnem, gospodarskem, socialnem, medijskem in še kakšnem področju storitev.

Za uspešno opravljanje in sodelovanje v teh procesih imajo pripadniki manjšine vse potrebne pogoje. Kot primer navajamo avstrijske investicije v Sloveniji. Pri podjetjih z najmanj 150 zaposlenimi ni šlo v nobenem primeru brez sodelovanja pripadnikov slovenske manjšine v Avstriji. Kulturna in jezikovna integracija obmejnega prostora prispevata k boljšemu izkoriščanju možnosti in izzivov na področju razvoja in gospodarstva. Na tem področju bi z načrtnejšo vključitvijo medijev lahko dosegli večje sinergijske učinke, ki so v nekaterih primerih dobro vidni.

Glede na zapisano velja, da Slovenija z iskanjem strategij išče nove poti in možnosti preživetja slovenskih narodnih skupnosti v sosednjih državah, kar je legitimen cilj vsake matične države. Cilj pri tem je preseganje samo t.i. brambovstva in mešanice karitativnosti v odnosu med slovensko državo in slovenskimi manjšinami v sosednjih državah.

Mediji so postali preko sodobne tehnologije na področju posredovanja podatkov zelo vpliven dejavnik v družbenem življenju človeških skupnosti. Vplivajo na mnoga področja, med drugim tudi na oblikovanje kulturnih potreb, na področje izobraževanja, na področje sprostitve in zabave, na področje narodno manjšinjske problematike oz. narodnega vprašanja. Pomembna vloga medijev je socializacija in ustvarjanje tolerantnega pluralnega okolja. Še posebej manjšinski mediji so tisti, ki lahko presegajo preživetni koncept „nacionalizacije zgodovine“ in sovražne predstave o sosedih. Zelo nazoren je primer t.i. konsenzne skupine na Koroškem, ki s pomočjo medijev do neke mere spreminja „meje v glavah“, ki temeljijo na omenjenih idejah.

Vplivi medijev so pozitivni in negativni. Brez težav lahko prepoznamo pozitiven vpliv zamejskih medijev pri ohranjanju identitete in jezika manjšin. Pri tem je pomembno, da govorimo hkrati o dveh nalogah zamejskih medijev: o informiranju manjšine same ter o informiranju drugih o manjšini.² Pri elektronskih medijih, ki govorijo s sliko in besedo, lahko gre za združevanje informacij v dveh jezikih (jeziku večine in jeziku manjšine). Empirični podatki kažejo, da se zamejski mediji med seboj dopolnjujejo, da ima vsak svoj krog odjemalcev. Slovenci v zamejstvu imajo na voljo tako medije matičnega naroda kot svoje medije. Informiranje v maternem jeziku je eden najpomembnejših dejavnikov pri ohranjanju narodnostne identitete in razvoja narodnih skupnosti. Narodna skupnost lahko ohrani svoje specifične značilnosti (materni jezik, kulturo, skupinsko pripadnost), če ima podporo medijev (lastne medije in medije iz matične

² Avstrijski in slovenski nacionalni diskurz v medijskih tekstih ter njihov pomen za fiksiranje nacionalne meje je raziskovala Maruša Pušnik, *Popularizacija nacije*, Ljubljana 2011, prim npr. str. 243–275.

države), ki tako opravljajo pomembno kulturno poslanstvo razvijanja jezika in vrednotenja lastnih dosežkov. Manjšinski mediji s svojim delovanjem imajo vitalno vlogo pri razvoju in ohranjanju jezika manjšine, pri ohranjanju narodnostne identitete ter s tem posredno vlogo pri upiranju asimilacijskim težnjam. Potrebno je razvijati vse štiri vire posredovanja informacij (časopis, radio, televizija in internet). Če kakšen izmed teh virov ne opravi svojega poslanstva, ima to negativne posledice v življenju manjšine.

V okviru predpostavke, da je potrebno »pre-misliti manjšino oz. manjšinsko vprašanje«, saj so se razmere v sodobni družbi bistveno spremenile, je bržkone nuja, da je potrebno na novo opredeliti vlogo medijev kot enega izmed pomembnih dejavnikov pri ohranjanju identitete in jezika slovenskih manjšin v sosednjih državah.

3.2.2 Presoja družbene pozicioniranosti in pomena zamejskih medijev

Skupni slovenski prostor na področju medijev, ki vključuje RS in območje avtohtone slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah, se že nekaj časa sooča z novimi razvojnimi izzivi za njegovo uveljavitev.³

Problemi manjšinskih medijev so finančne narave (nezadostno financiranje s strani države v kateri manjšina živi), kadrovske narave, delno tudi kakovost medijev. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu nastopa v odnosu do omenjenih medijev, kot aktivni varuh medijskih pravic manjšine. Potrebno je omeniti, da Urad namenja obsežno finančno podporo manjšinskim medijem, izvaja pa tudi programsko in organizacijsko skrb, da se doseže racionalna raba denarja. Njegov cilj je tudi udejaniti uredniško oziroma novinarsko neodvisnost od manjšinskih političnih organizacij in višjo kakovost.⁴

Želje, pobude pa tudi zahteve civilne družbe in tudi politikov v Sloveniji po večji medijski pozornosti Slovencev zunaj domovine bi lahko obravnavali kot nadaljevanko. Ob pobudah se je o tem pisalo, naredilo pa bolj malo. Največkrat je te pobude kot nekakšen katalizator želja politike in civilne družbe na »svitlo« dala Komisija Državnega zbora za Slovencev v zamejstvu in po

³ Breda Mulec, *Informacija o položaju, problemih in razvojnih možnostih slovenskih medijev v sosednjih državah*. Gradivo pripravljeno za 10. redno sejo Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, 10.2.2010, str. 1.

⁴ Prav tam, str. 1.

svetu, ki je bila prvič ustanovljena že leta 1997.⁵ Glede medijskega poročanja o Slovencih v zamejstvu in po svetu so na omenjeni komisiji v letih od 1997 večkrat razpravljali, zaključki pa so bili bolj ali manj enaki. Vrstili so se pozivi slovenskim medijem in politiki (RTVS, časopisnim hišam in Vladi RS), da naj v svoje medijsko poročanje v večji meri vključujejo poročanje o delu in življenju Slovencev v zamejstvu in po svetu. Vlada RS naj bi namenila več sredstev za tovrstne aktivnosti. Odgovorni na javni RTV Slovenija so vseskozi opozarjali na pomanjkanje denarja za našete aktivnosti. Kljub temu pa so našli določene človeške in materialne vire v reorganizaciji in raznih prilagoditvah.⁶

Bojan Brezigar, nekdanji urednik Primorskega dnevnika v Trstu, je na VI. Vseslovenskem srečanju⁷ v DZ RS julija 2006 izpostavil pomen manjšinskih medijev za manjšinske narodne skupnosti na primeru Slovencev v sosednjih državah. Izredno pomembno je dejstvo, da je tako pripadniku manjšine omogočen dostop do informacij v maternem jeziku. Tako mediji zapolnjujejo vrzel, ki nastaja zaradi dejstva, da pripadniki manjšine živijo v okolju, ki je praviloma asimilacijsko. Dobro je / bi bilo, če bi šlo za reden - vsakodnevni stik z maternim jezikom, ki ne bi bil omejen samo na en medij, ampak mora vključevati širši spekter medijev.⁸ Brezigar je poudaril poseben status manjšinskih medijev, ki ne smejo biti zaradi majhne naklade podvrženi samo tržnim zakonitostim, ampak mora ta ali ona država zagotoviti sredstva za njegovo delovanje. To ne sme pomeniti pridobitve vpliva na vsebino medija. Pomembno vprašanje je tudi lastništvo medijev, ki lahko privede do pogojevanja vsebine lastnika. V primeru slovenskih medijev v zamejstvu obstajajo primeri, ko je lastnik (določene manjšinske strukture) vplival na vsebino medija. Ocenjeval je pomen in potrebo skupnega medijskega prostora zaradi nezadostnih informacij v matični državi o Slovencih v zamejstvu, o pavšalni in kampanjski naravi ter o netočnosti teh informacij. Poudaril je pomen sodelovanja medijev iz zamejstva in matične države; še posebej mediji iz matice morajo biti prisotni v zamejstvu, saj manjšinski mediji sami naj ne bi mogli zagotoviti medijskega pokrivanja svojega-zamejskega prostora. Soglašal je s splošno ugotovitvijo, da je slovenska javnost slabo informirana o Slovencih v

⁵ Glej brošuro Breda Mulec in Gordana Vrabec (ur.) Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu / Commission for Relations with Slovenes in Neighbouring and other Countries. DZ RS, Služba za odnose z javnostmi, Ljubljana 2005.

⁶ Dragica Bošnjak, »Prezrte želje. Mediji o Slovencih v zamejstvu in po svetu«, Delo, 25.5.2005.

⁷ Vsakoletna vseslovenska srečanja v DZ RS organizira Komisija DZ RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

⁸ Bojan Brezigar, Medijski prostor Slovencev v zamejstvu. Gradivo za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006.

sosednjih državah.⁹ Vzroke smo deloma že našli in ugotovili, da osrednjeslovenski mediji ne dajejo slike realnih problemov in ne celovitega pristopa k poročanju o življenju in delu manjšine. Res pa je, da mediji iz Slovenije poročajo o zamejstvu predvsem takrat, ko se pojavi konflikt med slovensko narodno skupnostjo in državnimi institucijami ali delom civilne družbe večinskega naroda, tudi Slovenijo. Pogreša se redno, kontinuirano poročanje o narodnih skupnostih v zamejstvu, za kar bi bili potrebni rezidenčni dopisniki v zamejskem prostoru, kot jih je v preteklosti RTV Slovenija in nekateri tiskani mediji že imeli (v Italiji in Avstriji). Glede problematike s pokritjem signala RTV Slovenija v sosednjih državah,¹⁰ je bilo na sejah Komisije DZ RS za Slovence v zamejstvu in preteklosti že veliko rečenega in sklenjenega. Premiki na bolje so vidni, čeravno gre za zelo majhne korake. Eden izmed načinov zagotavljanja programov v jezikih manjšin so tudi dvostranski sporazumi med državami, »ko ena država dopusti pri sebi predvajanje programa iz druge države, ki je v jeziku manjšine.« Primer je dogovor o izmenjavi programov med Švedsko in Finsko. Možno bi bilo tudi sodelovanje dveh sosednjih držav s skupnim npr. televizijskim ali radijskim programom, ki bi predvajal vsebine v dveh jezikih (primer Nemčije in Francije).¹¹ Pri tiskanih medijih iz osrednje Slovenije, dostopnih v zamejstvu, ostaja problem prodajnih mest, časa dostave in cene. Na tem področju ni neke celovite politike, obstajajo določene izboljšave, vendar so parcialne. Slovenija mora nameniti vprašanju skupnega medijskega prostora zahtevano pozornost, saj je to vprašanje bistveno pri uveljavljanju skupnega kulturnega prostora ter pri ohranjanju slovenskega jezika, kjer je bil in je ta stoletja v tradicionalni rabi.¹² Z novimi tehnološkimi izboljšavami in pridobitvami (predvsem internet), so nastopili drugačni pogoji, ki jim je potrebno nameniti pozornost. Danes lahko pripadnik slovenske narodne skupnosti iz katerekoli sosednje države, da le ima računalnik in dostop do spleta, kadarkoli gleda RTV Slovenijo in bere slovenske časnike od doma.¹³

Iz analize poročanja medijev v zamejstvu izhaja, da se ti v veliki meri soočajo z novimi razvojnimi izzivi. Opazna je nedorečenost in zmeda, kar zadeva odzivnost slovenskih in zamejskih medijev na idiom »skupni slovenski kulturni prostor«. Mediji v Sloveniji še niso

⁹ Prav tam.

¹⁰ Vida Valenčič, »Zamejska televizija med željo in stvarnostjo«. V: Jadranski koledar 1996, Trst 1996, str. 98-101.

¹¹ Jurij Žurej, »Pravice manjšin in jezikovne pravice v medijih v Republiki Sloveniji in v tujini«. V: *Revus* (2), Ljubljana 2004, str. 92.

¹² Bojan Brezigar, Medijski prostor Slovencev v zamejstvu. Gradivo za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006.

¹³ Pogovor z dr. Marjanom Sturmom, predsednikom ZSO, 15.2.2012.

uveljavili v odnosu do manjšin pozitivno naravnani koncept, v katerem imajo manjšine vlogo spodbujanja medsebojnega sodelovanja in niso ovira le-temu.

Žal mediji iz Slovenije slovenskih manjšin v sosednjih državah ne dosežejo. Razlogi so predvsem tehnični, administrativni, poštni in tržni. Toda tudi če bi jih dosegli, verjetno slovenski mediji ne bi imeli ustrezne uredniške ponudbe, ki bi medij naredil zanimiv za slovenske manjšinske bralce v sosednjih državah. Domneva se, da razen posameznikov, ki poklicno sledijo medijem iz Slovenije, redkokdo prebira slednje.¹⁴ Slednje velja predvsem za Koroško in Porabje, dočim je situacija na Primorskem v določenih odtenkih drugačna.

Poseben problem so naklade manjšinskih časopisov, ki so pogojene s številom pripadnikov, vitalnostjo in organizacijsko sposobnostjo (kulturni in socialni kapital) slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah. Na avstrijskem Koroškem imajo *Novice* in *Nedelja* naklado vsak po 3000, v Porabju ima *Porabje* naklado okoli 1000 izvodov, kar absolutno ni tržno zanimivo, še posebej če vemo, da predvsem na Koroškem slovenski bralci niso neka kompaktna ciljna skupina, temveč so socialno, geografsko in demografsko precej heterogena skupina.¹⁵ Podobno je tudi v Porabju, sicer z manjšimi odkloni. Malce drugačna je situacija na Primorskem, kjer ima *Primorski dnevnik* naklado okoli 11000 izvodov in širšo ciljno skupino v obsejnem prostoru.

Za celovito medijsko oskrbo in pozitivne narodnostne posledice za slovenske manjšine v sosednjih državah so oz. bi bile potrebne informacije iz časopisa, radia in televizije. Če manjka en člen, je pomankljivost očitna in ima negativne posledice.¹⁶

V mešanih etničnih prostorih sosednjih držav Slovenije imajo mediji pomembno vlogo, saj odločilno vplivajo na razvoj in obstoj manjšinskega jezika in posledično narodnostne manjšine kot take.¹⁷ Dnevnikov iz osrednje Slovenije v Celovcu, Trstu, Monoštru in na Hrvaškem Slovenci iz različnih vzrokov ne berejo. Med vzroki za to stanje velja izpostaviti vsebino dnevnikov (ki praviloma ne vključujejo tem iz zamejstva oz. vključujejo tiste, ki so povezani z negativnim poročanjem o dogajanju v državi, kjer prebiva manjšina), zamuda pri dostavi, nove možnosti spremljanja medijev preko spleta itd. Razmere na medijskem področju v zamejstvu poskuša

¹⁴ Peter Wieser, *Medijske dileme brez meja. Ko ne bo več meja*, 2. Strokovno-znanstveni posvet. Svetovni slovenski kongres, Ljubljana 2004, str. 58.

¹⁵ Wieser, ..., str. 58.

¹⁶ Katalin Munda Hirnök, *Spremljanje medijev v Monoštru*, *Razprave in gradivo*, Ljubljana, 1994/95, št. 29-30, str. 31-32.

¹⁷ Katalin Munda Hirnök, *Razvoj sredstve javnega obveščanja v slovenskem jeziku v Porabju – izsledki raziskave*. V: Inka Štrukelj (ur.) *Jezik za danes in jutri. Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. Zbornik referatov na II. Kongresu, Ljubljana, 8. -10.10.1998*, Društvo za uporabno jezikoslovje in Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1998, str. 102.

Slovenija izboljšati tudi s podporo različnim čezmejnimi projektom, ki imajo za cilj čezmejno kulturno spoznavanje, vzpostavitev ter krepitev skupnega kulturnega prostora in spodbujanje regionalne kulturne identitete.¹⁸

3.2.3 Tekstualna analiza medijskih vsebin oziroma pregled poročanj

Tekstualna ali vsebinska analiza medijskih vsebin oziroma poročanj slovenskih nacionalnih, regionalnih in zamejskih časopisov o že omenjenih treh oziroma štirih INTEGRATIVNIH oziroma FORMATIVNIH dogodkih, ki so zadevali slovenske nacionalne manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, je zaradi lažje organizacije obsežnega števila opazanj organizirana okrog posameznih časopisov, v okviru katerih so prezentirana spoznanja o njihovem prikazovanju posameznih dogodkov, pomembnih za delovanje in javno percepcijo manjšin. Pri tem je mogoče na tem mestu navesti splošno zaznavo, da osrednji slovenski mediji večinoma o manjšinah ter njihovih dogodkih iz »zamejstva« poročajo dokaj stvarno, korektno in profesionalno, toda med njimi obstajajo razlike: regionalni oziroma lokalni poročajo več in bolj sistematično kakor osrednji nacionalni; javni, če upoštevamo avdio-vizualne medije, pa več in vsebinsko celoviteje v primerjavi s komercialnimi.

3.2.3.1 Primorske novice (Koper)

Primorske novice, ki so se v prvi slovenski regionalni dnevnik preoblikovale leta 2004, imajo specifično bralsko občinstvo in so predvsem prisotne na regijsko omejenem območju Južne, Srednje in Severne Primorske. Uredniška politika skuša v največji meri upoštevati princip regionalne oziroma lokalne orientiranosti. Veliko je regionalnih in lokalnih novic iz omenjenega območja. Zato je v časniku bilo pričakovati več poročanj o lokalnih politikih in njihovem političnemu delovanju tostran in onstran meje. Ob presečnih dogodkih je časopis poročal o povezavah regionalnih politikov s predstavniki slovenske narodne skupnosti v Italiji, o načrtih skupnih projektov (s poudarkom na okoljskih projektih) ter o povezovanju med Slovenci na obeh

¹⁸ Nikoletta Vajda, »Čezmejno sodelovanje tudi na medijskem področju«, *Porabje*, Monošter, leto XIX, št. 43, 22.10.2009, str. 1

straneh meje. Medij je poročal o povezovanju na institucionalni ravni, poročal je tudi o konfliktih okoli podeljevanja prvih dvojezičnih osebnih izkaznic, o delovanju italijanskih institucij, izrazil pričakovanja slovenske narodne skupnosti v Italiji in Slovencev v matični domovini glede izpolnjevanja manjšinskih pravic ter v zadovoljivi meri predstavljal odzive in pričakovanja civilne družbe. Ob **intergraciji Slovenije v EU in Schengenski prostor** je opisoval optimizem na obeh straneh meje in predstavljal mnenja tako državnih kot regionalnih in lokalnih političnih akterjev (tudi predstavnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji). Časopis je določil prostor namenil tudi predstavitvi regionalnega gospodarstva in drugim ekonomskim čezmejnimi aktivnostim.

Konfliktom glede **problematike okoli SSG Trst** je namenjeno v časopisu več prostora kakor ostalim dogodkom, ki smo jih zajeli v analizo vsebin prispevkov. Predstavniki slovenskih oblasti so bili aktivno vključeni v prizadevanja za razrešitev krize SSG Trst, o čemer je medij korektno in obširno poročal. Glede omenjene problematike je časopis poročal tudi o odzivu in aktivnostih italijanskih regionalnih in državnih političnih akterjev ter civilne družbe v Sloveniji in Italiji. Ob tem je potrebno zabeležiti signifikantno zaznavo, da sta *Primorski dnevnik* in *Primorske novice* namenila precej več pozornosti dogodkom okoli problematike SSG Trst kakor pa t.i. osrednjeslovenski časniki, praviloma stacionirani v Ljubljani ali Mariboru. Slednji so o tem dogodku pretežno poročali skozi prizmo konflikta, niso pa v problematiko vključili nobene druge sporočilne investicije tega dogodka. Ustrezna pozornost je namenjena tudi aktivnostim slovenskih krovnih političnih organizacij in delno tudi slovenski civilni družbi v Italiji.

Glede poročanja okoli **dogodkov ob 50 obletnici podpisa ADP** je opazna uredniška politika *Primorskih novic*, ki ne posveča večje pozornosti dogodkom na avstrijskem Koroškem in v Porabju. Vestičke oz. notice so krajše in imajo zelo temeljno informativno vrednost.

So pa *Primorske novice* sodelovale v razmišljanju lokalnih primorskih in furlanskih medijev, kakšna naj bo vloga medijev v obmejnem prostoru po širitvi EU; ugotavljali so, da lahko ti z večjim pretokom informacij pripomorejo k spoznavanju in razumevanju razmer na obeh straneh meje in s tem tudi k preseganju miselnih barier. Mnenje večine urednikov pred desetletjem je namreč bilo, da bi bilo potrebno pogostejše poročanje o dogajanju onstran meje. Roberto Apollonio (italijanski urednik TV programov za italijansko manjšino v Sloveniji) je kot zgled postavil čezmejno televizijo. Opozorili so na potrebo boljšega poznavanja razmer v širšem prostoru obmejnem prostoru. Zadnje sta posebej poudarila takratna urednik slovenskih

informativnih programov deželnega sedeža RAI Marij Čuk in urednik *Primorskega dnevnika* Bojan Brezigar.

3.2.3.2 Primorski dnevnik (Trst)

Primorski dnevnik je osrednji časnik slovenske nacionalne manjšine v Italiji. Razširjen je med Slovenci na Tržaškem in Goriškem, manj v Videmski pokrajini, kjer se zaradi zgodovinsko pogojenega pomanjkanja slovenskih šol težje uveljavljajo bralne navade v slovenskem jeziku. Dnevnik je na voljo tudi ponekod v Sloveniji, zlasti v obmejnem pasu in v Ljubljani.¹⁹

Primorski dnevnik je začel pod tem imenom izhajati 13. maja 1945, vendar segajo njegove korenine v konec prejšnjega stoletja, ko je v Trstu začel izhajati list *Edinost*, od 2. januarja 1894 kot dnevnik. *Edinost* je bil prvi dnevnik primorskih Slovencev, pričal je o slovenski prisotnosti v Trstu in drugod po Primorskem, bil je pomemben dejavnik pri uveljavljanju novih tokov v slovenski kulturi, od vzpona fašizma do 4. septembra 1928, ko ga je oblast dokončno zatrla, je bil tudi glasnik prvega protifašističnega odpora v Evropi sploh. Šele septembra 1943 je začela Osvobodilna fronta v cerkljanskih gozdovih v majhni ciklostilni tiskarski tehniki izdajati listič z naslovom *Partizanski dnevnik*, ki je bil edini tiskani partizanski dnevnik v okupirani Evropi. Od tedaj izhaja *Primorski dnevnik* kot najpomembnejši glasnik življenja Slovencev v Italiji.²⁰

Časnik izdaja družba DZP – PRAE, njen edini lastnik je Zadruga Primorski dnevnik, katere člani so lahko vsi pripadniki slovenske manjšine v Italiji. Trenutno zadruga šteje krepko preko 2000 članov. Namen in cilji zadruge so navedeni v statutu, glavni razlog njenega obstoja pa je zagotavljanje pogojev za redno izhajanje *Primorskega dnevnika* in jamstvo za pluralnost informacij, ki morajo temeljiti na profesionalnosti. Zaradi temeljnega pomena *Primorskega dnevnika* za življenje manjšine in ohranitev slovenske pisane besede je bilo v obstoj dnevnika skozi vse povojno obdobje vloženi izjemno veliko naporov.²¹

Časnik stremi k celovitemu pokrivanju življenja Slovencev v Italiji in je nasploh pozoren akter v prostoru, kjer je kot časopis prisoten. Skuša biti pluralen, še posebej se to kaže preko mnenjske

¹⁹ Informacije o Primorskem dnevniku je pripravil Bojan Brezigar, nekdanji urednik, za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006.

²⁰ Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Zgodovina/section/>, 15.2.2012.

²¹ Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Zgodovina/section/>, 15.2.2012 in Informacije o Primorskem dnevniku je pripravil Bojan Brezigar, nekdanji urednik, za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006

rubrike. Poleg ohranjanja slovenskega jezika teži doslednemu zagovarjanju pravic, ki jih predvidevajo mednarodne in evropske listine o človekovih pravicah in manjšinah, ustavna listina Evropske unije, italijanska ustava ter veljavni zaščitni zakoni za jezikovne manjšine. Za slovensko manjšino posebej tudi Ustava in zakoni Republike Slovenije. V spremembah, ki jih narekujejo sodobna modernizacija, oblikovanje nadnacionalnih subjektov, kakor je EU in ukinjanje meja pa PD posega tudi širše v slovenski kontekst. Njegova naklada se v zadnjih letih giblje okoli 11.000 izvodov dnevno, izhaja pa šest dni tedensko (ne izhaja ob ponedeljekih). Časnik ima dve uredništvi, v Trstu in Gorici ter dve dopisništvi v Čedadu in Celovcu. Zaposlenih ima 18 novinarjev. Ima tudi nekatere kadrovske probleme, ki pa jih uspešno rešuje in nekatere probleme s slovenskim jezikom, saj deluje v italijanskem okolju.²²

Primorski dnevnik ima v Italiji status manjšinskega časopisa, zato prejema s strani italijanske vlade na osnovi zakona št. 250/90 okoli 2.9 MEUR letno finančnih sredstev. Sredstva prejema z enoletnim zamikom, kar ga postavlja v precej negotov položaj. *Primorski dnevnik* je namreč časopis, ki predstavlja pomembno ali bistveno kulturno identifikacijo za Slovence. Finančna sredstva prejema tudi od države Slovenije (okoli 280.000 Eur na leto – Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu). Prihodki časnika od prodaje in reklame krijejo približno 35 % vseh tekočih stroškov proizvodnje časopisa. V zadnjem času so posodobili spletne strani, in se s tem približali mlajšim bralcem, osredotočili pa so se tudi na izobraževanje novih kadrov in uslužbencev.²³ Pereč problem so finančna sredstva s strani Italije, ki ne prihajajo redno in v dogovorjenih oz. določenih zneskih.

Časnik v svoji predstavitvi na spletnih straneh posebej izpostavlja načelo skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki PD tudi sooblikuje. »V duhu svoje najplemenitejše tradicije PD zagovarja ideale humanizma, antifašizma, spoštovanja človeka in njegove osebne istovetnosti ter pravice šibkejših ljudi in manjšin. Zagovarja načela pluralizma in demokracije v politiki, kulturi in gospodarstvu. Je zagovornik pravne države in reda, se zavzema za mir, kakovost življenja, uravnovešen vsesplošen razvoj ob posebni skrbi za zdravo okolje, socialno pravičnost in solidarnost med ljudmi. Posebno pozornost namenja kulturi aktivnega sožitja, sodelovanja in prijateljstva med različnimi narodnimi skupnosti, ki živijo v večjezičnem prostoru. V tem duhu

²² Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Uredništvo/section/>, 15.2.2012 in Informacije o Primorskem dnevniku, ki jih je pripravil Bojan Brezigar, nekdanji urednik, za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006.

²³ Gradivo za 10. redno sejo Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki je bila 10.2.2010. Gradivo so pripravili na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Prijazno mi ga je posredovala dr. Breda Mulec, za kar se ji najlepše zahvaljujem.

*spodbuja sodelovanje tako med slovenskimi manjšinami v Italiji, Avstriji, na Hrvaškem in na Madžarskem in s Slovenci po svetu kot z italijansko manjšino v Sloveniji in na Hrvaškem, z madžarsko skupnostjo v Sloveniji ter z ostalimi manjšinami v Italiji in Evropi.*²⁴

Vsebinsko in struktarno ima časopis časniško formo, saj poroča o politiki, športu, kulturi, gospodarstvu in drugih dogodkih v svetu, v Italiji in Sloveniji. Posebno pozornost namenja dogajanju in lokalnim novicam na območju, kjer živi slovenska narodna skupnost v Italiji. Po vstopu v EU je PD okrepil poročanje z obmejnega pasu v Sloveniji (iz tega območja ima dnevnik v Sloveniji tudi največ bralcev). Svojo pozornost namenjajo občasno tudi mladim bralcem. Na slovenskih srednjih šolah je PD dijakom na razpolago brezplačno (en izvod na razred).²⁵

Ker gre za regionalni dnevnik in še posebej za slovenski manjšinski dnevnik, ima *Primorski dnevnik* specifične naloge v prostoru, ki je njegovo ciljno območje. Poudarek je na regionalnih dogodkih, čeprav medij zaradi svojih bralcev prinaša vesti o dogodkih v Italiji, Sloveniji in širše v Evropi in svetu. Kot politični akterji nastopajo državni politiki, lokalni politiki, predstavniki krovno-političnih organizacij zamejskih Slovencev. Kot pobudnike sodelovanja obmejnih regij (prim. Italija-Slovenija) predstavlja časnik večinoma lokalne manjšinske politike v Italiji in predstavnike lokalnih oblasti na slovenski strani. Ob omenjenih presečnih dogodkih je medij poročal predvsem o poglobljenem sodelovanju in pričakovanju na obmejnem področju v sferi gospodarstva, zaščite okolja, kulture in športa. Ti projekti, ki so sad institucij v obmejnem področju in ljudi, ki živijo na tem območju, doživijo v primeru predstavitev ali druge medijske pozornosti tudi zanimanje državnikov. Zaradi dopisnika, ki pokriva dogajanje na avstrijskem Koroškem in Avstriji, so bralci *Primorskega dnevnika* dobro seznanjeni z dogodki na avstrijskem Koroškem. Poročanje o dogodkih na Koroškem se sicer krepi v primerih konfliktov med slovensko manjšino na eni in državnimi institucijami večinskega naroda na drugi strani. V tem pogledu *Primorski dnevnik* ne odstopa bistveno od osrednjeslovenskih dnevnikov, ki se zanimajo za zamejstvo še posebej, če so v ospredju konflikti.

Primorski dnevnik je ob **integraciji Slovenije v EU in Schengensko območje** pričakoval pozitivne učinke na celotni meji med Slovenijo in sosednjimi državami, objavil pa je tudi splošno

²⁴ Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Zgodovina/section/>, 15.2.2012.

²⁵ Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Uredništvo/section/>, 15.2.2012 in Informacije o Primorskem dnevniku, ki jih je pripravil Bojan Brezigar, nekdanji urednik, za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006.

prepričanje, tako politike, gospodarstvo kakor ljudi, da bo prišlo do nove kvalitete sodelovanja med zamejskimi skupnostmi in matično državo. Nekateri politični akterji iz Sloveniji in zamejstva so pozivali k novemu definiranju slovenske kulture in slovenskega kulturnega prostora nasploh. Nove priložnosti predvsem na gospodarskem področju so videli tudi predstavniki italijanske regionalne politike, manj gospodarstva.

Specifična naloga uredništva *Primorskega dnevnika* kot manjšinskega lista je, da deluje integrativno in v določeni meri usmerjevalno. Slovenska manjšina in država si že dolgo prizadevata, da bi PD italijanska vlada obravnavala kot manjšinski časopis in ne na podlagi italijanskega zakona o založništvu in medijih. PD namreč širi slovensko besedo med slovensko narodnostno skupnostjo v Italiji.²⁶ Slovenska politika PD priznava informativen in objektivni pristop do stvarnosti. V prihodje naj bi PD dobil tudi v Sloveniji status manjšinskega dnevnika.²⁷

V tej luči gledamo predvsem poročanja PD svojim bralcem ob vstopu Slovenije v Schengen, ko je bralcem dnevnika poročal o izjavah slovenske politične elite in predsednika države in poudarjal pomen združevanju ljudi ob meji, ki je v preteklosti zarezala globoke sledi v življenje prebivalcev na tem območju. Medij je prenašal sporočilo slovenske politike o »zgodovinski zmagi« Slovenije in pričakovani prosperiteti in kvaliteti bodočega sodelovanja. Slovenska lokalna politika in predstavniki slovenskih krovnih političnih organizacij v Italiji so pričakovali novo intenziteto obmejnega sodelovanja ter nove povezave, spodbude in razvojne priložnosti za sodelovanje (projekti čezmejnega povezovanja npr. INTERREG). Tudi slovenska manjšinska civilna družba si je obetala korist.

Izsledki analize člankov dokazujejo, da je PD poročal predvsem o krajevnih in državnih slavnostih ob vstopu Slovenije v Schengen, kjer je poudarjal sodelovanje tako italijanskih kakor slovenskih obmejnih politikov in predstavnikov Slovencev v Italiji. Manj je bilo sodelovanja italijanske manjšine v Sloveniji pri teh prireditvah, kar kaže na to, da PD jasno izpostavlja, da so si Slovenci na obeh straneh meje obetali od evropskih integracij znatno več kot Italijani v Sloveniji. Ne glede na to pa je medij namenil nekaj člankov skupnemu proslavljanju obeh manjšin ob obravnavanem dogodku. Slovenski manjšinski politiki so ob tem odprli znano temo o enotnem manjšinskem zastopstvu.

²⁶ Aljoša Gašperlin, »Nadaljevati s pozitivnim delom«, *Primorski dnevnik*, let. LXVIII, št. 45, 23.2.2012, str. 3.

²⁷ Internetni vir: <http://volksgruppen.orf.at/slovenci/novice/stories/161333/>, 22.2.2012.

Članki poročajo tudi o simboličnem žaganju (npr. zapornic) simbolov nekdanje meje, ki je ločevala obe državi. Poudarjajo tudi pomen padca »meje v glavah«. Nasploh se je manjšinski medij (pri Slovencih v Avstriji in Porabju temu ni tako) precej posvetil »fizičnemu« padcu meje, verjetno tudi zato, ker so bila ta praznovanja ob slovenski zahodni meji simbolična (obisk evropskega komisarja Prodijsa, primer Gorice-Nove Gorice...). Proslav se niso udeležili predstavniki Združenja istrskih beguncev, medtem ko je Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič zgodovinski trenutek »združitve Primorske« obeležil s petjem primorske himne »Vstajenje Primorske« na nekaterih mejnih prehodih.

Na temo padca meje so članki dokaj podobni. Njihova sporočilna vrednost je enoznačna in predstavlja navdušenje nad vstopom Slovenije v Schengen, še posebej nad padcem simboličnih postulatov nekdanje meje (zapornice, mejni objekti...).

Ob 50. obletnici podpisa ADP je predstavnik Vlade RS (Franc Pukšič) jasno izpostavil, da Slovenija pričakuje izpolnitev 7. Člena ADP, še posebej rešitev topografije. Izrazil je pričakovanje, da bo rešitev v skladu z rabsodbami US Avstrije iz leta 2001. Poudaril je, da je Slovenija pravna naslednica ADP in sila zaščitnica slovenske manjšine v Avstriji. Opozoril je na neizpolnjevanje ADP s strani Avstrije in pričakoval rešitev še ostalih vprašanj (financiranje slovenske glasbene šole, medijev...) s strani Avstrije. Zradi takšnih jasnih zahtev po uresničevanju člena 7 ADP, je omenjeni predstavnik Vlade RS eden redkih politikov, ki so dosledno in jasno zahtevali, da Avstrija končno izpolni obveze do Slovencev v Avstriji, zapisane v ADP. Ostalih slovenskih politikov ni bilo zaslediti, razen nekdanjega predsednika Milana Kučana, ki je bil tudi zelo jasen, da Avstrija dolguje Slovincem v Avstriji. MZZ je ob omenjenih polemikah sporočilo, da se Slovenija smatra kot pravna naslednica bivše SFRJ glede ADP in zaščitnica slov. manjšine v Avstriji. Opozorili so na pozitivne premike pri uresničevanju manjšinskih pravic za koroške Slovence in da »nekatera vprašanja ostajajo odprta«.

Tudi politični predstavniki manjšine so bili ob jubileju jasni: ADP je potrebno uresničiti. KPA je zahtevala uresničitev 7. člena ADP. Predstavniki držav podpisnic ADP niso glede izpolnjevanje ADP izjavili nič. Politični predstavniki manjšine so opozarjali na negativno bilanco uresničevanja manjšinskih pravic v Avstriji.

Način predstavljanja političnih elit v razmerju do civilne družbe v slovenskih in manjšinskih medijih je opazen. Medtem ko v manjšinskih medijih posvečajo vso potrebno pozornost

političnim elitam v vprašanjih, ki se dotikajo njihovega položaja in širše, osrednjeslovenski mediji posvečajo večjo pozornost manjšinam, ko je posredi konflikt. Novic iz področja kulture, športa in gospodarstva je minimalno, ali pa jih sploh ni.

Ob **dogodkih okoli problemov SSG Trst** je v PD veliko člankov. Skupen imenovalec je zavzemanje slovenske narodne skupnosti v Italiji za rešitev financiranja SSG Trst. V smislu tega so se obračali na številne lokalne in tudi državne politike. Omenjeni manjšinski medij si zelo prizadeva za rešitev vprašanja, pomirja prevroče strasti in opozarja na odgovornost italijanske lokalne in državne politike. Slovenska državna politika (minister dr. Boštjan Žekš) je stala na stališču, da bi bila ukinitve gledališča katastrofa, da bi ga morala financirati Italija, a da bo v skrajnem primeru vskočila Slovenija. Minister se je obrnil tudi na predsednika Furlanije Julijske Krajine, slovensko manjšino v Italiji in italijanskega veleposlanika v Ljubljani. Na krizo se je odzvala tudi slovenska kulturna ministrica Majda Širca in predsednik države Danilo Türk, ki je poudaril pomen gledališča za zbliževanje dveh kultur in pozval italijansko vlado, da poišče potrebna finančna sredstva.

Posledica je bila, da se je SSG Trst vključilo v okvir Ministrstva za kulturo kakor vsa ostala slovenska gledališča. Predvsem z vidika financ je bila to za SSG Trst dobra rešitev.

Italijanski politiki so večinoma priznavali kulturni pomen SSG Trst za narodno mešano območje, le predstavnica Nacionalnega zavezništva je ocenjevala, da bi bilo potrebno gledališče zapreti.

Komisija DZ RS za odnose s Slovenci v zamejstvi in po svetu je vladi RS predlagala, naj dejavno nadaljuje reševanje finančne in institucionalne krize SSG Trst. SLS je pozvala na reciprociteto napram italijanski manjšini v Sloveniji. Sredstva za SSG Trst naj bi vzeli iz vsote, ki jo Slovenija namenja za italijansko manjšino v Sloveniji.

Tudi slovenski manjšinski politiki (npr. deželni svetnik Gabrovec) so si prizadevali za rešitev situacije in pisali ter intevenirali pri lokalnih oblasteh, ki niso izpolnjevale svojih finančnih obveznosti (že vrsto let) do gledališča.

Prišlo je do srečanja ustanovnih članov gledališča, kljub temu pa niso bile sprejete trajnejše rešitve. Pomembno pa je poudariti, da medij uporablja subvencionirane informacije, kar pomeni, da novinarji objavljajo predvsem stališča vpletenih v zadevo. Glede SSG Trsta je sicer tudi uredništvo medija zavzelo stališče in apeliralo na italijansko lokalno politiko (npr. župana mesta Trst). PD posveča ogromno prostora temu zapletu, kar je razumljivo gleda na pomembnost

institucije za slovensko narodno skupnost v Italiji. Odstopljeno vodstvo gledališča je pozivalo tako manjšino, da se izreče glede krize, pričakovali so tudi, da se bo Slovenija zamislila o svoji vlogi v gledališču. Civilna družba (anketiranci) je ocenjevala, da Slovenci v Italiji nujno potrebujejo SSG Trst, da bi morale krajevne uprave sodelovati, da pa verjetno pri delovanju gledališča obstajajo napake in nedoslednosti. Časnik je poročal, da je posredoval tudi evropski poslanec Jelko Kacin pri evropskih komisarjih za kulturo in večjezičnost. Kacin je posredoval tudi pri vodji stranke Italija vrednot. Italijansko zunanje ministrstvo je na Kacinovo pismo odgovorilo neresno in izpostavilo, da bi morali pogledati položaj italijanske manjšine v Sloveniji. Italijanska civilna družba je v podobi italijanskih gledališčnikov podprla ohranitev SSG Trst. Novinar *Primorskega dnevnika* je glede poročanja o manjšinski problematiki SSG Trst na avstrijskem Koroškem ugotavljal, da ta za nemške medije na Koroškem očitno ni obstajala. Zunaj zvezne dežele Koroške pa so jo skoraj brez izjeme zabeležili. Podal je kritično mnenje o medijih v zvezi slovesnosti 50. obletnice ADP na Dunaju (med množico so se pojavili tudi dvojezični krajevni napisi).

3.2.3.3 Večer (Maribor)

Pri tematiki **vstopa Slovenije v EU** je časnik *Večer* poročal o uradnem obisku avstrijskega predsednika Klestila v Sloveniji tik pred vstopom Slovenije v EU. Avtor večine člankov je novinar, kot akterja nastopata politični eliti obeh držav. Poudarek poročanja je bil na napredku v odnosih med Slovenijo in Avstrijo ter na glavnem odprtem vprašanju med državama, ki ga je predstavljal položaj slovenske manjšine na Koroškem in postavitev dvojezičnih tabel. Izpostavljena so bila pričakovanja, da bo vstopu Slovenije v EU sledilo lažje reševanje vseh odprtih zadev z Republiko Avstrijo.

V analiziranem časovnem intervalu je *Večer* poročal o prizadevanjih slovenskih manjšin v sosednjih državah za uveljavljanje oz. zaščito manjšinskih pravic (npr.: ustanovitev SLOMAK-a²⁸, imenovanje nove komisije za slovensko manjšino pri deželnem svetu FJK). Po poročanju

²⁸ Slovenska manjšinska koordinacija - SLOMAK je bila ustanovljena leta 2004 z namenom, da poveže štiri slovenske manjšine v sosednjih državah in da z izmenjavo izkušenj prispeva k njihovem razvoju v okolju v katerem živijo. Nastala je v času, ko se je Slovenija vključevala v Evropsko unijo. Koordinacijo sestavljajo krovne organizacije civilne družbe vseh manjšin v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in na Hrvaškem.

časnika *Večer* je delovanje slovenskih manjšinskih organizacij po vstopu Slovenije v EU postalo izjemno živahno.

Pomen SLOMAK-a je izpostavljen tudi v smislu povezovanja in utrjevanja slovenskih manjšinskih organizacij z ozirom na spremembe, ki jih prinašajo pomembni evropski širitveni procesi, kar kaže na zanimanje časopisa za slovenske manjšine v sosednjih državah.

Časnik je poleg osrednjih političnih dogodkov poročal tudi o odprtju slovenskega kulturnega tedna na avstrijskem Koroškem s težiščem na Haiderjevih poudarkih v zvezi s slovensko manjšino (evropsko naravnana politika avstrijske Koroške, viden napredek v »sožitju ljudi« ipd.). Težišče poročanja je bilo na odnosu med Slovenci na Koroškem in koroško deželno vlado.

Iz analize člankov je razvidno, da slovenski manjšini v sosednjih državah posveča potrebno pozornost tudi matica (Slovenija), *Večer* poroča o predlogu Zakona o odnosih Slovenije s Slovenci, ki živijo zunaj njenih meja. Poroča tudi o negativnem odnosu lokalne civilne družbe (nemškonacionalne - Heimatdienst) na avstrijskem Koroškem do vstopa Slovenije v EU.

Novinar je bralce seznanil tudi z osrednjo proslavo v tržaški Rižarni, kjer so bili prisotni večinski in manjšinski lokalni politiki in poročal o manifestacijah ob vstopu Slovenije v EU. Izpostavljeno je bilo skupno pričakovanje, da bodo po 1. maju 2004 podvojene možnosti za sodelovanje na več področjih (politika, kultura, gospodarstvo).

Časnik je poročal v tem času predvsem o konfliktnem dogajanju med slovensko narodno skupnostjo in državo večinskega naroda (deloma tudi nekaterimi nacionalističnimi organizacijami večinskega naroda) na avstrijskem Koroškem in v Italiji, nič pa ni omenjal Slovencev v Porabju. Nekaj poročil seznanja bralce s poskusi zakonske ureditve odnosa matične domovine do Slovencev v zamejstvu in po svetu, nekaj pa je tudi splošnoinformativnih sporočil.

Zanimivi so posegi na manjšinsko polje uglednega nekdanjega urednika PD Bojana Brezigarja, ki se je kot gostujoči pisec v *Večeru* večkrat dotaknil manjšinske tematike. Ob omenjenem dogodku je razmišljal o slavnostni seji DS RS ob vstopu Slovenije v EU. Bil je mnenja, da je šlo za prazen nastop, za »romantično-afektivni pogled na manjšino«, za katero pa da še vedno ni predložene nikakršne strategije s strani države.

Novinarji poročajo o številnih slovesnostih na mejah z Avstrijo, Italijo in Madžarsko ob **vstopu Slovenije v schengenski prostor**. Kot akterji sodelujejo v člankih državni in lokalni politiki. Omenjeni so tudi nekateri drugi dogodki, ki so vzrok ali posledica priključitve schengenskemu

prostoru in nekaj prispevkov s tematiko Slovencev v sosednjih državah, ki pa niso neposredno povezani z vstopom Slovenije v Schengen.

Posebej velja omeniti, da je *Večer* poročal o pomenu ukinitve meje za porabske Slovence. Članek je predstavljal samo slovenske akterje na državni in lokalni ravni in je kot tak edini članek o porabskih Slovencih v tem sklopu.

Večer bržčas zaradi geografske in simbolne oddaljenosti od kraja dogodka o **krizi v SSG Trst** poroča stvarno in glede na klientelo bralcev, ki jih časnik ima, dokaj podrobno. Celovito poroča o finančnem primankljaju in vzrokih zanj. Kulturni delavci iz zamejstva (Italije) so ob tem poudarjali, da se »slovenstvo« brani na terenu in ne v ljubljanskih pisarnah. Bralci so bili seznanjeni, da manjšina podpira obstoj gledališča. Ob tem so nekateri zamejski Slovenci poudarjali, da bi morale biti razmere in položaj Slovencev v Italiji in Italijanov v Sloveniji podobna. Kritični so bili do politike slovenske vlade, ki po pozivu sosednje države, da naj spoštuje obveznosti do slovenske manjšine, ne stori ničesar več. Kaj če sosednja država tega ne stori? Kako se sedaj pokaže moč države Slovenije, ki se razglašča za državo zaščitnico?

Večer je v omejenem obsegu, a redno poročal o krizi tržaškega gledališča. Bralci so bili seznanjeni z dejstvi, na osnovi katerih so si lahko ustvarili dokaj celovito sliko razmer v Trstu. Časnik je s pomočjo dopisnikov stvarno sledil problematiki. Bralci *Večera* so imeli možnost, da se seznanijo z glavnimi vzroki in razsežnostmi problema.

Pri *Večerovem* poročanju o problemih SSG v Trstu se izkaže, da posamezni novinarji z večjo afiniteto in boljšim poznavanje teme, za katero so zadolženi, da jo pokrijejo oziroma predstavijo bralski javnosti, lahko s pronicljivostjo in celotivim razumevanjem preteklih političnih in drugih konstelacij relativno uspešno in učinkovito predstavijo takšen »meddržavni« zaplet. Takšni novinarji prepoznajo in znajo oblikovati pomembno sporočilnost dogodka. Tako je tudi pri *Večeru* (npr. novinarka Darka Zvonar Predan (Italija) in novinar Boris Jaušovec (Avstrija), v zadnjem času tudi Silva Eöry za dogajanje v Porabju).

Bralci *Večera* so bili seznanjeni z reševanjem krize in vsemi vpletenimi, ki so pri tem sodelovali. Manjšinska politika je bila deležna pohvale s strani ministra dr. Boštjana Žekša zaradi svojega angažmaja pri reševanju krize. Za rešitev SSG Trst se je zavzel tudi predsednik Vlade RS.

Intervju s poznavalci manjšinskega dogajanja v sosednjih državah, je sredstvo, ki omogoča novinarjem, da predstavijo »avtentičen pogled« na informacije, ki ne temeljijo samo na subvencioniranih informacijah. Tako je **ob 50. obletnici ADP** *Večer* seznanjal bralce z mnenjem uglednega univerzitetnega profesorja glede notifikacije ADP s strani Slovenije, ki je bil mnenja, v nasprotju s stališči slovenske uradne politike, da bi bilo notifikacijo potrebno izvesti.

Bralci časnika so bili seznanjeni z akcijo »Vidna domovina«, s katero so si koroški Slovenci prizadevali ohraniti dvojezično identiteto dežele. Postavljenih je bilo 148 dvojezičnih krajevnih napisov na zasebnih zemljiščih. Akcijo so podprli nekateri lokalni politiki večinskega naroda (npr. SPÖ). Novinar je bralce seznanil s problematiko dvojezičnih napisov na južnem Koroškem, predstavil odzive in prizadevanja slovenskih manjšinskih politikov ter civilne družbe. Jasno je izpostavil krivdo Avstrije za nastalo situacijo.

Ob 50. obletnici podpisa ADP je Avstrija postavila pet dvojezičnih krajevnih tabel. Zunanjepolitični novinar Boris Jaušovec, ki za časnik poroča tudi o dogajanju na avstrijskem Koroškem, je poročal o evforiji avstrijskih politikov in odporu dela lokalnega večinskega prebivalstva in o površnosti pri zapisu slovenskih imen na tablah. Novinar je predstavil tudi odziv slovenskih manjšinskih politikov in predsednika nemško-nacionalnega društva Heimatdienst. Zaradi poznavanja razmer novinar podaja bralcem poglobljeno sliko razmer na avstrijskem Koroškem. Omenjeni novinar redno poroča o zapletih pri izpolnjevanju 7. člena ADP na Koroškem, še posebej glede postavljanja dvojezičnih tabel in neizpolnjevanja ADP.

Način predstavljanja političnih elit v razmerju do civilne družbe v slovenskih medijih je časnik predstavljal korektno in sistematično. *Večer* je za svoje bralce spremljal dogodke v Avstriji glede jubileja ADP, ki je pomemben tudi za slovensko državo.

Bralci so bili seznanjeni, da so koroški Slovenci bili razočarani nad pasivno vlogo slovenske diplomacije glede uresničevanja ADP. Seznanjeni so bili tudi z napadi deželnega glavarja Haiderja na prizadevanja slovenske narodne skupnosti po izpolnjevanju člena 7 ADP ter s poskusi EL pri lokalnih politikih sosednjih držav, da bi ti pozitivno vplivali na koroško deželno politiko.

Na razmere na Koroškem je v *Večeru* podal svoj pogled tudi glavni urednik *Primorskega dnevnika* (Bojan Brezigar). *Večer* poroča predvsem o narodnostnih konfliktih na avstrijskem Koroškem in predstavlja mnenja lokalnih in državnih politikov. Je kritičen do Avstrije, ki ne izpolnjuje pravic manjšin iz ADP.

Skupni imenovalac *Večerovega* poročanja je politično dogajanje okoli dvojezične topografije in uresničevanje člena 7 ADP na avstrijskem Koroškem, ki ob vsakoletnih obletnicah doživi kulminacijo, manj ali pa skoraj nič pa ni poročanja o kulturnih, športnih in gospodarskih dosežkih koroških Slovencev. Na tem področju je možnih še veliko izboljšav in sprememb, ki bi šle v smeri večje in boljše konsistentnosti in povezanosti skupnega slovenskega medijskega prostora.

Ob premestitvi slovenskega duhovnika Ferenc Merklja iz Porabja je mariborski časnik poročal dokaj skopo, predvsem pa omenja pisne proteste slovenskih političnih krovnih organizacij (ZSM, DSS). V istem prispevku je predstavil še nekatere druge kadrovske spremembe v škofiji Murska Sobota, ki so zadevale tudi madžarske vernike v Lendavi. S temi kadrovskimi spremembami se je povezovalo problem duhovniške oskrbe vernikov v Porabju in madžarskih vernikov v Prekmurju.

3.2.3.4 Porabje (Monošter)

Časopis *Porabje* izhaja od 14. februarja 1991. Je edini slovenski časopis na Madžarskem, ki informira porabske Slovence v maternem jeziku. Leta 1991 so časopis *Porabje* tiskali na šestih straneh v 700 izvodih, od leta 1995 naprej pa vse do danes pa na osmih straneh.²⁹ Naklada se danes giblje okoli 1000 izvodov na teden. Naročniki časopisa so slovenske družine iz Porabja ter Slovenci, ki živijo v drugih krajih Madžarske, Sloveniji in drugje po svetu. Časopis je med ljudmi dobro sprejet na kar vpliva predvsem vsebina, vključevanje prispevkov pripadnikov slovenske narodne skupnosti in dejstvo, da časnik po različnih ocenah prejema skoraj vsaka slovensko opredeljena družina v Porabju.³⁰ Do leta 2005 je izhajal kot dvotednik, od takrat naprej kot tednik. Časopis uporablja knjižno slovenščino in porabsko narečje, delno tudi madžarski jezik. Poroča predvsem o lokalnih dogodkih (iz Porabja), včasih in delno tudi o aktualnih političnih dogajanjih na Madžarskem in v Sloveniji. Poroča tudi o dogodkih, ki so povezani z narodnostno

²⁹ Katalin Munda Hirnök, Razvoj sredstve javnega obveščanja v slovenskem jeziku v Porabju – izsledki raziskave. V: Inka Štrukelj (ur.) *Jezik za danes in jutri. Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. Zbornik referatov na II. Kongresu, Ljubljana, 8. -10.10.1998*, Društvo za uporabno jezikoslovje in Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1998, str. 99.

³⁰ Katalin Munda Hirnök, Medčasovna analiza spremljanja medijev slovenske narodne manjšine v Monoštru, Razprave in gradivo, Ljubljana 1996, št. 31, str. 79.

problematiko porabskih Slovencev ter poroča iz krajev, kjer v večjem številu tudi živijo. Časopis ima poleg informiranja eno od ključnih vlog pri ohranjanju narodnostne identitete in maternega jezika porabskih Slovencev. Časopis v večji meri bere starejša generacija, ki večinoma ni bila deležna pouka slovenskega jezika. Bralce imajo tudi pri srednji generaciji, dočim po mnenju urednice ostaja neuspeh pri pridobivanju mlajše generacije. Časopis financirata državi Madžarska in Slovenija (Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu v razmerju 65 % : 35%). Uredništvo ima smeje načrte v srednjeročnih planih (širitev časopisa, zaposlitev dodatnega novinarja), vendar tega zaradi splošne ekonomske krize do sedaj ni bilo mogoče izvesti. Trenutno so pri časopisu zaposleni trije ljudje. Honorarno dela za časopis še dober ducat ljudi.³¹

Število člankov, ki se navezujejo na dogodke, ki smo jih izbrali v okviru projekta, je zanemarljivo. To razlagamo z dejstvom, da gre za tednik, obseg je v primerjavi z drugimi mediji manjši (8 strani) in nenazadnje ne smemo prezreti, da gre za relativno »mlad« medij (izhaja od leta 1991).

Medij *Porabje* je predstavil mnenje visokega političnega predstavnika Slovenije (generalnega konzula RS v Monoštru) ob **vstopu Slovenije v EU**. Generalni konzul RS v Monoštru je ob vstopu Slovenije v EU seznanil bralce *Porabja*, da je polnopravno članstvo v EU priložnost za pridobitev finančnih sredstev za različne projekte (od subvencij za kmetijstvo, razvoj infrastrukture, projektov čezmejnega sodelovanja, zaposlovanja ipd.).

Medij poroča o vstopu Slovenije optimistično, pričakuje izboljšanje položaja Slovencev v *Porabju* in Madžarov v Sloveniji.

Porabje poroča o slavnostih na meji ob vstopu Slovenije in Madžarske v evropske integracije, o visokih političnih osebnostih obeh držav, ki so se ob tej priložnosti udeležili slavnostnih dogodkov. Omenjeni so tudi lokalni politični predstavniki na obeh straneh meje in predstavniki krovnih političnih organizacij Slovencev v *Porabju*.

Poročanju ob **vstopu Slovenije v schengensko območje** je medij namenil manj prostora. Kot akterji so sodelovali samo lokalni politiki in predstavniki Slovencev v *Porabju*.

Prispevkov je manj kot v drugih manjšinskih medijih iz že omenjenih razlogov.

³¹ Marijana Sukič, »Porabje«. Informacije o tedniku *Porabje* je pripravila dolgoletna urednica časopisa za za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006 in internetni vir: <http://www.porabje.hu/>, 16.2.2012.

O **problematiki SSG Trst** je medij v analiziranem časovnem intervalu poročal samo enkrat. Bralce je kratko in jedrnato seznanil z informacijami.

O **50. obletnici podpisa ADP** medij svoje bralce ni obveščal.

Medij o **premestitvi duhovnika Merklja** poroča večkrat in podrobno seznanja bralce o dogodkih. Kot akterji nastopajo civilna družba (predstavniki cerkve in Slovencev iz Porabja) in politični predstavniki porabskih Slovencev. Medij ne predstavlja mnenja npr. uredništva in ne poskuša zaostrovati.

Izpostaviti velja sodelovanje med uredništvom časopisa *Porabje* in radiom *Murski val* v Murski Soboti. Pomemben je podatek, da nekateri novinarji in kulturniki iz Prekmurja, zlasti iz Murske Sobotne redno objavljajo svoje prispevke in krajša literarna dela v časopisu *Porabje* in v *Slovenskem koledarju*. Velja omeniti tudi dejstvo, da se časopis *Porabje* tiska v Murski Soboti.³²

3.2.3.5 Novice (Celovec)

Na Koroškem so do leta 2003 izhajali trije tedniki: *Nedelja* (od leta 1926), *Slovenski vestnik* (od leta 1946) in *Naš tednik* (od leta 1949). Nov skupni časopis *Novice* (Slovenski tednik za Koroško) je aprila 2003 nadomestil *Slovenski vestnik* in *Naš tednik*. Cerkveni list Krške škofije »Nedelja« še vedno izhaja.

Novice so nastale leta 2003 z združitvijo dveh samostojnih časopisov - *Našega tednika* in *Slovenskega vestnika*, pri čemer je prišlo z združitvijo na vsebinski ravni tudi do združitve naročnikov obeh časopisov. Z združitvijo je bilo povezano tudi večletno upanje, da bodo poslej koroški Slovenci nastopali bolj enotno in bo s tem konec trenj predvsem na političnem področju. Sporazum med ZSO in NSKS (Celovec, 18.10.2002) določa, da sta ZSO in NSKS družabnika družbe SloMedia, ki bo skrbela za celovito medijsko oskrbo slovenske manjšine na Koroškem, ter da bodo skupni časopis in vse druge tiskovine tiskane v razmerju 50:50 v tiskarnah Mohorjeva in Drava. Delovanje družbe SloMedia bo potekalo po načelu soglasja.

³² Katalin Munda Hirnök, Porabski Slovenci in čezmejno kulturno sodelovanje - stanje in perspektive. V: NOVAK-POPOV, Irena (ur.). *Slovenski mikrokozmosi - medetnični in medkulturni odnosi*, (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 20). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2009, str. 307-323.

Analiza *Novic* – slovenskega tednika za Koroško (2009) (naročnik priprave analize: Urad; izvajalec: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Koper, dr. Sandra Bašič Hrvatini) je delno odgovorila na vprašanje, v kolikšnem obsegu časopis *Novice* skrbi za celovito medijsko oskrbo slovenske manjšine na Koroškem. Organiziranost družbe izdajatelja ne zagotavlja popolne uredniške in novinarske neodvisnosti. Glede na to, da imata obe organizaciji možnost, da objavita svoja stališča k narodnim vprašanjem in da gre za vsebino, na katero urednik nima vpliva, je časopis občasno in v omejenem obsegu glasilo manjšinskih političnih organizacij. Časopis zato vsebinsko naj ne bi bil zanimiv za bralce. Uvodne strani naj bi bile pogosto nepregledne, površno pripravljene, kar kaže na pomanjkanje kontinuirane uredniške politike. Kulturne in lokalne novice ter mnenjska funkcija časopisa je dobra, vendar so še možne izboljšave. Pogrešajo se strani, ki so namenjene mladim bralcem. Slovenija mora prevzeti večjo programsko in organizacijsko skrb za *Novice* saj se to sklada z njenimi temeljnimi političnimi, kulturnimi in narodnostnimi interesi.³³

Pogreša se predvsem strateški načrt bodočega razvoja. Ne glede na to pa je jasno, da je manjšinski medij specifična stvar in da za oceno in analizo le-tega potrebuje ocenjevalec dober vpogled v manjšinsko stvarnost. Predvsem se pogreša uredniška odgovornost, spletna različica *Novic* in raziskava bralnih navad in strukture naročnikov časopisa. Družba SloMedia se sooča tudi s finančnimi težavami. Razvoj tednika kaže, da so bile priprave na skupni časopis v letih 2002 in 2003 premalo domišljene in profesionalne. Tudi finančna sredstva niso bila takšna, kakršna so bila predvidena glede na oba časnika pred združitvijo (so se razpolovila). Novinarsko delo otežkoča organiziranost družbe SloMedia. Uredništvo tednika je tako izpostavilo, da bi bilo potrebno pridobiti še vsaj enega družabnika, ki bi tako pospeševal odločitve družabnikov. Želeli pa so si tudi aktivnejše vključitve Slovenije v urejanje razmer. Urad je pristopil k reševanju problema z ustanovitvijo Komisije za sanacijo *Novic*. Stremi se k ureditvi po vzoru PD, kjer bi bili na Koroškem lastniki kulturna in športna društva, ki so v večji meri neodvisna od manjšinskih političnih organizacij. Delne rešitve naj bi se z izbori novega urednika začele. Slovenija – Urad naj bi organizacijsko skrbel, da se doseže racionalna raba denarja, uredniška in novinarska neodvisnost in višja kakovost. Predvidena je bila tudi vsebinska prenova (do katere ni prišlo – prišlo je do manjših popravkov in dopolnitev) in izdajanje spletnega časopisa. Glavni

³³ Sandra Bašič Hrvatini, Analiza *Novic* – slovenskega tednika za Koroško. Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Koper 2009.

problem slej ko prej ostajajo finance, saj se tednik v večji meri financira s strani RS (380.000 EUR) in ne RA (30.000 EUR). Z dogovorom iz poletja 2011 se naj bi to spremenilo. Celotna vrednost projekta je okoli 630.000 EUR. Uredništvo šteje tri novinarje, naklada je okoli 3000 izvodov.³⁴

Novice kot manjšinski medij oz. tiskani medij slovenske narodne skupnosti na Koroškem redno in natančno poroča o **dogodkih v zvezi z uresničitvijo ADP**. Novice v časniku so posredovane z gledišča narodne skupnosti, ki upravlja ta tednik. Posredovanje novic je korektno in izčrpno, saj je manjšina neposredno prizadeta in zainteresirana za uresničitev člena 7 ADP. Članki so korektno napisani in posredovani, čeprav se ob nekaterih dogodkih in poročanju opazi prizadetost avtorja kot člana narodne skupnosti na avstrijskem Koroškem.

Vprašanje okoli izpolnjevanja pravic iz ADP je konflikt in je kot takšen tudi predstavljen v mediju. Kot akterji nastopajo tako lokalni manjšinski politiki kot tudi lokalni politiki večinskega naroda. *Novice* deloma poročajo tudi o dogodkih v Sloveniji, vendar v zelo majhnem obsegu. Poročajo predvsem o dogodkih, ki so povezani ali imajo potencialni vpliv na slovensko narodno skupnost na Koroškem. Glede ADP so izjave slovenskih državnih politikov posredovane bralcem *Novic*, ki pa v tem konfliktu niso imele večje teže, saj je ADP po mnenju avstrijskih sogovornikov notranja zadeva Avstrije.

Novice poskušajo na poljuden, pa tudi deloma strokoven način bralce seznaniti o zapletih okoli konference konsenza in uresničevanja ADP. Ob tem so objavili tudi prilogo o zgodovini nastajanja ADP, mnenja strokovnjakov iz Slovenije in Avstrije. Bralci so tako zelo dobro informirani.

Novice posredujejo stališča tako lokalnih kakor državnih politikov v obeh državah, pa tudi mnenje civilne družbe. Še posebej objavlja stališča krovnih političnih organizacij koroških Slovencev. Predstavniki civilne družbe koroških Slovencev so bili zaradi 50. obletnice »neizpolnjevanja« pravic slovenski manjšini ostri. Zahtevali so takojšnjo uresničitev pravic s strani Avstrije. Ta naj bo velikodušna in v skladu z odločbami ustavnega sodišča.

Avstrijski državni politiki so pomirjali zadeve, vendar so zaradi dogodkov iz preteklosti bili previdni in kot partnerje ponovno priznali nemškonacionalne organizacije (Heimatdienst).

³⁴ Analiza Novic – pripravil urednik Silvo Kumer za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006 in Gradivo za 10. redno sejo Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki je bila 10.2.2010.

Ob teh zapletih so različni deli civilne družbe iz vrst manjšine in deloma tudi ob sodelovanju večine organizirali razne kulturne in umetniške prireditve, ki so opozarjale na neizpolnjevanje ADP.

Razlika med poročanjem okoli ADP med *Novicami* in osrednjimi slovenskimi časniki je jasno razvidna, in jo v pretežni meri določa avtoviktimizacijski diskurz. Ob tem moramo imeti pred očmi namen in cilje, ki jih zasleduje manjšinski medij.

Novice so poročale o slavjih na mejnih prehodih **ob vstopu Slovenije v EU**, o raznih drugih kulturnih prireditvah (tudi športnih), bile so del slovenskega kulturnega prostora. Na dejstvo pridružitve so gledale izredno pozitivno, optimistično in z navdušenjem. Poročale so o skupni izjavi SLOMAK-a. Ta je od Slovenije pričakoval vizijo oblikovanja strateškega programa za slovenske skupnosti v sosednjih državah. Želeli so tesnega in plodnega sodelovanja med pripadniki manjšin in Slovenci v Sloveniji, želeli so vizijo naroda brez državnih mej. SLOMAK je bil ustanovljen tudi za izdelavo razvojne strategije za uveljavitev slovenske kulture in jezika. V središče pozornosti naj bi ponovno postavili pojem skupnega slovenskega prostora in mu dali pravo vsebino.

Novice v nekaj člankih sporočajo bralcem tudi gospodarske novice; ravno gospodarstvo naj bi dobilo zaradi vstopa novih držav in Slovenije še posebni zagon. Gospodarstvo je pomembno področje, na katerem se pričakuje rast za dobro vseh ljudi. *Novice* polagajo večji poudarek na gospodarstvo ob vstopu v EU, kot večina drugih medijev, tudi osrednjeslovenskih.

Okoli prvega maja 2004 so predstavljale gospodarstvo Slovenije kot nove države v EU, naslikan je bil zemljevid Slovenije, Zdravljica na prvi strani. Kot akterji večinoma niso sodelovali politiki, temveč država kot celota, kar kaže na posebno afiniteto *Novic* do države matičnega naroda. Ob slavjih okoli 1. maja so sodelovale tudi politične elite obeh držav, še posebej manjšinski politiki, tudi lokalni politiki na obeh straneh meje. *Novice* so med vrsticami sporočale, da imajo od pridružitve prednost in možnost predvsem Slovenci na obeh straneh meje, ki imajo skupno kulturo in jezik. Stranke ÖVP in svobodnjaki so marsikdaj manjkali na svečanostih. SPÖ in EL sta sodelovali. Prireditve je bilo mnogo, bile so svečane in dobro obiskane. V očeh bralcev *Novic* je Slovenija vstopila v EU skozi prva vrata. Ob pogledu na seznam prireditev (EU) je bilo pričakovati »da se bo zemlja vzdolž naših meja zatresla«.

Praznovanja **ob vstopu Slovenije v Schengen** so bila slavnejša v obmejnem prostoru med Slovenijo in Italijo, dočim med Slovenijo in Avstrijo temu ni bilo tako. Tu so bila praznovanja bolj zadržana. Na mejnem prehodu Karavanke sta se sicer srečala zunanja ministra Slovenije in Avstrije. So pa zato praznovanja pripravljali koroški Slovenci in nekatere obmejne občine na obeh straneh. Na strani koroških Slovencev so se teh udeležile vse zastopniške politične organizacije in organizacije civilne družbe. V ta praznovanja se je vključila tudi koroška gospodarska zbornica in predstavila dodatne možnosti sodelovanja. Pri sodelovanju določenih inštitucij ali delov civilne družbe na Koroškem pri praznovanjih je zaznavna tako osebna angažiranost posameznikov na vodilnih položajih do medkulturnega sodelovanja kot tudi osebna neprizadetost ob narodnostnih napetostih na Koroškem.

Novice so poročale o Zvezni gimnaziji in Zvezni realni gimnaziji za Slovence v Celovcu, ki je ob tej priložnosti sodelovala z razstavo o zgodovini meje na Karavankah v drugi polovici 20. stoletja. *Novice* so objavile tudi prispevek strokovnjakov o mejah, ki so razdeljevale Slovence v 20. stoletju.

Poudarile so pomen 21. decembra 2007, ko je **Slovenija vstopila v Schengen** in to je pomenilo, da so Slovenci zopet združeni. To naj bi bil zgodovinski dan za Slovence in vse Korošce, o tem dnevu pa da je sanjal že France Prešeren.

Veliko so poročale o padcu meje, o združitvi Slovencev, o novih priložnostih, izpostavljale so nove možnosti za gospodarski razvoj, izpostavile sodelovanje večine državnih in deloma lokalnih politikov, pri največjih slovesnostih je manjkal le Haider. Časopis pogosto uporablja tudi formo plakata kot komunikacijskega sredstva.³⁵

O gospodarskem sodelovanju med Avstrijo in Slovenijo na obmejnem področju so obširno poročale tudi *Novice*. Predvsem so poročale o uspešnih primerih čezmejnega gospodarskega sodelovanja in opozarjale na možnost sodelovanja na obmejnem področju.

Zaključimo lahko, da so mediji slovenske narodne skupnosti na avstrijskem Koroškem kljub novim možnostim, ki jih ponujata razvoj in tehnika, ostali marginalizirani z omejeno ponudbo za slovenskega bralca. V ospredju so komponente, ki utrjujejo narodno zavest, manj pa je prisotna sporočilna-informacijska vrednost medija. Tako manjšinski mediji v slovenskem jeziku

³⁵ Zakon o medijih plakate ne uvršča med medije, glej: Komac: Mediji in »nove« narodnostne skupnosti, v: Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo. (ur. Miran Komac). Ljubljana, 2007, str. 374.

zapolnjujejo manjšo potrebo po informacijah, dočim večinski mediji ponujajo ostali spekter. Podobna situacija je tudi pri mnogih drugih jezikovnih in narodnostnih manjšinah v Evropi.³⁶

3.2.3.6 Nedelja (cerkveni tednik krške škofije)

Nedelja je najstarejši tednik koroških Slovencev in je list slovenskih koroških katoličanov. Iz tradicionalnega verskega medija se je preoblikoval v sodobni medij narodne skupnosti z dokaj obširnimi kulturnimi in lokalnim poročanjem. S spletno stranjo dosega tudi mlajši krog bralcev, z mesečno kulturno prilogo *Nedelja* opozarja na nepoznano literarno, kulturno in glasbeno ustvarjalnost med koroškimi Slovenci, z mesečno družinsko prilogo nagovarja mlade družine, z *Mlado Nedeljo* pa otroke in mladino. Izhaja v približno 3000 izvodih in je s tem najbolj razširjen slovenski tednik na Koroškem. *Nedelja* je od vseh sedaj izhajajočih slovenskih listov na Koroškem najstarejša. Od marca 1926 do 1941 je izhajala kot mesečnik. 8.12.1945 so po dolgih prizadevanjih angleške zasedbene oblasti ponovno dovolile izdajanje slovenskega cerkvenega lista za krško škofijo *Nedelja*, ki je tokrat začela izhajati kot tednik. Po 2. svetovni vojni je *Nedelja* do 1963 izhajala v obsegu štirih strani, do konca 1977 na osmih straneh, nato je obsegala dvanajst strani do leta 1990, nato pa izhaja na šestnajstih straneh.³⁷ Pri *Nedelji* je viden velik napredek v zadnjih nekaj letih, saj s svojimi kvalitetnimi vsebinami nagovarja širši krog ljudi in zapolnjuje več vrzeli, ki jih puščajo odprte *Novice*.

Časopis nadrobno **poroča o 50. obletnici ADP** in istočasno še o 60. obletnici 2. avstrijske republike. Ob teh jubilejih objavlja pastirsko pismo krškega škofa, mnenje civilne družbe v obliki pisma bralcev in raznih mnenj uglednih ljudi, ki so blizu cerkvi. Ker je list namenjen prvenstveno verskim temam, je pozornost namenjena tem, vendar tednik ne zapostavlja ostalih informacij in tem, ki so pomembne za koroške Slovence. List daje potrebno pozornost ob teh dogodkih tudi predstavnikom slovenske narodne skupnosti, prinaša vesti slovenskega verskega občestva koroškim Slovencem in tako skrbi za povezovanje na tej ravni. Posebno pozornost daje

³⁶ Brigitte Busch, *Der virtuelle Dorfplatz. Minderheitenmedien, Globalisierung und kulturelle Identität*. Drava, 1999, str. 252-254.

³⁷ Gradivo za 10. redno sejo Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki je bila 10.2.2010. Gradivo so pripravili na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu in Nada Vilhar, »Nedelja«. Nada Vilhar in Janez Stergar (ur.), Organizacije, društva, ustanove in glasila koroških Slovencev v Avstriji v letu 1992, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1993.

dogodkom ob vstopu Slovenije v EU in Schengen ter ADP, probleme okoli Merklija in SSG Trsta pa ne omenja.

3.2.3.7 Delo (Ljubljana)

Delo objavlja, še posebno če je prispevek v Sobotni prilogi, poglobljen pogled na zamejsko problematiko. Tudi ob vstopu Slovenije v EU je bilo tako. Na primeru pogovora z ljudmi iz obmejnih krajev, študija literature in poznavanja razmer je Delo poročalo o prelomnih dogodkih v novejši slovenski zgodovini. Kot vodilni osrednjeslovenski medij »zamejske teme« obravnava resno, išče informacije pri različnih strokovnjakih in celovito z vidika celotnega slovenskega kulturnega prostora poroča o dogodkih. Zaradi tega bralci dobijo dobro izrisano sliko v primeru obravnave slovenskega zamejskega prostora.

Tudi glede ekonomskih vprašanj na osnovi sogovornikov pri oblikovanju člankov (strokovnjakov iz posameznih področij) *Delo* poroča obširno in zanimivo.

Ob vstopu Slovenije v EU je Delo prav tako poročalo o protestih desničarskih organizacij in organizacij optantov, ki so v tednu po vstopu Slovenije v EU v Trstu in Gorici priredile več protislovenskih pohodov in množičnih protestov. Časnik je poročal o poskusih poniževanja Slovenije na najrazličnejše načine, neporavnanih računih iz preteklosti (usoda deportirancev, istrskih Italijanov), zahtevah poslanca Roberta Menie, da Slovenija uvede dvojezičnost na vsem ozemlju, ki je nekoč pripadalo Italiji ter da naj Slovenija zaščiti italijansko manjšino tako, kakor je zaščiten slovenska v Italiji, ki ima po njegovih besedah »največ pravic od vseh manjšin v Evropi«. Časnik je nazorno prenesel obujanje tramv iz preteklosti, obujanje političnih razlik, itd.

Delo je poročalo o okrepljeni dejavnosti nekaterih italijanskih bank, ki so nameravale delovati v obmejnem prostoru, o okrepitvi določenih uradov, ki so se ukvarjali s Slovenijo, o poslovnih, ki so že iskali možnosti tesnejšega čezmejnega delovanja, o nakupovanju nepremičnin s strani italijanskih državljanov v Istri in na Krasu.

Mnogi, tudi na italijanski strani, so videli v pristopu Slovenije k EU zgodovinsko priložnost za utrditev odnosov med narodoma, ki sta na tem območju skupaj živela že več kot tisoč let.

Delo je poročalo tudi o združevanju predstavnikov manjšinskih organizacij Slovencev živečih v sosednjih državah (SLOMAK).

Delo je poročalo o obisku slovenskih manjšinskih organizacij iz Italije v Novi Gorici (pri županu Brulcu), o njihovi zahvali glede podpore novogoriške občine; organizacije so opozorile na pomen enotnega kulturnega prostora z **vstopom Slovenije v Schengen**.

Poseben pomen osrednjeslovenski dnevnik daje »dviganju zapornic« na mejah z Avstrijo, Italijo in Madžarsko; časnik poroča o novici s spektra pomena tega dogodka za Slovenijo, omenja slovenske in evropske politike, ki so sodelovali na proslavah, ki so bile na mejah. Časnik je poročal o padcu mej in širitvi Schengena še v drugih evropskih državah. Omenja tudi lokalne politike; poročanje časnika o proslavah in dogodkih ob tem je obširno.

Ekonomskim prednostim ni dana večja pozornost. Je pa bila pozornost namenjena v veliki meri lokalnim politikom in njihovim prizadevanjem po boljšem sodelovanju v mejnih regijah Slovenije. Poudarek je na manjšinah kot povezovalnem elementu. Ni pa poročil o lokalnih kulturnih prireditvah, pač pa zgolj o političnih zadevah. Sporadično poročajo tudi o npr. delih slovenskega etničnega ozemlja, o njihovi družbeno – geografskih značilnostih.

Časnik slikovito, natančno, obširno, na esejistični način, še posebej v Sobotni prilogi poroča o zgodbah ljudi, kako so nekoč živeli ob meji in kako bodo sedaj. Iz vseslovenskega zornega kota. Predstavlja mnenje civilne družbe ob napovedani vključitvi Slovenije v Schengen, s primeri raznih predstavnikov družbenega življenja iz obmejne regije, iz obeh straneh meje, kar je zanimivo za bralca iz Slovenije. Predstavlja ob tem dogodku tudi naselje na Tržaškem, ki ga predstavi tako iz družbenoekonomskega kot fizičnogeografskega vidika. Predstavniki prebivalcev iz teh krajev so bili mnenja, da matična domovina ve premalo o njih.

Delo poroča o **premestitvi Merklia**, o nepopravljivi škodi, ki bo tako storjena porabskim Slovincem, o prizadevanju predstavnikov porabskih Slovencev, da do premestitve ne bi prišlo; ker *Delov* dopisnik pozna razmere v Porabju, je poročanje zelo slikovito in nazorno.

Poročanje iz Porabja je samo ob zapletih in konfliktih, kar je primer Merklia; drugače je tega poročanja samo za vzorec in je tako Porabje večini prebivalcev Slovenije nepoznano.

V članku nastopa samo duhovnik in predstavniki Slovencev iz Porabja. V drugem tudi predstavniki madžarske narodne skupnosti iz Slovenije zaradi premestitev, ki so se zgodila v murskosoboški škofiji.

Delo poroča o **težavah SSG Trst** korektno in dokaj pogosto. Problem je v tem, da poroča pogosto zato, ker gre za konflikt, po drugi strani pa tako časnik osvešča bralce o pomenu delovanje te neprecenljive inštitucije v zamejstvu za pripadnike slovenske narodne skupnosti, pripadnike večinskega prebivalstva in tudi za ljudi iz čezmejnih občin (Koper, Piran itd.). V člankih nastopajo tako državni politiki kakor tudi lokalni politiki ter predstavniki slovenske narodne skupnosti. Problemu je dana posebna teža, saj je šlo za primer, ki se je realno in na simbolni ravni dotikal problema izpolnjevanja oz. neizpolnjevanja manjšinskih pravic Slovencev v Italiji.

Večjih napetosti zaradi izjav italijanskih državnih in lokalnih politikov ni bilo. Načeloma je tudi italijanska civilna družba v tem prostoru podprla ohranitev gledališča, kar je *Delo* nazorno poročalo.

Bralci so bili seznanjeni z delovanjem slovenskih državnih inštitucij, ki so se aktivno vključila v reševanje nastalega zapleta, seznanjeni so bili z ukrepi, ki jih je sprejela slovenska država. V razplet se je vključil tudi evropski poslanec Kacin in slovenski PEN. Slovenija je poskušala reševati zadeve na meddržavni ravni (ni bila pasivna, pravzaprav je bila kar dovolj aktivna – predsednik vlade, ministri, itd.), opozorila je tudi Bruselj na nerešeno vprašanje financiranja gledališča s strani Italije.

Zaključna tekstualna analiza dokazuje, da je *Delo* poročalo o primeru konflikta okoli SSG Trst dokaj natančno, sistematično, torej kot vsedrjavni medij, ki ima široko ponotranjen nacionalni pogled. Bralci so bili tako podrobno in vsebinsko raznoliko informirani o konfliktu, novinarji so poročali nazorno, vendar je poudarek poročanja ostajal na eskalirajočem konfliktu, ne na vsakdanu delovanja gledališča. Deloma je časnik to kompenziral s tem, da je nekaj prostora namenil tudi t.i. civilni družbi manjšine, v konkretnem primeru prizadetim kulturnikom.

Delo poroča o **uresničevanju ADP** celovito, poglobljeno in stvarno. Kot akterji sodelujejo državni politiki Slovenije in Avstrije, avstrijski lokalni-deželni politiki in predstavniki slovenske

manjšine. Večina prostora je bila namenjenega konfliktu – nepostavitvi dvojezičnih napisov. Neuresničevanje ADP je zaznati v *Delu* kot velik in nerešen problem med državama, ki se vleče 50 let. Časnik je poročal redno in dokaj obširno. Poudarek je na manjšinski politiki, predstavljeni so napor slovenske manjšine za »narodnostni obstoj«.

Poudariti tudi velja, da je *Delo* v tem času imelo stalnega dopisnika na Dunaju, ki je pokrival tudi Koroško. Poseben dopisnik na Koroškem bi bil zato bržčas potreben za boljše pokrivanje tega področja. Prostor v časopisu za odzive na to problematiko je bil dostopen tudi civilni družbi. Novica, ki ni bila namenjena problemu ADP, npr. novica o kulturnem tednu koroških Slovencev, je bila pravzaprav neopazna in dolga nekaj vrstic. Problemu ADP je bilo namenjenega mnogo več prostora. To sugerira, da je osrednji slovenski nacionalni časnik želel odigrati vlogo vsedržavnega medija z intencionalno nacionalno orientacijo pri poročanju o ADP.

3.2.4 Sklepne ugotovitve

Kakšna je pretočnost informacij med zamejstvom in osrednjo Slovenijo? Vemo, da se ta pretočnost izboljšuje, vendar je še mnogo prostora za izboljšave. Nekaj rešitev se nakazuje iz rezultatov dosedanjih raziskav, sprotnega spremljanja manjšinske problematike in pričujoče analize:

- potrebno bi bilo ustanoviti posebna novinarska uredništva za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki bi podpirala strokovna izobraževanja in specializacijo za novinarje, ki delujejo na področju slovenske manjšinske in izseljenske problematike. Pri tem imamo v mislih tako zamejske novinarje kot tudi tiste, ki iz osrednje Slovenije pokrivajo omenjeno tematiko. Iz intervjujev z urednikom enega izmed osrednjih manjšinskih časopisov izhaja, da bi nujno potrebovali strokovno izmenjavo med novinarji zamejskih uredništev in uredništvih osrednje slovenskih medijev. Poudarek bi moral biti predvsem (vendar ne samo) na mladih novinarjih, ki začnejo poklicno pot. Mladi novinar iz zamejstva bi moral imeti nekaj mesečno izkušnjo dela v uredništvu medija iz Slovenije,

- poseben problem ali oviro predstavljajo mediji iz Slovenije, ki pri poročanju o dogodkih iz zamejstva upoštevajo element senzacije; mediji iz Slovenije naj ne bi poročali o dogodkih iz zamejstva senzacionalistično (samo takrat, ko nastanejo zapleti), ampak redno in realistično; pri tem je nujno poročanje tudi o uspehih manjšine in posameznikov na kulturnem, športnem,

gospodarskem in političnem področju. Velja izpostaviti, da so rezultati kulturnega udejstvovanja pripadnikov manjšine predvsem iz Avstrije in Italije v določeni meri vidni in nagrajevani tudi v Sloveniji in v širšem evropskem prostoru,

- RTV Slovenija bo morala pri stalnih dopisništvih upoštevati izredni pomen, ki ga ima lokalno poročanje o dogodkih in pomembnost lokalne povezanosti manjšine; lokalne novice so posebnega pomena za narodnostne manjšine ter za matično Slovenijo (obmejne regije) in to narekuje, da so stalni dopisniki, ne samo vedno prisotni na kraju od koder poročajo, ampak da tam tudi živijo (stalno dopisništvo v Trstu in Celovcu, delno tudi v Monoštru),

- dejstvo je, da lahko manjšinski mediji v določeni meri premoščajo ali odpravljajo zgodovinske in družbene ovire. To je sicer generacijski proces, ki je prisoten v vseh oblikah slovenskih medijev v zamejstvu. Potrebno je ugotoviti, da nacionalne identite izgubljajo svoj dosednji pomen in je potrebno temu prilagoditi tudi zamejske medije. Prav tako ne bodo mediji v zamejstvu nikoli izgubili svoje zgodovinske naloge, ki pa mora biti prilagojena sodobnim evropskim integracijam in slovenskim medijem. Potreben je premislek in kvalitativni preskok v pojmovanju manjšin in njihovih medijev,

- zamejski mediji morajo svojim odjemalcem ponuditi jezikovne kvalitete, ki jih manjšinske šole ne posredujejo ali ne posredujejo v tolikšni meri. Za pripadnika slovenske manjšine v sosednjih državah je danes problem, da s svojim besednim zakladom ne more npr. peljati avta k slovenskemu mehaniku, ker za to nima dovolj slovenskega besednega zaklada. To področje morajo pokriti predvsem zamejski mediji (in tudi mediji iz Slovenije) in tako preprečiti asimilacijske procese,

- težavo vidimo tudi v oglaševanju podjetij iz Slovenije v zamejskih medijih. Oglasov praktično ni. Če hočemo govoriti o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, je potrebno nasloviti tudi ta problem,

- Vlada RS in RTV Slovenija morata še naprej vlagati v vidnost in doseg signala RTV Slovenija. Pomembno je, da pri uvajanju digitalizacije RTV upošteva želje slovenske manjšine, jih sproti obvešča o novostih in da po svojih zmožnostih enakopravno vključuje slovenski zamejski prostor. To je želja in zahteva slovenske manjšine, ki na to problematiko opozarja že vrsto let. Vlada RS in RTV Slovenija morata zagotoviti sprejem nacionalnega radijskega in televizijskega programa na vseh tistih področjih v sosednjih državah, kjer strnjeno biva slovenska narodna manjšina,

- potrebno bo razmisliti o možnostih za posebno izobraževanje novinarjev slovenskih manjšinskih medijev, tako na področju primerne oblike poročanja o tovrstnih dogodkih, kot pravilne in kvalitetne uporabe slovenskega jezika,
- novice iz zamejstva dobro pokriva javna RTV z nekaterimi posebnimi oddajami za spoznavanje zamejstva (npr. Sotočja, portal MMC, regionalne postaje RTV, revije, itd.), žal pa ni pretočnosti informacij pri osrednjeslovenskih informativnih oddajah oz. so, kadar so v ospredju konflikti in politični dogodki,
- iz analize intervjujev izhaja, da določeni poznavalci medijske realnosti v zamejstvu vidijo prihodnost zamejskih medijev v povezovanju z regionalnimi mediji v obmejnih področjih Slovenije. Dejstvo je, da bi zamejski mediji bili radi bolj vključeni v osrednje slovenski medijski prostor.

V osrednjeslovenskih medijih je jasno prepoznavno, če ima novinar višjo afiniteto in poznavanje do zamejskega problema ali slovenskega narodnostnega vprašanja nasploh. Tisti novinarji so bolj pronicljivi v teh temah in imajo dobre osnove, da zadenejo bistvo, ki marsikdaj korenini v dogodkih iz preteklosti ali narodnostni politiki ene ali druge države. Takšni novinarji prepoznajo in znajo oblikovati pravilno sporočilnost dogodka.

Danes pri vprašanju delovanja slovenskih zamejskih medijev ni osrednji problem vprašanje financiranja. Slovenija, ki namenja letno znatna sredstva za financiranje slovenskih medijev v zamejstvu je upravičena do informacij, koliko ta davkoplačevalski denar prispeva k krepitvi skupnega slovenskega kulturnega prostora oz. na kakšen način spodbuja pri ohranjanju jezikovne identitete slovenske narodne skupnosti.

V slovenskem medijskem prostoru ne moremo govoriti o obstoju tipične medijske podobe etničnih manjšin. Manjšine so v medijih predstavljene v povezavi z aktualnim političnim dogajanjem oz. glede na specifično temo. Medijska pozornost se nanaša predvsem na probleme, napetosti in konflikte. Manjšine so v medijih nevidne in mnokokrat stereotipno predstavljene. Država mora prevzeti aktivnejšo vlogo in s svojimi sredstvi vplivati na kakovost in usmerjenost medijev (predvsem slovenskih medijev v zamejstvu kot tudi medijev iz Slovenije).

Trenutno problemi slovenskih zamejskih medijev segajo od finančnih (nezadostno financiranje s strani države, v kateri narodna skupnost prebiva), kadrovskega (vprašanje izobrazbe in

neprestanega izobraževanje novinarjev) do kakovostnih (ta problem je povezan s kadrovskim, prisotno pa je vprašanje kakovosti posredovanega jezika).

V mešanih etničnih prostorih imajo mediji pomembno vlogo, saj odločilno vplivajo na razvoj in obstoj manjšinskega jezika in posledično narodnostne manjšine kot take. Dnevnikov iz osrednje Slovenije v Celovcu, Trstu, Monoštru in na Hrvaškem Slovenci iz različnih vzrokov ne berejo. Med vzroki za to stanje velja izpostaviti vsebino dnevnikov (ki praviloma ne vključujejo tem iz zamejstva oz. vključujejo tiste, ki so povezani z negativnim poročanjem o dogajanju v državi, kjer prebiva manjšina), zamuda pri dostavi, nove možnosti spremljanja medije preko spleta, itd. Pri večinskih-regionalnih medijih v sosednjih državah še vedno prevladuje zadržanost do manjšine (v preteklosti je šlo za evidentno sovražnost proti manjšini) oz. nepoznavanje problematike in potreb manjšinske skupnosti. Predstavitev Slovencev v avstrijskem tisku je pogosto zrcalna slika slovenske medijske predstavitve Avstrijcev.³⁸ Vendar se razmere izboljšujejo, ponekod je manjšina že sestavni del medijske pokrajine regionalnih medijev. Raziskave kažejo, da pripadniki manjšine radi gledajo oddaje v svojem maternem jeziku, če so jim na voljo.

Posebno pozornost bo potrebno v prihodnje nameniti mladim. Analize slovenskih zamejskih medijev kažejo, da za otroke in mladino ni kakovostne medijske ponudbe.

Tedniki ne morejo nadomestiti dnevne informacije, posredovane v maternem jeziku in ne morejo nadomestiti kar primanjkuje v večinskih javnih in komercialnih medijih.³⁹ Dejstvo je, da so slovenske oddaje v vsem medijih tematsko omejene zaradi utemeljenih razlogov. Tako pripadniki manjšine ne dobijo informacij (npr. iz področja računalništva, razvoja tehnologije, avtomobilizma, gradbeništva, okolja, zdravja, če jih naštejemo le nekaj), ki bi jih potrebovali v vsakodnevnem življenju. V notranji politiki manjšinski mediji obravnavajo vprašanja, ki so regionalnega pomena, čeprav lahko sledimo tudi nekaterim poskusom medijskega obravnavanja celotnega slovenskega etničnega prostora. Takšna situacija pušča posledice tudi na jezikovnem področju. Z različnimi ukrepi (tudi in predvsem preko medijev) je potrebno slovenskemu jeziku dodeliti širšo družbeno vlogo. Slovenski jezik mora preiti iz jezika za sporazumevanje v zasebni sferi do funkcionalnega jezika, ki bo „uporaben“ tudi pri zadovoljevanju vsakdanjih družbenih potreb prebivalcev na določenem območju. Seveda je to cilj, ki je pogojno dosegljiv z vpeljavo

³⁸ Karmen Erjavec, »Medijske podobe Slovencev in Avstrijcev«. V: Majda Fister, Janez Stergar (ur.), *Koroški vestnik 43 (1-3)*, Ljubljana 2009, str. 133.

³⁹ Prim. Brigitte Busch, »Mediji in dvojezičnost«. V: *Koroški koledar 1993*, Celovec 1992, str. 81–83.

mnogih drugih razvojnih politik tako matične države kot tudi države, v kateri narodna skupnost biva. To naj bi bil tudi cilj Evrope regij.

Zanimivo vprašanje pri pozornosti medijev v Sloveniji zamejskemu prostoru, kjer živijo slovenske avtohtone manjšine, je poleg ugotavljanja količine pozornosti tudi vsebina. Mediji poročajo glede na njihovo dožemanje pomembnosti teme, razen če ni medijska politika drugače zastavljena. Res je, da v zadnjem času predvsem RTV namenja problematiki slovenskih manjšin nekoliko več prostora. Kako je to terminsko uvrščeno, je že drugo vprašanje. Dejstvo je, da konflikti, problemi in napetosti v vsakdanji realnosti življenja v zamejstvu doživijo večji odmev v osrednje slovenskih medijih. Seveda to ni pokazatelj ničesar drugega, kot medijskega zaznavanja aktualnosti teme. Marsikdaj se tako ustvari napačen vtis o splošnem stanju narodne skupnosti.

Delni rezultati analize potrjujejo večino naših izhodiščnih hipotez in domnev. V nadaljevanju bomo našteali ključne ugotovitve, ki bodo skupaj z rezultati intervjujev osnova končni analizi in skupnim rezultatom projekta.

Dosedanje analize v sklopu projekta potrjujejo dejstvo, da imajo manjšinski mediji s svojim delovanjem vitalno vlogo pri razvoju in ohranjanju jezika manjšine-slovenskega jezika, pri ohranjanju narodnostne identitete ter s tem posredno vlogo pri upiranju asimilacijskim težnjam. Osrednja vloga manjšinskih medijev tako ostaja obveščanje narodne skupnosti v maternem jeziku in krepitev njene narodne samozavesti. Opazni in zaznavni so nekateri ukrepi, ki želijo slovenskemu jeziku v sosednjih državah dodeliti in zagotoviti širšo družbeno vlogo, a so manj uspešni.

V okviru predpostavke, da je potrebno »pre-misliti manjšino oz. manjšinsko vprašanje«, saj so se razmere v sodobni družbi bistveno spremenile, je bržkone nujna, da je potrebno na novo opredeliti vlogo medijev kot enega izmed pomembnih dejavnikov pri ohranjanju identitete in jezika slovenskih manjšin v sosednjih državah.

Delni rezultati analize zamejskih in osrednjeslovenskih medijev (nekateri informacije)

Želje, pobude pa tudi zahteve civilne družbe in tudi politikov v Sloveniji po večji medijski pozornosti Slovencev zunaj domovine bi lahko obravnavali kot nadaljevanko. Ob pobudah se je o tem pisalo, naredilo pa manj. Največkrat je te pobude kot nekakšen katalizator želja politike in civilne družbe na »svitlo« dala Komisija Državnega zbora za Slovencev v zamejstvu in po svetu, ki je bila prvič ustanovljena že leta 1997. Glede medijskega poročanja o Slovencih v zamejstvu in

po svetu so na omenjeni komisiji v letih od 1997 večkrat razpravljali, zaključki pa so bili bolj ali manj enaki. Vrstili so se pozivi slovenskim medijem in politiki (RTVS, časopisnim hišam in Vladi RS), da naj v svoje medijsko poročanje v večji meri vključujejo poročanje o delu in življenju Slovencev v zamejstvu in po svetu. Vlada RS naj bi namenila več sredstev za tovrstne aktivnosti. Odgovorni na javni RTV Slovenija so vseskozi opozarjali na pomanjkanje denarja za našete aktivnosti. Kljub temu pa so našli določene človeške in materialne vire v reorganizaciji in raznih prilagoditvah. Povečini so se spremembe generirala na UVRSZS, ki zakonsko in finančno bdi nad slovenskimi narodnimi skupnostmi v sosednjih državah in po svetu.

Bojan Brezigar, nekdanji urednik Primorskega dnevnika v Trstu, je na VI. Vseslovenskem srečanju v DZ RS julija 2006 izpostavil pomen manjšinskih medijev za manjšinske narodne skupnosti na primeru Slovencev v sosednjih državah. Izredno pomembno je dejstvo, da je tako pripadniku manjšine omogočen dostop do informacij v maternem jeziku. Tako mediji zapolnjujejo vrzel, ki nastaja zaradi dejstva, da pripadniki manjšine živijo v okolju, ki je praviloma asimilacijsko. Dobro je / bi bilo, če bi šlo za reden - vsakodnevni stik z maternim jezikom, ki ne bi bil omejen samo na en medij, ampak mora vključevati širši spekter medijev. Brezigar je poudaril poseben status manjšinskih medijev, ki ne smejo biti zaradi majhne naklade podvrženi samo tržnim zakonitostim, ampak mora ta ali ona država zagotoviti sredstva za njegovo delovanje. To ne sme pomeniti pridobitve vpliva na vsebino medija. Pomembno vprašanje je tudi lastništvo medijev, ki lahko privede do pogojevanja vsebine lastnika. V primeru slovenskih medijev v zamejstvu obstajajo primeri, ko lastnik (določene manjšinske strukture) vpliva na vsebino medija. Brezigar je ocenjeval pomen in potrebo skupnega medijskega prostora zaradi nezadostnih informacij v matični državi o Slovencih v zamejstvu, o pavšalni in kampanjski naravi ter o netočnosti teh informacij. Poudaril je pomen sodelovanja medijev iz zamejstva in matične države; še posebej mediji iz matice morajo biti prisotni v zamejstvu, saj manjšinski mediji sami naj ne bi mogli zagotoviti medijskega pokrivanja svojega-zamejskega prostora. Soglašal je s splošno ugotovitvijo, da je slovenska javnost slabo informirana o Slovencih v sosednjih državah.

Vzroke smo deloma že našeli in ugotovili, da osrednjeslovenski mediji ne dajejo slike realnih problemov in ne celovitega pristopa k poročanju o življenju in delu manjšine. V osrednjih informativnih oddajah novic o manjšinah praviloma ni. Res pa je, da mediji iz Slovenije poročajo o zamejstvu predvsem takrat, ko se pojavi konflikt med slovensko narodno skupnostjo in

državnimi inštitucijami ali delom civilne družbe večinskega naroda, tudi Slovenijo. Pogreša se redno, kontinuirano poročanje o narodnih skupnostih v zamejstvu, za kar bi bili potrebni rezidenčni dopisniki v zamejskem prostoru, kot jih je v preteklosti RTV Slovenija in nekateri tiskani mediji že imeli (v Italiji in Avstriji). Glede problematike s pokritjem signala RTV Slovenija v sosednjih državah, je bilo na sejah Komisije DZ RS za Slovence v zamejstvu in preteklosti že veliko rečenega in sklenjenega. Premiki na bolje so vidni, čeravno gre za zelo majhne korake. Pri tiskanih medijih iz osrednje Slovenije, dostopnih v zamejstvu, ostaja problem prodajnih mest, časa dostave in cene. Na tem področju ni neke celovite politike, obstajajo določene izboljšave, vendar so parcialne. Slovenija mora nameniti vprašanju skupnega medijskega prostora zahtevano pozornost, saj je to vprašanje bistveno pri uveljavljanju skupnega kulturnega prostora ter pri ohranjanju slovenskega jezika, kjer je bil in je stoletja v tradicionalni rabi na tem prostoru. Z novimi tehnološkimi izboljšavami in pridobitvami (predvsem internet), so nastopili drugačni pogoji, ki jim je potrebno nameniti pozornost. Danes lahko pripadnik slovenske narodne skupnosti iz katerekoli sosednje države, da le ima računalnik in dostop do spleta, gleda RTV Slovenijo (ne vedno in povsod) in bere slovenske časnike od doma.

Iz analize poročanja medijev v zamejstvu izhaja, da se ti v veliki meri soočajo z novimi razvojnimi izzivi. Opazna je nedorečenost in zmeda, kar zadeva odzivnost slovenskih in zamejskih medijev na idiom »skupni slovenski kulturni prostor«. Mediji v Sloveniji še niso uveljavili v odnosu do manjšin pozitivno naravnani koncept, v katerem imajo manjšine vlogo spodbujanja medsebojnega sodelovanja na vseh družbenih področjih. Poseben problem ali oviro predstavljajo mediji iz Slovenije, ki pri poročanju o dogodkih iz zamejstva upoštevajo element senzacije in uporabljajo subvencionirane informacije (samo takrat, ko nastanejo zapleti). Mediji iz Slovenije ne poročajo o dogodkih v zamejstvu redno in načeloma ne poročajo o uspehih manjšine in posameznih pripadnikov na kulturnem, športnem, gospodarskem in političnem področju. Temu je delno krivo nepoznavanje zamejstva. Res je, da javna RTV namenja dovolj prostora narodnim skupnostim v sosednjim državam, ni pa novic o njih v osrednjih poročilih in novicah.

Opazno pa je prizadevanje manjšinskih medijev, da manjšina preko poročanja o konfliktih s strani medijev v Sloveniji postane opazna in prepoznavna. Torej, da postane sogovornik matične države. Iz naše dosedanje analize izhaja, da večjega tesnega ekonomskega sodelovanja med slovenskimi in manjšinskimi podjetji praktično ni. Opazna je odsotnost oglaševanja podjetij iz

Slovenije v zamejskih medijih. Empirični podatki nam kažejo, da se zamejski mediji med seboj dopolnjujejo, da ima vsak svoj krog odjemalcev. Odgovor na vprašanje, kakšna je pretočnost informacij med zamejstvom in osrednjo Slovenijo, nas v določeni meri pomirja, saj ugotavljamo, da se pretočnost izboljšuje. Vendar se že nakazujejo nekatere rešitve, o katerih bo potreben temeljit razmislek.

Oblikovalci medijske krajine in uredniki v Sloveniji bi morali upoštevati izredni pomen, ki ga ima lokalno poročanje o dogodkih in pomembnost lokalne povezanosti manjšine. Lokalne novice oz. lokalna žurnalistika so posebnega pomena za narodnostne manjšine ter za matično Slovenijo in to narekuje, da so stalni dopisniki, ne samo vedno prisotni na kraju od koder poročajo, ampak da tam tudi živijo (stalno dopisništvo v Trstu in Celovcu).

Žal mediji iz Slovenije slovenskih manjšin v sosednjih državah ne dosežejo. Razlogi so predvsem tehnični, administrativni, poštni in tržni. Toda tudi če bi jih dosegli, verjetno slovenski mediji ne bi imeli ustrezne uredniške ponudbe, ki bi medij naredil zanimiv za slovenske manjšinske bralce v sosednjih državah. Domneva se, da razen posameznikov, ki poklicno sledijo medijem iz Slovenije, redkokdo prebira slednje. Slednje velja predvsem za Koroško in Porabje, dočim je situacija na Primorskem v določenih odtenkih drugačna.

Dejstvo je, da je premalo tem, ki bi zanimale povprečnega bralca na npr. Koroškem. Vzrok je tudi druga družbena stvarnost, težje razumljiv medijski jezik, manjkajoča jezikovna kompetenca. Podobno velja tudi za Porabje. Lokalne novice morajo biti sestavni del medijske ponudbe v maternem jeziku za pripadnike slovenskih narodnih skupnosti v sosednjih državah. Ta del stvarnosti je enak pri vseh manjšinah. To se ni spremenilo, »ko so padle meje« in se v prihodnje ne bo spremenilo. Velik napredek je bil narejen v zadnjih letih pri večini slovenskih zamejskih medijih, saj so se iz (deloma propagandnih) glasil organizacij in strank transformirali v dokaj moderne medije, ki imajo seveda določeno osnovno nalogo (kar je seveda prav), se pa kljub temu približujejo profesionalni standardom.

Poseben problem so naklade manjšinskih časopisov. Na avstrijskem Koroškem imajo *Novice* in *Nedelja* naklado vsak po 3000, v Porabju ima *Porabje* naklado okoli 1000 izvodov, kar absolutno ni tržno zanimivo, še posebej če vemo, da predvsem na Koroškem slovenski bralci niso neka kompaktna ciljna skupina, temveč so socialno, geografsko in demografsko precej heterogena skupina. Podobno je tudi v Porabju, sicer z manjšimi odkloni. Malce drugačna je situacija na

Primorskem, kjer ima *Primorski dnevnik* naklado okoli 11000 izvodov in širšo ciljno skupino v obmejnem prostoru.

Rezultati preliminarne analize kažejo na nezadovoljivo sodelovanje regionalnih uredništev v slovenskem zamejskem in obmejnem prostoru in medsebojno nepoznavanje. Potreben je premislek o načrtnem sodelovanju teh uredništev, o oblikovanju načrtnega in trajnega izobraževanja novinarskih kadrov, potrebno bo izobraževati tudi novinarje iz Slovenije, ki pokrivajo zamejski prostor ter s tem izboljšati predstavitev zamejskih Slovencev v osrednje slovenskih medijih. Podatki analiz nam kažejo, da manjšinski mediji v določeni meri premoščajo ali odpravljajo zgodovinske in družbene ovire ter do določene mere konsolidirajo družbeno sprejemljivost določenih tem znotraj manjšinskih skupnosti. To je sicer generacijski proces, ki je prisoten v vseh oblikah slovenskih medijev v zamejstvu. Ugotavljamo, da ne kaže, da bi mediji v zamejstvu izgubili svojo zgodovinsko nalogo, vendar pa mora biti ta močneje prilagojena profesionalnim standardom novinarstva, sodobnim evropskim integracijam in slovenskim medijem. Rezultati kažejo, da pripadniki manjšine ne dobijo informacij (npr. iz področja računalništva, razvoja tehnologije, avtomobilizma, gradbeništva, okolja, zdravja, če jih naštejemo le nekaj), ki bi jih potrebovali v vsakodnevem življenju. V notranji politiki manjšinski mediji obravnavajo vprašanja, ki so regionalnega pomena, čeprav lahko sledimo tudi nekaterim poskusom medijskega obravnavanja celotnega slovenskega etničnega prostora.

Za celovito medijsko oskrbo in pozitivne narodnostne posledice za slovenske manjšine v sosednjih državah so oz. bi bile potrebne informacije iz časopisa, radia in televizije. Če manjka en člen, je pomankljivost očitna in ima negativne posledice. Razmere na medijskem področju v zamejstvu poskuša Slovenija izboljšati tudi s podporo različnim čezmejnimi projektom, ki imajo za cilj čezmejno kulturno spoznavanje, vzpostavitev ter krepitev skupnega kulturnega prostora in spodbujanje regionalne kulturne identitete.

V slovenskem medijskem prostoru ne moremo govoriti o obstoju tipične medijske podobe etničnih manjšin. Manjšine so v medijih predstavljene v povezavi z aktualnim političnim dogajanjem oz. glede na specifično temo. Medijska pozornost se nanaša predvsem na probleme, napetosti in konflikte. Manjšine so v slovenskih medijih nevidne in mnokokrat stereotipno predstavljene. Seveda to ni pokazatelj ničesar drugega, kot medijskega zaznavanja aktualnosti teme in uporabe subvencioniranih novic. Tako slovenski in zamejski mediji dogodke največkrat predstavijo tako, kot so jih oblikovali organizatorji. Preredki so posegi urednikov, tudi pri

poročanju o konfliktih. Ti so predstavljeni glede na vir poročanja. Marsikdaj se tako ustvari napačen vtis o splošnem stanju narodne skupnosti.

Konkretno se to v naši raziskavi kaže v tem, da so bili glavni akterji iz Slovenije v obeh vrstah časnikov (slovenskih in manjšinskih) ravno slovenski politiki, in sicer v 37 oziroma 30 odstotkih, kar je ob upoštevanju, da v 43 oziroma 55 odstotkov člankih ni bilo slovenskih akterjev, zelo visok delež. Razlik med obema vrstama časnikov ni bilo. Ob tem naj dodamo, da so manjšinski mediji posvečali tudi pozornost do slovenskih akterjev, ki prihajajo iz gospodarskega sektorja, v slovenskih časnikih pa ni bilo najti niti enega članka, v katerem bi bili glavni akterji poleg manjšine tudi gospodarstveniki.

Prav tako pa so bili glavni akterji v časnikih tudi manjšinski politiki, in sicer v obeh vrstah časnikov v slabih 21 odstotkov vseh prispevkov, kar pa je po odstotnih točkah skoraj pol manj kot pa časniki namenjajo pozornosti slovenskim politikom, torej tistim, ki so del slovenskega političnega sistema. Iz tega je mogoče sklepati, (a) da so službe za odnose z javnostmi toliko bolj uspešne pri promociji slovenskih politikov in (b) toliko slabše pri promociji manjšinskih politikov. Vsi drugi akterji so dosegli nižje odstotke.

Za samo raziskavo je osrednjega pomena tudi podatek, da so v manjšinskem tisku nastopali manjšinski mediji kot glavni akter v dobrih sedmih odstotkih, v slovenskih medijih pa je bila medijsko tematiko najti samo v enem odstotku člankov. Iz tega zornega kota je mogoče sklepati, da zaprtosti slovenskega medijskega prostora za manjšino slovenski mediji ne naslavljajo, prav tako kot tudi ne druge medijske problematike, ki je povezana z narodnostnimi manjšinami.

Kulturna in jezikovna integracija obmejnega prostora prispevata k boljšemu izkoriščanju možnosti in izzivov na področju razvoja in gospodarstva. Na tem področju bi z načrtnejšo vključitvijo medijev lahko dosegli večje sinergijske učinke, ki so v nekaterih primerih dobro vidni.

3.2.5 Povzetek ugotovitev

Na področju medijev se skupni slovenski kulturni prostor, ki vključuje RS in območje avtohtone slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah, že nekaj časa sooča z novimi razvojnimi izzivi za njegovo uveljavitev. Zastopanost in podoba manjšin v množičnih medijih je eno izmed pomembnejših vprašanj pri uveljavljanju koncepta skupnega slovenskega kulturnega prostora in

v današnjih večetničnih družbah nasploh. Dejstvo je, da množični mediji posredujejo nacionalne simbole in krepijo etnično identifikacijo. Slovenci v zamejstvu imajo tako na voljo poleg medijev večinskega in matičnega naroda še lastne medije. Narodna skupnost lahko ohrani svoje specifične značilnosti (materni jezik, kulturo, skupinsko pripadnost), če ima podporo medijev (predvsem lastne medije in medije iz matične države), ki tako opravljajo pomembno kulturno poslanstvo razvijanja jezika in vrednotenja lastnih dosežkov. Potrebno je razvijati vse štiri vire posredovanja informacij (časopis, radio, televizija in internet).

Izhodišče našega zanimanja je bilo, ali in koliko osrednjeslovenski in manjšinski mediji prispevajo h krepitvi skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki vključuje RS in poselitveno območje avtohtone slovenske narodne skupnosti ter koliko k odpravi ovir za uspešno integracijo obmejnega prostora. Osnovna hipoteza je bila, da bosta kulturna ter jezikovna integracija obmejnega prostora prispevali k boljšemu izkoriščanju možnosti in izzivov na področju družbenega razvoja. S pomočjo različnih metodoloških pristopov (kvantitativne in kvalitativne analize besedil, izvedbe polstrukturiranih globinskih intervjujev) smo izvedli analizo medijske percepcije in recepcije slovenskih narodnih skupnosti v sosednjih državah na primeru petih različnih medijskih dogodkov v določenem časovnem razponu. V vzorec smo zajeli sedem časnikov, tri osrednjeslovenske (Delo, Večer in Primorske novice) in štiri manjšinske (Primorski dnevnik, Novice, Nedelja in Porabje) ter 9 spletnih medijev. Statistični obdelavi podatkov je sledila kvalitativna analiza rezultatov. V drugem letu projekta smo izvedli tudi več polstrukturiranih globinskih intervjujev. Rezultati so naslednji.

V slovenskem medijskem prostoru ne moremo govoriti o obstoju tipične medijske podobe etničnih oz. narodnih manjšin. Tudi poročanja številnih tiskanih in elektronskih medijev se razlikujejo. Nekatere oddaje v okviru »nacionalnih« medijev (npr. RTV SLO) so izključno usmerjene v poročanje o slovenskih narodnih skupnostih v sosednjih državah. Izvzemši te, pa lahko posplošimo, da so slovenske manjšine v medijih predstavljene večinoma v povezavi z aktualnim političnim dogajanjem oz. glede na specifično temo. Medijska pozornost se nanaša predvsem na politične probleme, napetosti in konflikte ter na tiste dogodke in posameznike, ki imajo zaradi večjega socialnega in kulturnega kapitala ter virov tudi večje možnosti uspešnega subvencioniranja informacij za množične medije. Dogodki so zato predstavljeni tako, kot so jih oblikovali organizatorji, pogosto stereotipno. Dogodki na področjih kulture, gospodarstva in športa so v osrednjeslovenskih medijih veliko manj prisotni. To je pokazatelj medijskega

zaznavanja aktualnosti teme in uporabe subvencioniranih – domnevno kredibilnih novic, do katerih imajo novinarji najcenejši in lahek dostop. Pogosto se tako dobi napačen vtis o stanju narodne skupnosti. Opažamo, da so (pre)redki vsebinski posegi urednikov in novinarjev. Pri podajanju novic iz slovenskega zamejstva v osrednjeslovenskih medijih zaradi odsotnosti t.i. »lokalnega žurnalizma«, ki je temelj in jedro poročanja slovenskih manjšinskih medijev, mediji iz Slovenije niso zanimivi za pripadnike slovenskih narodnih skupnosti. Opazno je, da kljub novim tehnološkim možnostim (npr. spletnih medijev) ti niso izkoriščeni v takšni meri, kot bi lahko bili.

Slovenski mediji v mnogih primerih prispevajo k »folklorizaciji« podajanja novic iz zamejskega prostora ter tako ne izpolnjujejo vloge, ki naj bi jo kot mediji matičnega naroda imeli. Premalo je poudarka na posredovanju »pozitivnih« novic ter dosežkov na različnih področjih življenja slovenskih manjšin v sosednjih državah, ki jih ne primanjkuje. Ni celovitega pristopa k poročanju o življenju in delu manjšine. Pogreša se redno, kontinuirano poročanje o narodnih skupnostih v zamejstvu, za kar bi bili potrebni ustrezna uredniška politika in rezidenčni dopisniki v zamejskem prostoru. Ugotavljamo, da obstaja pomemben razkorak v nesorazmernosti poročanja; tako zamejski mediji vključujejo lokalne novice kot prevladujoč element poročanja, medtem ko slovenski mediji največ pozornosti namenjajo dogodkom v politiki. Pri tem zamejski mediji v manjši meri pokrivajo tudi t.i. civilnodružbeno dogajanje v Sloveniji, medtem ko slovenski poročajo pretežno o konfliktnih političnih situacijah (prevladuje element senzacije). Temu je delno krivo nepoznavanje zamejstva. Rezultati analize so pokazali, da slovenski mediji največ poročajo o slovenski narodni skupnosti v Italiji (51%), v nekaj manjši meri o koroških Slovencih (43%), zelo malo o porabskih Slovencih (8%) in skoraj nič o Slovencih na Hrvaškem in avstrijskem Štajerskem.

Empirični podatki kažejo, da se zamejski mediji med seboj dopolnjujejo, da ima vsak svoj krog odjemalcev. Manjšinski mediji s svojim delovanjem imajo prvenstveno vitalno vlogo pri razvoju in ohranjanju jezika manjšine, pri ohranjanju narodnostne identitete ter s tem posredno vlogo pri upiranju asimilacijskim težnjam.

Premiki na bolje so vidni, čeravno gre za zelo majhne korake. Pogrešamo celovito državno politiko na tem področju. Z novimi tehnološkimi izboljšavami in pridobitvami (predvsem internet), so nastopili drugačni pogoji, ki jim je potrebno nameniti pozornost (koraki v to smer so že narejeni). Danes lahko pripadnik slovenske narodne skupnosti iz katerekoli sosednje države,

da le ima računalnik in dostop do spleta, gleda RTV Slovenijo (ne vedno in povsod) in bere slovenske časnike od doma.

Iz analize poročanja medijev v zamejstvu izhaja, da se ti v veliki meri soočajo z novimi razvojnimi izzivi. Opazna je nedorečenost in zmeda, kar zadeva odzivnost slovenskih in zamejskih medijev na idiom »skupni slovenski kulturni prostor«. Posplošeno gledano (obstajajo že prej omenjene izjeme) mediji v Sloveniji še niso uveljavili v odnosu do manjšin pozitivno naravnani koncept, v katerem imajo manjšine vlogo spodbujanja medsebojnega sodelovanja na vseh družbenih področjih. Poseben problem ali oviro predstavljajo mediji iz Slovenije, ki pri poročanju o dogodkih iz zamejstva upoštevajo element senzacije in uporabljajo subvencionirane informacije (samo takrat, ko nastanejo zapleti). Temu je delno krivo nepoznavanje zamejstva. Pogostokrat se tudi dogaja, da dogodki iz zamejstva »tekmujejo« z dogodki zunanjepolitične redakcije in je odvisno od urednikov ali so uvrščeni v npr. osrednje informativne oddaje.

Rezultati analize kažejo na nezadovoljivo sodelovanje regionalnih uredništev v slovenskem zamejskem in obmejnem prostoru in medsebojno nepoznavanje. Potreben je premislek o načrtnem sodelovanju teh uredništev, o oblikovanju načrtnega in trajnega izobraževanja novinarskih kadrov, potrebno bo izobraževati tudi novinarje iz Slovenije, ki pokrivajo zamejski prostor ter s tem izboljšati predstavitev zamejskih Slovencev v osrednje slovenskih medijih. Podatki analiz nam kažejo, da manjšinski mediji v določeni meri premoščajo ali odpravljajo zgodovinske in družbene ovire ter do določene mere konsolidirajo družbeno sprejemljivost določenih tem znotraj manjšinskih skupnosti. To je sicer generacijski proces, ki je prisoten v vseh oblikah slovenskih medijev v zamejstvu. Ugotavljamo, da ne kaže, da bi mediji v zamejstvu izgubili svojo zgodovinsko nalogo, vendar pa mora biti ta močnejše prilagojena profesionalnim standardom novinarstva, sodobnim evropskim integracijam in slovenskim medijem. Rezultati kažejo, da pripadniki manjšine ne dobijo informacij (npr. iz področja računalništva, razvoja tehnologije, avtomobilizma, gradbeništva, okolja, zdravja, če jih naštejemo le nekaj), ki bi jih potrebovali v vsakodnevem življenju. V notranji politiki manjšinski mediji obravnavajo vprašanja, ki so regionalnega pomena, čeprav lahko sledimo tudi nekaterim poskusom medijskega obravnavanja celotnega slovenskega etničnega prostora.

Konkretno se to v naši raziskavi kaže v tem, da so bili glavni akterji iz Slovenije v obeh vrstah časnikov (slovenskih in manjšinskih) ravno slovenski politiki, in sicer v 37 oziroma 30 odstotkih, kar je ob upoštevanju, da v 43 oziroma 55 odstotkov člankih ni bilo slovenskih akterjev, zelo

visok delež. Razlik med obema vrstama časnikov ni bilo. Ob tem naj dodamo, da so manjšinski mediji posvečali tudi pozornost do slovenskih akterjev, ki prihajajo iz gospodarskega sektorja, v slovenskih časnikih pa ni bilo najti niti enega članka, v katerem bi bili glavni akterji poleg manjšine tudi gospodarstveniki.

Prav tako pa so bili glavni akterji v časnikih tudi manjšinski politiki, in sicer v obeh vrstah časnikov v slabih 21 odstotkov vseh prispevkov, kar pa je po odstotnih točkah skoraj pol manj kot pa časniki namenjajo pozornosti slovenskim politikom, torej tistim, ki so del slovenskega političnega sistema. Iz tega je mogoče sklepati, (a) da so službe za odnose z javnostmi toliko bolj uspešne pri promociji slovenskih politikov in (b) toliko slabše pri promociji manjšinskih politikov. Vsi drugi akterji so dosegli nižje odstotke.

Za samo raziskavo je osrednjega pomena tudi podatek, da so v manjšinskem tisku nastopali manjšinski mediji kot glavni akter v dobrih sedmih odstotkih, v slovenskih medijih pa je bilo medijsko tematiko najti samo v enem odstotku člankov. Iz tega zornega kota je mogoče sklepati, da zaprtosti slovenskega medijskega prostora za manjšino slovenski mediji ne naslavljajo, prav tako kot tudi ne druge medijske problematike, ki je povezana z narodnostnimi manjšinami.

Pretočnost informacij med zamejstvom in osrednjo Slovenijo se je v zadnjem času delno izboljšala, vidna je v poročanju RTVS (posebej MMC, Sotočja...), nekaterih drugih medijev (npr. radio Ognjišče...) in posameznikov. Kulturna in jezikovna integracija obmejnega prostora prispevata k boljšemu izkoriščanju možnosti in izzivov na področju družbenega razvoja. Na tem področju bi z načrtnejšo vključitvijo medijev lahko dosegli večje sinergijske učinke, ki so v nekaterih primerih dobro vidni.

3.2.6 Literatura

Bašič Hrvatina, Sandra (2009) *Analiza Novic – slovenskega tednika za Koroško*. Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Koper.

Busch, Brigitte (1999) *Der virtuelle Dorfplatz. Minderheitenmedien, Globalisierung und kulturelle Identität*. Drava, str. 252–254.

Busch, Brigitte (1993) Mediji in dvojezičnost, *Koroški koledar 1993*, Celovec, str. 81–83.

Erjavec, Karmen 2009, Medijske podobe Slovencev in Avstrijcev. V: Majda Fister, Janez Stergar (ur.), *Koroški vestnik 43 (1-3)*, Ljubljana 2009, str. 133.

Gašperlin, Aljoša »Nadaljevati s pozitivnim delom«, *Primorski dnevnik*, let. LXVIII, št. 45, 23.2.2012, str. 3.

Gradivo za 10. redno sejo Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki je bila 10.2.2010. Gradivo so pripravili na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Prijazno mi ga je posredovala dr. Breda Mulec, za kar se ji najlepše zahvaljujem.

Gradivo za 10. redno sejo Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki je bila 10.2.2010. Gradivo so pripravili na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu in Nada Vilhar, »Nedelja«. Nada Vilhar in Janez Stergar (ur.), Organizacije, društva, ustanove in glasila koroških Slovencev v Avstriji v letu 1992, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1993.

Informacije o *Primorskem dnevniku* je pripravil Bojan Brezigar, nekdanji urednik, za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006.

Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Zgodovina/section/>, 15.2.2012.

Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Zgodovina/section/>, 15.2.2012 in Informacije o *Primorskem dnevniku* je pripravil Bojan Brezigar, nekdanji urednik, za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006

Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Urednistvo/section/> , 15.2.2012 in Informacije o *Primorskem dnevniku*, ki jih je pripravil Bojan Brezigar, nekdanji urednik, za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006.

Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Zgodovina/section/>, 15.2.2012.

Internetni vir: <http://www.primorski.it/publisher/Urednistvo/section/> , 15.2.2012 in Informacije o *Primorskem dnevniku*, ki jih je pripravil Bojan Brezigar, nekdanji urednik, za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006.

Internetni vir: <http://volksgruppen.orf.at/slovenci/novice/stories/161333/>, 22.2.2012.

Komac, Miran (2007) Mediji in »nove« narodnostne skupnosti, v: Miran Komac (ur.) *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana, 2007, str. 374.

Kumer, Silvo (2006) Analiza Novic – za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006 in Gradivo za 10. redno sejo Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki je bila 10. 2. 2010.

Munda Hirnök, Katalin (1998) Razvoj sredstve javnega obveščanja v slovenskem jeziku v Porabju – izsledki raziskave. V: Inka Štrukelj (ur.) *Jezik za danes in jutri. Društvo za*

- uporabno jezikoslovje Slovenije. Zbornik referatov na II. Kongresu, Ljubljana, 8. - 10.10.1998*, Društvo za uporabno jezikoslovje in Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, str. 99.
- Munda Hirnök, Katalin (1996) Medčasovna analiza spremljanja medijev slovenske narodne manjšine v Monoštru, *Razprave in gradivo*, Ljubljana, št. 31, str. 79.
- Munda Hirnök, Katalin (2009) Porabski Slovenci in čezmejno kulturno sodelovanje - stanje in perspektive. V: NOVAK-POPOV, Irena (ur.). *Slovenski mikrokozmosi - medetnični in medkulturni odnosi*, (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 20). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2009, str. 307–323.
- Pušnik, Maruša (2011) *Popularizacija nacije*, Ljubljana: FDV.
- Sukič, Marijana (2006) »Porabje«. Informacije o tedniku Porabje je pripravila dolgoletna urednica časopisa za za VI. Vseslovensko srečanje v DZ RS, 6. julij 2006 in internetni vir: <http://www.porabje.hu/>, 16.2.2012.
- Valenčič, Vida (1996) Zamejska televizija med željo in stvarnostjo. V: *Jadranski koledar 1996*, Trst 1996, str. 98–101.
- Žurej, Jurij (2004) Pravice manjšin in jezikovne pravice v medijih v Republiki Sloveniji in v tujini. V: *Revus* (2), Ljubljana 2004, str. 92.

3.3 Študija primera: *Kratka etnografija medijske subjektivitete slovenske manjšinske populacije v Italiji (Vlado Kotnik)*

Če epistemološki, teoretski in metodološki zastavki predhodne kvantitativne in kvalitativne raziskave predstavljajo analizo reprezentacij manjšin v medijih, in gre potemtakem za središčen diskurz **medijev o manjšinah**, in morebiti le deloma tudi za diskurz **transmedijskosti manjšin**, za preiskavo katerega pa bi bila potrebna kompleksnejša diskurzna in semiotična analiza mikro-socialnih čezmejnih, obmejnih in drugovrstnih komunikacijskih tokov, skuša pričujoča študija primera pogled na manjšino vrniti nazaj manjšinskim glasovom ter tako skozi analizo manjšinskih gledanj na medijsko produkcijo in oblastno konstrukcijo komunikacijskih tokov vstopiti v presenetljivo divergenten in nikakor monoliten svet diskurzov **manjšine o medijih**.

S slovensko nacionalno manjšino v Italiji ter njenimi »zamejskimi habitusi« so se v preteklosti specializirano ukvarjali slovenski etnični študiji (*cf.* Avšič 1946; Bufon 1992 in 2008; Bogatec & Bufon 2008; Čermelj 1933, 1946, 1972; Dolhar 1999; Grafenauer 1994; Jevnikar 1998; Komac 1990, 2007; Novak & Zwitter 1945; Strajn 1999; Šiškovič 1984) oziroma njihov specifičen ekvivalent, ki ima v Sloveniji devetdesetletno tradicijo in jo navadno označujemo z imenom »slovensko narod(nost)no vprašanje« (za pregled razvoja te tradicije, *cf.* Šumi 2000a). Ta tradicija, ki zgodovinsko izvira iz časa razmejitvenih procesov med prvo Jugoslavijo in njenimi sosedomi na slovenskih mejah, se je v svoji prevladujoči raziskovalni naravnosti praviloma ravnala po normativnih državnopravnih opredelitvah »etničnih enot«, npr. nacionalnih manjšin (Italijanov in Madžarov, v zadnjem času tudi Nemcev v Sloveniji, Slovencev v zamejstvu) in drugih »avtohtonih« skupnosti, denimo Romov in Sintov. Medijski in komunikacijski študiji so tradicijo slovenskega narodnega vprašanja oplazili le površinsko in to v paralegalistični viziji »zaščite narodne manjšine«, »dvigovanja narodne zavednosti« in »preprečitve asimilacije slovenske manjšine v zamejstvu« s pomočjo medijev (razvoj manjšinskih medijev), pa tudi recidivnega prikazovanja »krivične meddržavne razdelitve skupnega slovenskega prostora«, kar v svoji študiji o institucionalizaciji in tekstualizaciji meje na slovenskem in avstrijskem Koroškem nazorno in s povedno etnografsko študijo prikaže komunikologinja Maruša Pušnik (2011: 139–275). To raziskovanje je do nedavna potekalo predvsem tako, da se je pretežno s stališča afirmativnega nacionalizma dokumentiralo formalne, organizacijske in politično reprezentativne

aspekte elit zakonsko zaščitene manjšinski skupnosti, potem pa se je povratno pri njih preverjalo učinke državnih politik in normativne zaščite. Predvsem zaradi vztrajanja pri kvantitativnem in arhivskem delu, ki je imelo za svoj osrednji cilj »ohranjanje manjšin« in »oblikovanje državnih manjšinskih politik v Sloveniji in zamejstvu«, je v slovenskih etničnih študijah aspekt vloge medijev ostal skorajda popolnoma prezrt. Ker je bil fokus teh študij skorajda v celoti usmerjen v »zamejstvo« kot od domovine izoliran habitus manjšin, so povsem zunaj raziskovalnega zanimanja zato med drugim ostajali nekateri procesi etnične diverzifikacije (denimo prisotnost znatnega števila ljudi iz bivših jugoslovanskih republik, rastoča ekonomska imigracija različnih krajevnih provenienc, poraslo število prebežnikov in prosilcev za azil iz bližnjevzhodnih in afriških držav), transnacionalne kolaboracije (gledanje na obmejni prostor kot možnost in izziv za razvoj in okrepitev obmejnih in čezmejnih stikov) in nacionalne homogenizacije (še zlasti medijske hegemonizacije slovenskega nacionalnega univerzuma po osamosvojitvi leta 1991) v Sloveniji, zaradi katerih je prišlo še do večjega razkoraka med samopercepcijami političnih oziroma vplivnih predstavnikov manjšin, ki nenehno artikulirajo svoj obstoj v usodni navezanosti na »matično domovino«, in recepcijo manjšin s strani »matične slovenske javnosti«, za katero se zdi, da zelo slabo pozna položaj in zgodovino slovenskih manjšin v »zamejstvu«. Če smo pravkar v grobem signalizirali, kakšni so bili razlogi za nedavno izrisovanje tega razkoraka med »manjšino« in »domovino«, pa se bomo skozi pričujočo kratko etnografijo s pomočjo uporabe antropoloških kvalitativnih metod, predvsem terenskega dela in diskurzne analize zbrane etnografije, spraševali ne o tem, kakšno vlogo pri procesu zamišljanja nacij in meja odigravajo mediji tostran ali onstran meje, pač pa bomo skušali izrisati načine, s katerimi Slovenci v Italiji ponotranjijo nacionalne identifikacije, ki jih predpisujejo mediji in drugi vplivni diskurzi; kako ljudje živijo s temi diskurzi, kako jih razumejo, kdaj jih sprejemajo in kdaj morda zavračajo.

Pričujoča etnografija je nasledek terenske raziskovalne naloge⁴⁰ med osemnajstimi posamezniki oziroma posameznicami, ki sami sebe prištevajo med člane oziroma članice slovenske manjšine v Italiji in prihajajo iz različnih krajev iz t.i. »zamejstva« vzdolž zahodne meje. Izbira teh

⁴⁰ Tu se želim poimensko zahvaliti naslednjim študentom in študentkam Oddelka za medijske študije Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem, ki so v okviru predmeta »Teorija in praksa tiskanih medijev« v študijskem letu 2011/12 pomagali izvajati terensko delo ter zbrane intervjuje vestno transkribirati: Ana Štifter, Daša Potokar, Katja Prezelj, Mojca Grk, Primož Čepar in Tjaša Kokalj.

posameznikov oziroma posameznic se ni ravnala po kakšnem posebnem starostnem ali spolnem ključu. Glavni utemeljeni »reprezentativni« ključ, poleg že omenjenega tistega, vezanega na manjšinsko identiteto informatorjev, ki smo ga upoštevali, je bilo, da pridobimo informatorje iz čim različnejših družbenih sektorjev oziroma področij njihovega družbenega udejstvovanja. V ta namen smo zato pri projektiranju terenskega dela sestavili naslednji model družbenih sektorjev, iz katerih smo črpali nabor informatorjev.

Tabela 1: Model družbene provenience sogovornikov

Vrsta družbenega sektorja	Potencialni profili informatorjev	Predterenski raziskovalni poudarek
medijski	novinarji, uredniki, publicisti, medijski ustvarjalci, lastniki medijev	poudarek na identificiranju informatorskih presoj o zamejski medijski ponudbi za predstavnike slovenske manjšine v Italiji
politični	politiki, uradniki, predstavniki slovenskih manjšinskih političnih in društvenih organizacij	poudarek na preverbi pogledov vplivnih predstavnikov slovenske manjšine v Italiji glede medijske produkcije manjšine
gospodarski	menedžerji, podjetniki	poudarek na oceni čezmejnih podjetniških iniciativ ter možnosti trženja oziroma medijskega oglaševanja, denimo slovenskih podjetij v zamejskem prostoru in zamejskih podjetij v Sloveniji
kulturni	kulturniki, gledališčniki, pisatelji, glasbeniki, umetniki	poudarek na refleksiji vidnosti, dostopnosti in vsebinski prezentiranosti »manjšinske kulture« v slovenskih in zamejskih medijih
šolski&izobraževalni	učitelji, ravnatelji, univerzitetniki, šolniki	poudarek je preiskavi pogledov šolnikov, zlasti tistih okviru oddelkov s slovenskim učnim jezikom, na medijsko produkcijo manjšine
mladinski&športni	mladi, športniki, predstavniki subkultur	poudarek na presoji mladih glede vloge medijev pri posredovanju slovenskega jezika mladim pripadnikom slovenskih manjšin v Italiji ter poudarek na odvratanju mladine in njihovih subkultur od dominantne manjšinske identitete

Za lažje obvladovanje etnografskega materiala smo se v raziskavi omejili s količinsko normo, ki je upoštevala naslednji številčni ključ: v okviru vsakega družbenega sektorja se bodisi po metodi snežene kepe bodisi po arbitrarnem redu izbere tri informatorje, ki pa morajo biti različnih profilov, s čimer smo želeli zagotoviti večjo raznolikost t.i. nestandardnih pogledov v raziskavi. Druga, pomembnejša metodološka pripomba pa velja naši predterenski ambiciji, da bi etnografija v čim večji meri temeljila na udeležencih, pri katerih je izbor sledil principu, da se v raziskavo

prvenstveno pritegne »glasove od spodaj«, ne zgolj »dominantne«, »vplivne« ali »reprezentativne« glasove manjšine, tj. uveljavljene predstavnike, katerih pojavljanje v medijih in drugih vrstah javnosti je dobro zastopano. Naj za ilustracijo navedemo nekaj profilov manjšinskih informatorjev, ki so sodelovali: šolski uradnik, ravnateljica šole, menedžer finančne ustanove, direktor, lastnik trgovine, raziskovalka in univerzitetnica, študentka, urednik športnega uredništva, profesor športne vzgoje, politik, novinar, urednik spletnega portala, področna urednica pri časopisu, gledališčnik, političarka, funkcionarka, pevka in glasbenica, kulturni delavec idr. Sogovorniki prihajajo iz različnih krajev, od Trsta, Doline, Križa, Opčin, Sesljana, Špetra, Gorice, Čedadada do Trbiža.

Zdaj se velja ustaviti pri dejanski strukturi tako izbrane oziroma sestavljene skupine informatorjev v raziskavi. Nobeden od sogovornikov ni dal izrecnega dovoljenja za poimensko navedbo, nekateri pa so izrecno prosili za anonimnost. Ker naš namen ni izpostavitve oseb, pač pa analitski oris informatorskih pogledov na medijsko produkcijo manjšine, h kateri se sami prištevajo, smo njihova imena nadomestili s poklicnimi ali profesionalnimi funkcijami, ki jih imajo, oziroma drugimi statusnimi oznakami ali podatki, ki so dovolj posplošeni, da preprečujejo razpoznavnost. Za lažje rokovanje z izrekami sogovornikov pa smo le-te zakodirali s šifro, in sicer s kratico INF (=informator/ica), določitvijo spola (m, ž) ter arbitrarno določeno zaporedno številko. Na mestih, kjer sogovorniki niso bili pripravljeni podati konkretnih podatkov o sebi, svoji starosti, izobrazbi ali kraju bivanja, smo označili z n.p. (ni podatka).

Tabela 2: Podatki o sogovornikih v raziskavi

Vrsta družbenega sektorja	Šifra sogovornika / informatorja	Identitetni & profesionalni & manjšinski profil	Starost
medijski	INFm1	novinar manjšinskega medija	n.p.
	INFm2	urednik manjšinskega medija	n.p.
	INFž3	urednica večinskega medija	n.p.
politični	INFm4	funkcionar in politik	60
	INFž5	političarka in funkcionarka	37
	INFž6	funkcionarka in političarka	53
gospodarski	INFm7	direktor	46
	INFm8	bankir	57
	INFm9	menedžer	55
kulturni	INFm10	gledališčnik in gledališki igralec	n.p.
	INFm11	kulturni delavec	n.p.
	INFž12	glasbenica in pevka	n.p.
šolski&izobraževalni	INFm13	šolski uradnik	n.p.
	INFž14	ravnateljica in profesorica	n.p.

	INFŽ15	raziskovalka in univerzitetnica	33
mladinski&športni	INFŽ16	študentka	21
	INFm17	športni novinar	45
	INFm18	športni funkcionar in trener	55

Koncept intervjujev, ki je bil zastavljen tudi na podlagi upoštevanja spoznanj iz prve metodološke faze projekta, tj. na podlagi analize medijskega gradiva, se je organiziral okrog petih tematskih oziroma vsebinskih sklopov:

1. Sklop: Obstoj meje / odprava meje + vloga medijev
2. Sklop: Simbol manjšine + vloga medijev
3. Sklop: Dostopnost do medijskih vsebin (s poudarkom na medijih iz Slovenije)
4. Sklop: Čezmejno sodelovanje in komuniciranje
5. Sklop: Skupen medijski prostor

Pri tem velja dodati še eno metodološko opombo: cilj intervjujev ni bil v iskanju reprezentativnosti odgovorov sogovornikov oziroma informatorjev na identična vprašanja, s čimer bi se dalo izvesti morda kvantitativno analizo izrek, ali celo neke obče veljavne »resnice s terena«, pač pa je bil cilj izgradnja kvalitativne etnografije, katere rezultat ni primerljivost informacij, pač pa izris intersubjektivnih situacij, ki jih pogojuje edinstven pogled in edinstvena pozicija vsakega sogovornika posebej. Posebna pozornost je bila namenjena medijskemu sektorju in v okviru posameznih tematskih sklopov so bila oblikovana t.i. »obvezna specialna vprašanja«, ki so bila izpeljana neposredno iz ugotovitev kvantitativne analize medijskih vsebin. Pri informatorjih smo želeli preveriti njihovo razumevanje rezultatov te analize oziroma njihovo stališče do iz teh rezultatov izpeljanih sugestij. V tem smislu se je nabor vprašanj nekoliko razlikoval glede na to, ali je informator prihajal iz medijskega, političnega, gospodarskega, kulturnega, šolskega&izobraževalnega ali mladinskega&športnega sektorja.

3.3.1 Akterska analiza soočanja percepcij

3.3.1.1 Meje ni več, še vedno pa pogrešamo nepoznavanje naše zamejske stvarnosti s strani Slovencev v Sloveniji

V prvem sklopu so sogovorniki skušali predstaviti svoj pogled na t.i. integracijske procese pridruževanja Slovenije Evropski uniji ter Schengenskemu sporazumu, kar je za posledico imelo tudi fizično odpravo mejnih prehodov ter kontrol oblasti, in to tudi v luči presoje vloge medijske konstrukcije teh dogodkov.

Večina sogovornikov je mejo razumevala v striktnem fizičnem (v podobi mejnih prehodov) ali političnem smislu (policijskih in carinskih kontrol). Tako so odpravo mejnih prehodov in kontrol izdatno povezali s spremembo kontrolnih režimov oblasti. Ekstremen primer tovrstnega doživljanja meje skozi njeno fizično in politično opredeljenost predstavlja INFm4, ki je nadvse doživeto opisal svoj spomin na spremembo mejnega režima ob vstopu Slovenije v schengensko območje:

V vseh pogledih sem človek meje. Ne samo, ker živim na meji ali sem živel na meji, ampak sem tudi sorodstveno, družinsko vezan s tem obmejnim prostorom ... Zame je to pomenilo nekaj velikega, nekaj interno velikega ... Tisti dan, po tem dogodku, sem z avtom prevozil vse mejne prehode. Sam sem si želel preverit' dejstvo, da mi ni treba dati več osebne izkaznice. To fizično dejanje je bilo velikega pomena zame. Postal sem bolj Slovenec ... Začutil sem ta širši slovenski prostor.

Toda ne bi se potrebovali zatekati v rigorozne akademske pozicije, da bi ugotovili, da so meje hkrati lahko tako fizične, politične, kulturne, etnične, mentalne, simbolne ipd. Antropologi pravijo, da je meja dejansko učinek ali rezultat trka dveh konkurenčnih pomenov. Lokacijo, kjer se izvaja ali dogaja režim neke meje, imenujemo MEJNOST (ang. *boundary*). V tej mejnosti se izkaže, da so nekatere meje bolj nekatere manj prehodne. Politične oziroma mednacionalne meje (ang. *border, frontier*) se izkažejo za kulturno bolj prehodne, medtem ko so etnične meje praviloma kulturno neprehodne. Kljub temu, da so politične meje EU določene s soglasnimi odločitvami na najvišji naddržavni ravni, se ne moremo izogniti temu, da poleg političnih obstajajo tudi simbolne ali mentalne meje, ki morda ne potekajo v skladu s formaliziranimi, saj so lahko precej personalizirane. Sogovornik INFm1 na vprašanje, kako se je spremenilo življenje na obmejnem območju s »padcem meje«, stanje divergentnega upravljanja z mejo verbalizira takole: »V bistvu se je [spremenilo], ker meje ni več, prehod čez mejo je lažji, čeprav tudi prej ni bilo težav, pretok ljudi je večji. Prej je bila ta psihološka meja, ki je zdaj ni več in Italijani hodijo čez mejo brez večjih težav«. Nasprotno temu gledanju pa sogovornik INFm10 povezuje pomen in

vlogo meje ter njeno odpravo z njeno izrazito personalizirano dimenzijo, ali kakor se je v vsakodnevnih in žurnalističnih govorih uveljavila oznaka »meje so v glavah ljudi«:

Jaz ne vem, če se je kaj spremenilo, ker stvari se spreminjajo po mojem v glavah. Formalno so se stvari spremenile glede na to, da so padle meje, da je ta pritok, bi rekel, ne samo gospodarski, ampak tudi siceršnji je večji kakor prej, ko je bila še meja ... Ampak meja se mi zdi, da je še vedno, kljub temu da je sedaj že toliko časa, meja ostaja v glavah ljudi, bodisi na eni bodisi na drugi strani. Še vedno se recimo uporablja ta termin »grem čez mejo« ali »grem čez blok«. Oziroma tukaj Tržačani še vedno govorijo, ne da grejo v Slovenijo, ampak da grejo v Jugoslavijo.

Kakor vidimo iz navedenih ilustrativnih izrek, posamezni sogovorniki gledajo na proces spreminjanja režima meja in mejnosti na območju bivanja slovenske manjšine v Italiji z ozirom na dva dogodka, in sicer na vstop Slovenije v EU leta 2004 in na odpravo političnih meja znotraj schengenskega območja leta 2007, zelo različno. To je seveda indikativen akterski uvid, ki bi moral razbremeniti oziroma razrahljati prenekatero homogenizacijske medijske učinke, s pomočjo katerih so slovenski, italijanski in manjšinski mediji ob podpori ali le inspiraciji protekcionističnih in antiprotekcionističnih politik konstruirali te procese družbenih sprememb na meji. Rezultat tovrstnih homogenizacijskih medijskih ter oblastnih učinkov pa je presenetljivo zelo divergentna krajina pogledov informatorjev na vlogo medijev pri prikazovanju teh mejnostnih in obmejnih sprememb, ki se razteza od negativnih (npr. INFm2: *»... sem opažal, da ni dovolj pozornosti slovenskih medijev do naše manjšine in tudi manjšinci smo delno krivi zaradi tega«*) in kritičnih (npr. INFž3: *»... osrednji slovenski mediji [so] bolj Ljubljano-centrični. Dajali so splošne informacije. Verjetno so bolj ti lokalni mediji, ki so nam geografsko bližji, drugače gledali na te stvari.«*; INFž12: *»Bil je velik politični maneuver. Na splošno je bilo vse skupaj propagandirano, kot da se bo spremenil svet.«*) ter analitičnih (INFm4: *»Tu bi medije postavili v dve kategoriji. Imamo obmejne medije, ki so pozorni na to. Verjetno sami novinarji, ki ustvarjajo te medije, doživljajo to zadevo tako, kot jo doživljam jaz. Eno določeno distanco do teh problemov beležim v osrednjih medijih v Sloveniji. Dogajanje se ustavi na meji oziroma celo malo bližje Ljubljani.«*) do pozitivnih (npr. INFž14: *»Vse to so mediji spremljali pozitivno. Poudarjali so pozitivne elemente ... Predvsem je bil takrat na meji en velik praznik, z žaganjem zapornice in vso folkloro.«*).

Tudi glede tega, kako so se pri prikazovanju »padca« meje odrezali slovenski nacionalni in italijanski večinski mediji, med informatorji obstajajo zelo različne presoje. Sogovornica INFŽ3, sicer tudi novinarka, je izpovedala, da sicer ni opazila večje razlike v uredniški politiki med osrednjimi slovenskimi, manjšinskimi in italijanskimi večinskimi mediji pri poročanju ob »padcu meje« leta 2007, pristavi pa, da so »osrednji italijanski mediji temu dajali manj poudarka, kar je normalno. Ta vzhodna meja se jih dotakne, ampak tako mimogrede. Ljubljana je več o tem poročala, čeprav sigurno z večjo distanco kot tisti, ki smo tukaj na meji.« Ta pogled podpre tudi sogovornik INFm1, ki pravi, da so »v Sloveniji veliko poročali, in sicer tako lokalni mediji ob meji kakor tudi osrednji časopisi oziroma ostali mediji. V Italiji o vstopu Slovenije v Evropsko unijo na državni ravni niso poročali. Ni bilo večjega medijskega zanimanja za to.« Diametralno nasprotno aktersko presojo posreduje sogovornik INFm11, ki pravi:

Italijanski mediji so se mnogo bolj odprli kot pa slovenski. Imam občutek, da če primerjamo, kot primer vzamemo italijanski *Piccolo* in *Piccolo* izpred tridesetih let, tako v odnosu do Slovenije oziroma takratne Jugoslavije kakor tudi v odnosu do slovenske narodne skupnosti, ki živi v Italiji. Prej je bila ena taka pregrada, zapora. Danes mislim, da če ima *Piccolo* prav eno posebno stran, ki govori o Sloveniji, Hrvaški. To je že sinonim te odločne spremembe. Imam pa občutek, da namesto obratno, so se slovenski mediji v Sloveniji zaprli, da tudi slovenski zamejski prostor ni oziroma je bil pred leti mnogo bolje spremljan kot pa v današnjem času.

Zdi se, da se takšna nepravoverna izreka izmika ne le strategom manjšinske politike in protekcionističnim ali antiprotekcionističnim tendencam italijanske in slovenske države pri političnem in legalističnem upravljanju z mejo, pač pa tudi dominantnim medijskim diskurzom na eni in drugi strani meje. Ta izreka je zato zanimiva, saj s svojo partikularnostjo in singularnostjo spodkopava idejo o homogenosti manjšinske populacije na eni strani, na drugi pa bržčas kaže na alternativno upravljanje z lastno manjšinsko identiteto, v obeh katere slovenski mediji ne opravljajo svoje naloge ravno v skladu z manjšinskim pričakovanjem. To izreko pa velja nadgraditi še z eno aktersko prepoznavo, ki jo je navedla vsaj polovica sogovornikov, in to je, da so slovenski in manjšinski mediji integracijske procese, vključno s prikazom »padca meje« vstavljali v pretirano glorificirajoč tekstualni in vizualni diskurz, ki so spremljali izdatni procesi folkloristične lokalne ceremonializacije. Ta ples medijskih besed in avdio-vizualnih podob se je na naslovnica nekaterih slovenskih, obmejnih in manjšinskih medijev po mnenju nekaj

sogovornikov prelevil v medijski spektakel, v katerem so mediji dejansko obmejno družbeno realnost prekrili oziroma zamaskirali v obljube družbene transformacije. Večina sogovornikov je tako sugerirala, da je ta instanten ceremonial medijske transformacije oziroma »praznik« izjemne mejnostne situacije dokaj hitro izzvenel v običajnem obmejnem manjšinskem vsakdanu. Po vsem tem dokaj vzajemno orkestriranem medijskem ceremonialu je, kakor pikro prida sogovornik INFm1, »nepoznavanje naše zamejske stvarnosti s strani Slovencev v Sloveniji« ostal nedosežen izziv za osrednje slovenske nacionalne medije.

3.3.1.2 Domet identitetnih simbolov manjšine ne more biti le v tržnih znamkah ali medijskih zgodbah

Kadar pomislimo na slovensko manjšino v Italiji, še zlasti če je ta naša predstava inspirirana pretežno na podlagi poročanja osrednjih slovenskih medijev o manjšini, potem najprej pomislimo na njene probleme. Toda naši sogovorniki so nas vendarle skušali prepričati, da ima življenje manjšine tudi svojo pozitivnejšo plat, plat prosperitete, vitalnosti, kreativnosti, večjezičnosti, inovativnosti, prilagodljivosti. Namen tega sklopa je zato ugotoviti, kako sogovorniki prepoznavajo prednosti manjšine kot take in svoje lastne osebne poglede na svoj manjšinski in/ali poklicni status.

Na podlagi zbrane etnografije bi lahko konstatirali, da bi identitetni simboli slovenstva v Italiji lahko bili raznovrstni (od gledališča v Trstu, raznih folklornih prireditev, kraške ohceti, tržnih znamk, kmetijskih izdelkov, pevskih zborov do prepoznanih javnih osebnosti iz vrst manjšinske kulture, politike, športa, znanosti, gospodarstva ipd.). Pri opredeljevanju simbolov je pri sogovornikih zaznati karakteristično egocentristično aktersko perspektivo, pri kateri vsak sogovornik najraje izhaja iz svoje družbene pozicije ali branže delovanja. Sogovorniki s področja politike so kot identitetni simbol manjšine videli v potencialu slovenskega jezika samega, kulture, angažirane družbene organiziranosti manjšine kot povezovalnega elementa manjšinske skupnosti, s pomočjo katerega se lahko manjšina promovira navznoter in navzven. Jezik in kultura naj bi po njihovem v obkrožajočem dominantnem italofonem jezikovnem kodu lahko bila tako specifika kakor tudi konkurenčna prednost, vezana tudi na večjezične lege sporazumevanja članov slovenske manjšine za razliko od pretežnega dela obeh večinskih narodov na eni in drugi strani

meje. To stališče sogovornik INFm8 takole ponazori: *»Že recimo to, da si manjšina, jaz mislim, da imaš en velikanski plus, pa da si dvojezičen«.*

Kar nekaj sogovornikov ne le iz vrst gospodarskega sektorja je navedlo primere iz različnih gospodarskih panog, ki bi lahko bili, kakor pravi sogovornica INFž5 *»medijska zgodba o uspehu manjšine«.* Navedimo nekaj takšnih primerov:

V manjšini, bodisi v Trstu bodisi v Gorici, imamo zelo dobre podjetnike, vrhunske podjetnike na kmetijskem področju, kar se tiče vina v Brdih in tudi v Trstu na drugih področjih. To so mladi ljudje, ljudje, ki imajo visoko izobrazbo. Imajo eno vizijo in so iz svojega teritorija, to se pravi s Krasa oziroma iz Brd naredili eno vrednoto. In to je tista stvar, ki je meni pri manjšini najbolj všeč. To so čisto navadni ljudje, ki delajo z nekim pristopom do svojih ljudi, do svojega ozemlja. (INFž5)

V tem momentu imamo nekaj takih izrazito močnih podjetniških sredin ... ki dejansko izstopajo. Tukaj zraven nas so še prijatelji iz kmečke zveze, kjer imajo nekaj takih članov oziroma sredin, ki dejansko izstopajo ... recimo Darjo Zidarič, ki je eden najbolj znanih sirarjev na Krasu, tako fantastično idejo ima. On zori svoj sir, ki je fantastičen, ki je poznan v širšem v jami. Imamo vinarje, izjemno kvalitetne in tako, da je nekaj simbolov, recimo vsak na svojem področju. (INFm7)

Pri tem so si akterske percepcije interesa medijev za objavljanje »manjšinskih zgodb o uspehu« zelo raznovrstne. Sogovornik INFm7 je menil, da so manjšinski mediji premalo pozorni do simbolnih dosežkov manjšinskega gospodarstva in da se raje posvečajo drugim zgodbam, ki so bolj vezane na nacionalno identifikacijo manjšine, kakor je kultura, šolstvo. Hkrati pa je kritičen tudi do osrednjih slovenskih medijev, ki po njegovem pogostokrat o manjšini pišejo bolj iz navidezne milosti in nekakšne internalizirane nacionalne kolektivne hipokrizije zavoljo ambivalentnega odnosa italijanske države do slovenske manjšine, češ *»ubogi zamejci«*, kakor pa iz dejanskega interesa za uspešne zgodbe manjšine. Isti sogovornik celo sugerira, da bi verjetno bili uspehi manjšincev tako v slovenskih kakor italijanskih nacionalnih medijih drugače obravnavani in bržčas bolj izdatno predstavljeni, če ne bi nosili manjšinskega predznaka. To spoznanje, ki postavlja tako dominanten italijanski kakor tudi slovenski državni diskurz v enako kulturno kontradikcijo, je za pravoverni ali celo naivni manjšinski akterski pogled, ki verjame v

zaščito slovenskega nacionalnega diskurza tudi z njegovih najvišjih političnih leg, več kot neprijetno, če ne kar razočarajoče. In ni naključje, da skušajo ta intimni razočarajoč manjšinski pogled nekateri sogovorniki balansirati z upanjem, da je morda moč s pomočjo medijev prepoznavnost in veljavnost manjšine dvigniti na višji nivo.

Na področju odgovorov, ali so slovenski nacionalni, manjšinski in italijanski večinski mediji zainteresirani oziroma dovzetni za »promoviranje« dosežkov manjšine, so sogovorniki stkali bogato mrežo raznovrstnih stališč, ki se vozliščijo okrog naslednjih vrednostno obarvanih konstatacij:

- manjšinski mediji so edini, ki sistematično poročajo o simbolnih uspehih manjšine (INFm17, INFž3, INFm2);
- manjšinski mediji sicer poročajo o dogajanju v zamejstvu, vendar premalo izpostavljajo pozitivne zgodbe posameznikov ali kolektivov (INFm1);
- italijanski večinski mediji se čedalje bolj zanimajo za posamezna področja manjšine, npr. športne dosežke in osebnosti kulture (INFm18, INFm4);
- italijanski večinski mediji ignorirajo dosežke in simbole manjšine (INFž16);
- osrednji slovenski mediji ne kažejo interesa, da bi manjšino predstavili svojim državljanom (INFž16);
- osrednji slovenski mediji so zainteresirani za poročanje o manjšini, če le-ta pokaže večjo angažiranost ter agilnost (INFm9, INFm8);
- osrednji slovenski kakor tudi večinski italijanski mediji pokažejo interes za manjšino le v primeru problemov ali konfliktov (INFm2, INFm1);
- osrednji slovenski mediji pokažejo interes za poročanje o manjšini le v primeru problemov ali konfliktov (INFž3);
- glavni problem manjšinskih medijev je simpatizersko predstavljanje dosežkov lastne skupnosti oziroma pomanjkanje kritičnosti do dosežkov manjšine (INFm10).

Da bi lažje razumeli vrednostno zanko gornjih akterskih konstatacij, za katere, če jih takole sopostavimo, lahko rečemo, da se navidezno izmikajo sleherni homogenosti ali uniformnosti, moramo v našo analizo vnesti nov parameter presoje, to je parameter samoumevnosti. Sogovorniki namreč pri naturaliziranem tvorjenju svojih vrednostno obarvanih presoj svoj »manjšinski pogled« utemeljujejo na nikoli izrečenem, vendar relativno stabiliziranem skupnem

mehanizmu, ki jim omogoča, da manjšinski red stvari presoja v skladu s principi samoumevnosti. Ko so se izrekli o dovzetnosti ali nedovzetnosti osrednjih slovenskih, manjšinskih in večinskih italijanskih medijev za zgodbe in osebnosti »njihove manjšine«, so avtomatično izhajali iz določenih predpostavk. Naj jih za lažje razumevanje povedanega naštejemo: 1) izhajajo iz predpostavke, po kateri so manjšinski mediji dolžni in v funkciji, da poročajo o dosežkih, zgodbah in ljudeh manjšine; 2) izhajajo tudi iz predpostavke, da so slovenski nacionalni mediji, torej tisti z rezidenčnim delovanjem v Republiki Sloveniji, po logiki stvari bolj dolžni poročati o »svoji manjšini« v Italiji kakor italijanski, t.i. večinski mediji, zato ignoriranje ali marginaliziranje manjšinskih tematik v italijanskih večinskih medijih sprejemajo bolj naturalistično kakor v primeru, če takšno ignoranco ali marginalizacijo vršijo slovenski nacionalni mediji; in 3) izhajajo iz predpostavke, da se mediji na obeh straneh meje prvenstveno raje zanimajo za negativne kakor pozitivne zgodbe njihove manjšine.

Tovrstno intersubjektivno branje akterskih perspektiv nas spravi v analitično zadrego, ko moramo ugotoviti, da tako italijanski nacionalni diskurz, instrumentaliziran skozi italijanske medije, kakor tudi slovenski nacionalni diskurz, reprezentiran v slovenskih medijih, na singularne točke manjšine, torej na njene posameznike, deluje izolirajoče ali celo ogrožajoče, in da se zamejski slovenski manjšinski diskurz, dominantno komuniciran prav skozi manjšinske medije, kaže kot nekakšen medijski rezervat, ki manjšincem v naši etnografiji predstavlja edini oprijemljiv obet za medijsko prosperiteto manjšine. To tudi deloma pojasni stalno zatiranje številnih sogovornikov glede vitalne pomembnosti vodilnega manjšinskega medija, tj. časnika *Primorski dnevnik*, pa tudi drugih manjšinskih komunikacijskih kanalov, za simbolno eleviranost družbene pozicioniranosti in politične etabliranosti slovenske nacionalne manjšine v Italiji. Slednje lahko ilustriramo z naslednjo izreko:

Posebno pozitivno vlogo ima *Primorski dnevnik*. Ni samo časopis, ki informira o našem življenju. Je nekaj več. Je vezivo manjšine. *Primorski dnevnik* redno poroča o dogajanju v Sloveniji in tudi o dogajanju v drugih manjšinah. Ne poznam drugega medija, ki celoviteje poroča o Slovencih, ki živijo v matični državi in zamejstvu. Posebno vlogo pa ima tu tudi regionalni sedež v Kopru RTV in *Primorske novice*. Mislim, da so ti mediji zelo pozorni. Drugi mediji ne. (INFm4)

3.3.1.3 Dostop manjšine do medijev ni problem, problem je medijska obravnava manjšine

Tretji tematski sklop naše terenske preiskave je izhajal iz hipoteze, da v veliki večini javno obravnavanih zadev o manjšini v slovenskih medijih njeno prikazovanje pretežno umešča na odnos problem manjšine - uradna slovenska politika, ki bodisi ne posveča dovolj pozornosti manjšini, bodisi je ne vključuje v zadovoljivi ali pričakovani meri v slovensko politično življenje. Tako se dogaja, da probleme manjšine zaznava predvsem manjšina sama. Namen sklopa torej je bil odstreti pogled v to, kakšen je dostop predstavnikov manjšine do medijskih vsebin iz »matične domovine«, kako ocenjujejo prikazovanje manjšine v slovenskih medijih in kaj bi spremenili.

Toda preden se lotimo analitskega izrisovanja akterskih perspektiv, naj naredimo kratko revizijo »teorije« in spoznanj dosedanjega medijskega ukvarjanja s slovenskimi manjšinskimi mediji in njihovim prispevkom k ohranjanju »narodnostne identitete« (Beltram 1986; Busch 1999, 2004; Komac 2007; Makarovič in Rončević 2006; Susič 1986). Emidij Susič v triadni shemi komunikacijskih tokov manjšina – Slovenija – italijanska večina referira na *»tri glavne informacijsko-komunikacijske tokove za vsako skupnost: en takšen tok je namenjen pripadnikom same skupnosti in dva druga pripadnikom preostalih dveh skupnosti«* (Susič 1986: 1524). Potemtakem ima pripadnik manjšine priložnost spremljati devet komunikacijskih tokov, ki jih prenašajo posamezne vrste medijev (manjšinski, italijanski večinski v Italiji in slovenski v Sloveniji). Manjšinski mediji so večinoma namenjeni notranjemu povezovanju manjšine, njeni zunanji razpoznavnosti v odnosu do večine in povezovanju s Slovenijo. Mediji v Sloveniji pa so po Susičevih besedah namenjeni povezovanju in krepitvi sodelovanja manjšine s Slovenijo predvsem na področju kulture. Ob vedno spreminjajočih se parametrih političnega in ekonomskega sistema na obeh straneh meje se po Susiču izrisuje, da ohranjanje nacionalne identitete manjšine vse bolj pogojuje in vzpostavlja tudi povezovanje in sodelovanje manjšine in Slovenije na civilno-družbenem, političnem in ekonomskem področju. Manjšinski in nacionalni mediji iz Slovenije imajo tako funkcijo ohranjanja in spreminjanja socializacijskih vzorcev kakor tudi zagotavljanja politične in ekonomske funkcionalnosti manjšine v odnosu do Slovenije – in tudi obratno. Ta razpon funkcij utemeljuje tudi Peter Beltram (1986), vendar pa zaradi usmerjenosti svoje raziskave na odnos med dominantno družbo in manjšino množične medije v slovenskem jeziku vidi predvsem v funkciji ohranjanja »narodnostne identitete« skozi uporabo

slovenskega jezika in preko posredovanja kulturnih vrednot tako med pripadniki manjšine kakor med njo ter večinsko italijansko populacijo in Slovenijo. »Narodnostna identiteta« ima poleg jezika tudi več elementov, »vezanih na širši družbenoekonomski in politični prostor, ki je skupen tako pripadnikom manjšine kot pripadnikom večinskega naroda«, pojasnjuje Beltram (1986: 235). Toda naša empirična zaznava tu je, da slovenski manjšinski mediji v Italiji nikakor svoje pozornosti ne omejujejo le na območje poseljenosti manjšine, pač pa izdatno namenjajo določeno pozornost tudi političnim, družbenim in ekonomskim dogajanjem v Sloveniji. Ta zaznava pa neobhodno po principu reciprocitete za sabo potegne dilemo, zakaj slovenski nacionalni mediji po zatrjevanju ne le manjšincev, pač pa tudi kritičnega dela slovenske profesionalne medijske klientele ne posvečajo večje pozornosti prostoru, kjer živi manjšina. Kljub nenehnemu nizanju deklarativnih diskurzov na vseh ravneh, manjšinskih ter večinskih na obeh straneh meje o pomembnosti integracije, dilema v praksi ostaja nerazrešena. Brigitte Busch, znana avstrijska raziskovalka medijskih politik in manjšinskih medijev zatrjujejo, da »[integracija] ne pomeni homogenizacije, temveč urejanje odrtega diskurzivnega foruma za razpravo« (Busch 1999: 257). Prav območja, kjer bivajo nacionalne manjšine, bi lahko bila tudi s pomočjo medijev kot ključnih vstopnih točk družbene participacije v javni sferi, kraji učinkovitega funkcioniranja transnacionalne javnosti. Da bi podali enega od možnih odgovorov na prej zastavljeno vprašanje, se moramo poglobiti nazaj v svet akterskih perspektiv in kaj nam imajo povedati o razmerju med manjšino in mediji. Akterske izreke, čeravno razpršene po različnih intervjujskih situacijah in inspirirane s strani ne ravno identično postavljenih vprašanj, v rigorozni analitski detekciji izpostavljajo percepcijo naslednjih procesov *medijske produkcije manjšine*:

- marginalizacija manjšine: strategija sistematičnega uredniškega zapostavljanja ali ignoriranja tematik ali intencionalne slepote za družbeno realnost (INFm1: »... mislim, da je osrednja Slovenija nekako odrezala Trst in tudi Celovec. Premalo pišejo, premalo poročajo, tako da ljudje v bistvu sploh ne vedo, da živijo tu Slovenci.«; INFž3: »... v Sloveniji se poroča preveč osrednje-slovensko. Ljubljana je zelo Ljubljano-centrična in jaz pravim, da smo mi verjetno toliko prisotni, kot je prisotno eno Prekmurje. Se pravi zelo malo, ker tudi Ljubljana težko dojema Slovenijo kot celoto. V medijih je zelo prisotna Ljubljana, mi smo pa še čez mejo, tako da je interes relativen.«; INFm10: »Vloga italijanskih medijev pri poročanju o manjšini pa je sploh na nikakršnem nivoju. Mislim, da se sploh ne zanimajo.«;)

- dramatizacija manjšine: strategija tabloidiziranega, pretežno negativnega interesa medijev za konflikte, škandale, senzacionalne novice, medtem ko manjšinski vsakdan ostaja zunaj uredniške pozitivne selekcije (INFm1: »Osrednji slovenski mediji se zanimajo za manjšino samo takrat, ko nastopi nek problem ... Tudi RTV Slovenija pride s kamero v Trst samo, ko pride do kakega incidenta oziroma, če pomažejo več tabel, pomažejo spomenike, če pride do kakega napada, o pozitivnih stvareh pa ne poročajo.«; INFž3: »V slovenskih medijih smo žal vedno prisotni, kadar se ustvarja kakšen problem [...] to je stvar uredniške politike ... Različnost v manjšini je v glavnem vedno prikazana negativno, se pravi kot razklanost oziroma razdeljenost, ne kot različnost.«; INFž5: »Pridejo, kadar se nekaj zgodi.«; INFm10: »O manjšini se poroča samo takrat, če kaj počti, če je kaj senzacionalnega ... ampak to je tudi v novinarski logiki, da mora biti najprej požar, da greš gasiti. Če ni požara, ne greš gasiti. Tako da je tudi v časopisih tako, najprej se mora nekaj zelo, zelo takega zgoditi, da se poroča, ampak običajno se nikoli nič takega ne zgodi.«)
- rekontekstualizacija manjšine (INFm1: »Sami smo si malo krivi, da smo za slovenske medije zgolj ali samo problem. Naše organizacije se s tega vidika ne znajo promovirati, niso medijsko zanimive, ker ne pošiljajo kakšnih tiskovnih sporočil ali kaj podobnega. S tega vidika smo si sami krivi.«; INFm2: »Moramo si priznati tudi mi sami, da notranje-politična razklanost manjšine vpliva na njeno medijsko prikazovanje ... Ta razklanost v manjšini je za nas skoraj pogubna, ker imamo na vseh področjih dve težišči, tako da se vlečemo že iz povojne zgodovine in namesto, da bi gledali naprej, gledamo še vedno preveč nazaj. Predvsem pa ne upoštevamo želje mladih in se še vedno prepiramo med rdečimi [levimi] in belimi [desnimi], kar je za nas res škodljivo.«; INFm13: »Težko rečem, da slovenski mediji premalo pišejo o nas, ker bi vsakdo zase to rekel. Vsak gleda s svojega zornega kota in si misli, da je center sveta, da bi vsi morali pisati samo o njem ... Tudi ne morem reči, da bi v slovenskih medijih bilo kakšno načrtno zanemarjanje manjšine ali zamejstva ... Včasih je človek malo razočaran, ko si misli, da bi o čim pa morali poročati, pa ne ... Glavni problem nima nič z zamejstvom. V glavnem medije danes zanima senzacija ... Vendar to ni stvar zamejstva. Na splošno je tak način poročanja. Jezim se, kadar poročajo o šolstvu samo takrat, ko so kakšne težave, ki jih je potrebno reševati. Takrat so vsi z mikrofoni okoli tebe. Take stvari potem ljudje berejo.«)

- komercializacija medijev: (INFm4: »Ena raziskava, ki je bila pripravljena v Sloveniji nekaj let nazaj, je pokazala, da 4% ljudi nekaj pozna o zamejcih. In če 4% ljudi pozna problem zamejstev, se to reflektira tudi na politiko in medije. Za 4% pa se jim ne splača investirat, da nas pokrivajo, ker je premalo.«; INFm8: »Verjetno bi morali začeti kupovati kakšne oglase v slovenskih medijih in potem bi bili več prisotni. Imam vtis. Moraš kupiti to.«)
- rediskurzifikacija manjšine: žurnalistična sposobnost medijev, da bodisi s spremembo diskurza v poročanju o manjšinah bodisi s spremembo same pozicioniranosti manjšinskih tematik v okviru medija prispevajo k destereotipizaciji manjšine (INFm4: »Treba je ustvariti ene sisteme na nacionalni ravni. Dam primer ... Prvi časopis, ki ga Italijani v tej naši deželi berejo, je *Il piccolo*. Italijanska država smatra, da morajo biti bralci iz naše dežele obveščeni, kaj se dogaja z italijansko manjšino v Istri, zato plačuje prispevek *Piccolu*, da ima vsak dan eno stran o Istri in o manjšini. Zakaj ne bi mi kaj podobnega napravili? Osrednji časopis ta trenutek je *Delo* in slovenska država bi dala *Delu* en prispevek zato, da bi *Delo* imelo pol strani o manjšinah. Na tak način tisti, ki prebira *Delo*, dobi vsak dan vesti iz manjšine in se informira.«)
- normalizacija manjšine: prikazovanje prisotnosti manjšine v nekem prostoru kot nekaj običajnega (INFm4: »Moram pa reči, da je osrednji časopis *Piccolo* v zadnjih letih izboljšal odnos do naše prisotnosti. Prej smo bili sovražna skupnost, danes smo skupnost, ki je večkrat prisotna. Pridemo že do paradoksa, da smo večkrat prisotni v italijanskem mediju kot v slovenskem. Tudi za *Piccolo* nismo tržno zanimivi, ampak kljub temu pišejo o nas.«; INFž6: »... po vstopu Slovenije v EU slovenski mediji posvečajo malo več pozornosti. Vidim, da sledijo, poročajo in v tem se je stanje tudi spremenilo od prej. Prej sem dostikrat imela občutek, da ne sledijo vsemu, kar se dogaja izven meje Republike Slovenije. Danes je tudi ta občutek v medijih, da postaja to enoten prostor in da smo mi skoraj enakovredni državljanom, ki živijo v Republiki Sloveniji.«)
- folklorizacija manjšine: urbano kulturo manjšine izrivajo njene pogostokrat eksotizirane in medijsko stilizirane folkloristične upodobitve (INFm7: »... se mi zdi, da se slovenski mediji fokusirajo na zadevah, ki so tako folklorno paternalistične in ne na tisto, kar bi lahko bilo, ne samo, kar bi mi potrebovali, ampak tudi tisto, kar bi bilo koristno za bralce v Sloveniji.«; INFm10: »Če že kaj pišejo o nas, so informacije bolj folklorne. Folklornega

značaja, ja.«; INFm11: »Slovenska manjšina v Italiji ni folklorna skupina ... mi nismo folklorna skupina. Slovenci v zamejstvu smo normalni državljani, ki živimo, ki se borimo z našim delom.«, INFŽ15: »Absolutno nič nimam proti ruralnemu življenju. Sama ga zelo cenim, imamo nekaj zelo uveljavljenih kmetov in zelo priznanih vinogradnikov, toda slovenska manjšina v Italiji ni samo ruralno življenje tržaškega zaledja. Obstaja bogata urbana skupnost inovativnih ljudi, o kateri nič ne zvemo v medijih, ne pa kot le iz odmaknjenih vasi sestavljeno skupnost ... Zakaj pa potem nastane ta vtis? Zato, ker so vasi še vedno pretežno slovenske. Slovenstvo je v vaseh bolj prepoznavno kot v mestu. V mestu ni prepoznavno, ker je zelo malo vidne dvojezičnosti, če sploh je kje ... In mediji verjetno potem avtomatično mislijo, da so Slovenci samo v okolici.«; INFm13: »Ruralni dogodki, vsekakor so bolj v medijih. Mesto Trst se je izpraznilo, vendar ne v smislu, da so se ljudje izselili v okolico in si tam ustvarjajo kmetije. Tam imajo le hišo, vilo, živijo pa meščansko življenje ... Pravzaprav je to posledica nekega višjega blagostanja. Nekateri mestni predeli, kot je recimo Sveti Jakob, kjer je bilo nekoč ogromno Slovencev, ta zdaj velja za predmestje nižjega ranga. Ni naključje, da tam živijo v glavnem priseljenci.«)

- fragmentacija manjšine: prikazovanje zamejstva zgolj skozi selektivno optiko prisotnosti slovenske manjšine izključujoč prisotnosti in pomen večinskega prebivalstva in drugih manjšin (INFm10: »Verjetno bi se dalo slovenski zamejski prostor v Italiji predstaviti tudi kot kraj turističnih zanimivosti, ne le kot kraj, kjer prebiva manjšina s svojimi problemi ... toda to ni odvisno od manjšine. Lahko, da je tudi stvar manjšine, ampak bolj se mi zdi, da je to stvar medijev, da znajo prepoznati potenciale za dobre zgodbe«.)
- avtentizacija manjšine: (INFm11: »Novinarji bi resno morali večkrat priti sem. Da si zraven. Čutiš ta utrip, veš, kaj se dogaja. Eno je narediti intervju preko telefona, če bi bili vi v Tržiču in jaz tukaj, bi bilo popolnoma drugače. Ko pa pridete sem in sedite v goriškem kulturnem domu, vidite, da je nekaj, da ne prodajamo dima, je vsaj stavba in tako naprej ... Mislim, da ravno tukaj manjka novinarjem osebni življenjski stil, da pridejo sem, ker potem začutiš tisti utrip zamejstva ... To mi manjka, da bi kakšni novinarji prišli na lice mesta, ni sedaj treba, da za vsako manifestacijo, ampak vsaj enkrat na leto pa bi mogli. To moraš spremljati, če želiš dobro in neizkrivljeno bralcu napisati.«)

- eksotizacija manjšine: prikazovanje manjšine kot nekaj posebnega (INFm11: *»Včasih se mi zdi, da o nas ljubljanski mediji bolj poročajo zaradi nekega zaščitništva, češ ubogi naši zamejci, spet jim Italijani nagajajo, ne pa zaradi dejanske skrbi za seznanjanje z manjšino ... Slovenci v Italijo hodijo bolj ko ne v šoping. Mediji pa bi lahko ta zamejski prostor predstavili tudi kot turistično zanimiv prostor manjšine. To bi bilo treba na pravi način uskladiti. Eno in drugo.«*)
- getoizacija manjšine: poročanje o manjšini zgolj v posebnih oddajah, rubrikah ipd., ne pa v vseh vrstah oddaj ali rubrik (INFž15: *»Redno prebiram slovenske časopise, Delo, Dnevnik, Primorske novice, tudi spletne portale, gledam tudi slovensko televizijo in radio, ampak me moti to, da naša manjšina nastopa le v nekih posebnih oddajah. Jaz mislim, da bi morala nastopati v vseh vrstah oddaj.«*; INFž14: *»Jaz bolj spremljam italijanske medije. Pogledam kakšno Republico ter lokalne časopise, ko se zgodi kaj posebnega ... Za uspehe manjšine se sploh ne zanimajo, včasih za probleme, večkrat gre za kampanjo proti manjšini. Negativno kampanjo. Zlasti je to prihajalo do izraza v pismih uredništvu. Bilo je obdobje, ko je skoraj vsak teden Messengerro veneto objavil kaj, kar je šlo proti tej ali oni slovenski organizaciji, proti manjšini sploh. Nekakšno dokazovanje, da smo tukaj nekaj posebnega, kar s Slovenci nima nobene zveze in tako naprej ... Ne vidim velike odprtosti s strani italijanskih medijev. Morda La vita cattolica je taka izjema, ki ima občasno tudi stran v slovenščini. Kar je vedno dvorezno. Po eni strani je tam slovensko branje, po drugi strani tisti širši krog bralcev teh novic ne bere, pač niso dostopne.«*)
- stereotipizacija manjšine: reprodukcija predsodkov in stereotipov o manjšini, ki izvira tudi iz nepoznavanja in nezainteresiranosti medijev (INFž16: *»Rada bi povedala tudi, da me zelo moti, ko nekateri Slovenci sploh ne vedo, da imamo v Italiji naše slovenske šole, vrtce, slovenska društva in krožke ... Jaz sem hodila v slovensko šolo, normalno govorim slovenski jezik, vendar me moti, da me ljudje iz Slovenije obravnavajo kot Italijanko. Sošolcem s faksa v Kopru sem tudi razložila, da imamo v Italiji svojo avtohtono manjšino, saj nekateri zato sploh niso vedeli! Mislim, da slovenski mediji in šola dasta premalo poudarka na znanje o slovenski manjšini. V medijih pa poročajo o nas samo takrat, kadar se zgodi kak problem ali težava.«*; INFž15: *»Tako slovenski kot italijanski mediji našo manjšino predstavljajo zelo ozko. Ne eni ne drugi nas ne poznajo dobro ... pride ena*

novinarka iz Ljubljane k nam v Sesljan po nek intervju, pa se mi čudi nad tem, kako tukaj ljudje na ulici govorijo slovensko«.)

- viktimizacija manjšine: prikazovanje manjšine kot žrtve italijanske države, večinskega naroda ali celo slovenskih oblasti (INFm17: »Ne morem reči, da je manjšina v slovenskih medijih predstavljena nekorektno. Predstavlja pa se samo probleme, predstavlja se jo po eni strani kot žrtev, recimo, hudobnih Italijanov, ali pa se jo predstavlja, kot 'tisti nergači, ki prosijo za pomoč Slovenije' ...«.)
- lokalizacija manjšine: pomembnost razvoja lokalnih medijev kot odgovor na procese medijske globalizacije in nacionalizacije (INFm17: »V slovenskih medijih nas je malo, razen mogoče prav tu v obmejnih, recimo Koprška televizija ali pa Primorske novice. Tukaj je seveda percepcija in poznavanje večje. V osrednji Sloveniji pa ne. Primorci vsi očitamo Ljubljani, da nas ne upošteva in to velja za Koprčane, za Sežančane, Novogoričane, ne velja samo za nas zamejce.«.)
- uniformizacija manjšine: odsotnost alternativnih oblik manjšinske kulture mladih v medijih (INFm17: »Niti slovenski niti zamejski mediji se ne zanimajo dovolj za probleme mladih in njihovo kulturo ... Razumem, da mogoče njihova uredništva ocenjujejo, da njihovih naročnikov, bralcev, poslušalcev to tudi mogoče ne zanima ... Toda mladi obstajajo, imajo svojo kulturo, tudi med manjšino. Recimo, da na Primorskem dnevniku damo dosti poudarka na mladih, prav preko športa in tudi preko kulture in prosvete (mladinski pevski zbori, amaterska otroška gledališča), ampak vseeno premalo, kar se tiče področja, ki niso toliko vezana na manjšino, ampak recimo na to, kje se mladi zbirajo, katero glasbo poslušajo in tako dalje. Tega je v zamejskih medijih premalo, mogoče zato, ker smo mi vezani na tradicije, smo bolj tradicionalni od skupnosti, ki so bolj odprte, ter tako mogoče nismo tako vpeti v ta tok mladinskih subkultur.«.)
- pluralizacija manjšine: manjšinski mediji kot garant pluralne manjšinske javnosti navznoter in vitalnega komuniciranja navzven (INFm18: »Tudi na področju manjšinskih medijev smo mi zelo bogati, mogoče celo prebogati. Imamo svoj časnik Primorski dnevnik, ki je časopis pluralnega značaja. Časopis je v rokah zadruga, ki ima preko 2000 članov. Se mi zdi, da ne bi mogli eksistirati, če ne bi imeli svojega dnevnika. Poglejte, tam notri, pa čeprav je kadrovska zasedba ne skromna, ampak nezadostna, pokrivamo ogromno stvari. Notri dobiš vse. Utrip našega slovenstva je gotovo v Primorskem

dnevniku ... dejstvo je, da če je slučajno stavka in da časopis tisti dan ne izide, je to prav klavrno in žalostno, saj naši ljudje kot neumni tavajo naokoli. To je zelo močan časopis. Imamo tudi Tednik, Novi glas, ki je bolj verske narave v smislu, da sta dve strani posvečene bolj verskemu, katoliškemu življenju in vsem tem, kar je povezano s katoliškim svetom. Krijemo gotovo cel deželni prostor, potem imamo mesečnik, revijo Mladika, letos je 50-letnica te revije, ki je bolj literarnega značaja ... Z vidika televizijskega, radijskega medija imamo tudi tu zelo dobro pokrito. Slovenska radijska postaja, ki spada pod državno RAI, krije od sedme ure zjutraj do sedme ure zvečer, dvanajst ur neprekinjenega oddajanja in tudi tu imamo razvejano paleto ponudbe, od poročil do vse drugih oddaj, katere poročajo o dogajanju v našem prostoru. Slovenska televizija, ki spada po RAI3, ima vsak večer polurni TV dnevnik in potem je na vrsti še ena oddaja, lahko je humoristična, gledališka predstava, prenos iz neke prireditve in tako dalje. Mislim, da smo lahko glede tiska in besed, ki gredo preko etra, zadovoljni. Mogoče bi bilo treba kadrovske stvari še malo okrepiti, ampak mislim, da nam prav nič ne manjka.«)

Medijsko produkcijo manjšine, kakor sugerirajo pravkar izrisane izreke, nikakor ni mogoče docela ter v vsej njeni socialni raznovrstnosti ter tudi kulturnih kontradikcijah razumeti, če jo ukalupimo v rede dominantnih nacionalnih diskurzov, ki sicer intencionalno ali neintencionalno ključno vplivajo na medijsko podobo manjšine v vseh štirih vrstah medijev, tako osrednjih slovenskih nacionalnih, obmejnih lokalnih, manjšinskih kakor tudi italijanskih večinskih. A naša etnografija je dragocena prav zato, ker razbija mit o tem, da socialni akterji manjšine nujno delujejo v skladu s homogenizacijsko silo dominantnih nacionalnih diskurzov ter zamišljajo svoj osebni položaj in družbeni položaj manjšine le skozi vnaprej vpisane pomene vplivnih oblastnih diskurzov, ki so lahko diskurzi medijskih, političnih ali državnih instanc tako na ravni slovenske nacionalne, manjšinske kakor tudi italijanske nacionalne javnosti. V tem smislu akterske nekonformnosti ne smemo jemati kot izraz izvršene manjšinske asimilacije, pač pa prej kot rezultat naturalizacije heterogenih manjšinskih družbenih razmer, v katere so naši sogovorniki vstavljeni, in ki niso nujno v skladu s proklamiranimi načeli nacionalnih ali manjšinskih kolektivov. Akterske kontradikcije med »zapiranjem« manjšine v habitus manjšinskih in obmejnih medijev na eni strani ter izražanjem potrebe po nacionalizaciji ali celo transnacionalizaciji manjšine na ravni slovenskih in italijanskih nacionalnih medijev na drugi so

bržčas rezultat trenj nacionalizacijskih sil, ki poganjajo nacionalni medijski pokrajini tako v Sloveniji kakor v Italiji. Naša etnografija sugerira, da pristajanje na nacionalizacijsko dimenzijo delovanja medijev, ki je dominantno podprta z ideološko investicijo, ki opravičuje, zakaj morajo slovenski mediji v RS biti zaščitniški do manjšine in zakaj se mora manjšina nekako oddolžiti t.i. matici za to zaščito, ni nujno vselej plodno, saj se s tem dejansko krči prostor in možnost za razvoj transnacionalne javne sfere, v okviru katere bi ljudje ne le na obmejnem območju, pač pa v obeh državah lahko mimo na nacionalnih sentimentih utemeljenih stereotipov komunicirali in vzpostavljali kreativno človeško razmerje ter brez predsodkovnih obtežitev prehajali iz manjšinskih v večinske habituse in obratno. Glavna kritika, ki jo tu dejansko gre nasloviti na osrednje slovenske nacionalne medije, saj v tendenci po nenehni nacionalizaciji slovenskih družbenih realnosti zapadejo ne le v ekskluzivni centralizem, pač pa celo v najbolj esencialističen etatizem političnih meja, je v tem, da se realnost ne konča tik za mejo slovenske države. Akterske izreke nakazujejo, da problem medijske produkcije manjšinstva kot kolektivnega identitetnega opisa, vpisa in samopripisa Slovencev v Italiji ni v geografiji ali genih, pač pa v diskurzu. Ali kakor to distinktivno izrazi ena naša sogovornica: »*Dostop manjšine do medijev ni problem, problem je medijska obravnava manjšine*« (INFŽ15).

3.3.1.4 V Sežani obiskujem fitness, torej redno čezmejno sodelujem

Po tem, ko je Slovenija vstopila v Evropsko unijo in nato še v Schengensko območje, se je v slovenski in manjšinski javnosti začelo izpostavljati potenciale čezmejnega sodelovanja in komuniciranja kot tisti princip vzpostavljanja medčloveških stikov, ki lahko koristi obmejnemu območju pri njegovem razvoju. Ob tem se je zlasti začelo poudarjati regionalnost kot tisto obliko organiziranosti obmejnega območja, ki lahko uspešno preseže nevidno državno mejo, ki obmejni prostor politično in administrativno deli, in pospeši enovit razvoj zamejskega in slovenskega obmejnega teritorija. Namen vprašanj tega sklopa je tako bil ugotoviti obstoječe čezmejne komunikacijske tokove sogovornikov, predvsem pa to, kako sogovorniki reflektirajo možnosti za izboljšanje in okrepitev tako manjšinskih oziroma skupnostnih kakor tudi svojih osebnih oziroma individualnih čezmejnih komunikacijskih tokov.

Naravo čezmejnega javnega komuniciranja na področju slovensko-italijanskega obmejne situacije po pisanju Petra Sekloče (2008; 2009) zaznamujejo trije medsebojno prepleteni procesi:

a) Poleg pregovorno nizke nesorazmernosti v pozornosti večina medijev na obeh straneh meje največ pozornosti namenja institucionalnemu oziroma sistemskemu dogajanju v sferi nacionalne, regionalne in lokalne politike in ekonomije. Če manjšinski mediji, tako Sekloča, še pokrivajo civilnodružbeno dogajanje v Sloveniji, pa tisk v Sloveniji prikaže komunikacijske napore civilne družbe pri slovenski manjšini čez mejo le ob izrazitih konfliktih, ki jih razkrivajo manjšinske civilnodružbene skupine; b) Naslednja značilnost je »čezmejna javna razprava« in njena realna eksistenčna možnost, saj jo določa visoka stopnja subvencioniranih informacij, kar je neposredna posledica osredotočenosti medijev na politični in ekonomski habitus, v katerem imajo akterji na eni in drugi strani meje relativno dovolj socioekonomskih in političnih virov v primerjavi s tistimi, ki bi izvirali iz civilne družbe same; c) Tretja dimenzija konkretne obmejne socialne situacije pa je obarvana z naporu slovenske manjšine v Italiji po prepoznavnosti in stimuliranju toka informacij od manjšine v Slovenijo in povratnega toka informacij iz Slovenije v manjšino. Pravkar navedeno zaznavo čezmejnega komuniciranja, ki predpostavlja neko novo, čezmejno javnost, je treba nadgraditi s pogledom, da vidnost in čezmejna družbena prepoznavnost manjšine, ki se odvija na liniji manjšina-Slovenija-Italija, tako v čezmejni, obmejni in transnacionalni medijski krajini tekmuje z močnimi diskurzi večin na eni in drugi strani meje. Neodzivnost večinskih medijskih agensov na manjšinske zadeve tako slovenske v Italiji kakor italijanske v Sloveniji gre bržčas pripisati prav kompozitnosti recentnih političnih agend, ki sicer na deklarativni ravni merijo na ahistoričnem stimuliranje nekih specifičnih družbenih odnosov na specifičnih območjih v okviru nekih specifičnih družbenih procesov, po drugi strani pa te iste agende padejo, kakor sugerirajo naši »nepravoverni akterski pogledi« na izpitu iz akterske družbene veljavnosti ali slednje spravijo vsaj v zadrego ali celo ironijo.

Percepcije naših sogovornikov glede čezmejnega sodelovanja in komuniciranja bi lahko razdelili v dve kategoriji, ki bi jih tukaj z delovnim imenom imenovali »pravoverni« in »nepravoverni pogledi« na tematiko. Pravovernost pogledov je namreč odvisna od distance ali bližine, ki jih akterski pogledi imajo v razmerju do nekaterih dominantnih političnih, ekonomističnih in akademističnih diskurzov na področju recentnega regionalizma, multikulturalizma in integracionizma. Vse te sicer v mnogih aspektih različne nacionalne, transnacionalne (čezmejne) in supernacionalne (EU) diskurze pri tukajšnji tematiki zaposlujejo določene politične agende, ki so veter v svoja jadra dobile z EU integracijami. Tako so tudi ob vstopu Slovenije v EU in nadalje v Schengensko območje slovenski politični, ekonomistični in akademistični diskurzi

postali preplavljeni s spodbudami po »čezmejnem sodelovanju in komuniciranju« zlasti na območjih bivanja slovenskih nacionalnih manjšin. V to so bile potem instrumentalizirane številne državne institucije, obmejne raziskovalne iniciative, čezmejni projekti in evropski razpisi, katerih deklarativni cilj je bil izboljšati čezmejno sodelovanje in komuniciranje. Namen naše tukajšnje analize je pokazati, kako naši sogovorniki reflektirajo tovrstno tematiko.

Sogovorniki, ki izkazujejo pravoveren pogled na politične agende čezmejnega sodelovanja in komuniciranja, izpostavljajo pomen številnih načinov, oblik, vrst, tipov in potreb tovrstnega sodelovanja, od institucionalnega do neinstitutionalnega, javnega in zasebnega, in to na področju političnega (npr. INFm4: *»V glavnem več sodelujemo z osrednimi inštitucijami, predsednik države, parlament, vlada. Z župani manj, ker tudi občine nimajo enih posebnih pristojnosti za Slovence, ki živimo v Italiji.«*), medijskega (INFž3: *»Recimo naš radio je že dolgo let sodeloval z Radiem Slovenija, naša televizija pa je začela z letom 1995, takrat smo že takoj izpostavili stike tudi s Televizijo Slovenija, z nacionalno hišo. V naslednjih letih je bilo kar nekaj dogovorov podpisanih v smeri sodelovanja.«*; INFm7: *»Tukaj je tudi po konci en projekt, ki je izredno zanimiv in je projekt Media, kjer naj bi prav postavili pokonci eno agencijo za čezmejno sodelovanje, eno področje poročanja, kot agencije. Jaz mislim, da je tukaj zdaj naloga medijev ... ki ni samo golo poročanje, ampak je tudi isto kot politika, mora 'meti tudi eno vlogo izobraževanja, osveščanja, dostikrat verjetno mi imamo tisto bolj senzacionalizem ... ki se proda.«*); ekonomskega (INFm8: *»Prisotnost slovenskih podjetij v zamejstvu ocenjujem zelo dobro ... bi rekel, da jih je še premalo ... so še premalo vidna, premalo korajžna ... ampak bi rekel, da je za slovenska podjetja dosti lažje priti v Italijo kot obratno ... mislim, da je tu manj bremz za eno slovensko podjetje, ki pride v Trst ali Italijo. Manj polen med nogami je tu kot obratno, po moje.«*), kulturnega (INFm10: *»Jaz sodeluje na razne načine. Na osebni nivoju, potem imamo recimo gostovanja, teater, gledaliških skupin, pevskih zborov. To je vedno funkcioniralo, tudi ko je še bila meja. Nikoli ni bilo nobenega problema glede tega sodelovanja, izmenjav.«*; INFm11: *»Jaz mislim, da je naše sodelovanje z Novo Gorico nujno. Potem s Kopro, z italijansko manjšino v Kopru, z Ljubljano, Cankarjev dom, Mengeš, Špas teater, potem z Medvodami imamo doočene stike. Vključeni smo v združenje kulturnih domov Slovenije, tako imamo stike, se poznamo z glavnino kulturnih domov v Sloveniji. Vse to je zraven, Kosovelov dom v Sežani in Trbovlje. Mislim, da negujemo te stike, negujemo tudi stike s Slovenci, ki živijo v Porabju, na Madžarskem, Slovenci, ki živijo na Koroškem, v Avstriji. Mislim, da so tukaj tisti*

privilegirani odnosi najvažnejše, kar je s tega zornega kota. Slovenska manjšina v Italiji je najboljše organizirana slovenska manjšina, kar jih imamo. In iz teh naših izkušenj moramo mi pomagati njim ... Povezani smo z Zvezo kulturnih društev v Celovcu, kot z Zvezo porabskih Slovencev, in z vsemi smo v tem času napravili par takih stvari, ki so bile zanimive. Te stvari bi lahko bile zanimive tudi za poročanje medijev iz Slovenije ... tudi Slovenija bi morala ravno temu posvetiti večjo pozornost.«), šolskega (INFŽ12: »In še ena stvar, ki je ne razumem, zakaj se Slovenci tako malo odločajo za študij glasbe na tem koncu? To je meni nerazumljivo. V glasbi, še posebno v jazzu, večina ljudi hodi v Gradec ali pa v Celovec ... Tega res ne razumem. Zelo dobra šola za glasbo je v Trstu. Je na ravni Gradca, to hočem reči.«; INFm13: »Na področju šolstva je kar nekaj tega sodelovanja. Zlasti se tičejo izobraževanja, strokovnega izobraževanja in izpopolnjevanja, področje učbenikov, štipendiranja. Vsako leto imamo izmenjavo, osem naših šolnikov se izobražuje v Republiki Sloveniji. Italijanska manjšina ima v Sloveniji strokovno pomoč, mi imamo pedagoškega svetovalca iz Republike Slovenije z Zavoda za šolstvo, ki je s polovičnim delovnim časom zaposlen pri nas ... Novo je morda to, da postajamo mi nekakšni posredniki tudi za Italijane, ki hočejo navezovat' te stike ... Zanimanje Italijanov se širi, ker je veliko interesov, iskati morajo partnerje za skupne projekte. Mi postajamo neke vrste posredniki za to njihovo povezovanje in tega je čedalje več.«; INFŽ16: »V Italiji je sicer večja izbira, vendar jih gre kar veliko študirat tudi v Slovenijo, predvsem v Koper, saj je blizu, in v Ljubljano. Sama študiram na Univerzi na Primorskem, tako porabim približno trideset minut vožnje od mojega doma do Kopra.«), športnega (INFm18: »Jaz imam kot trener na športnem področju zelo veliko stikov v Sloveniji. Npr. moj klub, v katerem delujem, to je Sloga v Trstu, vsako leto in to od daljnega leta osemdeset, peljemo vsako poletje približno osemdeset naših otrok v Mežico, na Koroško, na tako zvane poletne odbojgarske priprave. Seveda mi peljemo naše otroke v Mežico ne samo zaradi odbojke, ampak predvsem zaradi utrjevanja slovenskega jezika. Moram reči, das kančkom grenkobe, da še vedno, kljub temu, da je minilo že štirideset let, odkar smo bili prvič v Mežici in vsako leto hodimo tja, smo mi še vedno Italijani. Nas domačini in druga struktura ne smatra za Slovence, ki živijo v Italiji. Rečejo: »Spet pridejo Italijani.«; INFm17: »Na področju športa je kar nekaj čezmejnega sodelovanja, in to na različnih nivojih, a bi lahko bilo še boljše ... Tudi z italijansko večino se stvari izboljšujejo. To, kar danes razlikuje slovensko športno društvo v Italiji od enega italijanskega, je uporaba jezika. Samo to. Smo v italijanski zvezi, tekmujemo v italijanskih prvenstvih, ampak slovenščina je glavni jezik ali pa vsaj enakovreden jezik na

treningih, na tekmah, v vodstvu, na sejah društva. V Sloveniji pa je žal zanimanje samo za nekatere vrhunske športnike. Naša krovna športna organizacija Združenje slovenskih športnih društev v Italiji se zelo razburja zaradi tega ... Slovenski mediji se zanimajo samo za naše vrhunske športnike, težje pa je zanimanje za ta nižja ligaška tekmovanja in športnike na nižjih nivojih.» do turističnega sektorja (INFž5: »Zamejski kraj je zanimiv iz turističnega vidika. Mislim, da je lahko manjšina en plus, ne pa en minus. Dodatek k tej zanimivosti. Nihče ne bo prišel sem zaradi manjšine, ampak zaradi drugih stvari. Manjšina pa je lahko dodatek oziroma je del tega prostora. Ustvarja prostor takšen, kakršen je. Zato je ta prostor tudi zanimiv.«).

Kljub pravovernostni orientaciji nanizanih pravovernih pogledov, ki se pretežno središčijo okrog predpostavke, da je čezmejno sodelovanje in komuniciranje *a priori* koristno, potrebno in predvsem nekaj pozitivnega in zato vredno nadaljnjega spodbujanja in intenzivnejšega razvijanja, pa lahko v posameznih izrekah opazimo tudi nekaj, kar mora vzbuditi dodaten analitski interes za boljše razumevanje. Tu nas je iz pravovernostnega reda zlasti predramila izreka sogovornika INFm18, ki nakazuje, da je realiteta slovenstva v različnih družbenih okoljih in družbenih situacijah zamejstva in matice močno različno dojeta, kot identiteta pa očitno tudi različno komunicirana in socialno upravljana. Mehanizem odrekanja slovenstva nikakor ni nov in ima na Slovenskem dolgo tradicijo, saj so ga bili deležni ne le zamejci, pač pa tako rekoč vsak bodisi etnično (Romi, Sinti, Judje idr.) ali moralno drugi (npr. homoseksualci, politično drugače misleči idr.), ki ga monopol vsakokratne dominantne politične oblasti, ki si »izključno upleni interpretacijo megafenomena slovenstva« (Šumi 2012: 23) izključi iz občestva slovenstva. Tu se sklicujemo na dognanja socialne antropologinje Irene Šumi, ki je doslej podala najbolj minuciozno razlago diskurzov slovenstva kot megafenomena (Šumi 2012: 20–25). Bistvo megafenomena slovenstva je, da ni »pojmovano preprosto kot konstruirana družbena zavest o pripadnosti, podprta z zgodovinskim spominom, temveč kot fenomen na sebi, ki je tako velik, da niti ne 'živi' v svojih človeških nosilcih, temveč nekako nad njimi in zunaj njih, in proti kateremu se zgodovinsko nenehno formirajo in razodevajo notranje in zunanje zarote, komploti, sovražne sile. To nam najprej pove, da je ideologija slovenstva, katere osrednja emanacija je vera v t.i. avtohtonost, strukturirana kot kreacionizem« (Šumi 2012: 20). Kakor vidimo v primeru in tonu izreke našega sogovornika, je vsakokratno aktersko izkustvo posameznika, ko njegova personalizirana skupnostna identiteta slovenstva trči ob diskurz megafenomena slovenstva, četudi ta morebiti prihaja z najnižjih socialnih leg in ne vselej eksplicitno z oblastnih instanc, doživi

neprijetno ali kar šokantno revelacijo, ki mu sugerira, da njegova identiteta slovenstva, četudi se ima za zamejskega Slovenca, preprosto ni nekaj, kar bi bilo v lasti njegovega osebnega identifikacijskega diskurza, pač pa v lasti nekoga ali nečesa, kar je nad njegovimi občutenji in zunaj njegovih moči.

Zdaj bomo morda lažje razumeli tudi heterogeno izvornost »nepravovernih pogledov« na čezmejno sodelovanje in komuniciranje, katerih socialni nosilci so v pretežni meri celo isti sogovorniki, katerih »pravoverni pogledi« so bili zgoraj že eksplicirani. Naši sogovorniki so namreč o tej tematiki navedli obilico raznoraznih informacij in perspektiv nanje, ki pa niso nujno vselej miselno usklajeni ali kako drugačne idejno harmonizirani. To »odstopanje« seveda ne smemo jemati kot socialno pomanjkljivost ali dezorientiranost sogovornikov, saj so razne morebitne kontradikcije in heterogenosti akterske vednosti tako rekoč inherentna lasnost, ki konstituira sleherno človeško dožemanje in samodožemanje v neki intersubjektivni situaciji, velja pa biti na takšne odstopajoče zasuke v percepciji pozoren, saj lahko dragoceno prispevajo k obelodanjanju realitet socialnega sveta. In tako smo jih jemali tudi v naši etnografiji, kjer najdemo prenekatero »nepravovernost«, za katero se zdi, da spodkopava nanašalni red številnih bolj ali manj formaliziranih ali drugovrstnih javnih diskurzov. V zadnjih nekaj letih se je mnogovrstna agenda čezmejnega sodelovanja na zahodni meji, sestojeca iz političnih izjav, akademističnih stališč, medijskih objav in ljudskih teorij, koncentrirala okrog nekaj dobro poznanih, a docela samoumevnih nanašalnosti ter z njimi povezanimi predsodki o drugem na drugi strani meje: prvič, padec meje naj bi okrepil čezmejno sodelovanje, ki ga prej ni bilo ali ga je v dobršni meri onemogočala prav meja v metafori železne zaves; drugič, čezmejno aktivnost pretežno predeterminira potrošniški turizem Slovencev, ki hodijo iz Slovenije množično nakupovat v Trst; tretjič, Italijani Slovenijo še zmeraj vidijo kot Jugoslavijo ali sovjetski blok; četrtič, Slovenci v zamejstvu so lahko samo Slovenci in ne morejo hkrati biti tudi Italijani; petič, ko se na slovenski strani razmišlja o čezmejnem sodelovanju, se praviloma premalo misli na večinsko italijansko populacijo; šestič, pri prikazovanju manjšine se medije iz Slovenije obtožuje, manjšinske viktimizira, italijanske pa prezira; in sedmič, čezmejnega sodelovanja ni nikoli dovolj, zato ga je treba nenehno spodbujati.

Naši sogovorniki oporekajo tovrstnim samoumevnostim in jih bogato okarakterizirajo s personaliziranimi pogledi, ki nakazujejo, da gre pri tovrstnih kolektiviziranih nanašalnostih za

sodobne mitološke naracije barthesovskega tipa, podprte v pretežni meri s stereotipi in predsodki. Navedimo posamezne primere za zgoraj navedene mite.

1. Mit o neprebojni železni zavesi

Sogovornik INFm2 na naše vprašanje, ali je pred padcem meje sodeloval prek meje v večji ali manjši meri, izrazi naslednje čudenje: *»Skoraj absurdno je, da sem imel v času bivše Jugoslavije veliko več stikov z jugoslovanskimi reprezentati in trenerji, kot so Novosel, Žeravica, Nikolić. S Tanjevićem sva bila na 'ti'. Smo si izmenjavali obiske, jaz sem hodil v Beograd, v Zagreb, Ljubljano. Tudi oni so prihajali k nam, so učili naše fante trenirat. Je skoraj absurdno, ker po padcu meje namesto, da bi se to sodelovanje še bolj razširilo, poglobilo, je prišla ena faza stagnacije. Saj je bilo še naprej sodelovanje, vendar ne na tako visoki ravni.«* Tudi sogovornica INFž6 oponira uveljavljenemu stereotipu, da pred padcem meje ni bilo pravega čezmejnega sodelovanja: *»Že prej je bilo zelo razširjeno in zelo razvito sodelovanje in seveda danes je veliko lažje, ker imamo tudi določene instrumente, imamo tudi fonde, sredstva, na katera lahko računamo. Čezmejno sodelovanje je bilo tukaj pri nas vedno, stalno. Leta 1981 smo bili pobudniki odprte meje. Še zdaj imam ta letak, sicer iz leta 2001, ko smo praznovali dvajsetletnico. Sedaj smo praznovali tridesetletnico. Še ko je bila železna zavesa tukaj, je bila odprta meja, tako da je bil prost prehod z ene in druge strani. Močno smo si želeli na eni in na drugi strani, da bi prišlo do tega nekajkrat na leto odprtega prehoda, tako da bi bil prehod ne samo za inštitucije, da bi bil tudi prekok ljudi, da bi prišlo tudi do srečevanja ljudi na nižji ravni. In to se je dogajalo. Tako da na tem področju imamo tridesetletne izkušnje.«* Kakor se zdi, se lahko mit o nepredušno zaprti železni zavesi, ki ni dovoljevala čezmejnega sodelovanja, najbolje obnese prav v ahistoričnih pogojih, odrešenih izkušnje neposrednosti posameznikov.

2. Mit o trdoživosti enostranskega slovenskega šopingiranja čez mejo

Še iz časa komunizma je vsem dobro poznana fascinacija Slovencev z nakupovanjem v Trstu, tedaj najbližjem simbolu kapitalizma, zahodnega blagostanja in potrošništva ter posledično s »švercanjem« *prepovedanih ali napol prepovedanih izdelkov v Slovenijo, o kateri danes takratni akterji pripovedujejo s posebno socialistično nostalgijo in užitkom. Tako je šoping v Trstu, Gorici ali Vidmu postal sinonim specifičnega trdoživega enostranskega slovenskega čezmejnega sodelovanja. Toda to trdoživost ekskluzivnega čezmejnega blagovnega ceremoniala, v katerega*

se je dolgo verjelo in polagalo najbolj vročična pričakovanja na slovenski strani meje, so naši sogovorniki v trenutku postavili pred kruto dejstvo, da se zdaj potrošniški spektakel ne odvija le obojestransko, pač pa se celo izrazito seli v Slovenijo, in pri katerem morda še bolj vneto kakor Slovenci v Italiji sodelujejo Italijani. Ta obrat v čezmejni dnevni potrošniški migraciji naši sogovorniki takole izpovedo: *»Prej je veljalo, da Slovenci hodijo po nakupe čez mejo v Italijo, kjer so bile polne v trgovine, v Sloveniji pa ne ... Toda to je veljalo za obdobje dvajset, trisedet let nazaj. Zdaj ni tako. Zdaj je kvečjemu obratno, da se od tukaj ljudje odpravljajo v Slovenijo nakupovat«* (INFŽ3). Temu stališču se pridružujeta še dve zelo eksplicitni: *»Vendar nakupi niso več nekaj, kar lahko priteguje v Trstu. Vi imate toliko teh nakupovalnih centrov, da hodijo še naši dol čez mejo. Od časa do časa, ko grem v Koper, srečujem veliko ljudi s tržaškega«* (INFŽ6); *»Včasih so Slovenci drveli čez mejo ... No, sedaj nič več. To je bilo. Sedaj je ravno obratno. Sedaj je v Sloveniji ceneje. Sedaj Italijani hodijo v Slovenijo kupovat v markete, pa bencin, kjer okupirajo vse obmejne bencinske črpalke pa tako naprej.«*

3. Mit o zlobnem, preračunljivem, nenaklonjenem in nerazgledanem Italijanu

Kulturna konstrukcija sovražnega in negativnega drugega na drugi strani meje ima na obeh straneh slovensko-italijanske meje zavidljivo tradicijo, ki pa jo naši manjšinski akterski uvidi prav nazorno popravljajo. Tako sogovornik INFm17 ugotavlja: *»Nekoč smo bili za Italijane ščavi, pa potem sovjeti, še danes se kdo najde, ki misli, da smo še zmeraj Jugoslovani ... pač še en nerazgledan Italijan, smo včasih rekli, verjetno še fašist zraven ... A padec meje ni pomenil velike simbolne spremembe le za nas zamejce. Mislim, da se je precej spremenilo tudi za Italijane. Za njih je meja predstavljala dolgo let neko psihološko bariero, ki pa zdaj dejansko izginja, tudi zaradi ekonomskih interesov. Sicer je vedno en del Italijanov zahajal v Slovenijo kupovat gorivo, hrano, meso. To je vedno bilo, vendar je zdaj tega še več, saj kupujejo tudi druge stvari. Pa ne samo to, tudi včasih se jim je zdela država Slovenija sovražna, zdaj pa jo imajo kot del Evropske Unije, kar seveda tudi je, in tudi kot državo, ki jo je vredno tudi obiskati ... kjer se počutiš skoraj tako kot doma. Je še določen del italijanske populacije, ki sicer tega ne sprejema, ampak je majhen, skoraj zanemarljiv.«*

4. Mit o fiksirani manjšinski identiteti slovenstva

Za monolitno ideologijo slovenstva precej razsvetljuječo, a bržčas tudi moralno izzivalno izreko poda sogovornik INFm4, ko ztrdi: *»Banaliziram, ampak ko mi v baru v Novi Gorici rečejo 'vi Italijani', ali pa tu na tej strani 'vi iz Jugoslavije', če še vedno mislimo, da obstaja 'ti Italijan' in 'ti iz Jugoslavije', potem nismo razumeli nič ... Že dejstvo, da se sami damo v kategorijo, da smo zamejci. Za kakšno mejo smo mi ta trenutek? Če ni meje, nismo niti zamejci. Ampak to je najbolj rabljen izraz. Mi ne rabimo Ministra za Slovence v zamejstvu in po svetu, ampak za Slovence po svetu in v sosednjih državah ali za Slovence zunaj meja Republike Slovenije. Smo Slovenci v Italiji. Slovenci in istočasno državljani Italije. Jaz se ne čutim, ne sodim v tisto kategorijo, ki sovraži ali se ne čuti Italijana. Jaz se čutim tudi Italijan. Tukaj živim in se ne mislim izseliti. Tukaj je moj dom. To, kar nam manjka, je ena bistvena osnovna strategija odnosov med Republiko Slovenijo in Slovenci, ki živimo v sosednjih državah. Te strategije do danes še ni.«* Na tem primeru lahko vidimo, da manjšinske identitete slovenstva, če jim je omogočeno, da so sporočane na način, da ostajajo manifestirane kot akterske, ne pa podvržene formaliziranim instrumentalizacijam političnih, medijskih in drugovrstnih oblastnih diskurzov, lahko živijo zelo fluidno, dinamično življenje, v katerem je mesto celo za takšne identifikacijske ekskurze, ki presegajo monolitno ideologijo slovenstva, in to brez strahu pred morebitnimi sankcijami za tovrstno nekonvencionalno sestavljeno manjšinsko identiteto.

5. Mit o čezmejnem sodelovanju brez Italijanov

Singularen stereotip, ki ga z dobršno mero nerezervirane naturalizacije zaposluje naslednja akterska izreka, izzvana z našo domnevo, da se zdi, da že prebivalci Kopra bolj malo vedo o tem, kaj zanimivega so dogaja na drugi strani meje, v verbalni obliki: *»Mislim, da jih ne zanima. Mislim, da je čisto normalno, če nima poslovnih ali osebnih stikov, nima kaj iskati v zamejstvu«* (INFž5), je pravi akterski kontrapunkt nepravovernega pogleda, ki ga izpostavi INFž12: *»Čezmejno sodelovanje bi moralo biti tako z manjšino kot tudi z večinskim narodom ... Problem se rodi znotraj manjšine, saj imamo dve krovni organizaciji, kar je totalna katastrofa. To bi morali uničiti, takoj ukazati iz Ljubljane, da bi bila ena ustanova za vse zamejce v Italiji in konec. Denar se deli enotno, in bi morali tudi oni kulturno ovrednotiti in slediti temu, kar se tu dela. Po mojem niti ne vejo preveč, kaj se dela. Vejo ja, iz papirjev vejo. Ampak bi bilo fino, da bi prišli tudi pogledati ... Vedno je govor o tem, kako se deli denar in ostalo je malo v zakulisju.«* Notranja razklanost manjšine, ki jo ne le mediji, pač pa očitno tudi naši sogovorniki kot člani

manjšine ne morejo razumeti kot različnost, pač pa prej kot škodljivo razdeljenost, je nekaj, kar bi po mnenju druge sogovornice lahko bila spodbuda za čezmejno sodelovanje, ki bi bolj vključevalo tudi italijansko večino: *»Ko se govori o čezmejnem sodelovanju, se premalo misli na potencial Italijanov, ki vendarle predstavljajo velik trg. Tudi z Italijani se da sodelovat', morda je kdaj pa kdaj potrebne za to malo več energije, dobre volje, predvsem pa odprte glave. Poznam kar nekaj ljudi iz Slovenije, ki so stkali zelo plodna sodelovanja z italijanskimi podjetji. In ni res, da se z njimi ne da.«* (INFŽ15).

6. Mit o novinarski inkongruenci

Naša kratka etnografija pravovernih pogledov na problematiko čezmejnega sodelovanja in komuniciranja je povsem naključno, ob analitskem soočanju z izreko, ki sledi, abstrahirala pomenljivo konturo akterskega manjšinskega doživljanja medijev, delujočih na eni in drugi strani meje, ki se zarisuje po naslednjem percepcijskem ključu: pri prikazovanju manjšine se medije iz Slovenije praviloma obtožuje, ker premalo poročajo o manjšini; manjšinske se pretežno viktimizira, ker se v ne ravno zavidljivih pogojih trudijo po najboljših močeh ustvarjati vidno medijsko pokrajino za pripadnike manjšine; italijanske večinske pa prezira, ker manjšino večinoma ignorirajo, nekateri pa celo občasno napadajo. Pravkar izrisano aktersko mapiranje doživljanja medijev nekako sponira nekaj, čemur bi rekli zaznava novinarske inkongruence, tj. novinarske neskladnosti, neujemanja ali še bolje nevzajemnosti, ki obstaja po logiki stvari v okviru manjšinske percepcije nacionalne konstitucije večinskih medijev, med katerimi se manjšinski sicer kažejo kot zaščiten, a vseeno sila ranljiv rezervat. Toda naslednji vtis balansira profesionalne odgovornosti medijev, ko od manjšinskih medijev pričakuje preseganje pogosto inherentnega novinarskega lokalizma: *»Najprej, slovenski mediji bi lahko pripomogli k čezmejnem sodelovanju že samo s tem, da bi enkrat na leto vsi mediji poslali enega novinarja k nam, da bi stvar lahko prav otipal. To se mi zdi, da bi bilo najvažnejše po eni strani. Po drugi strani pa bi morali spremljati z vseh zornih kotov. To bi bilo najboljše. Da spoznaš ta prostor in šele nato napišeš. Je pa tudi druga stvar, če vzamemo novinarje iz našega prostora, ki ne znajo na primeren način predstaviti dogajanja v osrednji Sloveniji. Če ti pišeš iz nekega prostora in mora biti zanimivo za Ljubljano, kar pa je odvisno od spretnosti vsakega novinarja. Je malokdo, ki se uspe s svojimi članki, dopisi in tako naprej preseči lokalne meje. In to me moti, da se ne zavedajo, da če uspejo, da prispevek uspe preseči državno raven, se ti uveljaviš, ne rabiš menjat'*

kulture. Ti kot dopisnik znaš biti zanimiv. Je neko dokazilo tvoje profesije in s tem spretnosti novinarja. Tisti, ki pa so uspeli, so šli pa tako vsi delat' v Rim. Tisti, ki niso uspeli, so ostali tukaj. To je pa tudi druga resnica.» S to izreko se da predpostavljati, da manjšinska vera v novinarsko inkongruenco glede na nacionalno izvornost medijev pogosto zamolči ali ne razpozna docela vseh medijskih realitet, ki ne le osrednjim slovenskim medijem, pač pa tudi obmejnim, lokalnim in manjšinskim narekujejo naloge, ki so lahko opravljene še bolje. Prav zaradi novinarskega lokalizma so v tujini bili predlagani posebni ukrepi, kakor denimo omejena doba bivanja dopisnika v nekem okolju (npr. omejena na štiri leta), saj se predpostavlja, da po določenem obdobju dopisnik v okolju, v katerem deluje, splete takšne vrste lokalnih odnosov in udomačitve v njih, ki mu lahko preprečujejo verodostojno presojo razmer in nepristransko poročanje s terena.

7. Mit o potrebi konstantne rasti čezmejnega sodelovanja

Teleologija večjega dela recentnega in aktualnega političnega, akademskega in medijskega ukvarjanja s čezmejnim sodelovanjem in transnacionalnim regionalizmom temelji na eni sami predpostavki, to je v izrisovanju potrebe po konstantnem spodbujanju in posledično rasti čezmejnega sodelovanja. V ozadju te predpostavke je ideja, da takšnega sodelovanja nikoli ni dovolj, zato ga je potrebno nenehno favorizirati v javni forumih. Toda naša sogovornica, INFž15, podeli zelo kritičen pogled na to zadevo: *»V zadnjih letih so mediji, politiki in tudi raziskovalci na eni ni drugi strani meje polni besed o čezmejnem sodelovanju ... in to predstavljajo tako, kot da se vse z njimi začne. Kot da prej nikoli ni bilo kakega bistvenega sodelovanja. Ljudje so na tem območju že stoletja sodelovali na različne načine, pa ne glede na to, kje so bile meje. Prav neumno se počutim, ko nam hočejo vsiliti to idejo kot nekaj novega, posebno koristnega za nas zamejce. Kot da mi sami ne bi vedeli, da je seveda bolje, če s sosedom sodeluješ kot da ne sodeluješ. Jaz mislim, da smo ljudje tule v zamejstvu dovolj pametni ... človek se vključi, ko sam presodi, da mu je to koristno, da potrebuje sodelovat', ne rabi pa tega počet zgolj zato, ker se mu tako svetuje od zgoraj, iz nekega Bruslja, Ljubljane, Rima ali ne vem od kod drugod.*» Kakor na svojstven način, vendar s pomenljivo subverzivno noto opozori pravkar zapisana izreka, se nevtralnemu opazovalcu dogajanj lahko utemeljeno zazdi, da je čezmejno sodelovanje lahko tudi le politična parola, marketinška poteza, medijska floskula in umetno skonstruirana potreba akademskih ter raziskovalnih elit za pragmatično in parazitsko črpanje raznih finančnih virov, medtem ko življenjski pogoji obmejnega območja ostajajo nespremenjeni, pa tudi ne v vsej svoji

realiteti docela razpoznani. Na deklarativno nabuhlost političnih iniciativ in medijskih angažmajev, ki promovirajo čezmejno sodelovanje, sta z ironizacijo opozorila še dva sogovornika, ko sta nenehnost čezmejnega sodelovanja in komuniciranja prignala do banalnih vsakodnevnih opravil in zasebnih položajev z izjavama: »V Sežani obiskujem fitness, torej redno čezmejno sodelujem«, »V Komnu imam ženo, zato sem prisiljen, da se vračam čez mejo.«

3.3.1.5 Skupen medijski prostor, konkretno kaj bi bilo to?

Po tem, ko je Slovenija postala del Schengenska območja, se je okrepila misel nekaterih o »skupnem slovenskem kulturnem prostoru«, ki bi vključeval »slovensko zamejstvo« in teritorij Republike Slovenije. Na podlagi te ideje so debate tekle tudi o možnostih izgradnje t.i. »skupnega medijskega prostora«, ki bi nekako povezal medijski prostor zamejcev s slovensko nacionalno medijsko krajino. Namen naše tukajšnje terenske preiskave je bil ugotoviti, kako si naši sogovorniki zamišljajo obstoj in delovanje takšnega skupnega medijskega prostora, predvsem pa, kako ga razumejo v kontekstu svojega vsakdanjega delovanja v obmejnem prostoru »brez meja«.

Večina sogovornikov, ki se je na splošni ravni izrekla o tej temi, je podala dokaj podobno vrednostno obarvano informacijo, in to je, da bi vzpostavitev t.i. »skupnega medijskega prostora« Slovenije in zamejstva bila verjetno zanje lahko nekaj pozitivnega, koristnega, dobrega. A ko so bili nadalje zaproseni, da podrobneje elaborirajo, kako si konkretno predstavljajo delovanje takega prostora, smo dobili precej raznovrstne, celo nasprotujoče si odgovore:

Jaz upam, da bo čimprej prišlo do tega. Recimo, da bi z dodatno naročnino Primorskega dnevnika dobivali tudi Primorske novice. Da bi prišlo do enega skupnega sodelovanja. Čeprav tukaj sta dve drugačni zakonodaji, plačilni sistem je drugačen, tako da bi morali najti en skupni jezik ... Čeprav televizije že sodelujejo. RAI slovenski v Trstu pa televizija Koper, pride do izmenjave prispevkov, pa skupno pokrijejo nekatere dogodke. Tu bi omenil predvsem Športel. (INFm1)

Skupni medijski prostor ni samo naloga medijev, ampak absolutno drugih institucij. Tudi mediji imajo pomembno vlogo glede tega, samo mislim, da so odgovorne predvsem druge institucije, zlasti politične ... Absolutno bi tak skupni prostor pripomogel h kvaliteti in k večjemu informiranju. Mislim pa, da bi moral vključevati tudi italijanske medije, ker samo z medsebojnim

sodelovanjem pridem do tega kakovostnega skoka in večje informiranosti in demokratičnosti. (INFm2)

Ideja skupnega slovenskega prostora, ki bi vključeval zamejski prostor in prostor matične domovine je včasih tudi ena parola. Ali je volja ali je percepcija ljudi, da doživljajo ta prostor za svoje in ga čutijo? Če tega občutka ni v startu, potem se vse drugo ne razvija v to smer. V tem trenutku ga še ni. Treba ga je ustvariti. (INF4)

Poglejmo Gorico. Lahko bi imeli prevoze skupne, zdravstvo skupno, lahko bi imeli toliko stvari skupnih. Zelo bi bilo dobrodošlo, da bi bil tukaj en skupen prostor, v obliki ene evroregije ali nekaj podobnega ... Tudi birokracija bi se lahko zmanjšala in pocenila ... Zaradi tega, da bodo meje popolnoma odpadle tudi v glavah, je treba res doseči ta enoten prostor, kjer se vse preliva eno v drugo, in kjer si dajemo eno roku eden drugemu, vsi prištedimo in vsi imamo veliko več od tega in v eno splošno korist. (INFm6)

Jaz mislim, da mi delamo na tem skupnem prostoru, res. To je edina perspektiva, še posebej tega goriškega primorskega prostora. Meni se zdi, da bi bila ideja o skupnem časopisu odlična. Da bi imeli neko agencijo, ki bi poročala na območju Primorske, Furlanije Julijske Krajine, v slovenščini, italijanščini, furlanščini, v angleščini, pa še v nemščini in hrvaščini. To bi bilo edinstveno ... Jaz imam občutek, da na medijskem področju Gorica dela za Novo Gorico in kar je najslabše, novinarji med sabo ne komunicirajo. Prepričan sem, da če vprašaš primorske novinarje, kdo dela na Piccolu v Gorici, da ti ne znajo povedati. Niti v Novi Gorici ne. Edini, ki pa rešuje te veze, je pa Primorski dnevnik v Novi Gorici, ki ima stike z italijansko redakcijo kot tudi s slovensko. To je seveda bolj izjema kot pravilo. Mislim, da enkrat na leto bi se pa res lahko ti novinarji dobili skupaj slovenski in italijanski in bi nazdravili. Da bi se vsaj videli v obraz. (INFm11)

Realizacija ideje skupnega medijskega prostora bi bila gotovo dobra z našega zornega kota. Če hočemo biti zelo pragmatični, če bi se naš šport vključil v ta slovenski medijski prostor, kar ponavljam, institucionalno je že vključen, bi se recimo tudi mogoče povečevale možnosti za kakšna pokroviteljstva, ker naša društva nimajo pokroviteljev iz Slovenije ... Tudi z ekonomskega vidika se je že zgodilo, da so včasih kakšna slovenska podjetja sponzorirala italijanski klub, ki ni bil nič boljši, nič odmevnejši od našega. (INFm17)

Razloge za vzpostavitev skupnega medijskega prostora, ki bi vključeval večjo povezanost zamejske medijske krajine in medijskega prostora matične domovine, naši sogovorniki sortirajo pretežno v dva tabora: v prvem taboru se nahajajo pretežno pragmatični razlogi, vezani na vzajemnost konkretnih ekonomskih koristi, družbenih pogodb in kulturnih izmenjav (debirokratizacija postopkov, harmonizacija pravil, deljenje institucij, dejavnosti, dobrobiti in izdatkov zanje, boljše poznavanje »kulturno drugega«, ipd.), v drugem so eshatološki razlogi, vezani na nadčasovno in nadprostorsko ideologijo slovenstva (integracija zamejskih Slovencev v slovenski prostor kot garant njihove boljše zaščite).

Zgoraj navedenim pogledom pa nasprotujejo spodnje izreke, iz katerih izhaja, da vzpostavitev takšnega skupnega medijskega prostora ni mogoča zaradi naslednjih barier:

- institucionalne (INFŽ3: *»Če je ideja skupnega medijskega prostora zgolj v tem, da se združi neke obmejne ustanove, na primer nekoč je bila aktualna združitev Primorskih novic in Primorskega dnevnika, potem jaz mislim, da to ni aktualno, ker ene določene specifikke moramo le ohranjat'. Seveda bi bila znotraj teh dveh časopisnih hiš lahko aktualna ena izmenjava urednikov, da bi poročali tudi za druge medije, to ja. Da bi bilo to absolutno združeno, pa ne. Se mi zdi, da ima vsak konec koncev eno politiko, en profil. To bi bilo približno tako, kot če bi rekli, da bi v Sloveniji obstajal samo en časopis. Mislim, tukaj so tudi drugi interesi, delovna mesta ... Je pa res, da imamo mogoče na Primorskem več skupnega tukaj, kot pa recimo primorski prostor z eno Mursko Soboto. Mislim pa, da te specifikke le moramo ohranjati ... Nenazadnje, čez deset do petnajst let ideja skupnega medijskega prostora sploh ne bo več potrebna, ker ne bo več tega problema. Globalizacija bo opravila svoje. Ponavljam, po moje nas bodo novi mediji pohodili. Do tega bo prišlo avtomatično, da se bo na teritoriju ustvarjala ena medijska potreba in bo krila določen teritorij ne glede na meje in na politične odločitve.«*);
- jezikovne (INFŽ5: *»Skupen medijski ali pa kulturni prostor težko funkcionira brez vzajemnosti javnih in zasebnih rab jezikov tega območja. Vedno obstaja problem jezika. Italijani ne obvladajo slovenščine, zato nimajo možnosti niti sposobnosti, da bi krili slovenski del ... Slovenci italijanščino znajo, ne znajo pa pisati, recimo, če niso ravno z obale.«*; INFm13: *»Brez gojenja večjezičnosti na vseh straneh, tako na ravni manjšine, italijanske večine kakor na slovenskem obmejnem območju tak enoten prostor težko funkcionira. Bistveni preskok bo, ko bodo Italijani razumeli, da je dobro, da bi tudi oni*

znali slovensko, vsaj pasivno. V trenutku, ko bo slovenščina prodrla v italijanske šole in bo vsak prebivalec tega območja zmožen, ne rečem govoriti, obvladati slovensko, ampak razumeti, kaj mu sosed govori po slovensko, potem bo seveda tudi funkcija slovenščine zrasla.«; INFŽ14: »Večjezičnost ni dovolj prisotna. Pri Italijanih je tega res malo. So res redki, ki znajo slovensko. Nekaj več je takih, ki se slovenskega jezika učijo. Po drugi strani se mi zdi, da na slovenski strani ni velikega znanja italijanščine. Tega je premalo. Na obalnem koncu mogoče kaj več, tukaj na Goriškem pa v glavnem tega ni, razen pri starejši generaciji, ki se je pač morala učiti italijanskega jezika.«);

- kulturne (INFm13: »Veste, mentaliteta zamejca in tistega, ki živi v Sloveniji, je drugačna. Tako da se je včasih težko razumeti ... Načelno gledano, tako čisto abstraktno, seveda je lepo govoriti o skupnem prostoru, samo trenutno tega nihče ne bi sprejel. Zamejci smo malo ljubosumni na svoje.«; INFm17: »Imamo te koncentrične kroge Slovencev, kjer je to jedro, kjer smo mi tisti, ki delamo v slovenskih manjšinskih organizacijah, predsedniki, odborniki, trenerji, gledališčniki, pevci, vse to je trdno jedro slovenstva. Potem je pa tisti krog, kjer so Slovenci, ki niso v nobeni od teh organizacij in igrajo šah nekje drugje, ali pa plešejo v nekem italijanskem klubu, pa so Slovenci. Mogoče berejo Primorski dnevnik, pa ga ne kupujejo. In potem so še vedno bolj široki, do teh ohlapnih, ki samo govorijo slovensko, ampak imajo službo v italijanskem podjetju, italijansko ženo, gledajo samo italijanske programe, časopise, poznajo italijanske pevce, pa vendar se še vseeno identificirajo za Slovence ... Hočem reči, ne morejo vsi zamejci vseh idej, ki se jim ponudi, sprejeti enako, ker so velike razlike tudi.«);
- politične (INFm10: »Po padcu meje se eni zdaj mogoče počutijo bližje domovini, drugi so bolj oddaljeni. To je tudi malo politično. Tisti del manjšine, ki je bil prej privilegirani od socialistične ureditve, se mi sedaj zdi bolj oddaljen od tako imenovane domovine. Tisti del, ki pa je bil zapostavljen, pa je sedaj bližji domovini. To je taka zelo politična šahovnica. To se kaže tudi v takih idejah o nekem skupnem kulturnem prostoru.«; INFm15: »Naša manjšina je notranje tako razklana, pa tudi zelo različna, tako da se sprašujem, kako bi se lahko poenotili z Italijani in Slovenci iz Slovenije, če se še sami med sabo ne moremo. Zato sem prepričana, da je ta ideja o nekem skupnem ali enotnem medijskem in kulturnem prostoru bolj iluzija in priročna politična parola kot kaj drugega

... Navsezadnje ima vsak prostor ene svoje specifične probleme, ki drugega ne zanimajo.«)

Marsikaj v zgoraj antagonistično navedenih izrekah nam daje vedeti, da je manjšinska realnost vselej posredovana realnost, saj je tisto, kar naši sogovorniki dojemajo kot manjšinsko, vedno doseženo z različnimi komunikacijskimi sredstvi, strategijami in praksami. To se je izkazalo tudi v primeru idej o skupnem medijskem prostoru, ki za nekatere sogovornike predstavlja dejstvo, torej faktično realnost, za druge pa tako rekoč fikcijo, iluzorno realnost. Toda pogostokrat se dogaja, da ljudje določene pojave, stvari ali ideje ne glede na to, koliko faktične oziroma fikcijske so, jemljejo za samoumevne in dane. To se zlasti dogaja pri presoji tistih pojavov, stvari ali idej, ki doživijo takšno dozo družbene kanonizacije, da jih to izstrelji med dominantne diskurze neke skupnosti. Tako je bržčas tudi ideja skupnega medijskega prostora iz prvotnega partikularnega domisleka dobila precej realne akterske odzive v manjšinski realnosti, segajoče od nasprotovanja in skepse do podpore in zaupanja. Ideološka moč ideje skupnega medijskega prostora temelji, kakor lahko izluščimo iz naše etnografske evidence, na dveh krovnih postavkah: prvič, na pojmovanju slovenstva kot naravne kategorije, katerega teritorialne in simbolne meje so utemeljene z argumentom dolge in nepretrgane prisotnosti neločljivega slovenstva, ki ga je meja nekoč razdelila in ga skupni kulturni prostor lahko simbolno spet združi; in drugič, z vselej predpostavljenim ogrožajočim drugim, ki skuša asimilirati zamejske Slovence, zaradi katerega lahko skupni medijski prostor deluje kot nekakšen trik vzajemnega zaupanja, s pomočjo katerega je mogoče omejiti grožnjo italijanskega drugega, balansirati notranjo razklanost manjšinskih populacij ter istočasno okrepiti bližino z matično domovino.

3.3.2 Sklepne ugotovitve

Naša kratka etnografija medijske subjektivitete manjšinske populacije v Italiji nas ne opominja le na to, da množični mediji ključno prispevajo k imaginiranju in reproduciranju teritorialnih in imaginarnih meja in identitet na območjih, na katerih obstaja omenjena nacionalna manjšina, pač pa tudi na to, da lahko posamezniki kot socialni akterji v intersubjektivnih situacijah medijske diskurze zaznavajo, razumejo, predelujejo in presojajo na precej svojstven in personaliziran način.

Če naj skušamo izpostaviti nekaj ključnih generalnih ugotovitev, potem jih lahko sklenemo v naslednje trditve, na katere naša etnografska evidenca nazorno namiguje:

- Prvič, manjšinska medijska subjektiviteta pripadnikov zamejskih Slovencev v Italiji ni nekaj fiksnega, enoznačnega, homogenega in normativnega, pač pa predstavlja bazen zelo heterogenih identifikacijskih vpisov, pripisov in samopripisov, zaradi česar so eksplicirane percepcije naših sogovornikov lahko precej raznovrstno opredeljevane, sporočane, upravljane in zamišljene, pač glede na vpliv dominantnih javnostnih diskurzov pa tudi glede na prilagajanje specifičnim akterskim situacijam. Heterogenosti percepcij tako ne smemo imeti za moralno transgresijo manjšinskega habitusa, pač pa prej za realitetni način destabiliziranja dominantnih nacionalnih diskurzov, katerih prvenstven cilj je spreminjanje oziroma pretvarjanje manjšincev oziroma zamejcev v nacionalne subjekte. Ker pa manjšinska medijska krajina nikakor ni uniformna, pač pa se v njej srečujejo vsaj štiri korpusi dominantnih medijskih diskurzov, slovenski nacionalni, obmejni lokalni, manjšinski in večinski italijanski, je medijska subjektiviteta neobhodno nekakšen presek akterske interiorizacije teh vplivnih diskurzov.
- Drugič, akterski pogledi, zbrani v etnografiji, ponujajo zelo raznolik nabor terenskih percepcij medijskega konstruiranja sprememb režima meja ob vstopu Slovenije v EU leta 2004 in njihovo politično odpravo z uvedbo Schengenskega sporazuma leta 2007. Divergenten nabor pogledov informatorjev na vlogo medijev pri prikazovanju teh mejnostnih in obmejnih sprememb se razteza od negativnih in kritičnih do pozitivnih in nerezerviranih poantiranj. A med njimi se je vendarle izoblikovala prevladujoča akterska prepoznavna, da so slovenski in manjšinski mediji integracijske procese, vključno s prikazom »padca meje«, vstavljali v pretirano glorificirajoč tekstualni in vizualni red diskurzov, ki so bili oplemeniteni z intenzivno folkloristično lokalno ceremonializacijo, katere instanten medijski pomp in festivaliziran blišč je dokaj hitro zbledel v običajnem obmejnem manjšinskem vsakdanu.
- Tretjič, akterske percepcije interesa medijev za objavljanje »manjšinskih zgodb o uspehu« so prav tako navidezno izmikajo sleherni homogenosti ali uniformnosti, dokler jih ne presojava v skladu s principi samoumevnosti. V tem primeru dobijo akterske divergence nekatere konvergentne konture. Ko so se izrekli o dovzetnosti ali nedovzetnosti osrednjih slovenskih, manjšinskih in večinskih italijanskih medijev za zgodbe in

osebnosti »njihove manjšine«, so sogovorniki avtomatično izhajali iz naslednjih predpostavk: 1) iz predpostavke, po kateri so manjšinski mediji dolžni in v funkciji, da poročajo o dosežkih, zgodbah in ljudeh manjšine; 2) iz predpostavke, da so slovenski nacionalni mediji, torej tisti z rezidenčnim delovanjem v Republiki Sloveniji, po logiki stvari bolj dolžni poročati o »svoji manjšini« v Italiji kakor italijanski, t.i. večinski mediji, zato ignoriranje ali marginaliziranje manjšinskih tematik v italijanskih večinskih medijih sprejemajo bolj naturalistično kakor v primeru, če takšno ignoranco ali marginalizacijo vršijo slovenski nacionalni mediji; in 3) izhajajo iz predpostavke, da se mediji na obeh straneh meje prvenstveno raje zanimajo za negativne kakor pozitivne zgodbe njihove manjšine.

- Četrtnič, v tematiko, kako sogovorniki ocenjujejo prikazovanje manjšine v osrednjih slovenskih, obmejnih lokalnih, manjšinskih in večinskih italijanskih, smo šli z vnaprejšnjo, torej predterensko predpostavko, da imajo socialni akterji manjšine iz naše etnografije bržčas omogočen dostop do medijskih vsebin tako iz »matične domovine« kakor od drugod. Analitski izris akterskih perspektiv je potrdil, da dostop do medijskih vsebin ni tak problem kakor sama medijska obravnava manjšine. Akterske izreke so izpostavile naslednje procese medijske produkcije manjšine: marginalizacija manjšine, dramatisacija manjšine, rekontekstualizacija manjšine, komercializacija medijev, rediskurzifikacija manjšine, normalizacija manjšine, folklorizacija manjšine, fragmentacija manjšine, avtentizacija manjšine, eksotizacija manjšine, getoizacija manjšine, stereotipizacija manjšine, viktimizacija manjšine, lokalizacija manjšine, uniformizacija manjšine in pluralizacija manjšine.
- Petič, percepcije naših sogovornikov glede čezmejnega sodelovanja in komuniciranja smo razdelili v dve kategoriji, ki smo jih imenovali »pravoverni« in »nepravoverni pogledi« na tematiko. Sogovorniki, ki izkazujejo pravoveren pogled na politične agende čezmejnega sodelovanja in komuniciranja, izpostavljajo pomen številnih načinov, oblik, vrst, tipov in potreb tovrstnega sodelovanja, od institucionalnega do neinstitutionalnega, javnega in zasebnega, in to na področju od političnega, medijskega, ekonomskega, kulturnega in športnega do do turističnega sektorja. Pravoverni pogledi se pretežno središčijo okrog predpostavke, da je čezmejno sodelovanje in komuniciranje *a priori* koristno, potrebno in predvsem nekaj pozitivnega in zato vredno nadaljnega spodbujanja in intenzivnejšega

razvijanja. Etnografija pa zabeleži tudi nekaj takšnih, rekli smo jim nepravovernih pogledov, ki tovrstno verjetje v samoumevnost političnih, ekonomističnih in akademističnih agend čezmejnega sodelovanja in komuniciranja okarakterizirajo s z izrazito personaliziranimi pogledi, ki nakazujejo, da gre pri tovrstnih kolektiviziranih nanašalnostih za sodobne mite, podprte v pretežni meri s stereotipi in predsodki: denimo mit o neprebojni železni zavesi; mit o trdoživosti enostranskega slovenskega šopingiranja čez mejo; mit o zlobnem, preračunljivem, nenaklonjenem in nerazgledanem Italijanu; mit o fiksirani manjšinski identiteti slovenstva; mit o čezmejnem sodelovanju brez Italijanov; mit o novinarski inkongruenci; mit o potrebi konstantne rasti čezmejnega sodelovanja.

- Šestič, glede akterske presoje t.i. »skupnega medijskega prostora« je večina sogovornikov podala pozitivno obarvano informacijo. Nadaljnja elaboracija izrek o večji povezanosti zamejske medijske krajine in medijskega prostora matične domovine pa pokaže, da sogovorniki svoje presoje sortirajo pretežno v dva tabora: v prvem taboru se nahajajo pretežno pragmatični razlogi, vezani na vzajemnost konkretnih ekonomskih koristi, družbenih pogodb in kulturnih izmenjav (debirokratizacija postopkov, harmonizacija pravil, deljenje institucij, dejavnosti, dobrobiti in izdatkov zanje, boljše poznavanje »kulturno drugega«, ipd.), v drugem so eshatološki razlogi, vezani na nadčasovno in nadprostorsko ideologijo slovenstva (integracija zamejskih Slovencev v slovenski prostor kot garant njihove boljše zaščite). Ob teh presojah pa naša etnografska evidenca zabeleži tudi takšne izreke, ki izhajajo iz prepričanja, da je skupen medijski prostor prej iluzija, katere realnost onemogočajo prenekatere institucionalne, jezikovne, kulturne in politične bariere v obeh državah, tako v Sloveniji kakor Italiji. So pa zunaj etnografskega dosega ostali še drugi pogledi, denimo takšni, ki izhajajo iz italijanskega večinskega subjektnege položaja, in za katere je domnevati, da idejo skupnega slovenskega kulturnega in medijskega prostora lahko interpretirajo kot slovenski ekspanzionizem. A če pustimo ob strani tovrstne dodatne zaznave, naša manjšinska etnografija medijske produkcije zamejstva signalizira predvsem to, da je skupen medijski prostor družbeni konstrukt involviranih interpretativnih skupnosti, ne rezultat kakšnega naravnega ali normativnega reda stvari.

Naj ob gornji sumarni navedbi glavnih etnografskih uvidov v medijsko subjektiviteto manjšinske populacije v Italiji sklenemo, da je kljub nazornosti mnogih izrek potrebno zbrano etnografsko evidenco imeti le za partikularen, ne za kak univerzalen ali vseobsegajoč, pogled v barvit mozaik repertoarja manjšinskih percepcij slovensko-italijanske medijske krajine. Ali povedano natančneje, pričujoča analiza etnografske evidence je družboslovna raziskava, ki ne ugotavlja kakšnih »dejstev«, pač pa izrisuje intersubjektivne pozicije, ki določene subjektne presoje, položaje in situacije v okviru raziskane teme definirajo.

3.3.3 Literatura

1. Literatura s področja zgodovine ščitenja in preučevanja slovenskih etničnih manjšin, zamejstva in obmejnih slovenskih poselitev:

AVŠIČ, Jaka (1946) *Naš prvi pohod v Beneško Slovenijo*. Ljubljana: Znanstveni inštitut - Oddelek za mejna vprašanja.

BELTRAM, Peter (1986) »Množični mediji in narodne manjšine«, *Razprave in gradivo*, 19: 229–240.

BOGATEC, Norina & BUFON, Milan (2008) *Pre-misliti manjšino: Slovenci v Italiji in skupni slovenski kulturni prostor po padcu meje: Anketa med člani slovenskih društev v Italiji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales; Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.

BUFON, Milan (1992) *Prostorska opredeljenost in narodna pripadnost*. Trst: ZTT.

BUFON, Milan (2008) *Na obrobju ali v osredju?: Slovenska obmejna območja pred izzivi evropskega povezovanja*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales; Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

BUSCH, Brigitta (1999) *Der virtuelle Dorfplatz. Minderheitenmedien, Globalisierung und kulturelle Identität*. Klagenfurt/Celovec: Drava.

BUSCH, Brigitta (2004) *Sprachen im Disput. Medien und Öffentlichkeit in multilingualen Gesellschaften*. Klagenfurt/Celovec: Drava.

ČERMELJ, Lavo (1972) *Med prvim in drugm tržaškim procesom*. Ljubljana: Slovenska matica.

- ČERMELJ, Lavo (1933) *Naši onstran meje*. Ljubljana: Tiskarna Merkur d.d.
- ČERMELJ, Lavo (1946) *Venetian Slovenia*. Ljubljana: Yugoslav Institute for International Affairs.
- DOLHAR, Vida (1999) *Kanalska dolina in slovenska kultura*. Trst: Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček.
- GRAFENAUER, Bogo (1994) *Slovensko narodno vprašanje in slovenski zgodovinski položaj*. Ljubljana: Slovenska matica.
- JEVNIKAR, Ivo (1998) *Slovenija in manjšine*. Trst. Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček.
- KNEŽEVIĆ HOČEVAR, Duška (1999) *Družbena razmejevanja v dolini zgornje Kolpe: Domačinska zamišljanja nacije in lokalitete*. Ljubljana: Založba ZRC.
- KOMAC, Miran (2007) »Mediji in 'nove' narodne manjšine«, v: Miran Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, str. 373–389. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- KOMAC, Miran (1990) *Politična kultura, narodnostna identiteta, migracijski procesi in etnorazvoj: Protislovja narodnostnega razvoja Slovencev v Videmski pokrajini*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- MAKAROVIČ, Matej & RONČEVIČ, Borut (2006) »Etnične manjšine v slovenskih množičnih medijih«, *Družboslovne razprave*, 22(52): 45–65.
- NOVAK, Viktor & ZWITTER, Fran (1945) *Oko Trsta*. Beograd: Državni izdavački zavod Jugoslavije.
- PUŠNIK, MARUŠA (2011) *Popularizacija nacije: Komuniciranje, nacionalizem in proizvodnja mej*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- SEKLOČA, Peter (2008) »Neuravnotežena čezmejna javna sfera: nesorazmerna prisotnost Slovenije in slovenske manjšine v Italiji v javnomnenjskih procesih«, *Razpr. gradivo - Inšt. nar. vpraš.* (1990), št. 55, str. 78–97.
- SEKLOČA, Peter (2009) »Čezmejno javno komuniciranje«, v: Mateja SEDMAK (ur.). *Podobe obmejnosti*, (Knjižnica Annales Majora). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, str. 125–147.
- STRAJN, Pavel (1999) *Slovensko prebivalstvo Furlanije - Julijske krajine v družbeni in zgodovinski perspektivi*. Trst. Slovenski raziskovalni inštitut.

- SUSIČ, Emidij (1986) »Komunikacijski tokovi med matico in manjšino«, *Teorija in praksa*, letn. 23, št. 12 (1986), str. 1524-1535.
- ŠIŠKOVIČ, Karel (1984) *Znano in neznano o slovenskem vprašanju v Italiji*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.
- ŠUMI, Irena & VENOSI, Salvatore (ur.) (1996) *Večjezičnost na evropskih mejah: Primer Kanalske doline*. Trst. Slovenski raziskovalni inštitut.
- ŠUMI, Irena (2000a) »Slovensko narod(nost)no vprašanje: Akademsko tradicija ali ideologija?«, *Časopis za kritiko znanosti*, 28/198-9, ss. 257-271.
- ŠUMI, Irena (2000b) *Kultura, etničnost, mejnost: Konstrukcije različnosti v antropološki presoji*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- ŠUMI, Irena & STARMAN, Hannah (eds.) (2012) *Slovenski Judje: Zgodovina in holokavst – Pregled raziskovalnih tematik*. Maribor: Center judovske kulturne dediščine Sinagoga.

2. Tuja literatura s področja antropološke, komunikološke in medijske obravnave etničnih manjšin, obmejnih identitet in transnacionalnih območij:

- ANDERSON, Benedict (1998) *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- ANDERSON, James & O'DOWD, Liam & WILSON, Thomas M. (eds.) (2003) *New Borders for a Changing Europe: Cross-Border Cooperation and Governance*. London & Portland: Frank Cass.
- ASKEW, Kelly & WILK, Richard R. (2002) *The Anthropology of Media*. Oxford et al.: Blackwell Publishing.
- BALLINGER, Pamela (2003) *History In Exile: Memory and Identity at the Borders of the Balkans*. Princeton: Princeton University Press.
- BARTH, Fredrik (1998) *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Illinois: Waveland Press.
- DAVIS, John (1977) *People of the Mediterranean: An Essay in Comparative Social Anthropology*. London & Henley and Boston: Routledge & Kegan Paul.

- DONNAN, Hastings & WILSON, Thomas M. (2001[1999]) *Borders: Frontiers of Identity, Nation and State*. Oxford, New York: Berg.
- FRASER, Nancy (1992) "Rethinking the Public Sphere", in: Craig Calhoun (ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge: MIT.
- FRASER, Nancy (2005) *Transnationalizing the Public Sphere*. 23. 7. 2007: <http://republicart.net>
- GILMORE, David D. (1982) "Anthropology of the Mediterranean Area", *Annual Review of Anthropology*, Vol. 11, pp. 175–205.
- GODDARD, Victoria A. & LLOBERA, Joseph R. & SHORE, Cris (1996[1994]) *The Anthropology of Europe: Identities and Boundaries in Conflict*. Oxford, Washington D.C.: Berg.
- HABERMAS, Jürgen (1989/1962) *Strukturne spremembe javnosti*. ŠKUC, Ljubljana.
- HYLLAND ERIKSEN, Thomas (2001[1995]) *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. Second Edition. London & Sterling, Virginia: Pluto Press.
- LOW, Setha M. & LAWRENCE-ZÚÑIGA, Denise (eds.) (2003) *The Anthropology of Space and Place: Locating Culture*. Oxford: Blackwell.
- PELLOW, Deborah (ed.) (1996) *Setting Boundaries: The Anthropology of Spatial and Social Organization*. Westport & London: Bergin & Garvey.
- RAZSA, Maple (2004) "Regionalism, Memory and Belonging at the Frontiers of the Nation-State", *Anthropological Quarterly*, vol. 77, no. 1, pp. 161-165.
- WILSON, Clint C. & GUTIERREZ, Felix (1985) *Minorities and Media: Diversity and the End of Mass Communication*. London: SAGE Publications.
- WILSON, Clint C. & GUTIERREZ, Felix (1995) *Multiculturalism and the Media*. London: SAGE Publications.
- WILSON, Thomas M. & DONNAN, Hastings (eds.) (2000[1998]) *Border Identities: Nation and State at International Frontiers*. Cambridge: Cambridge University Press.

4 PRIPOROČILA (Vlado Kotnik)

Na podlagi zbranega medijskega gradiva, njegovih kvantitativnih ter kvalitativnih obdelav ter na podlagi izvedene etnografije in organizirane okrogle mize bi želeli financerju in sofinancerju raziskave podati nekaj konkretnih pripomb oziroma priporočil, ki bi lahko bila v pomoč zlasti medijskim ustvarjalcem pri vsakokratnem poročanju o slovenskih nacionalnih manjšinah:

- mediji v Sloveniji preveliko pozornosti posvečajo političnim dogodkom in njihovim akterjem, v povezavi z manjšinami, premalo pa jih zanimajo »majhne zgodbe« manjšin (priporočilo: **prehod od žurnalizma »from above« k žurnalizmu »from below«**);

- mediji, ne le komercialni tudi javni, v Sloveniji prej posvetijo pozornost negativnim zgodbam, škandalom, političnim konfliktom, ekscesom, manj pa sistematičnemu spremljanju manjšinskega vsakdana (priporočilo: **prehod od senzacionalističnega k permanentnem žurnalizmu**);

- TV in radijske oddaje, ki so posvečene manjšinam, morajo pri gledalcih oziroma poslušalcih vzbuditi ne le pozornost, ko so izpostavljeni problemi manjšin, pač pa morajo vzbuditi interes po boljšem spoznavanju krajev, kjer živijo manjšine (priporočilo: **destinacijski žurnalizem**);

- slovenske nacionalne manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem v slovenskih množičnih medijih nimajo samoumevnega položaja: primanjkuje kvalitetnih, raznolikih, predvsem pa celovitih informacij, ki se prepogosto fokusirajo zgolj na notranji »svet manjšine«, povsem pa zanemarijo druge tamkajšnje družbene agense (npr. večinsko populacijo, druge etnične in drugovrstne manjšine s področja, kjer sicer živi tudi slovenska nacionalna manjšina). Celovitejša obravnava »zamejstva« z vsemi njegovimi, ne le slovenskimi družbenimi agensi, bi dvignila možnosti za boljše poznavanje tudi manjšin in njihovih umestitev v posamezne politične ter družbene realnosti (priporočilo: **holistični žurnalizem**);

- poročanje o manjšinah v nacionalnih slovenskih medijih ne bi smelo biti omejeno le na t.i. »posebne« oddaje, rubrike ipd., namenjene specialno manjšinam, pač pa bi moralo biti uvrščeno v vse oddaje oz. rubrike v različnih oblikah, od športne, mladinske, kulturne do gospodarske ipd., pri čemer ta umestitev ne bi smela biti izvedena na račun ukinitve posebnih oddaj (priporočilo: **integrativni žurnalizem**);

- medijska nesenzibilnost ali pomanjkanje dobršne mere senzibilnosti in profesionalne, če ne že osebne afinitete za teme manjšin ni le rezultat nepoznavanja manjšine, o kateri se zgolj občasno

ali priložnostno poročila, pač pa to novinarsko nepoznavanje reproducira nepoznavanje tudi pri konzumentih medijskih sporočil o manjšini (priporočilo: **prehod od diletantskega k afinitetnemu žurnalizmu**);

- potrebna je kvalitativna sprememba medijskega diskurza v informiranju o manjšinah: bralcem, poslušalcem, gledalcem, uporabnikom spletnih medijev ni treba »ponujati manjšine« kot take, pač pa dogodke, v katere je vpletena manjšina, kar lahko prinese neko povsem novo interakcijo med manjšinsko realnostjo in slovensko javnostjo (priporočilo: **prehod od esencialističnega k dogodkovnemu žurnalizmu**);

- zamejski dopisniki kot kulturni diplomati oziroma prevajalci lokalnih realnosti: RTV Slovenija naj pri stalnih dopisništvih upošteva izredni pomen, ki ga ima lokalno poročanje o dogodkih v zamejstvu ne le za manjšinsko, pač pa tudi za slovensko nacionalno javnost (priporočilo: **prednost dopisniškemu žurnalizmu pred agencijskim**);

- labilen interes manjšine za osrednje nacionalne medije iz Slovenije: člani manjšin raje uporabljajo manjšinske medije in celo večinske v rezidenčni državi kakor osrednje nacionalne medije iz Slovenije, v skladu s tem pa lahko lokalni mediji izkoristijo, v kolikor to že ne počnejo, ali vsaj okrepijo priložnost za okrepitev čezmejnega komuniciranja (priporočilo: **razvoj nišnega žurnalizma**);

- razvijati, nadgrajevati in podpirati je potrebno dobre žurnalistične prakse, ki kažejo družbeno odgovornost do različnih populacij: novice iz zamejstva dobro pokriva javna RTV z nekaterimi posebnimi oddajami za spoznavanje zamejstva (npr. Sotočja, portal MMC, regionalne postaje RTV, itd.), umanjka pa pretočnost informacij pri osrednjeslovenskih informativnih oddajah oz. se komunikacijski kanal sprosti le v primeru, kadar so v ospredju konflikti in politični dogodki (priporočilo: **spodbujanje družbeno odgovornega žurnalizma**);

- podpirati je potrebno vključujoče delovanje manjšinskih medijev in razviti morebitne dodatne možnosti za izobraževanje novinarjev slovenskih manjšinskih medijev tako na področju novinarskih oblik poročanja o dogodkih kakor kvalitetnejše rabe slovenskega jezika kot jezika javnega sporočanja (priporočilo: **spodbujanje inkluzivnega žurnalizma**).

5 ZAKLJUČEK (Danijel Grafenauer, Katalin Munda Hirnök)

Brez zadržkov lahko posplošimo, da so slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah v osrednjeslovenskih medijih predstavljene večinoma v povezavi z aktualnim političnim dogajanjem oz. glede na specifično temo. Medijska pozornost se nanaša predvsem na politične probleme, napetosti in konflikte ter na tiste dogodke in posameznike, ki imajo zaradi večjega socialnega in kulturnega kapitala ter virov tudi večje možnosti uspešnega subvencioniranja informacij za množične medije. Dogodki so zato predstavljeni tako, kot so jih oblikovali organizatorji, pogosto stereotipno. Dogodki na področjih kulture, gospodarstva in športa so v osrednjeslovenskih medijih veliko manj prisotni. To je pokazatelj medijskega zaznavanja aktualnosti teme in uporabe subvencioniranih – domnevno kredibilnih novic, do katerih imajo novinarji najcenejši in lahek dostop. Pogosto se tako dobi napačen vtis o stanju narodne skupnosti. Opažamo, da so (pre)redki vsebinski posegi urednikov in novinarjev. Pri podajanju novic iz slovenskega zamejstva v osrednjeslovenskih medijih zaradi odsotnosti t.i. »lokalnega žurnalizma«, ki je temelj in jedro poročanja slovenskih manjšinskih medijev, mediji iz Slovenije niso zanimivi za pripadnike slovenskih narodnih skupnosti. Premalo je poudarka na posredovanju »pozitivnih« novic ter dosežkov na različnih področjih življenja slovenskih manjšin v sosednjih državah, ki jih ne primanjkuje. Ni celovitega pristopa k poročanju o življenju in delu manjšine. Pogreša se redno, kontinuirano poročanje o narodnih skupnostih v zamejstvu, za kar bi bili potrebni ustrezna uredniška politika in rezidenčni dopisniki v zamejskem prostoru. Ugotavljamo, da obstaja pomemben razkorak v nesorazmernosti poročanja; tako zamejski mediji vključujejo lokalne novice kot prevladujoč element poročanja, medtem ko slovenski mediji največ pozornosti namenjajo dogodkom v politiki. Pri tem zamejski mediji v manjši meri pokrivajo tudi t.i. civilnodružbeno dogajanje v Sloveniji, medtem ko slovenski poročajo pretežno o konfliktnih političnih situacijah (prevladuje element senzacije). Predpostavljamo, da je temu krivo nepoznavanje zamejstva. Manjšinski mediji v slovenskem jeziku zapolnjujejo manjšo potrebo po informacijah, dočim večinski mediji ponujajo ostali spekter. Kljub temu pa po naših ocenah v okviru osrednjeslovenskih medijih deluje manjše število novinarjev, ki so dobri poznavalci zamejstva in poročajo jedrnato in sistematično. Analiza nazorno in celovito izpostavlja, da se pretočnost informacij med zamejstvom in osrednjo Slovenijo izboljšuje. Še boljše sinergijske učinke medijske politike na tem področju bi dobili z bolj načrtnim sodelovanjem regionalnih

novinarskih uredništev v slovenskem obmejnem prostoru, ki bi podpirala strokovna izobraževanja za novinarje, ki delujejo na področju slovenske manjšinske in izseljenske problematike. Rezultati analize so pokazali, da slovenski mediji največ poročajo o slovenski narodni skupnosti v Italiji, v nekaj manjši meri o koroških Slovencih, zelo malo o porabskih Slovencih in skoraj nič o Slovencih na Hrvaškem in avstrijskem Štajerskem. Opazno je, da kljub novim tehnološkim možnostim (npr. spletnih medijev) ti niso izkoriščeni v takšni meri, kot bi lahko bili.

Ob tem pa velja pristaviti še, da morata Vlada RS in RTV Slovenija še naprej vlagati v vidnost in doseg signala RTV Slovenija. Pri uvajanju digitalizacije RTV je treba upoštevati želje slovenskih manjšin, jih sproti obveščati o novostih in po zmožnostih enakopravno vključevati. Vlada RS in RTV Slovenija morata zagotoviti sprejem nacionalnega radijskega in televizijskega programa na vseh tistih področjih v sosednjih državah, kjer strnjeno biva slovenska nacionalna manjšina.

5.1 Diseminacija projekta in predstavitev rezultatov

Delni in kasneje končni rezultati naše raziskave so bili predstavljeni na dveh javnih dogodkih, in sicer:

- na okrogli mizi »Vloga medijev pri prikazovanju slovenskih nacionalnih manjšin«, 15. junija 2012, v prostorih Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem v Kopru;
- na »1. Konferenci slovenskih novinarjev iz sveta in Slovenije«, 27. in 28. septembra 2012, v prostorih RTV Slovenija v Ljubljani.

Zaključne ugotovitve in sklepe projekta smo predstavili na **I. KONFERENCI SLOVENSkih NOVINARJEV IZ SVETA IN SLOVENIJE**, ki je bila v prostorih RTV Slovenija v Ljubljani 27. in 28. september 2012. Omenjeni dogodek je bil odličen podij za predstavitev raziskovalnih rezultatov našega ciljnega raziskovalnega projekta, saj je na njem sodelovalo več kot 40 novinarjev, urednikov in strokovnjakov iz Slovenije in sveta.

Večino predlogov našega projekta, ki so rezultat raziskovalnega dela, je sprejela in izpostavila tudi *I. Konferenca slovenskih novinarjev iz sveta in Slovenije* v svojih sklepih in ugotovitvah.

Spodaj naštevamo najpomembnejše:

- Izražena je bila pobuda in potreba po organiziranju strokovnega srečanja novinarjev, urednikov in strokovnjakov, ki bi naredila in preverila že večkrat omenjeni načrt glede vzpostavitve skupnega zamejskega portala. To naj bi se zgodilo še pred II. Konferenco slovenskih novinarjev iz sveta in Slovenije;
- Skupna ocena vseh predstavitev na konferenci je bila ugotovitev, da mediji izven Slovenije, ki poročajo za slovenske skupnosti v zamejstvu in po svetu, niso zgolj informativna sredstva temveč so zavezani slovenskemu jeziku, ohranjajo slovensko narodno zavest in gradijo skupnost Slovencev, ki živijo izven Slovenije;
- Izpostavljena je bila neugodna terminska umestitev novic iz zamejstva in sveta, kjer živijo slovenske narodne skupnosti v programske sheme osrednjeslovenskih medijev. Na primeru TV dnevnika Slovencev v Italiji je bilo predlagano, da bi ga veljalo umestiti v primernejši časovni termin TV Slovenija, saj je sedaj na sporedu v zelo pozni nočni uri. Prav tako bi posamezne vsebine slovenskih medijev na tujem lahko bile del osrednjih informativnih oddaj nacionalne RTV. To bi bil tudi primer izmenjave informacij dveh državnih javnih radijskih in televizijskih hiš skorajda brez stroškov. Podobno velja tudi za informativne oddaje slovenskega sporeda ORF in oddaje Utrinki iz Porabja;
- Uredniki in sodelavci slovenskih medijev, ki delujejo v tujini, naj bi imeli brezplačen dostop do celovitih informacij STA. Za njih naj bi veljale tudi različne davčne in druge olajšave. Omenjene so bile možnosti spodbujanja ustanavljanja dopisništev medijev iz drugih držav z raznimi davčnimi olajšavami, omenjena in posebej poudarjena so bila izobraževanja novinarjev, izmenjave med novinarji regionalnih uredništev itd. Povečalo naj bi se tudi sodelovanje med uredništvimi medijev iz Slovenije, zamejstva in sveta. Ugotovljeno je bilo, da medsebojno poznavanje sodelavcev teh uredništev ni dobro;
- Ustvarjanje skupnega slovenskega kulturnega prostora je stvar slovenske družbe kot celote (šolstvo, politika, gospodarstvo, šport, kultura, znanost, Cerkev itd.) in v našem primeru še posebej medijev. Medijska dejavnost je le del široke palete dejavnosti, je ogledalo in vodilo dogajanja v družbi;

- Posebej je bila omenjena kakovost oddaje Prava ideja (TV Slovenija). Pohvalno naj bi bilo, da urednica večkrat povabi v oddajo tudi slovenske podjetnike, ki živijo izven meja Slovenije;
- Ugotovljeno je bilo nepoznavanje med slovenskimi novinarji in uredniki, ki živijo in delajo v Sloveniji, zamejstvu in po svetu. Marijana Sukič, odgovorna in glavna urednica tednika Porabja, je med drugim povzela: *»I. konferenca slovenskih novinarjev je spet pokazala, kako različne so manjšinske stvarnosti tudi na medijskem področju v zamejstvu in po svetu. Nekateri se spopadajo z izzivi najnovejših spletnih medijev (portal Slomedia.it), drugi z bolj tradicionalnimi oblikami (časopisje, radijske in televizijske oddaje), so pa tudi taki, ki zaradi zakonov države, v kateri živijo, imajo v enourni oddaji le deset minut v slovenskem jeziku (radijska oddaja v Argentini). I. konferenca slovenskih novinarjev je bila dobra izkušnja, da smo podrobneje spoznali prizadevanja drug drugega in seveda navezali tudi osebne stike.«* Mnogi novinarji in uredniki so poudarili potrebo po vsakoletnih srečanjih, ki so kljub sodobnim informacijskim tehnologijam še vedno potrebna in so poleg koristi osebnih srečanj ter »domoljubnega naboja« nenadomestljiva.

6 PRILOGE

6.1 Kodirni list za klasifikacijo medijskih enot (Peter Sekloča)

Formalne informacije o prispevku			
V010 ID	[.../.../.../...]	V020 Medij [.../...]	V030 Obdobje, dogodek [....]
V040 Naslov prispevka	_____		
V050 Število komentarjev	[...]	V060 Tip prispevka, žanr	[...]
Tematsko področje, viri			
V070 Tematsko področje, sekcija v mediju	[.../...]	V080 Vir prispevka	[...]
V090 Vrsta narodne manjšine	[...]		
Fokus manjšinske/slovenske tematike			
V100 Manjšina in Slovenija	[...]	V110 Manjšina in večina	[...]
V120 Manjšina, večina in Slovenija	[...]		
Akterji			
V130 Akterji iz Slovenije	[...]	V140 Akterji iz manjšine	[...]
V150 Akterji iz večine	[...]		
Vzrok nastale situacije, dogodka			
V160 Politika večinske države	[...]	V170 Slovenska politika	[...]
V180 Manjšinska politika	[...]	V190 EU politični sistem	[...]
V200 Regionalne povezave	[...]	V210 Manjšinska civilna družba	[...]
V220 Slovenska civilna družba	[...]	V230 Večinska civilna družba	[...]
V240 Podjetja, ekonomski sistem	[...]	V250 Mediji, medijski prostor	[...]
Manjšinska tematika			
V260 Manjšinske pravice	[...]	V270 Financiranje manjšine	[...]
V280 (Ne)usklajenost manjšine	[...]		
V290 (Ne) vključevanje manjš. v slo. politiko/medije	[...]		
V300 Ekonomsko (ne)sodelovanje med slo. in manjš.	[...]		
V310 Konflikt med manjšino in Slovenijo	[...]		

6.2 Šifrant za vzorčenje medijskih enot (Peter Sekloča)

Spremenljivke, operacionalizacija, vrednosti:

Enota vzorčenja:

Izdaje določenega medija (V20) v časovnem razponu 15 dni pred in 15 dni po datumu dogodka (časovni okvir se veže na dogodke naštetih pod V30)

Enota analize:

prispevek, članek, komentar ... v določenem mediju v časovnem razponu 15 dni pred in 15 dni po datumu dogodka (datum se veže na dogodke naštetih spodaj pod V4), v katerem je omenjena **slovenska manjšina v Italiji, Avstriji ali na Madžarskem (velja za slovenske medije), in v primeru manjšinskega medija vsi članki, ki se vežejo na določen dogodek.**

Če se v spletnem mediju pojavi enak članek kot v tiskani izdaji ga prav tako uvrstimo v analizo in kot enoto analize upoštevamo še komentarje.

Notic ne uvrščamo v vzorec, razen če precenimo, da so novice skoraj edini prispevki v določenem mediju in jih je malo. Notica je krajši zapis v časniku, recimo enovrstična napoved dogodka, ki je ločena od drugih prispevkov.

Enota konteksta (sobesedilo): celotna stran v časniku, internetna stran

Pri določanju fokusa, problematike, akterjev, se **osredotočimo na manjšino in dogodke ter opise, ki se nanašajo nanjo**, četudi je v prispevku opisano tudi drugo dogajanje, ki je bolj izpostavljeno.

Zbiranje gradiva:

Tiskane izdaje: Fotokopije ali fotografije strani, na kateri se nahaja prispevek. Poskušamo zaobjeti sobesedilo v tolikšni meri, da je analiza še omogočena (dovolj veliko merilo).

Članek na prvi strani in nadaljevanje na poznejših straneh je en članek.

Spletni portali: Skopiramo in natisnemo stran s komentarji (če obstajajo fotografije jih vključimo v gradivo). Če posamezen prispevek obsega več strani, jih spnemo.

ZRS:

Vzorči in kodira gradivo v medijih pod **V20, ki je zabeleženo od 1 do 7.**

Dogodki, ki jih obravnavamo pod **V30 obsegajo 1, 2, 3 in 6.**

INV:

Vzorči in kodira gradivo, ki je zabeleženo pod **V20 od 8-16.**

Dogodki, ki jih obravnavamo pod **V30 obsegajo 1, 2, 4 in 5.**

Dogodek pod 6 za V30 je samo za **obala.net in eprimorska.si** za **ZRS**. Iščemo **vse** gradivo na the dveh portalih, ki je povezano z manjšinami.

V 10 ID: Id št.: ____ (ZRS: 1 ____; INV: 2 ____) primer: prvi članek ZRS: 1001 / prvi članek INV: 2001

V20: MEDIJ:

ZRS analizira časnike od 1-7, INV od 8-17

Pri vnašanju rezultatov v kodirno tabelo (exel) pazimo, da si časniki sledijo po vrsti.

- 1 Dnevnik (Ljubljana)
- 2 Primorske novice (Koper)
- 3 Primorski dnevnik (Trst)
- 4 www.24ur.com (ne kodiramo prispevkov, ki so samo posnetki oddaj POP 24 ur)
- 5 dnevnik.si,
- 6 obala.net,
- 7 eprimorska.si
- 8 Večer (Maribor)
- 9 Delo (Ljubljana)
- 10 Porabje (Monošter)
- 11 Novice (Celovec)
- 12 Nedelja (Celovec)
- 13 www.rtv slo.si
- 14 delo.si
- 15 vecer.com
- 16 orf.at

V30: Obdobje, dogodek: (PRISPEVKE IZ OBALA.NET IN EPRIMORSKA.SI BELEŽIMO POD 6)

- 1 ob vstopu Slovenije v Evropsko Unijo leta 2004, (16. 4. – 15. 5. 2004)
- 2 ob vstopu Slovenije v schengensko območje 21. 12. 2007 (6. 12. 2007 – 6. 1. 2008)
- 3 ob perečih problemih delovanja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu leta 2009 (15. 9. 2009 – 15. 10. 2009)
- 4 ob 50. obletnici podpisa Avstrijske državne pogodbe maja 2005 (1. 5. – 31. 5. 2005)
- 5 ob premestitvi slovenskega duhovnika Ferenc Merklja iz Porabja leta 2010. (16. 7. – 15. 8. 2010)

6 prispevek je iz spleta pri Obala.net in eprimorska.si (spada pa lahko tudi v katero od zgornjih kategorij). Iščemo vse gradivo na portalih, ki je povezano z manjšinami. Pregled portalov je pokazal, da je tega gradiva zelo malo oziroma nič vezanega na obravnavane dogodke.

V40 naslov prispevka (dobesedno) / + ključne besede, če naslov ni dovolj poveden

.....

V50: Število komentarjev (prispevek je pospremljen s komentarji): komentarje štejemo pri spletnih medijih, pri tiskanih medijih je vrednost 4

- 1 1-10 komentarjev
- 2 11-30 komentarjev
- 3 31 in več komentarjev
- 4 Ni komentarjev

V060: Tip prispevka, žanr, v časniku in na internet (KAJ Z NOTICAMI?, V PRIMORSKEM DNEVNIKU JIH JE MNOGO????)

- 1 Novica (Poročilo o dejstvih, informacijo o dogodkih, okoliščinah; krajši in daljši prispevki; informacijski tekst ločen od drugega teksta, tudi kratka notica)
- 2 Mnenje (komentar, prispevek urednika, uvodnik, kolumna, glosa, blog...)

- 3 Intervju, portret
- 4 Pisma bralcev
- 5 Prispevek je slika
- 6 Prispevek je strip ali karikatura
- 7 Reklama
- 8 Drugo, ni mogoče ugotoviti

V070: Tematsko področje časnika / sekcija v mediju
(ponavadi že časnik uvrsti prispevek v določeno tematsko področje)

- 1 Nacionalna, notranja politika/Novice
- 2 Mednarodna politika, zunanja, EU/Novice
- 4 Tema/Dogodek dneva
- 5 Ekonomija
- 6 Družba/Ljudje
- 7 Kronika
- 8 Mnenje/komentar/kolumna
- 9 Umetnost/Kultura
- 11 Šport
- 12 Lokalne, regionalne novice
- 13 TV/Mediji
- 14 Znanost/Zdravje
- 15 Izobraževanje
- 0 Drugo (dogodki, zabava, vreme, horoskopi, avtomobili, zgodovina (2. sv. vojna...))

V080: Vir prispevka

- 1 Novinar
- 2 Tiskovne agencije
- 3 Drugi mediji
- 4 Gostujoči avtorji
- 5 Mešano: tiskovna agencija in drugi viri
- 6 Drugo (pismo uredniku, civilno-družbena skupina,)
- 7 Blogger, uporabnik spletnega portala
- 8 Ni mogoče ugotoviti, ni podan

V090: Vrsta narodne manjšine, ki nastopa v prispevku. Fokus poročanja:

- 1 o manjšini v Italiji
- 2 o manjšini v Avstriji
- 3 o manjšini na Madžarskem
- 4 o večjem številu slovenskih narodnih manjšin

Fokus manjšinske/slovenske tematike:

V100: Poročanje o odnosu med manjšino in Slovenijo

- 1 da
- 2 ne

V110: Poročanje o odnosu med manjšino in večino (v Italiji, Avstriji,....)

- 1 da
- 2 ne

V120: Poročanje o odnosu med manjšino, večino in Slovenijo

- 1 da
- 2 ne

V130: Akterji iz Slovenije (na katerih akterjih iz Slovenije je poudarek pri obravnavi manjšin)

- 1 politiki
- 2 podjetniki
- 3 civilna družba (tudi cerkev)
- 4 kulturniki
- 5 mediji
- 6 Ni slovenskih akterjev
- 7 Drugo, več akterjev

V140: Akterji iz manjšine (poudarek)

- 1 politiki (manjš. pol. strank, predst. slo. manjšine v pol.sistemu)
- 2 podjetniki
- 3 civilna družba (tudi cerkev)
- 4 kulturniki
- 5 mediji
- 6 manjšina generično
- 7 Ni manjšinskih akterjev
- 8 Drugo, več akterjev

V150: Akterji iz večine (poudarek)

- 1 politiki (pol. strank, regij,...v pol.sistemu)
- 2 podjetniki
- 3 civilna družba (tudi cerkev)
- 4 kulturniki
- 5 mediji
- 6 Ni večinskih akterjev
- 7 Drugo, več akterjev

Vzrok nastale situacije, dogodkov, vir problema: zaznamuje akterje, družbene podsisteme, ki so prvenstveno obravnavani v članku in so vzrok dogodkov, problemov, nastale situacije, ki ga obravnavajo tudi drugi akterji, novinarji,... Vrednotenje dogodkov v prispevkih ni pomembno, lahko je pozitivno, nevtrarno, kritično, negativno....

Poskušamo ugotoviti **prvi vzrok** v vzročno posledični verigi dogodkov, vendar **v mejah teksta**.

V160: Politika večinske države

- 1 da
- 2 ne

V170: Slovenska politika

- 1 da
- 2 ne

V180: Manjšinska politika

- 1 da
- 2 ne

V190: EU politični sistem

- 1 da
- 2 ne

V200: Regionalne povezave (povezave med regijami, povezava Alpe-Adria,...)

- 1 da
- 2 ne

V210: Manjšinska civilna družba

- 1 da
- 2 ne

V220: Slo. civilna družba

- 1 da
- 2 ne

V230: Večinska civilna družba (tudi heimatdienst, fašistične organizacije,...)

- 1 da
- 2 ne

V240: Podjetja, ekonomski sistem

- 1 da
- 2 ne

V250: Mediji, medijski prostor

- 1 da
- 2 ne

Manjšinska tematika, lahko tudi vir dogajanja, konflikta, problema, situacije...

Kodiramo tematiko, ki je eksplicitno omenjena, opisana, ne ocenjujemo dogodka. Primer: članek opisuje sodelovanje ali nesodelovanje manjšinskih organizacij: kodiramo "kot 1 da", če ni tematike o sodelovanju ali nesodelovanju, potem označimo "2 ne".

V260: Manjšinske pravice (izpolnjevanje, kršenje, njihova definicija). Sem spada pravica do izražanja v slovenskem jeziku, do dvojezičnih tabel, ... ne pa pravica do financiranja.

- 1 da
- 2 ne

V270: Financiranje manjšine, manjšinskih institucij, organizacij

- 1 da
- 2 ne

V280: (Ne)usklajenost manjšine, njenih predstavnikov (ali je v prispevku omenjena ali obravnavana usklajenost ali neusklajenost manjšine)

- 1 da
- 2 ne

V290: (Ne)vključevanje manjšine v slovensko politiko, v slovenski medijski prostor

- 1 da
- 2 ne

V300: Ekonomsko (ne)sodelovanje med slo. in manjšinskimi podjetji

- 1 da
- 2 ne

Konflikt

Konflikt je **izrecno omenjeno nasprotje** med stališči, ocenami dogodkov, dejstev in tudi med dejanji o nekem skupnem objektu pozornosti, pri čemer (a) sta identificirani vsaj dve strani oziroma vsaj dva akterja, ki sta vanj dejansko vpletena oziroma se nanašata na skupni objekt, ali (b) so omenjena tudi nasprotja med prihodnjim delovanjem, napovedmi, obljubami o nekem skupnem objektu pozornosti

V310 Konflikt med manjšino in Slovenijo (ali obstaja, je opisan v prispevku?)

- 1 manjšina – večina
- 2 manjšina – Slovenija
- 3 večina Slovenija
- 4 Ni konflikta, drugo

6.3 Navodila za intervjuje (Vlado Kotnik)

A) KRATKA VSEBINA IN OPREDELITEV CILJEV NALOGE:

V projektni nalogi izhajamo iz hipoteze, da v veliki večini javno obravnavanih zadev o manjšini v slovenskih medijih njeni problemi pretežno izhajajo iz uradne slovenske politike, ki bodisi ne posveča dovolj pozornosti manjšini, bodisi je ne vključuje zadovoljivi ali pričakovani meri v slovenski politični sistem. Sklepajoč na politično okolje se ponuja tudi trditev, da te probleme zaznava predvsem manjšina, medtem ko v Sloveniji ni angažirane iniciative, ki bi obstoječe konflikte poskušali odpraviti. Medtem ko je manjšina v večini primerov vsaj pretehtala argumente akterjev iz Slovenije – če ni tudi predlagala konkretnih rešitev – slovenska stran večinoma ni tehtala argumentov manjšine, ob odgovoru na problem je kvečjemu izrazila pripravljenost na sodelovanje oziroma ponudila neargumentirano rešitev. Vendar velja pogledati tudi definicijo problematičnih zadev pri samih manjšinah oziroma koliko so dnevni redi javno izpostavljenih tem in v njih uporabljeni argumenti skladni s pričakovanji (uradnih) predstavnikov manjšine ter medijev in širšo manjšinsko javnostjo.

Tu bomo skušali na podlagi analize čezmejnih komunikacijskih tokov ugotoviti:

- kako mediji in drugi družbenoekonomski agensi javnosti na obeh straneh meje osveščajo potrebo po ohranjanju in razvijanju "narodnostne identitete";
- kako artikurirajo ideje glede upiranja asimilacijskim težnjam;
- kako mediji in drugi agensi obmejne javnosti reflektirajo možnosti za izboljšanje in okrepitev čezmejnih komunikacijskih tokov;
- kako si zamišljajo sodelovanje v skupnem obmejnem prostoru "brez meja".

Obetamo si, da bomo na podlagi gornjih preliminarnih odgovorov lažje izkristalizirali osrednji odgovor te projektne naloge, tj. odgovor na vprašanje dostopa manjšine do medijev iz Slovenije.

B) OBSEG DELA:

Delo bo vsebovalo izvedbo intervjujev. K sodelovanju bomo pritegnili reprezentativni vzorec predstavnikov javnega življenja iz različnih družbenih sektorjev (medijskega, političnega, gospodarskega, kulturnega, šolskega, mladinskega&športnega) v primeru slovenske manjšine v Italiji (2 intervjuvanca/ki oz. informanta/ki) in predstavnikov slovenske javnosti na drugi strani meje (2 intervjuvanca/ki oz. informanta/ki), in sicer po naslednjem tematskem in količinskem ključu:

- medijski sektor: 4 intervjuvanci/informanti (novinarji, uredniki, ipd.) – zlasti poudarek na pomenu, vlogi in dostopnosti medijev pri ohranjanju »skupnega slovenskega prostora«, ki vključuje zamejski prostor in prostor matične domovine; poudarek na temo kakovostne zamejske medijske ponudbe za mlade predstavnike slovenske manjšine v Italiji;
- politični sektor: 4 intervjuvanci/informanti (politiki, župani, nosilci političnih funkcij, uradniki, ipd.) – opraviti intervjuje z aktivnimi člani slovenskih političnih in društvenih organizacij;
- gospodarski sektor: 4 intervjuvanci/informanti (menedžerji, podjetniki, ipd.) – poudarek na čezmejnih podjetniških iniciativah ter možnostih trženja oziroma medijskega oglaševanja, denimo slovenskih podjetij v zamejskem prostoru in zamejskih podjetij v Sloveniji;
- kulturni sektor: 4 intervjuvanci/informanti (kulturniki, gledališčniki, pisatelji, ipd.) – poudarek na temo vidnosti, dostopnosti in vsebinske prezentiranosti »zamejske kulture« v slovenskih in zamejskih medijih;

- šolski&izobraževalni sektor: 4 intervjuvanci/informanti (učitelji, ravnatelji, univerzitetniki, ipd.) – poudarek bo na šolnikih, ki delujejo v okviru oddelkov s slovenskim učnim jezikom;
- sektor mladine&športa: 4 intervjuvanci/informanti (mladi, športniki, predstavniki subkultur) – s poudarkom na mladih, ki obiskujejo oddelke s slovenskim učnim jezikom na eni strani, ter tistimi, ki delujejo na področju športa ali subkultur; poudarek tudi na vlogi zamejskih medijev pri posredovanju slovenskega jezika mladim pripadnikom slovenskih manjšin v Italiji, Avstriji in na Madžarskem; poudarek bo na odvrčanju mladine in njihovih subkultur od dominantne manjšinske identitete.

Skupaj: Za primer slovenske manjšine v Italiji bo izvedenih 24 intervjujev, ki jih bodo izvedli študentje medijskih študijev pri predmetu Teorija in praksa tiskanih medijev. Izbor intervjuvancev/informantov poteka na teritoriju slovenske manjšine v Italiji in na obmejnem teritoriju Primorske.

C) OPIS METODE:

Uporabljena metoda v okviru projektne naloge bo izvedba individualnih polstrukturiranih intervjujev, na podlagi katerih bo naknadno kompetenten specialist medijskih študijev izdelal t.i. medijsko etnografijo problematike. Namen etnografije je izkristalizirati pogled na to, kako predstavniki »manjšinske javnosti« razumejo nedavno revitalizirano idejo o »skupnem slovenskem prostoru« v razmerju do ideje slovenskega »zamejstva«, predvsem pa, kako vidijo možnosti za vzpostavitev čezmerjnih povezav in sodelovanj.

Intervju je oblika terenskega raziskovalnega dela, pri katerem mora raziskovalec izkazati naslednje lastnosti:

- prijaznost
- interes za sogovornika
- senzibilnost za izrečeno
- empatija
- profesionalnost

Antropolog Bernard Russell deli intervjuje v štiri velike skupine glede na intervjujske situacije in obseg kontrole, ki jo raziskovalec skuša doseči nad informatorji:

1. neformalni intervju: Pri tej vrsti intervjuja gre za popolno odsotnost kontrole nad intervjujsko situacijo in strukturo intervjuja: dejansko gre bolj za obliko pomenkov in mimobežnih socializacij in ne za organiziran pogovor, ki ima odmerjen čas in opredeljen kraj izvedbe. Raziskovalec si skuša zapomniti pogovore in pomenke, ki jih je slišal tekom dneva na terenu in jih zabeleži naknadno po spominu (jotting). Takšen način terenskega dela zahteva vestno pisanje terenskih zapiskov, ki se jih potem naknadno uredi v smiselno vsebino.
2. nestrukturiran intervju: Pri tem načinu intervjuja gre za pogovor, ki ima prav za to situacijo določen prostor in čas. Oba, raziskovalec in informator se zavedata intervjujske situacije, čeravno ta poteka v dokaj neformalnem vzdušju. Načrt intervjuja sicer vodi raziskovalec, vendar ima minimalno kontrolo nad odgovori informatorja. Ne trudi se posegati v informatorjevo izpoved, temveč mu pusti, da govori po svoje. Namen takšnega intervjuja je, da se informator odpre in da se mu dopusti izražanje v njegovih pojmih, v njegovem tempu. Nestrukturiran intervju izvajamo takrat, ko imamo veliko časa in pri dolgotrajnem terenskem delu, ko naša raziskava ni zelo ozko usmerjena na točno določeno temo, temveč nas zanima življenje informatorja nasploh v neki skupnosti.
3. polstrukturiran intervju: Ima lastnosti prostega teka nestrukturiranega intervjuja, vendar temelji na uporabi vodila za intervju. Vodilo je spisek oziroma seznam vprašanj ali tem, ki jih je potrebno zajeti v določenem vrstnem redu. Oseba, ki intervjuja, ohranja pozornost na to, kar pove informator, hkrati pa sledi svojemu vodilu. Vodilo ni vprašalnik, pač pa pa zgolj spisek vprašanj in

tem, katere raziskovalec želi odpreti v intervjuju. Vnaprej pripravljeno vodilo je obvezno, če gre na teren raziskovati neko temo več izvajalcev intervjuja. Tudi za enega raziskovalca je priporočljivo, če želimo pridobiti zanesljive, predvsem pa primerljive podatke oziroma informacije. Takšna vrsta intervjuja zlasti dobro funkcionira, če so naši informatorji uradniki, birokrati, elitni pripadniki skupnosti ali ljudje, ki so navajeni na učinkovito porabo svojega časa. Poanta polstrukturiranega intervjuja je, da raziskovalec nadzoruje intervjujsko situacijo in ve, kaj z njo hoče, vendar hkrati dovoli, da ga informator popelje v nove teme ali odpre nova vprašanja, s čimer lahko raziskovalec pridobi dragocene dodatne informacije, ki bi sicer ostale neizrečene, če jih informator samoiniciativno ne bi načel. Skratka, raziskovalec nadzoruje svoje vodilo, ne izvaja pa stroge kontrole nad informatorjem.

4. strukturiran intervju: Intervjujska situacija je nadzorovana, pogovor je natančno strukturiran, kar pomeni, da poteka po vnaprej začrtanem vprašalniku. Če pri raziskavi sodeluje več informatorjev, potem je prednost takšnega intervjuja, da so vsi informatorji povprašani po kar najbolj enakih oziroma identičnih vprašanjih, s čimer dosežemo visoko stopnjo primerljivosti odgovorov. Slabost takšnega intervjuja pa je, da se od informatorjev pričakuje, da odgovorijo izključno na zastavljena vprašanja, kar pomeni, da informacije, ki so zunaj dosega vprašanj, ostanejo raziskovalcu še naprej neznane.

Ne glede na vrsto intervjuja, je raziskovalec na začetku intervjuja dolžan:

- predstaviti namen intervjuja (npr. navesti ime projekta, vodje projekta ipd.)
- zagotoviti anonimnost informatorju (npr. razložiti, da ime informatorja ne bo nikjer objavljeno in da bo v primeru objave rezultatov raziskave njegovo ime zakodirano)
- pojasniti pomen informatorja za sodelovanje (npr. zakaj smo ga povabili na intervju in zakaj je prav on pomemben za našo raziskavo)
- poudariti relevantnost njegovega poznavanja teme, ki se jo raziskuje (npr. povezati izbiro informatorja z njegovim preteklim delom, s funkcijami, z etnično oziroma manjšinsko pripadnostjo ipd.; mu dati občutek, da nam lahko pomaga, četudi sam zase meni, da ni koristen in da malo ve o spraševani temi)
- prositi za dovoljenje bodisi za sprotno zapisovanje bodisi za snemanje
- se ob koncu intervjuja prijazno zahvaliti za sodelovanje

Specialne tehnike vodenja nestrukturiranega intervjuja:

- informatorju dovolimo možnost, da sam opredeli vsebino za diskusijo, saj bo to lahko v pomoč pri kasnejšem našem razvijanju formalnih vodil za polstrukturirane intervjuje ali za sestavo vprašalnika za strukturirane intervjuje
- informatorju pričarajmo vtis, da ve, kaj nas kot raziskovalca zanima, s čimer ga opogumimo, da se odpre in prosto govori ali asociira
- informatorju dajmo občutek, da si zamisli, kaj moramo vedeti o določeni temi
- raziskovalec sicer opredeli fokus intervjuja, toda vsebino določa informator

Specialne tehnike vodenja polstrukturiranega intervjuja:

- informatorja vodimo skozi vodilo, vendar na način, da ga ne omejujemo pri njegovem samoiniciativnem izpovedovanju
- do tega, kar nam informator govori, pristopajmo z neko zdravo naivnostjo v smislu, da mu dovolimo, da nam predstavi svojo resnico o določeni temi, četudi smo mi dejansko slišali že drugačne poglede na to temo (kasneje ga lahko soočimo z drugimi pogledi)
- informatorju pričarajmo vtis, da ne gre zgolj za intervju, pač pa pomenek oziroma enakovredno izmenjavo
- raziskovalec opredeli tako fokus kakor vsebino intervjuja, vendar hkrati ostaja prilagodljiv in odprt do informatorjevih samoiniciativnih ekskurzov v nove teme

Specialne tehnike vodenja strukturiranega intervjuja:

- informatorja natančno in disciplinirano vodimo skozi vprašalnik
- informatorja omejujemo v njegovih samoiniciativnih pobegih v druge teme, ki nas ne zanimajo
- raziskovalec opredeli tako fokus kakor vsebino intervjuja, pri čemer ima informator zelo malo manevrskega prostora za razvijanje lastne vsebine intervjuja

Priprava na intervju:

- pregledati morebitno obstoječo literaturo s področja, ki zadeva temo intervjuja
- pregledati morebitno obstoječo literaturo ali medijsko gradivo s področja življenja in delovanja informatorja
- priprava vodila za polstrukturiran intervju / vprašalnika za strukturiran intervju

Trajanje intervjuja:

- nestrukturiran intervju: od cca 45 minut do 2 uri
- polstrukturiran intervju: od cca 30 minut do 1 ure
- strukturiran intervju: od cca 15 minut do cca 45 minut

Kraji intervjuvanja:

- delovni prostor informatorja (služba)
- zasebni prostor informatorja (dom)
- javni prostor (gostilna, bar, kavarna, park ...)

D) NALOGA:

- preštudirati navodila za izvedbo projektne naloge
- pregledati literaturo na temo naloge oz. delovanja informatorja
- pripraviti vodilo/vprašalnik za intervju
- najti in vzpostaviti stik z ustreznim informatorjem
- izvesti in posneti intervju
- transkribirati intervju
- analizirati intervju

Pred ali ob sami izvedbi intervjuja je potrebno pridobiti naslednje splošne podatke o informatorju:

- Ime in priimek
- Starost (lahko tudi približna starost)
- Kraj bivanja
- Poklic/funkcija/področje dela

Izvajalci intervjujev so dolžni informatorje obvestiti o namenu intervjuja, tj. za namen izvedbe projekta z naslovom »Percepcija slovenske manjšine v Italiji v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora«, ki ga financirata *ARRS* in *Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu*. Izvajalci intervjujev morajo informatorje zaprositi, da bi želeli intervju posneti, pri čemer imena informatorjev pri morebitni objavi rezultatov ne bodo nikjer objavljena z imenom in priimkom. Pri tem je treba posebej poudariti, da bo pri obdelavi pridobljenih podatkov zagotovljena popolna anonimnost sodelujoče/ga.

6.4 Vodilo za intervjuje (Vlado Kotnik)

1. Sklop: Obstoj meje / odprava meje + vloga medijev

Namen sklopa:

Meje so lahko fizične, politične, kulturne, etnične, simbolne ipd. Antropologi pravijo, da je meja učinek ali rezultat trka dveh konkurenčnih pomenov. Lokacijo, kjer se izvaja ali dogaja režim neke meje, imenujemo MEJNOST (ang. *boundary*). V tej mejnosti se izkaže, da so nekatere meje bolj nekatere manj prehodne. Politične oziroma mednacionalne meje (ang. *border, frontier*) se izkažejo za kulturno bolj prehodne, medtem ko so etnične meje praviloma kulturno neprehodne. Kljub temu, da so politične meje EU določene s soglasnimi odločitvami na najvišji naddržavni ravni, se ne moremo izogniti temu, da poleg političnih obstajajo tudi simbolne ali mentalne meje, ki morda ne potekajo v skladu s formaliziranimi, saj so lahko precej personalizirane. Namen tega sklopa je zato ugotoviti, kako posamezni intervjuvanec/ka gleda na proces spreminjanja režima meja in mejnosti na območju bivanja slovenske manjšine v Italiji z ozirom na dva dogodka, in sicer na vstop Slovenije v EU leta 2004 in na odpravo političnih meja znotraj schengenskega območja leta 2007.

Skupna vprašanja:

- Z vstopom Slovenije v EU leta 2004 se je življenje na obmejnem območju začelo spreminjati. Zanima me, ali se je v teh letih po vstopu Slovenije v EU na obmejnem območju kaj spremenilo?
- Kakšna so bila Vaša upanja/pričakovanja ob vstopu Slovenije v EU? Kje ste videli spremembe na boljše/slabše?
- Leta 2007 je Slovenija stopila v območje Schengena. Kako ste doživljali to vidno odpravo meje leta 2007 Vi osebno?
- Kakšna so bila Vaša upanja, pričakovanja ob tem dogodku? Kakšne spremembe ste pričakovali?
- Lahko zdaj, ko meja med Slovenijo in Italijo ni več tako neprehodna, že govorimo o prostem pretoku denarja, dobrin in informacij na tem obmejnem območju? Kakšna so vaša opažanja?
- Je odprava meje in omogočanje večjega čezmejnega pretoka blaga, denarja in informacij na Vašem obmejnem območju za vas omogočila lažje ali težje delovanje v poklicni sferi?
- Lahko rečete, da se je na območju bivanja manjšine po odpravi vidne meje dejansko kaj bistvenega spremenilo v življenju predstavnikov slovenske manjšine v Italiji? Kako se je po Vašem mnenju spremenilo življenje po tem dogodku? Zakaj so se po Vašem mnenju stvari spremenile na boljše/slabše?
- Kako so se po tem dogodku spremenili odnosi Slovenije do slovenske manjšine in obratno? Zakaj so se spremenili- po Vašem mnenju?
- Kako so se po tem dogodku spremenili odnosi italijanske večine do slovenske manjšine in obratno? Zakaj so se spremenili- po Vašem mnenju?
- Menite, da so mediji nasploh odigrali korektno vlogo pri prikazovanju teh dveh pomembnih dogodkov? Bi ocenili njihovo delo pozitivno ali negativno? Ste opazili kakšne razlike pri medijskem poročanju o teh spremembah na meji/z mejo za manjšino, npr. razlike med italijanskimi, slovenskimi in manjšinskimi mediji?
- Na kakšen odziv je v Vaši manjšinski javnosti naletel dogodek odprave vidnih meja in prost prehod? So se ga ljudje veselili ali so ga spremljali tudi strahovi?
- ?

Specialna vprašanja:

MEDIJSKI SEKTOR:

- Ali so po Vašem slovenski mediji zadovoljivo prikazali, kakšen vpliv bi lahko integracijski procesi imeli na življenje v zamejstvu?
- Ste se kot novinar/urednik takrat srečevali s kakšnimi problemi pri spremljanju teh procesov?
- Kako bi ocenili uredniško politiko slovenskih, manjšinskih in italijanskih večinskih medijev pri poročanju o »padcu meje« leta 2007? Ste opazili kakšne večje razlike? Katere?
- ?

POLITIČNI SEKTOR:

- Ali so po Vašem slovenski, manjšinski in italijanski mediji v času vstopanja Slovenije v EU in v schengensko območje poročali kaj o tem, kako bodo te spremembe mejnega oziroma obmejnega režima morebiti vplivale na politično življenje manjšine?
- Se je politično življenje manjšine zaradi teh integracijskih procesov kaj spremenilo? Če da? Kako? Na bolje ali na slabše? Če ne, zakaj ne?
- Ima po Vašem mnenju slovenska manjšina v Italiji dovolj vitalne in fleksibilne politične sile, ki so lahko kos trenutnim hitro se spreminjajočim dogajanjem doma in po svetu?
- ?

GOSPODARSKI SEKTOR:

- Se je gospodarsko življenje manjšine zaradi nedavnih integracijskih procesov kaj spremenilo? Če da? Kako? Na bolje ali na slabše? Če ne, zakaj ne?
- Ste pričakovali, da bo »padec meje« bolj pozitivno vplival na delovanje Vašega podjetja kakor dejansko je?
- ?

KULTURNI SEKTOR:

- Pogosto slišimo, da je kultura steber slovenske manjšine v Italiji. Menite, da se je življenje manjšinske kulture zaradi nedavnih integracijskih procesov kaj izboljšalo? Če da, v kateri smeri? Če ne, zakaj ne?
- ?

ŠOLSKI&IZOBRAŽEVALNI SEKTOR:

- Obvladovanje slovenskega jezika je ponavadi vzeto kot glavni zunanji znak identitete slovenske manjšine v Italiji. Se je zaradi nedavnih integracijskih procesov, ko je »padla meja«, raven znanja slovenščine med manjšino kaj dvignila? Če ne, zakaj ne? Če da, čemu pripisujete to izboljšanje?
- V zadnjem času mediji pogosto poročajo o tem, da se v slovenske vrtce in v oddelke s slovenskim učnim programom vpisujejo tudi otroci italijanskih staršev. Menite, da je razlog zato tudi »padec meje« in Slovenija za Italijane morda ni več nek komunistični babbav, temveč zgolj soseda?
- ?

SEKTOR MLADINE&ŠPORTA:

- Kako bi opisali stanje v mladinski kulturi pred desetimi leti in danes? Se je kaj spremenilo? Kje se zabava manjšinska mladina danes in kje se je pred desetimi leti? Zgolj v okviru manjšinskih kulturnih organizacij ali tudi onkraj teh?
- Na področju športa je v zadnjih letih manjšina dala kar nekaj vrhunskih športnikov, denimo košarkarja Gregorja Fučko ali kotalkarico Tanjo Romano. Se spomnite, kako so bili njihovi uspehi v slovenskih in italijanskih medijih prikazani? So bili prikazani kot uspehi italijanskih športnikov ali kot uspehi slovenske manjšine v Italiji?
- ?

2. Sklop: Simbol manjšine + vloga medijev

Namen sklopa:

Kadar pomislimo na slovensko manjšino v Italiji, najprej pomislimo na njene probleme. Toda življenje manjšine ima bržčas tudi svojo pozitivnejšo plat, plat prosperitete, vitalnosti, kreativnosti, večjezičnosti, inovativnosti, prilagodljivosti. Namen tega sklopa je zato ugotoviti, kako intervjuvanec/ka prepoznavata prednosti manjšine kot take in svoje lastne osebne glede na svoj manjšinski in/ali poklicni status. Simboli slovenstva v Italiji bi lahko bili raznovrstni (od gledališču v Trstu, raznih folklornih prireditev, kraške ohceti do prepoznanih javnih osebnosti iz vrst manjšinske kulture, politike, športa, gospodarstva ipd.).

Skupna vprašanja:

- S čim se lahko kot član slovenske manjšine v Italiji najbolj poistovetite? Je kaj takšnega, s čimer se manjšina lahko postavi, nekaj, kar bi lahko bil reprezentativen simbol Vaše manjšine? Skratka, nekaj, kar dela manjšino posebno, izstopajočo.

- Kako/na kakšen način ta simbol vpliva na večanje pripadnosti, povezanosti med pripadniki manjšine? Zakaj menite, da ravno ta simbol najbolj reprezentativno predstavlja Vašo manjšino? Kaj Vam osebno predstavlja ta simbol? Kako pogosto zasledite ta simbol v medijih (večinskih, manjšinskih, slovenskih)?
- Menite, da ljudje v Sloveniji poznajo ta Vaš simbol? Če da/ne, zakaj?
- Menite, da Italijani poznajo ta Vaš simbol? Če da/ne, zakaj?
- Kaj je za Vas simbol slovenstva v Italiji? Zakaj ravno ta simbol? Kaj Vam osebno predstavlja ta simbol? Kako pogosto zasledite ta simbol v medijih (večinskih, manjšinskih, slovenskih)?
- Kaj po Vašem mnenju združuje Vašo manjšino? Kaj jo dela vitalno?
- Ljudje, ki živimo v Sloveniji, imamo pogosto občutek, da ko pomislimo na Slovence v Italiji, najprej pomislimo na pisatelja Pahorja, na probleme gledališča ali ruralno življenje Slovencev tržaškega zaledja: menite, da bi bilo to poenostavljeno predstavo o manjšini, ki je bržčas deloma tudi rezultat poročanja slovenskih medijev, potrebno »popraviti«, ji kaj dodati ali odvzeti? Jo morda prikazati tudi kot zelo urbano skupnost inovativnih ljudi, ne le kot iz odmaknjenih vasi sestavljeno skupnost?
- ?

Specialna vprašanja:

MEDIJSKI SEKTOR:

- Menite, da manjšinski mediji v dovoljšnji meri poročajo o pozitivnih zgodbah iz življenja in dela manjšine? Če ne, zakaj je tako?
- Kako bi kot novinar/urednik ocenili Vašo naklonjenost urbanim in ruralnim temam iz življenja manjšine? Katere po Vašem bolj učinkujejo med Vašimi bralci, gledalci, poslušalci?
- So manjšinski mediji skladni v tem, s čim bi se manjšina lahko pozitivno promovirala navznoter, predvsem pa navzven proti domovini kakor tudi proti italijanskemu večinskemu prebivalstvu?
- Kako ocenjujete uredniško politiko Primorskega dnevnika?
- Kako ocenjujete zamejski televizijski program?
- ?

POLITIČNI SEKTOR:

- Kaj bi lahko po Vašem bil politični simbol manjšine?
- Je politika manjšine dovolj fleksibilna in integrirajoča, da bi pritegnila tudi mladino? Imate kakšno idejo, kako pri mladini vzbuditi interes za manjšinsko in večinsko politiko? So mladi vključeni v aktivno članstvo slovenskih manjšinskih političnih in društvenih organizacij?
- ?

GOSPODARSKI SEKTOR:

- Kaj bi po Vašem lahko bil gospodarski simbol manjšine? Obstaja kakšno podjetje, blagovna znamka, menedžerska persona, ki bi poosebljala uspeh manjšine?
- So mediji, tako slovenski kakor manjšinski, dovzetni za uspešne gospodarske zgodbe manjšine? So jih pripravljene predstaviti?
- Menite, da bi Vaši uspehi bili v medijih bolj izdatno predstavljeni, če ne bi bili predstavnik manjšine, pač pa Italijan v Italiji ali Slovenec v Sloveniji?
- ?

KULTURNI SEKTOR:

- Kaj bi po Vašem lahko bil kulturni simbol manjšine? Morda gledališče? Morda Boris Pahor? Morda še kaj?
- Poznate kakšno radisko ali televizijsko oddajo, ki bi bila prvenstveno posvečena kulturnemu dogajanju na teritoriju življenja slovenske manjšine v Italiji? Če bi takšna oddaja obstajala, kaj bi po Vašem morala vključevati: le kulturne dogodke zamejcev ali kulturo tako zamejcev kakor italijanske večine na teritoriju, kjer živi manjšina?
- ?

ŠOLSKI&IZOBRAŽEVALNI SEKTOR:

- Ali poleg slovenskega jezika samega kot najbolj identitetnega simbola slovenske manjšine v Italiji prepoznavate še kakšno uspešno zgodbo s področja manjšinskega šolstva in izobraževanja, ki bi lahko bila medijska zgodba o uspehu manjšine?

- So uspešni univerzitetniki in znanstveniki, ki so tudi predstavniki manjšine, po Vašem dovolj vključeni v sistem manjšinskega šolstva in izobraževanja na način, da se jih povabi na šole, kjer predstavijo svojo pot, svoje delo? Menite, da bi takšna vključitev uspešnih predstavnikov manjšine lahko bila spodbuda za mlade, da tudi sami stremijo k temu, da so boljši ter uspešnejši ne le znotraj manjšine, pač pa tudi v odnosu do ostalih italijanskih državljanov?
- ?

SEKTOR MLADINE&ŠPORTA:

- Kaj bi po Vašem lahko bil športni simbol manjšine?
- So mediji, tako slovenski, manjšinski kakor italijanski, dovzetni za športne uspehe manjšine? So jih pripravljeni predstaviti?
- Menite, da bi bili Vaši športni uspehi v medijih bolj izdatno predstavljeni, če ne bi bili predstavnik manjšine, pač pa Italijan v Italiji ali Slovenec v Sloveniji?
- Je po Vašem mladinska kultura oziroma kultura mladih dovolj vidna med manjšinsko javnostjo? Je tolerirana v manjšini, ker morda ni toliko specifično manjšinska kakor globalna, če gre za popularno glasbo?
- Kako so manjšinski mediji odprti za predstavljanje tem, ki so vezane na kulturo mladih zamejcev?
- ?

3. Sklop: Dostopnost do medijskih vsebin (s poudarkom na medije iz Slovenije)

Namen sklopa:

Ta sklop vprašanj izhaja iz hipoteze, da v veliki večini javno obravnavanih zadev o manjšini v slovenskih medijih njeno prikazovanje pretežno umešča na odnos problem manjšine - uradna slovenska politika, ki bodisi ne posveča dovolj pozornosti manjšini, bodisi je ne vključuje v zadovoljivi ali pričakovani meri v slovensko politično življenje. Tako se dogaja, da probleme manjšine zaznava predvsem manjšina sama. Namen sklopa torej je odstreiti pogled v to, kakšen je dostop predstavnikov manjšine do medijskih vsebin iz »matične domovine«, kako ocenjujejo prikazovanje manjšine v slovenskih medijih in kaj bi spremenili.

Skupna vprašanja:

- Kakšen je Vaš dostop do medijev iz Slovenije? Ga imate zagotovljenega ali ne?
- Ali berete slovenske časopise? Ali so vsebine o manjšini po Vašem mnenju dovolj prisotne v slovenskih časopisih? Ali te vsebine po Vašem mnenju prikazujejo manjšino v njeni celoviti realnosti? Kakšnih informacij po Vašem mnenju te vsebine ne vključujejo, pa bi jih morale?
- Ali redno spremljate katerega od slovenskih televizijskih programov? Če da, katerega in zakaj? Če ne, zakaj? Ali so manjšinske vsebine na slovenskih televizijah, zlasti pa na javni, po Vašem mnenju dovolj zastopane? Ali predvajane vsebine po Vašem mnenju prikazujejo manjšino korektno in celovito? Kakšnih informacij, prispevkov po Vašem mnenju te vsebine ne vključujejo, pa bi jih morale?
- Ali poslušate kakšno slovensko radijsko postajo? Če da, katero in zakaj? Če ne, zakaj? Ali predvajane vsebine po Vašem mnenju prikazujejo manjšino "tako kot je"? Kakšnih informacij, prispevkov po Vašem mnenju te vsebine ne vključujejo, pa bi jih morale?
- Spremljate slovenske spletne novičarske portale oziroma slovenske digitalne medije? Če da, katere in zakaj? Če ne, zakaj ne?
- Kako gledate na vlogo slovenskih medijev pri konstruiranju manjšine? Ali je manjšina predstavljena korektno? Ali so manjšinske vsebine dovolj zastopane v slovenskih medijih? Katere teme so po Vašem mnenju premalo zastopane? Zakaj? Katerim temam se po Vašem mnenju posveča preveč pozornosti?
- Ali imate kot _____ dostop do časopisnega prostora v slovenskih medijih? Ste kdaj že dali kot uspešen predstavnik slovenske manjšine v Italiji kakšen intervju za slovenske medije (časopis, TV, radio, spletni portal)?
- Če da, ali je ta intervju po Vašem pustil pozitivno ali drugačno sliko manjšine v slovenskih medijih?

- Kakšna je po Vašem mnenju vloga medijev pri konstruiranju problemov manjšine- (pozitivna/negativna)?
 - V slovenskih medijih?
 - V večinskih italijanskih medijih?
 - V manjšinskih medijih?
- Ali so problemi manjšine korektno prikazani? Ali izpuščajo kaj pomembnega? So dovolj/premalo kritični?
- Ali mediji odigrajo vlogo, kakršno bi po Vašem mnenju morali pri celovitem prikazovanju življenja manjšine?
- Pogosto, ko spremljamo medijske prispevke o manjšini, dobimo občutek, da se o manjšini poroča samo takrat, kadar nastopi problem? Se tudi Vam tako zdi?
- Imate kakšno idejo, kaj bi bilo potrebno storiti, da bi slovenska manjšina v Italiji za slovenske medije ne bila več zgolj ali samo problem, pač pa tudi izziv?
- Prav tako se zdi, da je v slovenskih medijih prevečkrat dramatično poudarjen »spor« med manjšino in italijansko večino, predvsem v podobi italijanske države, medtem ko primeri dobrega sodelovanja med manjšino in večino ostajajo za slovenske medije zastri. Bi se strinjali s to zaznavo?
- Kako ocenjujete vlogo manjšinskih medijev? Zamejskega TV programa? Zamejskih časopisov? Jih spremljate? Ste zadovoljni z njimi? Kako vidite njihovo funkcijo: zgolj v potrjevanje obstoja manjšine ali tudi v širjenju obzorij onkraj manjšinske realnosti?
- Kako ocenjujete vlogo italijanskih medijev pri poročanju o manjšini? Se zanimajo za manjšino ali ne? Se bolj zanimajo za probleme ali za uspehe manjšine?
- ?

Specialna vprašanja:

MEDIJSKI SEKTOR:

- Kaj po Vašem konzumenti manjšinskih medijev vedo o manjšini, česar konzumenti slovenskih medijev ne? So kakšne bistvene razlike pri prikazovanju življenja manjšine?
- Kaj bi bil kot zamejski medijski ustvarjalec Vaš prvi nasvet novinarjem, urednikom in drugim medijskih ustvarjalcem v slovenskih medijih, ko gre za poročanje o manjšini?
- Vas slovenski mediji kdaj kontaktirajo, da bi pridobili kakšne dodatne informacije, ko gre za vprašanje manjšine glede na to, da delate v medijih in ste hkrati predstavnik manjšine?
- Ali manjšinski mediji zagotavljajo dovolj kakovostno medijsko ponudbo za mlade predstavnike slovenske manjšine v Italiji?
- **Obvezna specialna vprašanja (lahko se jih postavi tudi v drugih sektorjih):**
- Se slovenski mediji, npr. časniki, poslužujejo drugačnih poti pri ustvarjanju novic o manjšini kakor manjšinski mediji? Če da, kako se ta razlika kaže?
- Kateri mediji so po Vašem bolj odprti za objavo prispevkov bralcev (npr. pisma urednikom, pisma ali prispevki civilno-družbenih skupin, ipd.), manjšinski ali tisti iz matične domovine?
- Zdi se, da se slovenski mediji, ko poročajo o manjšini, pretežno sklicujejo na posredne vire, na agencijske novice, na vire iz slovenske birokracije in politike, manj pa neposredno s terena? Bi se strinjali s to zaznavo ali ne?
- Naša raziskava poročanja slovenskih časopisov o manjšini v Italiji je pokazala, da manjšinski mediji bolj raznoliko predstavljajo ljudi iz Slovenije, ki niso zgolj politiki, pač pa tudi iz gospodarstva, kulture ipd., medtem ko so slovenski časniki, ko so poročali o manjšini, omenjali predvsem manjšinske politike, ne pa tudi gospodarskih in drugih profilov pri manjšini. Imate kakšno stališče glede tega?
- Prav tako je omenjena raziskava pokazala, da pri obeh medijih, tako slovenskih kakor manjšinskih, pri poročanju o manjšinskih temah prednjačijo manjšinski politiki, ljudje iz drugih manjšinskih družbenih sektorjev so redko izpostavljeni? Imate kakšno idejo, kako povečati vidnost npr. manjšinskih gospodarstvenikov, šolnikov, kulturnikov, mladih ipd. v slovenskih in manjšinskih medijih?
- Iz te raziskave je zanimiv še en podatek: v manjšinskem tisku so manjšinski mediji kot glavni akter poročanja bili pogosteje zastopani kakor pri slovenskih časopisih. Na podlagi tega bi lahko rekli, da manjšinski mediji kažejo več pripravljenosti za vrednotenje lastnega položaja kakor slovenski iz

matične domovine. Imate kakšno razlago za to razliko v delovanju manjšinskih in slovenskih medijev?

- Iz te raziskave izhaja še ena zanimiva ugotovitev: slovenski mediji oziroma akterji, ki nastopajo v prispevkih o manjšini, večkrat pripisujejo vzrok dogajanja, ki ga obravnavajo prispevki o manjšini, večinski (tj. italijanski) politiki, medtem ko manjšinski mediji v takih primerih bolj upoštevajo širše razmere v Evropi, ki presegajo probleme italijanske politike. Zakaj menite, da je tako?
- Ta raziskava je tudi pokazala, da ko slovenski mediji poročajo o naši manjšini v Italiji, največkrat to počnejo takrat, ko je povod za to večinska italijanska politika. Imate kakšno idejo, zakaj je tako? Zakaj je večinska italijanska politika najpogostejši povod za poročanje o manjšini, čeravno se v življenju manjšine dogaja bržčas veliko zanimivih stvari, o katerih bi slovenski bralci lahko vedeli kaj več?
- Slovenski mediji redko povezujejo manjšino z ekonomsko aktivnostjo, saj v ospredje postavljajo predvsem politiko, kakor da manjšino določa zgolj politika, ne pa tudi npr. manjšinsko gospodarstvo, šolstvo, kultura, mladina ipd. Zakaj je tako?
- V kolikšni meri po Vašem notranja politična razklanost ali različnost, ki obstaja pri manjšini, vpliva na prikazovanje manjšine tako v manjšinskih, večinskih italijanskih kakor tudi slovenskih medijih? Je ta različnost prikazana kot razdeljenost oziroma razklanost ali kot raznolikost in bogastvo?

POLITIČNI SEKTOR:

- Kaj bi kot politični predstavnik manjšine svetovali novinarjem in urednikom slovenskih medijev, ko poročajo o manjšini, če bi seveda imeli to možnost?
- Menite, da lahko uporabniki slovenskih medijev izvedo dovolj o manjšinski politični organiziranosti?
- Včasih dobimo občutek, da je manjšina v slovenskih medijih predstavljena kot neka zelo homogena politična skupina, ki ima svojega edinega političnega nasprotnika le v nacionalni, regionalni ali lokalni oblasti italijanske države, čeravno vemo, da obstajajo številni politični glasovi tudi znotraj manjšine. Menite, da lahko uporabniki slovenskih medijev dobijo dovolj informacij o politični raznolikosti manjšine kot take?
- Menite, da so slovenski mediji dovolj senzibilni za prepoznavo različnih političnih glasov znotraj manjšine? Menite, da bi bilo za slovenske bralce/poslušalce/gledalce pomembno, da so obveščeni o politični raznolikosti manjšine, četudi se na zunanost kažejo morebiti kot politična razklanost, neenotnost manjšine? Menite, da bi takšne informacije ljudem v Sloveniji pomagale lažje razumeti notranjo dinamiko delovanja manjšine?
- ?

GOSPODARSKI SEKTOR:

- Kateri mediji so za Vašo zasebno informiranost bolj pomembni, manjšinski, slovenski ali italijanski? In zakaj?
- Kateri mediji so za Vašo poslovno informiranost bolj pomembni, manjšinski, slovenski ali italijanski? In zakaj?
- Katere informacije bi morali vsebovati mediji iz "matične domovine", da bi po njih posegali pogosteje kakor doslej?
- Ali na dogodke Vašega podjetja, kakor so tiskovne konference, javne predstavitve novih izdelkov ali storitev ipd., vabite tudi medije iz Slovenije? Če da, zakaj? Če ne, zakaj ne? Če jih povabite, kakšen je odziv?
- ?

KULTURNI SEKTOR:

- Kako kot kulturni ustvarjalec iz zamejstva ocenjujete kulturne strani v slovenskih časopisih? Kaj pogrešate?
- Kako kot kulturni ustvarjalec iz zamejstva ocenjujete radijske in televizijske oddaje o kulturi iz "matične domovine"? Kaj pogrešate?
- Je za Vas pomembno, da se za Vaše delo in ustvarjanje zanimajo ne le manjšinski, pač pa tudi slovenski mediji?
- Je za Vas pomembno, da se za Vaše delo in ustvarjanje zanimajo italijanski mediji? Če da, zakaj? Če ne, zakaj ne?
- ?

ŠOLSKI&IZOBRAŽEVALNI SEKTOR:

- V slovenskih medijih je v zvezi z manjšinskim šolstvom najpogosteje moč zaslediti novice o problemu financiranja slovenskega vrtca ali oddelka s slovenskim učnim programom v zamejstvu. Obstajajo tudi kakšne druge zgodbe, teme, zanimivosti s tega področja, ki ne prodrejo do medijev v Sloveniji?
- ?

SEKTOR MLADINE&ŠPORTA:

- Ali se mediji iz Slovenije po Vašem zanimajo za življenjske stile mladih v zamejstvu? Če da, se zanimajo bolj za probleme mladih ali bolj za uspešnost mladih? Se zanimajo bolj za mlade zamejce s podeželja ali tiste, ki razvijajo urbano manjšinsko kulturo?
- Je za Vas kot športnika ali športnega delavca iz zamejstva pomembno, da se za Vaše uspehe zanimajo tudi slovenski mediji, ne le manjšinski? Če da, zakaj? Če ne, zakaj ne?
- Je za Vas kot športnika ali športnega delavca iz zamejstva pomembno, da se za Vaše uspehe zanimajo tudi italijanski mediji? Če da, zakaj? Če ne, zakaj ne?
- Ali manjšinski mediji zagotavljajo dovolj kakovostne zamejske medijske ponudbe za mlade predstavnike slovenske manjšine v Italiji? Ali raje glede tega uporabljate italijanske medije?
- ?

4. Sklop: Čezmejno sodelovanje in komuniciranje

Namen sklopa:

Po tem, ko je Slovenija vstopila v Evropsko unijo in nato še v schengensko območje, se je v slovenski in manjšinski javnosti začelo precej izpostavljeni možnost čezmejnega sodelovanja in komuniciranja kot tisti princip vzpostavljanja medčloveških stikov, ki lahko koristi obmejnem območju pri njegovem razvoju. Ob tem se je zlasti začelo poudarjati regionalnost kot tisto obliko organiziranosti obmejnega območja, ki lahko uspešno preseže nevidno državno mejo, ki obmejni prostor politično in administrativno deli, in pospeši enovit razvoj zamejskega in slovenskega obmejnega teritorija. Namen vprašanj tega sklopa je ugotoviti obstoječe čezmejne komunikacijske tokove intervjuvanca/ka, predvsem pa to, kako intervjuvanec/ka reflektira možnosti za izboljšanje in okrepitev tako manjšinskih oziroma skupnostnih kakor tudi svojih osebnih oziroma individualnih čezmejnih komunikacijskih tokov.

Splošna vprašanja:

- Ali sodelujete "čez mejo"? Ste pred »padcem« meje sodelovali v večji/ manjši meri kot sedaj? Zakaj več/manj sedaj?
- Ali ste po »padcu« meje navezali nove čezmejne stike? Ali je po Vašem mnenju po padcu meje lažje/težje navezati stike? Zakaj?
- Kaj bi se po Vašem mnenju lahko izboljšalo na področju čezmejnega sodelovanja?
- Se vam zdi, da je po tem, ko je Slovenija postala samostojna, postala del EU-ja in schengenskega območja, čezmejno delovanje Italije s Slovenijo in obratno postalo lažje ali so ostali problemi npr. pri navezovanju stikov? Kje vidite še rezerve za intenziviranje plodnih stikov?
- Včasih imamo občutek, da smo ljudje v Sloveniji preveč zaprti v nacionalne okvire in da nas premalo zanima, kaj se npr. kulturno, ekonomsko ali športno pomembnega dogaja onkraj meje. Bi se strinjali s to zaznavo?
- Včasih se zdi, da že prebivalci Kopra bolj malo vedo o tem, kaj zanimivega se dogaja npr. v Trstu ali drugod v zamejstvu? Imate kakšno idejo, zakaj takšen vtis in ali je upravičen?
- Nema lokrat ljudi v Sloveniji bolj zanima šoping v Trstu, Gorici ali Vidmu, ne pa tudi, da bi npr. obiskali kakšno lokalno zamejsko kulturno znamenitost. Menite, da bi morali slovenski mediji zamejski prostor predstaviti tudi kot kraj turističnih doživetij, ne le kot kraj, kjer prebiva manjšina s svojimi problemi?
- Pred leti je bila zelo aktualna tema čezmejne regije, ki naj bi prav takšna območja prebivanja manjšin nekako »ponovno« združila oziroma povezala v skupen razvoj. Kako vi gledate na to? Mislite, da bi italijanski zamejski prostor, kjer prebiva manjšina, skupaj s slovensko Primorsko, lahko tvoril takšno enovito čezmejno regijo? Kako si predstavljate njeno vlogo? Bi to bila zgolj

ekonomska ali administrativna kategorija organiziranosti? Ali bi morala vključevati tudi dimenzije kulture, tradicij in skupnih oblik sobivanja?

- Kako bi po Vašem mnenju mediji lahko pripomogli k intenziviranju čezmejnih povezav?
- ?

Specialna vprašanja:

MEDIJSKI SEKTOR:

- Ste kot medijski ustvarjalec v zamejstvu (novinar, urednik ipd.) v rednih stikih z medijskimi kolegi v Sloveniji? Če da, zakaj in kako? Če ne, zakaj ne?
- Ali Vaše medijske kolege na slovenski strani meje zanimajo problemi, s katerimi se srečujete zato, ker ste novinar/urednik/medijski ustvarjalec v državi, kjer ste tudi predstavnik manjšine?
- ?

POLITIČNI SEKTOR:

- Ali kot politični predstavnik manjšine sodelujete z nosilci političnih funkcij na slovenski strani, npr. z župani, uradniki, politiki?
- Ali politiki/župani/uradniki na slovenski strani meje kažejo interes, da bi razumeli Vašo specifično pozicijo na italijanski strani?
- Se spomnite kakšne skupne politične iniciative?
- Kje vidite večji problem za sodelovanje, na lokalni ali na državni ravni v Sloveniji?
- ?

GOSPODARSKI SEKTOR:

- Sodelujete v kakšni čezmejni podjetniški iniciativi? Če da, kako ocenjujete njen potek? Če ne, zakaj ne?
- Ste zainteresirani za trženje Vašega zamejskega podjetja v Sloveniji? Če da, ste naredili pri tem že kakšne konkretne korake? Ste preučili, kakšne so možnosti medijskega oglaševanja Vašega izdelka/storitve v slovenskih medijih? Imate kakšno izkušnjo v zvezi s tem?
- Kako ocenjujete prisotnost slovenskih podjetij v zamejstvu? Bi njihova vidnejša prisotnost v zamejskem prostoru bila za zamejska podjetja, kakršno je Vaše, prej problem ali spodbuda za razvoj in povezovanje?
- Kako ocenjujete prisotnost zamejskih podjetij v Sloveniji? Ali med zamejskimi podjetniki obstaja interes za delovanje v Sloveniji? Ali je italijanski poslovni prostor morebiti vabljivejši, bolj odprt in bolj podporen za zagon ali razvoj podjetja?
- ?

KULTURNI SEKTOR:

- Kako gledate na vidnost in vsebinsko zastopanost »zamejske kulture« v slovenskih medijih?
- Kako gledate na vidnost in vsebinsko zastopanost »zamejske kulture« v manjšinskih medijih?
- Kako gledate na vidnost in vsebinsko zastopanost »zamejske kulture« v italijanskih medijih?
- Kako bi se dalo izboljšati čezmejno sodelovanje na področju kulture? Menite, da bi tovrstno sodelovanje s strani slovenskih partnerjev moralo biti usmerjeno predvsem v manjšinsko kulturo ali zamejsko kulturo nasploh, vključno z večinsko italijansko?
- ?

ŠOLSKI&IZOBRAŽEVALNI SEKTOR:

- Na katerem področju zamejskega šolskega oziroma izobraževalnega sistema bi bilo možno še okrepiti čezmejno sodelovanje?
- Kako kot univerzitetnik gledate na sodelovanje italijanskih univerz iz zamejstva s slovenskimi? Menite, da je jezik še vedno realna ovira za bolj intenzivno sodelovanje na akademski ravni?
- ?

SEKTOR MLADINE&ŠPORTA:

- Kje vidite možnosti za čezmejno sodelovanje na področju mladinske zamejske kulture?
- Ali so formalne manjšinske organizacije mladim zamejcem v pomoč pri navezovanju stikov z mladimi na slovenski strani? Če da, kako? Če ne, zakaj ne?
- Ali so formalne manjšinske organizacije naklonjene temu, da mladi zamejci gojijo svojo subkulturo (glasbeno, kulturno, rekreativno, drugovrstno), ki se razlikuje od dominantne manjšinske identitete?

- Ali na kakršenkoli način kot športnik/športni funkcionar sodelujete s športnimi organizacijami ali posameznimi klubi v Sloveniji? Če da, na kakšen način? Če ne, zakaj ne?
- ?

5. Sklop: Skupen medijski prostor

Namen sklopa:

Po tem, ko je Slovenija postala del schengenskega območja, se je okrepila misel nekaterih o »skupnem slovenskem prostoru«, ki bi vključeval slovensko zamejstvo in teritorij Republike Slovenije. Na podlagi te ideje so debate tekle tudi o možnostih izgradnje t.i. »skupnega medijskega prostora«, ki bi nekako povezal medijski prostor zamejcev s slovensko nacionalno medijsko krajino. Namen spodnjih vprašanj je ugotoviti, kako si intervjuvanec/ka zamišlja obstoj in delovanje takšnega skupnega medijskega prostora, predvsem pa, kako si zamišlja svoje sodelovanje v skupnem obmejnem prostoru »brez meja«.

Skupna vprašanja:

- Kakšna se Vam zdi ideja o skupnem medijskem prostoru Slovenije in zamejstva? Bi po Vašem mnenju to lahko funkcioniralo? Zakaj da/ne? Kaj vse bi po Vašem mnenju to vključevalo?
- Zdi se, da je zdaj manjšina po padcu meja bližja domovini. Bi se strinjali s to trditvijo? Je to realna zaznava ali gre za iluzijo?
- Ali se vam zdi, da se je medijski prostor med Slovenijo in Italijo kaj bolj zblížal? Ali opažate stroga ločevanja v poročanju npr. v glavnih medijih?
- V katerih medijih - slovenskih, manjšinskih ali večinskih italijanskih, se počutite najbolj pripadni, vključeni v manjšino?
- Kaj in kako bi po Vašem gledanju lahko mediji prispevali k oblikovanju »skupnega medijskega prostora«?
 - Slovenski mediji?
 - Večinski italijanski mediji?
 - Manjšinski mediji?
- Mislite, da gre v ozadju ideje o »skupnem slovenskem prostoru« zamejstva in domovine morebiti za nacionalistični sentiment?
- ?

Specialna vprašanja:

MEDIJSKI SEKTOR:

- Kako bi po Vašem mnenju mediji lahko prispevali k njihovi večji vlogi pri ohranjanju »skupnega slovenskega prostora«, ki bi vključeval zamejski prostor in prostor matične domovine? Menite, da je to sploh naloga medijev ali morda drugih institucij?
- Menite, da je oblikovanje takšnega »skupnega medijskega prostora« sploh potrebno? Če da, zakaj? Če ne, zakaj ne?
- Bi moral tak medijski prostor vključevati tudi italijanske medije? Če da, zakaj in kako? Če ne, zakaj ne?
- ?

POLITIČNI SEKTOR:

- Mislite, da ima ideja »skupnega slovenskega prostora«, ki bi vključeval zamejski prostor in prostor matične domovine, sploh kakšno realno vrednost, ali gre bolj za politično parolo?
- Gre pri tej ideji, realno gledano, morda bolj za kompenzacijo slovenske javnosti, da na ta način poravna pretekle izgube?
- Kako italijanska lokalna, regionalna in/ali nacionalna politična javnost gleda na takšne ideje o »skupnem slovenskem prostoru«? Mislite, da bi to lahko razumeli kot simbolni napad na italijansko suverenost? Morda kot pretenzije Slovencev po prilastitvi zamejskega teritorija, ki ga Italijani imajo za svojega? Takšne pretenzije so namreč Italijani Slovcem že večkrat očitali.
- ?

GOSPODARSKI SEKTOR:

- Bi dejanska realizacija »skupnega medijskega prostora«, ki bi vključeval večjo povezanost zamejskega medijskega prostora in medijskega prostora matične domovine za Vas bila koristna?
- Ali je za poslovni uspeh Vašega podjetja bolj pomembno, da je usmerjeno v italijanski poslovni prostor ali v slovenski poslovni prostor? Kakšne so prednosti in slabosti enega in drugega?
- ?

KULTURNI SEKTOR:

- Menite, da bi se zamejski kulturi oziroma kulturi manjšine godilo kaj bolje, če bi bil vzpostavljen t.i. »skupen medijski prostor«, ki bi vključeval večjo povezanost zamejskega medijskega prostora in medijskega prostora matične domovine?
- Menite, da med pojmom »zamejska kultura« in »manjšinska kultura« obstaja kakšna pomembna distinkcija, ali je to za Vas eno in isto?
- Pred nedavnim je pod dirigentsko palico slovitega Riccarda Muttija na Trgu enotnosti v Trstu izzvenel koncert treh dežel. Je ta dogodek po Vašem bil zgolj fasada za medije in politiko, ali je dejansko prispeval k večji povezanosti italijanske, slovenske in hrvaške kulture na območje Tržaškega ter slovenske in hrvaške Istre?
- ?

ŠOLSKI&IZOBRAŽEVALNI SEKTOR:

- Menite, da bi realizacija ideje »skupnega medijskega prostora«, ki bi vključeval večjo povezanost zamejskega medijskega prostora in medijskega prostora matične domovine, lahko imela pozitivne učinke pri posredovanju slovenskega jezika mladim pripadnikom slovenske manjšine v Italiji?
- Je takšna ideja možna brez gojenja večjezičnosti na vseh straneh, tako na strani manjšine, italijanske večine kakor na slovenskem obmejnem območju?
- ?

SEKTOR MLADINE&ŠPORTA:

- Menite, da bi realizacija ideje »skupnega medijskega prostora«, ki bi vključeval večjo povezanost zamejskega medijskega prostora in medijskega prostora matične domovine, lahko imela pozitivne učinke na zamejski šport in/ali razvoj mladinskih subkultur manjšine?
- ?

6.5 *Transkript okrogle mize (Danijel Grafenauer)*

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče
v sodelovanju
z Inštitutom za narodnostna vprašanja iz Ljubljane

vabi na
okroglo mizo z naslovom

VLOGA MEDIJEV PRI PRIKAZOVANJU SLOVENSКИH NACIONALNIH MANJŠIN

v torek, 5. junija 2012, ob 18.00. uri

v knjižnici Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem (Garibaldijska 1, Koper).

Gostje okrogle mize bodo:

Silva Eöry (samostojna novinarka, sodelavka časnika *Večer* in *Radia Slovenija*)

Silvo Kumer (glavni urednik časopisa *Novice* iz Celovca)

Dr. Karmen Medica (znanstvena sodelavka UP Znanstveno-raziskovalnega središča in raziskovalka slovenske manjšine na Hrvaškem)

Mirjam Muženič (novinarka in dopisnica *RTV Slovenija*)

Marijana Sukič (glavna in odgovorna urednica tednika *Porabje* – sodelovala bo s prispevkom, ki ga bo predstavila dr. Katalin Munda Hirnök, znanstvena svetnica *Inštituta za narodnostna vprašanja* iz Ljubljane)

Hanzi Tomažič (glavni urednik časopisa *Nedelja* iz Celovca – sodeloval bo s prispevkom, ki ga bo predstavil dr. Danijel Grafenauer)

Mitja Tretjak (urednik in voditelj oddaje »Brez meje« *Regionalnega RTV Centra Koper*),

Dušan Udovič (odgovorni urednik časnika *Primorski dnevnik* iz Trsta)

Mateja Železnikar (sooblikovalka in novinarka radijske oddaje »Sotočja« na 1. programu *Radia Slovenija*)

Okroglo mizo bosta moderirala **dr. Peter Sekloča** (UP Znanstveno-raziskovalno središče in UP Fakulteta za humanistične študije) in **dr. Danijel Grafenauer** (Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani).

Slovenske nacionalne manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem v slovenskih množičnih medijih nimajo samoumevnega položaja, s strani posameznih javnosti tako iz zamejstva kakor iz Slovenije pa lahko pogosto zasledimo razmišljanja o problematiki in nenehno marginalizirani zastopanosti kvalitetnih informacij in raznolikih vsebin o manjšinah v medijih. Diskusija bo tako skušala osvetliti nekaj aspektov sedanjih aktualnih razmer na področju medijskega prikazovanja omenjenih manjšin. Spregovorili bomo o tem, kakšne so razlike pri zastopanosti in plasiranju manjšinskih vsebin glede na tip in lociranost medijev; o tem, kakšno podobo manjšin konstruirajo procesi hegemonizacije, komercializacije in tabloidizacije v medijih; o tem, kako zagotoviti kvalitetno in celovito informacijo o dogodkih manjšin; pa tudi o tem, kakšne so strategije selekcije, promocije, marginalizacije in izključevanja manjšinskih tematik in dogodkov v slovenskem medijskem prostoru.

Okrogla miza je del projekta »Percepcija slovenske manjšine v Italiji v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora«, ki ga v partnerstvu z Inštitutom za narodnostna vprašanja iz Ljubljane pod vodstvom dr. Vlada Kotnika izvaja Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče s finančno podporo *Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS* in *Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu*.

Transkripcija okrogle mize, Koper, 5.6.2012

Peter Sekloča: *spoštovane gostje, spoštovani gosti, obiskovalke in obiskovalci, vesel sem, da lahko na znanstveno-raziskovalnem središču, tukaj v Kopru gostimo okroglo mizo o vlogi medijev pri prikazovanju slovenskih nacionalnih manjšin. Ta okrogla miza se odvija v sklopu raziskave, ki jo opravljamo skupaj z Inštitutom za narodnostna vprašanja iz Ljubljane, in seveda preden začnemo s tematiko, bi rad predstavil naše goste, ki se jim najlepše zahvaljujem, da so se odzvali našemu vabilu. Gosti okrogle mize so:*

Silva Eöry (samostojna novinarka, sodelavka časnika Večer in Radia Slovenija),

Mateja Železnikar (sooblikovalka in novinarka radijske oddaje »Sotočja« na 1. programu Radia Slovenija),

Mitja Tretjak (urednik in voditelj oddaje »Brez meje« Regionalnega RTV Centra Koper),

Dr. Karmen Medica (znanstvena sodelavka UP Znanstveno-raziskovalnega središča in raziskovalka slovenske manjšine na Hrvaškem),

Dr. Katalin Munda Hrnök (znanstvena svetnica Inštituta za narodnostna vprašanja iz Ljubljane), ki bo sodelovala s prispevkom Marijane Sukič, glavne in odgovorne urednice tednika Porabje

Mirjam Muženič, novinarka in dopisnica RTV Slovenija,

Hanzi Tomažič (glavni urednik časopisa Nedelja iz Celovca – sodeloval bo s prispevkom, ki ga bo predstavil dr. Danijel Grafenauer),

Dušan Udovič (odgovorni urednik časnika Primorski dnevnik iz Trsta).

Zdraven mene je še kolega **dr. Danijel Grafenauer**, ki je prav tako znanstveni sodelavec na projektu, in pa moja malenkost, **Peter Sekloča**.

Jaz bi naredil en kratek uvod, da vemo, o čem se pogovarjamo. Glavna tema naše raziskave je zaprtost slovenskega medijskega prostora za zamejske in manjšinske tematike. Raziskava se bliža koncu in ugotovili smo kar nekaj zanimivih dimenzij, ki so značilne za razlike med slovenskimi in zamejskimi mediji. Recimo, splošno je znano, da zamejski mediji absolutno in relativno pokrivajo širok spekter družbenega življenja v Sloveniji, na drugi strani pa so zamejske in manjšinske teme v slovenskih medijih zelo obrobne. In tukaj imamo absolutne razlike, in če gledamo strukturo tem v samih medijih, pa opazimo prav tako relativne razlike. Zanimiva je ugotovitev, da v manjšinskih medijih civilna družba veliko lažje pristopa k mediju, dobi prostor v mediju, kar pa ni značilno za slovenske medije. In recimo, ko govorimo tukaj o civilno – družbenih skupinah iz zamejstva, ki težko dobijo prostor v slovenskih medijih, zelo hitro pa ga dobijo neki birokratski viri, kakšni politiki; se pravi zastopani politični sistem, pa škandali, če tako naslovimo vedno večjo tabloidizacija medijev.

Da ne bom predolg, sigurno imate vi več povedati kot jaz. Bi mogoče predal besedo kar po vrsti in naj bi bilo naše izhodišče pogovora kar »Zakaj nastopa ta neodzivnost medijske sfere za manjšinske tematike, in zakaj je to velik problem«. Predal bi besedo kar gospe Silvi Eöry ...

Silva Eöry: po mojem je prvo izhodišče že v tem, da slovenski mediji, nasploh preveliko pozornosti namenijo visoki politiki in tem temam, nažalost je tako daleč prišlo, da so te majhne zgodbe, o majhnih ljudeh že nasploh v medijih, se mi zdi, premalo predstavljene. Seveda je potem toliko težje spraviti še te manjšinske zgodbe v medije. Sama imam največ izkušenj o poročanju o porabskih Slovencih, ker živim v Murski Soboti. Kot je bilo rečeno že v začetku, zdaj je dve in pol leti kar sem na samostojni poti, novinarski, in odkar sem pač pri Večeru... Moram povedati, da se pri Večeru trudimo, da bi porabske Slovence spravili v medije, tudi širše, čeprav je Večer časnik, ki ima tri različne izdaje in pač Pomurje na dveh straneh in eno od teh strani pokriva samo naše območje in ptujsko, ampak vendarle se trudimo, da so na obeh teh straneh (tudi tista stran, ki gre v osrednjo Slovenijo, če tako rečem) tudi porabske vsebine. Sem tudi sodelavka Radia Slovenija za oddajo Sotočja, seveda te stvari lahko tudi povezujem; spremljala sem Porabje prej 20 let za lokalni medij, s svojega stališča se trudim, da vendarle čimveč teh zgodb, ki niso samo politične, ki so zgodbe o ljudeh, o civilni družbi, pridejo v medij. Se pa strinjam, da je v slovenskih nacionalnih medijih premalo pisanja o manjšinskih zgodbah, ne glede če govorimo o Slovencih v Italiji, na Koroškem, v Avstriji, tudi o Slovencih na Hrvaškem, o porabskih Slovencih, torej o Slovencih na Madžarskem. Kakorkoli že vzamemo, če vzamemo tiskane medije, največjo moč imajo vendarle elektronski mediji. Radio je prav gotovo pomemben, ta oddaja o zamejcih je prav gotovo pomembna – Sotočja, ampak še bolj pomembno je, da bi te vsebine prišle tudi v vse ostale oddaje, se pravi v

dnevnoinformativne, dokumentarne, v vse oddaje in tega je premalo. In tu bi bilo kaj potrebno narediti... ne vem. Če pogledamo slovenski medijski prostor na RTV, radio ima to oddajo o zamejcih, televizija je imela včasih Slovence v zamejstvu, se mi zdi, pa jih sedaj že nekaj let nima. Dobro, to so vendarle oddaje, ki jih spremlja specifična publika, zato pravim, da je pomembno, da v vse oddaje dajemo te vsebine in verjamem tudi, da Sotočja imajo en krog poslušalcev in da vsi tega ne slišijo, da je dostikrat tako, da najbrž tudi sami zamejci bolj poslušajo kot pa... eni po službeni dolžnosti še v Sloveniji... malo pač tistih poslušalcev širše publike, zato je toliko bolj pomembno, da bi te vsebine prišle res v te vse ostale oddaje na televiziji. Ne vem, mogoče toliko za začetek, mogoče pozneje še kaj.

Mateja Železnikar: jaz mogoče, da predstavim sploh oddajo Sotočja, ki zajema dejansko celotno zamejstvo v vseh štirih državah. Imamo sodelavke – Mirjam sodeluje, Silva sodeluje, s Hrvaške poroča Marijana Mirkovič, z avstrijske Koroške Horst Ogris, pa sama skušam spremljat dogajanje, ker on samo občasno sodeluje in namen Sotočja je ravno to: zjeti zamejstvo v celoti in predstaviti to, kar se tam dogaja, predvsem skozi to civilno družbeno gibanje, ki je v zamejstvu. Se mi zdi, je veliko bolj prodorno kot je v Sloveniji in zato je tudi lažje delati te stvari. Politiki se ne moreš izogniti, ampak Sotočja so oddaja, ki zajemajo celotne manjšine in ne moreš vseh stvari spremljati, recimo. Zdaj kaj se tiče publike, je omejena, pač pa nas več poslušajo ljudje v Sloveniji, ker je oddaja tako koncipirana, da bi Slovencem tu v Sloveniji predstavili, kaj se dogaja v zamejstvu z vsemi svetlimi, pa tudi temnimi platmi, čeprav so pogosto očitki, da novinarji vidimo predvsem tiste slabe stvari, pa kako se kregajo med sabo, pa kako se med sabo dajejo, kdo bo dobil več denarja za kakšne projekte. Ampak tudi to je realnost in temu se ne moremo izogniti. Zadnjič sem bila na odboru za zunanjo politiko in na komisiji za Slovence v zamejstvu in po svetu. Več kot tri ure smo se pogovarjali o tem, kako dobiti enotno zastopstvo med Slovenci na avstrijskem Koroškem. Ne me spraševati, zakaj je bil pač namen nekoga pripeljati v ospredje, ampak to je bila realnost. Radio Slovenija o tem v informativnih oddajah ni poročal. Jaz pa sem pripravila prispevek o tem za Sotočja, ker se temu ne moreš izogniti. Ampak tudi to je realnost, ne glede na vse kritike, ki prihajajo predvsem iz zamejstva na medije v Sloveniji. Zdaj, zakaj nismo mediji bolj pozorni. Mogoče zato, ker je težko zbrati vse informacije. Mnogo stvari se dogaja, ti pa delaš selekcijo med tem, kar je res vredno objaviti. Nastane pa težava po eni strani v tem, ker je problem nepoznavanja, in je veliko lažje, če zamejstvo spremljajo in da poročajo o tem tisti, ki so res zamejci, ker oni lahko potem bolj selektivno povedo, kaj res je res pomembno in kaj je bila neka marginalna stvar, ki pa je imela mogoče boljši piar in je prišla potem zato v medije. Je pa dejansko problem, to pa se strinjam s Silvo, da bi moral Nacionalni javni servis RTV Slovenija tej tematiki nameniti veliko večjo pozornost tudi v drugih programskih delih, ne samo specializiranih; na primer Sotočja, ki so v večernem terminu ob osmih zvečer vsak ponedeljek eno uro na prvem programu Radia Slovenija pa na na Radiu Maribor in na Radiu Koper. Jaz se trudim, pač ker delam te stvari, da tudi skozi še druge segmente programa, takrat ko imam možnost, da pripeljem te vsebine noter, bodisi skozi pogovore, bodisi kakšne reportaže, od tega da je reportaža o življenju v Selah na avstrijskem Koroškem, o Trstu. Omejen si tudi časovno, in tudi s kadri je problem na RTV Slovenija, ker imamo težave s pogodbnimi. Da ne razlagam teh težav, ker bi speljala temo kam drugam, bom raje nehala.

Mitja Tretjak: če smem nadaljevati, tudi mi smo imeli letos podobne težave. Mislim, da bi se morali tu v pogovoru o prisotnosti pokrivanja zamejskih tem v slovenskem medijskem prostoru zavedati, da je dejstvo, da je na nacionalki, tako na radiu kot na televiziji prisotnost novic, ali pa oddaj s takšnimi vsebinami bistveno večja kot v drugih, morda tudi tiskanih medijih, ali na drugih radijskih postajah po Sloveniji, ki so tudi geografsko oddaljene od nekega prostora, kjer manjšina živi. Jaz mislim, da če govorimo za Televizijo Koper, ne zato, ker tam vodim skupaj s Špelo oddajo Brez meje, da se daje velika pozornost temu, kar se dogaja slovenski manjšini, in ker sooblikuje tudi ta naš prostor, ki je relativno majhen. Večkrat se je tudi znotraj hiše slišalo nekatera namigovanja, skorajda da so takšne oddaje odveč. Mislim, da Televizija Koper ima dnevno toliko oddaj, kolikor je dnevov v tednu. Mislim, da sta dve oddaji v tednu namenjeni zamejcem, ki živijo v Italiji. Vendarle je zelo pomembno, da imamo vendarle neke koncepte o oddaji glede na gledanost, koliko poslušalcev oziroma gledalcev ima neka oddaja. To je specifično za vsako oddajo, mislim, tudi če je kakšna glasbena oddaja ... To je dobro, da jih imamo, ker pač vseh v nekih splošnih oddajah sploh ne moremo obdelati. Je pa res, da imajo manjšine nek poseben prostor, kjer se lahko govori o dogajanju. Obstaja pa še vedno tendenca, da imamo v enem časopisu posebno stran o Slovencih, ki živijo v nekem določenem prostoru in se vedno na novo skušajo predstavljati kot neka posebnost. Tudi tu jaz vidim včasih problem. Temu problemu se

skušamo včasih ogniti v oddaji *Brez meje*, ker neradi vsakič znova predstavljamo neko skupnost ali običaje, ker če potem zaidemo v predstavljanje nekih tradicij ali folklor, ker za mene, Slovenca, ki živim v Italiji, gre dejansko že na živce, da se moram vsakič na novo predstaviti, zakaj govorim slovensko, zakaj imamo mi šole, da bi po enih šestdesetih letih, kar so se zarisale meje, bi morali biti že nekaj korakov naprej. Po mojem bi se morali spraševati o prisotnosti manjšinskih tem v dnevnem časopisju širom po Sloveniji, zakaj o nas pišejo tako malo, oziroma samo takrat, kot je rekla kolegica Muženič, ko pride do kakšnega škandala, potem se med seboj ne znamo zmeniti, kot se je verjetno takrat zgodilo na tisti seji. Opažam pa na nacionalki prisotnost nekaterih gostov v nekaterih oddajah iz zamejstva. Po eni strani je dobro, da se ljudi spomni, in da se jih opozori da prihaja čez mejo, iz drugega konca... Vendarle bi morali, glede na to, da meja ni več, pa še se vedno z njo ukvarjamo...

Mateja Železnikar: ... saj tudi vprašanje zamejstva je tu diskutabilno. Kaj sploh je zamejstvo? Meja ni več, kdo smo zdaj zamejci, mi smo tudi v bistvu zamejci za tiste, ki živite v Italiji ...

Mitja Tretjak: ta pozornost je namenjena skupinam, ki živijo izven državnih meja, ker drugače, potem vemo kako gre asimilacija...

Peter Sekloča: ... gospa Mirjam Muženič je predlagala, da bi nadaljevali z medijskim delom, pa potem mogoče bolj raziskovalno...

Mirjam Muženič: jaz bi predvsem rada predstavila svoje izkušnje. Dopisnica RTV iz Furlanije in Julijske krajine sem od leta 1979 z eno kratko pavzo vmes, ko mi zaradi kandidature za evropsko poslanko ni bilo dovoljeno delati.

Moje izkušnje so take: nacionalni radio in televizija namenjata prostor zamejstvu, in to veliko prostora, morda ne tistega v najbolj gledanem času, če morda gledam ravno na aktualne razmere, kar je po svoje razumljivo. Vemo v kakšnem času živimo, s kakšnimi problemi se srečujemo, gospodarsko, finančno, politično, domačo krizo, potem je seveda zamejstvo nekako potisnjeno v druge informativne oddaje. Če govorim samo o informativnih oddajah, podobna je slika na Radiu Slovenija, kjer pa je zaradi programskega časa morda nekoliko več možnosti kot na televiziji. Televizijski program je krajši od radijskega in zaradi tega je tudi minut, namenjenih zamejstvu, manj kot na radiu. Mitja, ti si omenil poseben prostor za manjšino. Jaz moram takoj reči, da se ne strinjam s tem. Jaz mislim, da je manjšina del narodnega telesa, in da mora imeti prostor povsod, tako v informativnih oddajah, tako v kulturnih, tako v športnih. Morda, tako kot je naše radijsko Sotočje, ali kot je na koprski televiziji, dve posebni oddaji. Ob tem moram poudariti, da koprška televizija manjšinski problematiki namenja zelo veliko pozornost, morebiti manj kot Radio Koper. Če pogledamo v zgodovino in v statut, vemo, da je bil ustanovljen zaradi potreb Slovencev v Italiji in Italijanov tu. Skratka, ne v geto, pa četudi je zlat, ampak povsod. In mislim, da je od samega novinarja, ali pa če govorim znova iz svojih izkušenj, od dopisnika odvisno, koliko prodre. Če si ti dovolj energičen, dovolj poln idej, poln predlogov in znaš te predloge utemeljiti, potem so tudi sprejeti in je v tem primeru minut, namenjenih manjšinski problematiki, bistveno več. In znova iz lastnih izkušenj: in na televiziji in na radiu je možnosti veliko. Tudi v rubrikah, tudi v oddajah, ki niso informativne. Se pravi, res je zelo odvisno, ali si dovolj agresiven, dovolj prodoren in pač utemeljiš, ne samo visoko politiko, z veseljem pritrjujem tudi drobne zgodbe, zgodbe malih ljudi. Toliko morda zdaj na kratko. Ena kritika morda zamejcem, niso tako pridni pri obveščanju, tako da je moje poznavanje oziroma napovedovanje dogodkov zelo odvisno od Primorskega dnevnika, in Duško ve, da jaz moj delovni dan začnem s Primorskim dnevnikom. Brez Primorskega dnevnika bi se lahko zgodilo, da bi tudi večji dogodek, zlasti goriški, ostal brez tega, da bi kdorkoli vedel zanj, kar bi seveda sprožilo nejevoljo, kritiko potem tudi v programskem svetu: »Ja, kje je pa bila vaša dopisnica?«... Morda še kasneje, toliko za začetek.

Mitja Tretjak: ... samo repliko, morda sem se napačno izrazil. Seveda sem za to, da so manjšinske teme prisotne v vseh oddajah v različnih oblikah, ampak ne, da bi na račun takšne prisotnosti se ukinjalo posebne oddaje...

Mirjam Muženič: ... ne, se strinjam s tabo. Za poglobljene teme...

Mitja Tretjak: ...tako je, zdaj imamo posebne glasbene oddaje in tako naprej. V tistih dveh, treh minutah, kolikor pač traja nek prispevek, ali pa pogovor, ne moremo pokriti celotne teme...

Mirjam Muženič: ...popolnoma soglašam...

Dušan Udovič: se zahvaljujem za vabilo. Ni slučaj, da vabilo prihaja iz obmejnega prostora, kjer je ta občutljivost dosti večja in je tudi samo po sebi umevno. Ne vem, kako je gor pri vas v drugih situacijah. Si predstavljam, da kjer je pač obmejni prostor, je ta občutljivost večja, normalno. Problem je tukaj centralna Slovenija, bi rekel, kar se medijev tiče, to so tudi naše izkušnje. Recimo, jaz bi ločeval elektronske medije in papirnate, ker elektronski, jaz potrjujem, kaj je bilo tu povedano, da posvečajo precej prostora manjšinam, s tem, da soglašam s tistimi, ki pravijo, da je treba paziti, da vest oziroma novica, ali karkoli pride iz zamejstva ne sme zapasti v nek geto oziroma nek poseben prostor. Na to smo opozorili tudi pred kratkim, ko je RTV Slovenija pred dnevi predstavila ta podportal manjšinski v Ljubljani, kar je sigurno korak naprej, da se razumemo. Morda tudi ni slučaj, da se je to zgodilo v času, ko je direktor televizije Koprčan. Marko Filli ima večjo občutljivost kot kdo drugi, in da je pobudnik tega ta programska komisija, ki ji načeljuje Janko Malle, ki je koroški Slovenec...

Mateja Železnikar: ... mislim, da je predvsem to bil razlog...

Dušan Udovič: mislim, da ta pristopnost ljudi v nekih organih, kjer se o teh stvareh odloča, je zelo pomembna. Če ne bi bilo teh ljudi, bi sigurno tega portala, o katerem sem sedaj govoril, še ne bi bilo. Tako, da pravim, to so ti koraki naprej, gotovo, ampak morajo biti potem tudi implementirani sčasoma. Se mi zdi zelo pomembno, da se te zamejske novice ne omejujejo na neko senzacijo, kot je bilo povedano, na neko stvar, ki štrli ven v pozitivnem ali negativnem smislu, samo tisto. Tendenca je ta, vemo da v medijih, zlasti tiskanih medijih, je stvar nekih komercialnih kalkulacij. Jaz vem, da v časopisih, sem se pogovarjal s kolegi, delajo neke proračune, vsi so v nekih težavah, režejo to, režejo ono, režejo tretje, zamejstvo. Slovenci izven meja nismo neka prednostna izbira. Lahko naredim tudi eno primerjavo s preteklostjo. Včasih je bilo drugače. Jaz nisem nostalgik, da se razumemo, ampak včasih je kdo ukazal nekje, da je treba slediti tudi zamejstvu. In tisti mediji, ki so bili pod vplivom oblasti, je tako, so to delali. In so delali vestno. Moram reči po pravici, mi smo v Trstu vedno imeli dopisnika Dela, dopisnika Dnevnika, dopisnika RTV, da ne govorimo iz Kopra, iz Ljubljane. To je funkcioniralo, da je kaj. Ampak to je, zdaj je seveda drugačna situacija, bi morala **tudi država malo pomisliti, kako ščititi te svoje strateške interese. Bi moralo biti v strateškem interesu matične države, da ima to živo prisotnost svojih rojakov izza meje.** Mislim, da se je ta senzibilnost z leti precej znižala. Jaz imam ta občutek. Pri medijih pa prevlada tisto komercialno merilo, ki ni vedno nam naklonjeno. Vidim pa dosti prostora še na tem koncu, recimo, nekar kar se dogaja v Trstu med Slovenci, da dam primer, ne sme biti zanimivo samo zato, ker je to med Slovenci v Trstu. Mora biti zanimivo. Če ni zanimivo, pika, ne poročamo. S tega vidika, imamo tukaj kolegico, zdaj ji bom delal hvalnice. Človek, ki živi blizu, ki razume, in ki diha isti zrak, potem po navadi ima tudi pristop, tudi Špela, ki pogosto k nam zahaja, se stvari znajo prezentirati tudi medijsko drugače.

Mateja Železnikar: ... a lahko jaz samo dopolnim na to temo. Se opravičujem, ker sem zdaj malo vznemirjen. Ko smo se peljali sem iz Ljubljane, sva se s Silvo in gospo Hirnök pogovarjali, kako nujno je, da jaz pridem v Porabje, da vidim, kakšno je življenje tam, da vsaj čutiš ta utrip, da vsaj zaznaš, da si vsaj približno predstavljaš, kako je in si je potem še lažje predstavljati, kaj se dogaja. Lažje je potem sooblikovati neko oddajo, kjer spremljaš zamejstvo...

Dušan Udovič: še, da zaključim ta prvi del. Meni se zdi, da z modernimi sredstvi, ki jih imamo danes na razpolago, kot je splet, kot elektronika, kot je sploh ta tehnika medijska, ki je zelo napredovala. Mislim, da bi to lahko boljše izkoristili kot izkoriščamo. Tudi mi iz zamejstva včasih tako zamudimo kakšno priložnost. Jaz ne bi metal krivdo na matično državo. Tukaj je prav ta objektivna težava. Kako krepiti to navezanost, informacijo, je tu bistvenega pomena. Ko v Ljubljani ti nekdo reče in te pohvali: »Ja vi ste iz Trsta, kako lepo govorite slovensko«, in to ne človek z ulice, ampak profesor z univerze, potem se vidi, da nekaj ne funkcionira v tej informaciji.

Tudi tisto, kar počasi ugaša v tej družbi iz teh ali drugih razlogov, bi morali znati tudi medijsko okrepiti.

Danijel Grafenauer: morda bi jaz nekaj dodal. Midva s Katalin prihajava z Inštituta za narodnostna vprašanja, kjer se naj bi po programu ukvarjali s slovenskimi narodnimi skupnostmi v sosednjih državah. Pa bi morda ugotovil naslednje: razmere v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in na Hrvaškem so različne, kar tudi generira porajanje novic in kasnejše poročanje o njih, vsekakor. Gospod je prej omenil ta stereotip: »U, kako lepo govorite slovensko!«... Glavni vzrok vidim v našem šolstvu, ki sicer namenja, raziskave kažejo, da namenja zadostno število ur pri različnih predmetih zamejstvu, če se tako izrazim, ampak velikokrat je odvisno od učitelja, na kakšen način to prikaže oziroma zopet pridemo do subjektivne afinitete do tega vprašanja. In zopet se navežem tukaj na Matejo, ki pravi, da je odvisno zanimanje in afiniteta novinarja do tega problema. Če novinar najbolje ne pozna materije, je poročanje takšno, če pozna, je poročanje korektno, strokovno in podobno. Poseben problem pa se mi zdi, kar tudi tale naša raziskava delno že kaže, da je tem, ali pa časa, kot je gospa Muženič že ugotavljala, zamejstvu namenjenih dovolj. Problem je, kdaj je časovno to uvrščeno, kdaj so te oddaje, ki so različne. Če vi spremljate oddajo o Porabskih Slovencih, imate o Koroških Slovencih, ne sicer naše produkcije, ampak mi smo lahko seznanjeni, kdor hoče. Problem je, da se večinoma v osrednjih slovenskih medijih, pa na komercialnih televizijah, tu je velika razlika med RTV SLO in komercialnimi televizijami, vidi, da so recimo POP TV usmerjeni v konflikt, v prikazovanje konflikta, ker je to neka tema, ki naj bi zanimala širšo javnost, medtem pa RTV vnaša tudi prikazovanje malega človeka, kulturnih tem in tako dalje. Enako vidimo pri osrednje slovenskih medijih, konflikti, recimo če vzamemo Večer, pa koroške Slovence, predvsem sedaj okrog implementacije 7. člena in ustavnega zakona. Večinoma je bilo poročano o tej temi, manj pa recimo o kulturnem tednu koroških Slovencev; mogoče s kakšno vestičko v Delu, nekje na 16. strani in podobno. Torej, zopet je odvisno od novinarja in uredniške politike. Ob tem bi pa, recimo, spomnil, da je imel Večer pred leti določene strani namenjene prav zamejstvu. Ne vem, pred dvajsetimi, tridesetimi leti so imeli koroški Slovenci prav svoj prostor, enako so imeli Slovenci v Italiji. Morda bi tukaj istočasno opravičil dva urednika zamejskih tednikov, Novic, gospoda Silva Kumra, glavnega urednika Novic in glavnega urednika Nedelje, cerkvenega tednika, gospoda **Hanzija Tomažiča**. Oba vas lepo pozdravljata. Gospod Kumer se opravičuje, ker je nekaj prišlo vmes, gospod Tomažič pa mi je poslal svoj prispevek, pa bi ga morda skrajšanega prebral, ker ravno nagovarja vse teme, ki smo jih sedaj imeli. Tudi ta najnovejši portal, do katerega je on nekako kritičen, pa podaja določene točke, ki so zanimive tako za manjšinske medije kot tudi za osrednje slovenske medije. Pa, če dovolite! Naslovil je tako:

Tri perspektive za tri cilje pri reformi manjšinskih medijev v času digitalizacije informacij

Najprej in sprva naj bi vprašanje manjšinskih medijev ne obravnavali z zornega kota neke posebnosti oz. eksotičnosti, temveč naj bi obzorje razširili na spremembe na medijskem področju v času digitalizacije informacij, ki so se v zadnjem desetletju pospešile in ki še dolgo niso pri koncu. V vsej dramatičnosti in širini so te spremembe pri nastajanju, v distribuiranju, pri marketingu, predvsem pa pri navedbah medijske uporabe, zajele vse medije, tiskane v prvem krogu bolj kot televizijo, najmanj na prepihu se mi zdi položaj radija.

Na tem mestu ni prostor in čas za poglobljeno sliko, naj naštejemo samo nekaj izhodiščnih točk, ki vodijo do temeljite spremembe paradig, pri čemer se osredotočam dejansko na tiskane medije. Spremenjene bralne navade mladih, medem pa tudi že srednje generacije, ogrožajo desetletja delujoče modele v temeljih: vedno bolj je pod vprašajem vloga medijev kot »gate keeper«, torej tista instanca, ki izbira in določa kaj je novica in kaj ni, bralci tudi od medijev vedno bolj zahtevajo komunikacijo na višini oči, poleg tega konkurenčni pritisk raste, saj je ista informacija navadno oddaljena samo en klik. To je za novinarje prav tako težavno, kot je katastrofalno za založnike relativno hitro propadanje modelov monetarizacije »news biznisa« ki so sloneli na dohodkih iz oglaševanja in naročnine. Na vsak način se tako eni kot drugi le težko privajajo novim časom in pri novih modelih tako žurnalizma kot tudi založniške monetarizacije novic je še vse preveč neznank in tveganj. Navsezadnje - tako lahko rečemo - so ti splošni pojavi bolj ali manj zajeli vse medije, najbolj prestižne in velike časopise v velikih državah (glej samo umiranje časopisov v Ameriki) kot najbolj zakotni in obrobni list sredi Evrope.

S tem smo pri manjšinskih medijih in neodgovorno bi bilo razmišljati o reformah in spremembah, pri tem pa podcenjevati učinke medijskega razvoja, ki ga prinaša digitalizacija. Seveda, prvi pogled na te medije že kaže tudi nekaj prednosti prav v takem trenutku: ti mediji po navadi ne delujejo po principih tržne gospodarske uspešnosti zato jih propad založniških modelov ne prizadene tako neposredno, prav tako po navadi nimajo toliko družbene moči in oblasti, da bi se morali zdaj bogve kako sekirati zaradi zmanjšanja le-tega. Ali imajo morda ravno zaradi svoje majhnosti in obrobnosti večje možnosti pri spreminjanju modelov, tako žurnalističnih kot založniških? Ali imajo prav zaradi tega, ker niso tako izpostavljeni prepihu

dnevnega obstoja na trgu možnost večjega tveganja za kakšen eksperiment, ki bi prav prišel tudi večjim medijskim sistemom?

Preden odgovorim na ta vprašanja, bi rad povedal kaj sam mislim, da je glavni smoter in cilj manjšinskih medijev. Vidim predvsem trije, čeprav bi lahko še dodal ta ali oni vidik, toda osredotočim se na tri cilje pri čemer se v zadnjem skriva še meta-cilj:

1.) Mlajšo - v resnici pa tudi srednjo - generacijo spraviti tako daleč, da berejo in da berejo v slovenščini, ne iz navade, prisile ali kaj podobnega ampak zato ker jih to, kar berejo zanima in ker ima to opraviti nekaj z njih življenjem.

2.) Potrebno je nagovoriti jedro in robove narodne skupnosti na tak način, da se večina v tem poročanju prepozna kot posebna skupnost.

3.) Razlagati povezave, osvetliti ozadja, ustvarjati mnenje, ki slehernemu pripadniku narodne skupnosti širi obzorja, pogum, sočutje in samozavest in še kaj...

(... zdaj pa pride še metacilj ...)

... in to ne samo v biotopu zamejske lokalnosti, temveč kot del - imenujmo to s starim izrazom - t. i. slovenskega kulturnega prostora, v širšem kontekstu pa mora težiti k evropskemu državljanu (z njihove perspektive k alpsko-jadranskem prostoru).

Na teh treh ciljih bi jaz osebno - predvsem na ozadju v uvodu omenjenih sprememb na medijskem področju - iskal morebitne odgovore za bolj kvalitetnejšo medijsko strategijo z manjšinskimi mediji.

Moje desetletja dolgo sodelovanje pri raznih medijskih konceptih kaže, da se moraš - hočeš nočeš - pri tem pa pogovarjati tudi o denarju, zato najprej nekaj stranskih pripomb tudi o tem. Omenil sem manjkajočo gospodarsko podlago za finančno uspešno poslovanje teh medijev... Vsi modeli, ki kaj drugega obljublajo, po mojem spadajo prej na področje fantastike kot realnih možnosti. Zato so ti mediji, tudi dolgoročno, odvisni od donacij večjih sistemov, navadno so to državni denarji, v primeru slovenskih manjšinskih medijev, predvsem denarji Republike Slovenije, nekaj primaknejo še države, kjer ti mediji delujejo, vsepremalo pa je v tej zgodbi evropskega denarja. Konec koncev je pač tako, da je navadno denarja potem toliko, da je premalo za živeti in preveč za umreti. Ostaja nekaj nelagodja na obeh straneh, zahteve enim do drugih pa konec koncev ostajajo v okvirih, so skromni, to pa ne v najboljšem pomenu besede. Zato menim, da se mora to vprašanje razčistiti že kar ob začetku: Ja, treba je vzeti nekaj več denarja v roke. Ja, treba je poiskati tudi nove - morda neobičajne vire financiranja. Predvsem pa: treba je zahtevati odgovornost in rezultate, manj v smeri monetarne uspešnosti, temveč bolj v smeri posebnih izkušenj, ki jih morda v tem prelomnem trenutku od večjih medijskih sistemov, ki so na dnevnem tržnem prepihu ni mogoče pričakovati. Neue Züricher Zeitung je lansko leto sredi starodavne medijske hiše ustoličila »task force«, maloštevilno skupino mladih z izkušenim mentorjem na čelu, ki naj bi delovala kot neke vrste poskusni laboratorij, ki prinaša svež veter v zidove znamenite medijske ladje. Zakaj bi kakšen tak medijski laboratorij ne implementirali v sistem manjšinskih medijev in potem kot država profitirali iz njihovih rezultatov izkušenj, ki se tam izcimijo?

S tem sem namreč že sredi razlage kako bi lahko k zgoraj zastavljenim trem ciljem, našli tri ustrezne odgovore. Naj jih kar na začetku strnem v tri pojme, ki se ne naslanjajo na ustaljeno medijsko prakso. Ti pojmi so: start up, jedro, požlahtitev!

1.) START UP

Kako mlajše generacije navdušiti za branje? Kako mlajše navdušiti za skupni slovenski kulturni prostor?

Bodimo si odkriti: vsi poizkusi v to smer so se bolj ali manj izjalovili. Pri vsem spoštovanju do raznih inicativ - najnovejši je novi podportal RTV slovenija - je dejstvo, saj pri nas na Koroškem, to, da je zanimanje za te vsebine iz Slovenije in iz ostalega zamejstva dokaj skromno. Odprava tehničnih ovir z možnostmi digitalne distribucije neodvisno od kraja samega je to dejstvo kvečjemu le še bolj boleče pokazalo. Velja to, kar smo pred leti ugotovili v anketi naših bralcev - vsebine iz Slovenije oz. ostalega zamejstva so na koncu lestvice želja bralcev.

Če torej po ustaljeni poti ne gre, bi poizkusil drugače. Kaj bi bilo, če bi Republika Slovenija in države, kjer so nastaljeni manjšinski mediji, predvsem pa Evropska unija, podprli neke vrste start-up v obliki medijskega laboratorija kjer bi za določeno dobo šestim mladim iz Slovenije in zamejstva dali možnost, da eksperimentirajo z novodobnimi oblikami krepitve sodelovanja in povezovanja. Da bom še bolj konkreten: mladi pridejo dandanes do informacij predvsem s priporočili prijateljev. Socialna omrežja... facebook, twitter, google+ ... so danes že najpomembnejši distributer novice, pri tabličnih računalnikih in mobilnih telefonih so najuspešnejše aplikacije, ki kuratirajo in agregirajo novice iz najrazličnejših medijev in specializiranih področij. Mladi bi v dvojicah (Slovenija-zamejstvo) s četrletno rotacijo aktivno sodelovali pri manjšinskih medijih, pri čemer bi v prvi vrsti ustvarjali - tudi z pomočjo novih multi- in crossmedialnih

možnostih (blog, socialmedia, video, audio, google hangout etc.) - poglede in priporočila za svoje sovrstnike. Naj ob tem dodam še osebno pripombo: čisto ob začetku moje novinarske poti sem za tri mesece delal pri Družini v Ljubljani, kar je zadostovalo, da je moj pogled na teme in način oblikovanja časopisa za vso življenje ostal vseslovenski.

2.) JEDRO

Nevarnost reform je, da se ob vseh dobrih namenih včasih uniči ali zvodeni še tisto kar deluje oz. obstaja. Kjer se pišejo koncepti se navadno manjšinskim medijem natrpa še ta ideja in še ta in še tretja. Pri jedru - in to so pač enostavno obstoječi mediji, ki imajo dokaj zvesto, praviloma res starejšo bralsko družino - so radikalnejši posegi lahko usodni. Tako kot zagovarjam pri ostalih točkah čim več poguma, čim več eksperimenta, tako bi bil pri jedru čim bolj previden glede sprememb. Lokalnost, skoraj bi lahko rekli hiperlokalnost manjšinskih medijev, je njenja največja prednost in dejansko jedro obstoja teh medijev. Angažiran, jasen, iskren lokalni žurnalizem je osnova tega o čem se pogovajamo: sem spada krajevna politika, kulturna dejavnost, da seveda tudi voščila, šport, trač, ravno tako kot sočutno napisane osmrtnice in podobno. Vse to ustvarja »community«, skupnost v najboljšem pomenu besede. Tukaj imeti jasno linijo in pogum, da opustiš kar ne gre na strogo omejen prostor tiskane izdaje, hkrati pa ažurna in zanimiva spletna stran za dnevne novice in morebitne male oglase - to je dandanes klasika lokalnega žurnalizma, ki ima ob vseh spremembah na medijskem področju svoj važen prostor in mesto.

3.) PLEMENITENJE: POŽLAHTITEV

Ob vsem zgoraj omenjenem pa ostaja želja in hrepenenje po posebnem, po večjem okviru, po žlahtnejši informaciji, po čitavi, ki ni podvrženo vsakodnevnemu medijskem direndaju, kjer se aktualnost šteje v minutah. Komentarji, eseji, daljši pogovor, reportaža. Branje za dušo, za oddih, za orientacijo, takorekoč, nekaj kar ne bo izginilo ob vsej ihti in hrupu sprememb. Vprašanje je kako dolgo bo takšna žlahtna vsebina prišla k bralcu v obliki natiskanega papirja z vso lepoto haptičnega dojetja časopisa ali pa bo prišel čas, ko bo to roba za elegantno vitki tabličnik, ki ni več računalnik, temveč spremljevalec za kavč in obmizje. Vseeno kako hiter ali počasen bo ta prelom: takšna oblika novinarstva je še kako potrebna in ne bo izginila, zato se tudi v ta konec spleta investirati. In sicer spet v osebe: tukaj ne v mlade kot v prvem primeru, temveč v izkušene osebnosti s širokim obzorjem in znanjem. Take, ki bi znali urejevati tiskane priloge - štirinajstdnevne ali mesečne - kot dopolnilo obstoječim tiskanim manjšinskim medijem in hkrati imeli znanje in ambicijo to tiskano prilogo nadgraditi za celoten slovenski kulturni prostor zanimivo tablično aplikacijo, kjer bi tiskano gradivo dopolnili z interaktivnimi vsebinami, ki jih ta nova medijska platforma nudi. Take kompetente medijske osebnosti, ki bi za to delo pritegnili vrsto zunanjih sodelavcev in tako slehernemu pripadniku narodne skupnosti širili obzorja, pogum, sočutje in samozavest in to ne samo v biotopu zamejske lokalnosti, temveč kot del slovenskega naroda in kot evropskega državljan v alpe-jadranskem prostoru. Bi to ne bila vsebina, ki bi bila privlačna tudi za bralce iz Slovenije?

Tako, tukaj on konča. Se mi zdi, da je on pravzaprav strnil vse svoje znanje, ves svoj pogled v to, in je dokaj pogumen. Za realnost, ki jo poznamo v koroškem prostoru, so to dokaj pogumne besede. Delno jih on kot urednik tudi uvaja v Nedeljo, ki se je v zadnjem času, moram priznati, ker spremljam te medije, precej kvalitetno dvignila. Midva sva se pogovarjala in sem mu želel veliko sreče pri takšnih podvigih. Tukaj bi končal in bi morda ponudil besedo za kakšen komentar, morda tebi, Peter.

Katalin Munda Hirnök: jaz bom, ravno tako kot Danijel, prebrala prispevek Marijane Sukič, ki je glavna in odgovorna urednica tednika Porabje.

Ona v bistvu v svojem prispevku razmišlja o vlogi manjšinskih medijev v Porabju. In ni se ukvarjala ona s podobnimi tematikami kot mi prej. Zdi se mi pa zanimivo, da malo spoznate porabsko realnost.

Začne s citatom Francija Justa iz publikacije Vse o Porabju.

Citiram ... Porabsko narečje je temelj slovenske identitete v Porabju. Za Slovence na Madžarskem ima porabsčina drugačen pomen kot katero od drugih slovenskih narečij za Slovence v Sloveniji. Pri njih ni samo sredstvo vsakdanjega zasebnega in poluradnega sporazumevanja, ampak tudi bogoslužni jezik, pa do neke mere tudi poučevalni, pa tudi jezik javnega obveščanja in leposlovnega izražanja ... konec citata Francija Justa.

Slovenski mediji v Porabju so zaradi specifične ekonomske situacije v posebnem položaju, kajti ob slovenskem knjižnem jeziku se poslužujejo tudi porabskega narečja, si prizadevajo za ohranitev slovenskega jezika, zato obveščajo ljudi o različnih dogodkih, novicah, kulturi in drugih zanimivostih v slovenskem knjižnem jeziku in v porabskem narečju, ki je širše zanimivo tukajšnjim prebivalcem. Devetdeseta leta 20. stoletja so opazno predruožila porabski medijski prostor. Prva prelomna

sprememba je bila uresničitev enega temeljnih ciljev novoustanovljene Zveze Slovencev na Madžarskem – izdaja lastnega časopisa s slovensko prilogo - Narodnih novin.

Katalin Munda Hirnök: tu se bom jaz zaustavila. Ne vem, verjetno marsikdo ve, da pred ustanovitvijo Zveze Slovencev na Madžarskem, je delovala Demokratična zveza Južnih Slovanov. Ta zveza, kot že iz imena izhaja, je združevala Srbe, Hrvate in Slovence. Ta Demokratična zveza je začela izdajati Narodne novine, tednik za Srbe, Hrvate in Slovence leta 1952. Slovenska rubrika v časniku se pojavi šele leta 1971. Do takrat so se objavljali le posamezni prispevki v slovenščini. Slovenska rubrika se je počasi razvijala in so od sredine 80. let imeli Slovenci v časopisu najprej eno, potem dve strani na razpolago pod naslovom »Ljudski list«. Na ustanovni skupščini Zveze Slovencev na Madžarskem, 27. oktobra leta 1990, se je podprla ideja o ustanovitvi samostojnega slovenskega časopisa, ki je začel izhajati 14. februarja 1991.

To je sedaj moj dodatek, kar bom povedala: torej, če primerjamo prej omenjene medije, vidimo, da so porabski mediji izredno mladi. To je en pomemben podatek, vsaj zame. Torej, če se vrnem, so začeli izdajati najprej štirinajstdnevni časopis Porabje, ki je od leta 2005 postal tednik.

Drugo medijsko prelomnico pomeni ustanovitev Radia Monošter leta 2000. Čeprav je radio oddajal vse do leta 2012 le 8 ur tedensko, je prinesel v porabske domove živo slovensko – večinoma domačo – govorico. Od letošnjega (2012) januarja ima RM dnevno 4 ure programa.

Od leta 1992 deluje televizijska oddaja Slovenski utrinki na prvem programu madžarske televizije. To potem Slovenija 1 ponavlja, gre za enotedensko zamudo... Oddaja traja 25 minut, predvajana je dvakrat mesečno. Ni pomembna le za obveščenost slovenske manjšine, ampak s svojo zasnovo (z madžarskimi podnapisi) omogoča, da je tudi večinski narod bolje obveščen o življenju slovenske skupnosti.

Slovenska manjšina v Porabju dobro sprejema svoje medije. Zelo pomembno za občinstvo je, da dogajanja v zvezi s slovensko manjšino lahko spremljajo v maternem jeziku, saj so ta razlog na vprašanje, zakaj določeni medij spremljajo, navedli pri vseh treh manjšinskih medijih. (Anketo je opravila študentka novinarstva iz Porabja za svojo diplomsko nalogo.) Tudi s temi podatki lahko potrdimo, da so manjšinski mediji zelo pomembni za slovensko narodno skupnost, saj močno vplivajo na identiteto in zavest že s samo prisotnostjo slovenskega jezika v tujejezičnem okolju.

Največji problem manjšinskih medijev v Porabju je nedvomno to, kako ohraniti jezik, če mlada generacija ne govori več narečja, knjižnega jezika se pa ni naučila v zadostni meri? In kaj potem, ko starejših in takih, ki še znajo porabsko, ne bo več? Večina občinstva, in sicer srednja in starejša generacija, zna le porabsko narečje. V šoli otroci ne dosežejo primerne ravni znanja slovenskega jezika, da bi določen prispevek razumeli v celoti. Pri porabskih Slovencih obstaja močna zavest o manjvrednosti narečja in prepričanje, da je knjižni jezik za njih tuji jezik. Ločenost od matičnega naroda je najbolj vplivala na jezikovno in kulturno pripadnost manjšine. Ljudje so se pospešeno učili jezik večine, da bi ji postali enaki. Slovenščina je postala manjvredni, neprimerni kod za javno sporazumevanje in je dobivala vlogo izključno notranjega manjšinskega jezika.

Prav zaradi tega so torej informiranje v maternem jeziku, prisotnost maternega jezika v tujejezičnem večinskem okolju in učinkovita medijska oskrba ter prenašanje kulturnih vrednot preko medijev pomembni dejavniki zaviranja akulturacije in asimilacije, ohranjanja jezika in narodnostne identitete ter nadaljnega razvoja narodnosti. To je prispevek **Marijane Sukič**.

Katalin Munda Hirnök: če smem, jaz bi mogoče dodala, da opažam, jaz sem tudi porabska Slovenka, ki živim in delam v Ljubljani. Opažam pa, da v slovenskih medijih, bodisi na radiu ali televiziji, vidim en pozitiven premik v primerjavi s prejšnjimi leti. To je Marijana Sukičeva že v Ljubljani na eni okrogli mizi ugotavljala. Teh prispevkov je znatno več kot jih je bilo v preteklosti, tako da je to za moje pojme zelo pozitivno. Preko teh informacij, imam občutek, da se vseeno širi vedenje o porabskih Slovencih. Mogoče sem v avtu omenila Silvi, da sem bila presenečena, ko je bil sončni mrk in so bili v Nedelu izsledki raziskave, kjer so spraševali tukaj živeče Slovence, če vedo, kje je ena vas v Prekmurju, meni se zdi, da je šlo za Budince ali Trtkovo. Ne pretiravam, no nimam sedaj točnega podatka, po mojem 70 do 80% Slovencev, pojma ni imelo, zdaj sem grdo rekla ..., sploh niso vedeli, da je to v Prekmurju, to da je na Goričkem, niti slučajno ne. Kje je pa potem Porabje, ki smo bili takrat še za mejo. Prej je bilo omenjeno tudi delo novinarja, da pristop je bistven. Zato se mi zdi ta prispevek nekje pomemben s strani Marijane. V bistvu en novinar, ki gre iz Slovenije v Porabje, že zaradi realnosti, da v bistvu srednja in starejša generacija nista večji knjižne slovenščine, torej govorijo eno zelo staro arhaično narečje. Ni enostavno

temu novinarju ... Tu vidim zelo pomembno vlogo takih novinarjev kot je Silva, ki je iz Prekmurja, prekmurščina in porabščina pa sta si dokaj podobni. Takih novinarjev bi rabili po mojem znatno več povsod, tudi na televiziji ... To, kar si že ti omenila, jaz sem etnologinja in slavistka, se mi zdi tudi zelo bistveno, ta stik s terenom. Ker če mi malo ta utrip poznamo, ta zrak vohamo, tako naprej te vonjave, bomo drugače poročali o teh ljudeh, obrobnih, majhnih na drugi strani meje, meje pa so še žal ostale v glavah. No, še to povem, potem pa bom končala. Če primerjamo te zamejske prostore, dejansko je tu Porabje v enem specifičnem položaju. To je moj prispevek. Če koga zanima, sem še en izvod prinesla, če bo hotel kdo prelistati...

Peter Sekloča: ... hvala obstajajo velike razlike med posameznimi področji... zamejskimi... Zdaj bo tudi gospa dr. Karmen Medica predstavila temo...

Karmen Medica: no, jaz sem pripravila pover point, pa ga bom izkoristila ... Jaz sem se s to tematiko slovenske manjšine na Hrvaškem že pravzaprav začela ukvarjati na Inštitutu za narodnostna vprašanja, ko sem bila tam kot raziskovalka zaposlena. In sicer so te spremembe nastale v 90. letih, v času osamosvojitve Slovencev in Hrvatov in se v popolnoma novi situaciji znajdejo Slovenci, ki so živeli na Hrvaškem. To tematiko sem takrat raziskovalno spremljala in je prva publikacija nastala leta 1995 pod vodstvom Vere Kržišnik Bukič in v okviru projekta Slovenci na območju bivše Jugoslavije, ki živijo torej izven Slovenije. Torej raziskovali smo Slovence na Hrvaškem, kolegi pa tudi ostale republike, največ pa kolegica Kržišnik Bukič, ki je še vedno raziskovalka na tem inštitutu. Ko smo spremljali to tematiko, smo se soočili z eno popolnoma novo situacijo, tudi življenjsko, sem sodelovala tudi z mediji in sem začela tudi medijsko pisati o Slovencih na Hrvaškem v slovenskih in tudi v hrvaških medijih. Situacija je popolnoma nova, torej prvo, kar je bilo potrebno – identificirati manjšino oziroma manjšina je komaj pridobila ta status manjšine, in sicer najprej na Hrvaškem ... (Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin)..., šele potem pa postane to tudi manjšina v Sloveniji. Tudi v Sloveniji je ena specifična v identificiranju oziroma dodeljevanju statusa Slovencev na Hrvaškem. Namreč, ne vem, koliko ste seznanjeni, verjetno ste, da je v bistvu država dodelila dva statusa: Slovenci v zamejstvu v teh občinah ob meji in Slovenci po svetu... Slovenci v Splitu, Dubrovniku, Osijeku... imajo status slovenske diaspore. In sami podatki..., statistika ni toliko natančna, vendar se izhaja v vseh teh zakonskih podlagah iz te prisotnosti Slovencev... Potem je bil izbris, pa ponovna vrnitev leta 2010 in danes je status s strani Slovenije, so Slovenci v zamejstvu, na Hrvaškem pa so priznani kot ena ustavno-pravna manjšina. Slovenci po svetu imajo tudi svoje predstavnike tudi v politiki, vlada jih imenuje v Svet za narodne manjšine, kakor je sedaj Darko Šonc iz Zagreba, potem na lokalni in regionalni ravni ravno tako. To, kar se je sedaj zgodilo, je popolnoma nova situacija, je nastanek novih kulturnih društev Slovencev na Hrvaškem. Zagreb in Reka imata že od prej eno tradicijo druženja in povezovanja s Slovenci... Po osamosvojitvi pa prihaja do enega rivalstva slovenskih kulturnih društev tudi v drugih regijah, drugih mestih, Reka že od prej, potem Pula, Split, Umag, sploh v Istri se je situacija zelo spremenila in se je dejansko izpostavilo, da je kar precejšnje število Slovencev po celi Istri. Pa potem društvo, ki je nastalo: Slovensko kulturno društvo Istra. 20. junija lansko leto so praznovali 10. obletnico, 20. junija pa bo prva monografija o društvu predstavljena v Puli. Tako, da ste vabljeni, ker hrvaški mediji, sploh pa regionalni in lokalni, zelo dobro spremljajo dogodke Slovencev, tudi v Istri, slovenski mediji pa vedno zelo malo. Tu pa tam pride, in če pride kakšna televizija, kot je kolega Tretjak že omenil, v radijske in televizijske programe pridejo Slovenci na Hrvaškem, v osrednje dnevne časopise pa zelo težko. Mislim, prebiti se v časopise je bilo vedno zelo težko. Preden sem jaz začela ponujati, konkretno z Delom sem sodelovala, da bi napisala nekaj prispevkov o teh Slovencih na Hrvaškem, je bila izredno velika zadržanost, ena velika nezaupljivost, preprosto niso hoteli poročati o Slovencih na Hrvaškem kot o novi narodnostni manjšini... v novi državi... To je šlo zelo počasi in tudi danes poročati o enem narodnem prispevku, sploh pa v Delo, je težko. No, kako je potem prišlo do tega, da so se začeli objavljati eni članki, preprosto je prišlo do ene spremembe diskurza. Nisem več govorila: aha, zdaj sem se pogovarjala s Poljšakom na kulturi, zdaj o Slovencih na Hrvaškem, ampak recimo... Slovensko kulturno društvo Bazovica je proslavilo 60. obletnico svojega obstoja in delovanja. In potem sem napisala eno reportažo o tem, kaj se dogaja v tej Bazovici, kakšno je zaledje, kakšne so aktivnosti, in spotoma to vključila v informacijo, da pravzaprav v ozadju vseh teh dogajanj in vsega tega zbiranja je ena nova večinska skupnost Slovencev na Hrvaškem, Slovencev v zamejstvu. In potem, konkretno v Puli je precej Slovencev, ki so tam zelo znani, priznani in aktivni v znanosti, profesorji na fakultetah, umetniki, ampak tudi ti niso bili tako zanimivi konkretno za Delo. In potem je zelo znani in priznani akademski slikar Martin Bizjak iz Pule objavil eno publikacijo o Slovencih, ki so delovali v Puli v slovenščini in hrvaščini in je kot

slikar to zelo lepo oblikoval. Tukaj si lahko ogledate in pri njem je Delo naročilo en velik intervju. In potem smo imeli en velik, obsežen intervju z Martinom Bizjakom, in tako se je pravzaprav začelo to pisanje o Slovencih na Hrvaškem, o Slovencih v Istri, ampak dejansko po spremenjenem diskurzu. Mi nismo več ponujali manjšino, ponujali smo kulturo. Ponujali smo popolnoma drugo interakcijo, dogodke, na primer Puljski filmski festival, kamor vsako leto pridejo slovenski filmi. V žiriji je dosti Slovencev, Jelka Stergel, ki je bila direktorica festivala v Ljubljani... In potem tudi, kako smo potem predstavili. Glavno nagrado so imenovali po Nagiju Rotarju, ki je bil znani slovenski intelektualca v Puli. Pred kratkim je umrl. In potem smo pisali o slovenskih filmih, o prisotnosti Slovencev v Puli in o nagradi, imenovani po Nagiju Rotarju. Torej sprememba diskurza je prinesla eno identifikacijo Slovencev na Hrvaškem. In tak pristop do medijev traja tudi danes. Mediji manipulirajo z vsem, pa tudi mi raziskovalci večinoma manipuliramo v medijih in to so zelo dobro sprejeli. Tukaj so sedaj ta nova slovenska društva. Poleg Pule jih je v Istri še nekaj ... je sedaj zaživelo in je prisotno v lokalnih medijih, v časopisih, radiu...

Je kar nekaj teh manjšinskih časopisov, bolje biltenov... So popularni znotraj društev... So zanimivi, sproti obveščajo, si lahko tule kar pogledate... Vse več je tudi aktivnosti na spletu. Vsako društvo ima praktično že tudi svojo spletno stran in aktivno obvešča. S tem se tudi povezujejo s Slovenijo. Slovensko kulturno društvo Bazovica, Slovensko kulturno društva Istra sta na spletu odlično predstavljena... kozji simbol Istre, zaščitni znak društva v Puli... Društva so se razvila in zelo aktivno delujejo...; Split, Zadar, Dubrovnik, Šibenik, Karlovac, Osijek... ravno tako. Vzgoja in izobraževanje jim je glavni cilj, jezik, in dejansko se bistveno povečuje to učenje jezika, kar prej ni bilo kot pri Slovencih v Italiji, kot je vip stata – jezikovni primer, kar Ljubljani sploh ni znano. So pozabljeni, ta jezik je bil malo sporadično prisoten in daleč od tega, da bi bil tekoč. Zdaj pa je aktivnost teh društev naredila, da se to jezikovno znanje in izobraževanje povečuje... Dela se na kulturni avtonomiji... V Karlovcu je osrednja knjižnica, ki nabavlja knjige in pokrije vse ostalo v slovenščini... So tudi glasila, radijske oddaje o tem... Tisk iz Slovenije pa ni redno prisoten, no tukaj v obmejnih krajih se to hitro nabavi, ampak v Dubrovniku in Splitu pa je težje priti do dnevnega slovenskega časopisja... Poleti je to bistveno lažje, takrat je poletna ponudba in je veliko turistov. Kar se tiče pravic na področju medijev, je dostop na državni, regionalni ravni, tudi na lokalni, nastajajo določeni mediji. So tudi oddaje v manjšinskih jezikih, tako tudi je v slovenskem jeziku, zelo dobra oddaja Prizma, ki predstavi vse manjšine in vsako soboto ima tudi prispevek o Slovencih na Hrvaškem. Ker so aktivno prisotni... torej identifikacija v širši javnosti, ki je pomembna za eno manjšino, se dejansko povečuje. Še vedno je veliko genaliziranja, sami ti manjšinski mediji niso tako močni, uredniški posegi so v ozadju. Sami ti manjšinski mediji niso tako močni in nekateri ostajajo še vedno neprepoznalni. In seveda, manjšinske teme, če želijo biti prepoznavne in zanimive za širšo javnost, morajo tudi sami spremeniti pristope in diskurze v svojem poročanju. Na Hrvaškem se o Slovencih poroča v oddaji Prizma, oddajah iz kulture, pri poročilih, dnevniku Hrvaška v živo, oddaji Dobro jutro in Izzivih, ki imajo dostikrat zelo dobre prispevke o Slovencih na Hrvaškem. Radio Pula zelo intenzivno spremlja dogodke in večkrat poroča v slovenščini, pogosto povabi predstavnike kulturnega društva, v Splitu je tudi ena redna oddaja, sicer je plačljiva, aktivna je tudi Jeka, priloga Novega lista... na Reki imamo tudi dopisnico Marjano Jerkovič, ki je tudi redna sodelavka Sotočja in dejansko je po njeni zaslugi prišlo do velikih sprememb v informiranju. Postavila je info točko za Slovence na Reki in tudi z drugimi mediji, kot profesionalna novinarka, dobro sodeluje... Glasila, kot so Kažipot Reka, potem še Sopotja, Zagreb, Novi odmevi, Split, Planika, Mavrica v Pulju in Liburnijska priloga v Lovranu...; Slovenci so aktivno vključeni v ta društva.

Elektronski mediji delujejo in so zaenkrat še najuspešnejši, najbolj prodorni pri predstavljanju te problematike. Kot perspektiva prihodnosti, to, kar smo ugotovili, je želja doseči združevanje majhnih, parcialnih glasil in bi tako postali prepoznavni v širšem okolju. To ne pomeni, da so prisotni samo v slovenskem prostoru, ampak da so identificirani v širšem prostoru, kjer živijo.

Drugi problem je pa kadrovska problematika, izobraziti in čim več mladih vključiti v to poročanje. Situacija se intenzivno spreminja v tem povezovanju, nivoju obveščanja in počasi se tudi odpira ta interes Slovenije do te manjšine na Hrvaškem. Ampak tukaj se je bilo najtežje prebiti do tega, da Slovenija prizna, da je to manjšina, ki je zelo aktivna in zelo dinamična. Jaz samo še dodam, da to, kar se dogaja v Istri, ki mi je najbližje, ima tudi ene konkretne rezultate npr. študente, ki prihajajo sem študirat, tega je vse več...

V Puli je eno mednarodno mornariško pokopališče, kjer ima vsaka država svoj del, tu je tudi spomenik iz prejšnjih vojn in zasluga Slovenskega kulturnega društva je, da so si priborili en del, ki je samo slovenski in vsako leto pride delegacija iz Ljubljane in položi venec... Potem je knjižnica, oddelek s slovensko literaturo... Dejansko se je manjšina v kratkem času identificirala v tem prostoru... Marjana je bila gostja na enem predavanju za moje študente. Govorila jim je o Slovencih na Hrvaškem. Tukaj so študenti tega

obmejnega prostora, pa sploh niso vedeli, da obstaja manjšina, priznana na Hrvaškem. V Sloveniji se zelo malo ve o tem...

Peter Sekloča: ...najlepša hvala, Karmen je odprla kar nekaj pogledov... Meni se je še posebej pomemben zdel ta, kako so začeli nastopat novinarji, in kako so dali poudarke tematikam iz kulture, iz drugih sfer življenja, kar smo že prej govorili o tem..., ne getoizirat in spravljat ljudi v zlato kletko...

Mirjam Muženič: če dovolite, ob tem, da smo skoraj pri vseh nastopajočih slišali o novinarskem pristopu, o pristopu medija do teme, sem se spomnila na zadevo, ki jo doživljam že vsa leta, odkar sem dopisnica iz Trsta o tem, kako te ljudje sprejemajo. Nič več nisem presenečena, ko me imajo za diplomatsko predstavnico. Če pomislim na 1996. leto, ko je prišlo do zloma tržaške tržaške kreditne banke, so me iz cele Slovenije klicali in spraševali, ali bodo sploh prišli do svojega denarja. Meni se dogaja, da me prosijo skupine iz Slovenije, naj jih peljem v Trst, naj jim razkažem, naj jim razložim, naj jih peljem v Bazovico, v Miramar, na Devinjski grad, in priznam, da sem to tudi nekajkrat storila, do tega, da sem pripeljala avtobus ljudi v Tržaško gledališče. Jaz dostikrat v šali rečem, da bom šla na generalni konzulat po kakšen lep mesečni zaslužek. To je dejansko njihovo delo..., ne glede na vlogo, ki jo ima medij in pozornost, ki jo recimo tvoj medij, to je RTS namenja... vidiš pa, da te ljudje, preprosti ljudje, tisti poslušalci in gledalci sprejemajo za to, kar si. In to je dejansko, saj jaz to dojemam kot priznanje tudi delu, ki ga opravljam.

Mateja Železnikar: ali lahko jaz nekaj dodam na to temo, kar je poprej dr. Medica opozorila na to, kar je Danijel prej prebral od Hanzija Tomažiča. V bistvu se dejansko odpirajo z novimi mediji... take fenomenalne možnosti za vse nas, hkrati pa je kup enih dodatnih problemov. Mi bi morali začeti razpravo, kakšna je sploh vloga medijev danes, ker je to zgodba, ki se hitro spreminja in ... ko bo nekdo našel model, kako povezati tiskane medije in svetovni splet, da bo postal milijarder... Nekako vsi iščejo modele in enako velja za manjšinske medije. Moram reči, da Primorski dnevnik, spletno stran s pridom izkoriščam za novice... In tistega, ki zanima, kaj se dogaja v zamejstvu, lahko pride do vseh informacij samo preko spleta, bodisi preko tega, da pogleda spletne strani... pustimo zdaj ta podportal RTV Slovenije, ki je v bistvu še v zagonu in še ni, recimo, zaživel tako, kot bi moral. Ampak dejansko dobiš vse informacije, samo poiskati jih moraš. Jaz sem na ... srs... Radio Agora naročena in oddajo literarni utrinki, skratka, oddaja, ki jo pripravlj Jerneja Jezernik..... iz Celovca in ima res super pogovore.

Je pa problem, da tradicionalni, osrednji mediji zelo selektivno potem objavljajo in obveščajo ljudi o tem, kaj se dogaja. Če govorimo o komercialnih medijih, je logično, oni so pač vezani na oglaševanje in rabijo občinstvo, te zanima seveda senzacionalizem, žal, in to se pač prodaja in oni zaradi tega potem iščejo takšne teme, kjer se prepirajo in podobno. Jaz vidim vlogo javnega RTV servisa tu res okrepljeno. Kako doseči to povezavo in radia in televizije in svetovni splet, to je spet eno širše vprašanje, na katerega bi moral RTV Slovenija iskat odgovore... Tudi ta ideja, ki jo je dal Hanzij Tomažič, da bi eno takšno posebno skupino mladih ljudi najel, recimo vsak medij bi rabil enega ali pa dva iz zamejstva pri facebooku in pri twiterju. To seveda spet stane. Mogoče bo pa Urad za zamejce in Slovence po svetu financiral to...

Dušan Udovič: jaz bi se rad za moment navezal na to, kar sta sedaj povedala. Mi imamo vsakdanji papirnat časopis in imamo spletno stran, dvojno spletno stran, ena je zastonj, to je izbor nekih novic, in potem tisto, ki je za plačilo in je v bistvu listanje po internetu in je enake izdaje kot je papirna. To, kar je povedal gospod Tomažič, se mi zdi zelo zanimivo,.... odpirat to veliko vprašanje, kako priti do mladih ljudi, ki niso več vajeni na branje, spreminjajo navade in z enim klikom hočejo vedeti vse... To je drugi način razmišljanja in pristopa tudi do sveta. Mi se tega zavedamo in zato smo naredili tudi vzporedno spletno izdajo časopisov, ki jo moramo delati isti ljudje, ki delamo časopis, in to je tudi eno veliko breme. Je pa jasno, in to skušamo nekako razviti, da mora biti spletna stran nekako komplementarna tiskani. To ne more biti enak medij, pristop mora biti drugačen... Je pa to tisti način, kako ohranjati bralce in jim nuditi, ker smo samo en dnevnik za celotno manjšino, vsem segmentom te naše skupnosti, od najmlajšega do najstarejšega. Mi moramo paziti na vse, kot je napisal Tomažič. On je rekel, ti radikalni posegi so lahko usodni. V našem primeru, kaj pomeni? Mi dobimo javni denar s strani italijanske države. To je precej denarja, da lahko izhajamo. Ta denar je vezan na zakon, ki daje prispevke samo tiskanim medijem, ne elektronskim. To se pravi, če usmerjamo energijo v spletno izdajo, si lahko zapravimo naročnike in gremo izpod tistega števila, ki je potrebno, da dobimo javni denar. Smo vedno na tankem ledu. In tudi naš razvoj mora biti zelo uravnotežen in usmerjen na potrebe, ki jih imamo, dejanske. Poleg tega, da ne smemo zanemariti tistega, ki bo naš jutrišnji bralec, ki bo mogoče že povsem bral na spletu, do tistega, ki je naš

naročnik in ima morda 80 let. To je nekaj zelo kompleksnega, kot pristop. To sem začutil v tem, kar je povedal gospod Tomažič. Bilo bi zanimivo imeti možnost nekega modernega eksperimentiranja v tem smislu. Vsi smo malo lačni tega, kaj se lahko iz tega izkoristi...

Peter Sekloča: ... to sem mislil, sedaj bi lahko odprli vprašanja v to smer odprli vprašanja. Mogoče za iztočnico, če bom malo radikalen. Mi govorimo tukaj o medijih. Kdo pa potrebuje medije. Mediji potrebujejo sami sebe. Če govorimo iz vidika državljana, potem državljani potrebujejo novinarstvo; kako priti do informacij, kako vstopat v javnost, kdo jih bo predstavljal v neki javni sferi. Jasno, če smo podjetniki, potrebujemo, oziroma hočemo neki profit v medijih; samo iz vidika manjšine, državljanov, narodnega telesa, pa potrebujemo odprto javno sfero. Če smo prej govorili o meji, oziroma zaprtosti slovenskega medijskega prostora, zdaj lahko naslovimo, kako pa vse skupaj odpret, če se govori o evropski javni sferi, o transnacionalnih javnih sferah, kako ta pretok informacij sploh s kakšnimi modeli vzpostaviti oziroma spodbuditi, ker je problem zaradi tabloidizacije medije, padlih meja...

Mateja Železnikar: ... glede tabloidizacije medijev je to realnost, v kateri živimo... Samo vprašanje je, kako globoko bodo padli mediji. To se dogaja po vsem svetu. Recimo, to se dogaja v Veliki Britaniji... Temu se ne moreš izogniti...

To vlogo javnega RTV servisa, takega, ki res skrbi za celotno javnost... – to je širša javnost, končno pa smo vsi državljani Evropske unije. Jaz vidim tu pomembno vlogo javnega RTV servisa, ki ga dejansko plačujemo mi, saj smo mi naročniki, plačniki RTV prispevka. Ne gre denar iz nekega proračuna, iz vlade, zaenkrat še ne. Upam, da ne bo temu tako... Govorimo o manjšinah. Govorimo lahko tudi o manjšinah v Sloveniji, ki pa tudi nimajo možnosti svojega medija oziroma predstavitve... Ne govorim sedaj o italijanski pa madžarski, ampak govorim o vseh teh etničnih manjšinah iz držav nekdanje Jugoslavije. Možnosti informacij je pa dovolj. Sem prepričana, da vsak državljan, ki se želi informirati, lahko z enim zelo enostavnim klikom ali več kliki, dobi dovolj informacij. Problem je selekcija, kaj je tista informacija, ki je res ključna...

Peter Sekloča: ...mogoče še kakšna ideja...

Mitja Tretjak: ... mislim, da se tu soočamo s številnimi temami. Mislim, da bi morali izvesti dejansko simpozij, ko se pogovarjamo o medijih, naslov tega srečanja pa je vloga medijev pri prikazovanju slovenskih nacionalnih manjšin... Danes razpolagamo z ogromno količino informacij in če nekaj iščem, do te informacije slej ko prej pridem, in če se pogovarjamo o nekem dogajanju v nekem določenem geografskem prostoru, je pa tudi res, da smo se danes tu, ko bi se naj že vsi med sabo malo poznali, še vedno predstavljali... to pomeni, da mehanizem ne funkcioniira tako dobro. Jaz sicer lahko pridem do vseh informacij, lahko zvem, kaj se dogaja v Črnomlju. Vprašanje pa je, zakaj mene zanima to, kar se tam dogaja... To je, kar je Duško že na začetku povedal, treba je izpostaviti nek interes, da se bodo ljudje začeli zanimati za manjšino. Res pa je, če neka situacija, nek kraj, kjer je dogajanje, ni zanimivo za novinarstvo, se pač ne objavlja... Je pa eno od poslanstev in nalog televizije, sklepam da tudi v Evropi, da daje možnost, da daje glas skupinam, ki niso zastopane v medijih, ki niso v državni lasti. Mislim, da je največji problem ta, da se o manjšini, ne v tej predstavitveni dimenziji, ne poroča dovolj. Je pa res, da se o njih ne poroča dosti v osrednje slovenskih medijih, Delo, Dnevnik... Primorske novice so izvzete, ker imajo prilogo o Slovencih v Italiji, ker gre za lokalni medij... Na nacionalni ravni je treba narediti eno selekcijo, zakaj naj bi pisali o Slovencih, ki živijo izven meja.

To bi moral biti interes same manjšine, da se sama promovira, da se o njej poroča, se objavljajo neke novice o samem dogajanju. Se pa tudi postavi vprašanje, zakaj naj bi to počeli? Jaz ne vem, za samo manjšino na Tržaškem lahko to povem, da osrednji slovenski mediji, tiskani recimo, ali pa tudi privatne komercialne televizije v zamejstvu niso gledane oziroma brane. Jaz ne vem, če se motim, ampak imam občutek, da v Italiji ne gledajo POP TV, ne Kanal A, zelo malo jih bere recimo Delo..., ne spada to v navado. Berejo pa manjšinske medije. Tam pa vsak rad prebere kaj o sebi, rad se vidi na kakšni fotografiji... To je vprašanje, čemu prisotnost novic in reportaž v osrednjem slovenskem prostoru, če ni interes manjšine. Brez tega se da tudi preživeti. Po drugi strani ne pa obstaja nek zakon o državni RTV, se lahko temu izognejo..., ker druge televizije poganjajo drugi mehanizmi, ki so komercialni. Na simbolni ravni je pomembno, da o vseh zadevah poroča, ker vsi poudarjajo, da je v nacionalnem interesu, da se poroča o manjšini. To ustvarja nacionalna država, na drugi strani pa je vprašanje, čemu? Moje mnenje pri tem je, da za odsotnost, recimo pomanjkanja novic, informacij o manjšini v osrednjem slovenskem

prostoru, je odgovorna tudi sama manjšina. Ni samo kapitalizem, pa reklame... da je premalo informacij, da obstaja neko nevedenje in splošno čutenje in potreba po informacijah...

Mirjam Muženič: ...mogoče medklic. Vprašanje vzroka in posledice: »Zamejski rojaki ne berejo osrednjih tiskanih medijev, ker ni novic o njih!«,... če pa mediji objavijo, n.pr. Delo, Dnevnik, Večer, Mladin onekaj o njih, potem pa poiščejo, kje je o njih napisano. Se pozanimajo...

Mitja Tretjak: ... pa tudi obratno. Glede tega, da je premalo napisano, tudi ni interesa, da se pozanimajo... Saj pravim, vzrok in posledice.

Lokalna novinarka RTV Koper (**Neva Zajc**): ...se lahko vklopim... glede na to, da sem novinarka in tu zastopam nacionalni medij in delam tudi čez mejo, hkrati sodelujem v komisiji EBU-ja, ki se ukvarja z lokalnimi mediji in tam smo že milijonkrat premleli in mnogo seminarjev organizirali in seveda prihajamo z leti do ene same ugotovitve. Veste, globalizacija spreminja pogled na medije in mi tega ne moremo spremeniti, Pa če se imamo še tako radi, in če smo si še tako blizu... Edini odgovor je to, da se del populacije res usmerja v socialna omrežja in v druge zgodbe, nam ostaja tisto, kar se reče bližina, in tukaj je absolutno največja priložnost za lokalne medije...

... Iskati rešitev v osrednjem mediju, pa vprašanje, kako bo sedaj osrednji medij... Nikoli več ne bo kot takrat, ko je imel osrednji dnevnik odličnega dopisnika iz Trsta. Moj odgovor na to je, da nimamo več dopisnikov stare baže, z izjemo RTV še ima, Jovanov je tukaj, še to ne vem, kaj se bo zgodilo, ko bo konec tega. Zakaj? Zaradi tega, ker kdo živi blizu, kdor razume, kdor čuti, vonja z vsemi čutili, ta bo znal pisat, bo znal najti teme, bo znal tudi prepričat. Jaz bom prepričala prav zagotovo lažje sosede, pa mojo poslušalko iz Kopra, kot pa bom prepričala nekoga na drugem koncu Slovenije. Pravilo bližine ..., tudi medijski evropski prostor, o tem smo se že pogovarjali. Se pravi, bližina je najboljša rešitev, kar pomeni vlagati, vlagati, v tisto, kar obvladamo, kar imamo ob sebi, blizu... To, da mora RTV Slovenija toliko tega in onega, je to zato, ker ima to v statutu, ker so mu tako naročili, in ker tako mora delati. To, da smo mi lokalni mediji, hvala bogu, da obstajamo tukaj, da imamo kot prvo nalogo, da pokrivamo obe manjšini... je naša ključna naloga, brez tega nas lahko izbrišejo. Tisti, ki bo pozabil v regionalnih centrih, da mu je naloga, da pokriva to stvarnost, tisti bo podpisal smrtno obsodbo lokalnim medijem...

In še slednje, kar zadeva mlade... mi smo se pri EBU-ju... čisto na vsak seminar damo temo mladi in potem najdemo kakšnega genialca, ki si nekaj zmisli, enkrat je to BBC, drugič Francozi, enkrat tretji... vsakokrat ugotovimo isto, da nam mladi uhajajo, da jih to kar delam jaz preprosto ne zanima, če ni to slučajno to tistih pet mandeljčkov, in tukaj se mi zdi ideja vašega kolega pomembna, če jih nimam pri sebi vsak dan, vsak teden in z njimi delam eno uro programa kot ga mi delamo na Radiu Koper, to je absolutno edina možnost... pa še ti potem grede in jih ni več. Mladi odidejo, je obdobje ko jih preprosto ni (10 let) in potem se nekega dne zbudijo in se pojavijo znova in tu nastopi tisto, kar je prihodnost medijev, vsaj po mojem mnenju, da bodo ljudje v tej poplavi vsesplošnih, približnih, navideznih zgodb... na koncu začeli iskati relevantne novice, ... tistega, ki jim bo pomagal iskati mnenjske, močne stvari... torej preiskovalno novinarstvo, tehtne teme, kritičen pristop, to pa bodo tisti mediji, ki bodo uspeli obdržati nivo in ki bodo zmogli dovolj denarja in ti novinarji bodo zelo dragi, zelo cenjeni in zelo redki... Takšnih časopisov bo zelo malo v Sloveniji, ne vem če bomo zmogli več kot en dnevnik čez petnajst, čez deset let ne in enako bo veljalo za medije... ostali bodo komercialni, takšni kot pač so...

... Boljši mediji bodo zelo redki... Prihodnost medijev, da delamo v smeri ... krepiti lokalno, da, delati z mladimi, da bo kakšen prišel kdaj nazaj in iskati kritičen pristop in iskati niše, ki bodo nekoč ljudem zelo pomembne...

Mateja Železnikar: ... lahko jaz še nekaj dodam na to, kar je Neva povedala... To se navezuje kar je povedala gospa Medica... Spremenjen diskurz, način, kako prideš do nekega medija, tiskanega medija, z neko kulturno vsebino, zgodbo, ni važno, ali je to zamejski Slovenec... Važna je vsebina... ta sprememba v mentaliteti... to rabi manjšina, da je drugačen pristop...

Karmen Medica: ...

Vlado Kotnik: ... tule, ko sem vas poslušal, vidim, da je ta nacionalizacijska sila, ki deluje v teh nacionalnih medijskih pokrajinah pravzaprav prej pomankljivost kot prednost, ker se mediji zapirajo v svoje nacionalne sredine. Mislim, da bi bila sprememba diskurza, ta kvalitativna sprememba, s katero bi

lahko mediji vzpostavili odnos do svojega občinstva. Recimo, da nam ne poročajo več na način, da nam predstavljajo slovenski Trst, ampak, da nam predstavijo Trst... Torej na ta način nam predstavijo prostor, kjer živijo Slovenci, pa še kdo drug... In je to povsem drugačna perspektiva kakor če mi zmeraj dobimo podobo Narodnega doma, kot edino... čeprav vemo, da je Trst čudovito mesto... na ta način bi se jih dalo pritegniti... to je druga perspektiva kot pa če poročamo o teh prostorih zgolj zato, ker so tam manjšina... na podlagi tega bi se dalo na celovit način predstaviti zgodbe... Slovenci ne živijo v teh okoljih izolirano kot manjšina... In to je tudi problem... Slovenci imajo vendarle interakcije, na teh področjih živijo še številni drugi...

... Ko bi prišli na ta nivo, bi prišli do tega, kar si ti omenila Neva, spoznaš svojega soseda, ... to je tisto, kar je ključno... Slovenija je nenazadnje zelo majhna, pri čemer pa ne poznamo zamejstva... potem padejo predsodki, stereotipi in mislim, da je to ravno tisto, ta diskurz, kako, na drugačen način, da bi dobili več koristi in pristajanje na to zgolj nacionalizacijsko dimenzijo, ki je skozi podprta, zakaj mora Slovenija biti zaščitnišča do manjšin in zakaj se morajo manjšine oddolžiti t.i. matici...

Če bi spremenili diskurz bi ta nelagodja, ki obstajajo očitno... ne bi bila več tako prisotna in relevantna v medčloveških odnosih...

... To je moj pogled, ker se mi zdi, da ta nacionalizacijski aspekt eden takšnih, ki zavira javno sfero in komuniciranje, ki bi odpiralo prostor in možnost, da se spoznamo bolje... ker mene ne zanima, če grem v Celovec samo slovenski Celovec, zanima me Celovec... rad grem tudi v gledališče, kjer vem kakšen imajo odnos do slovenske manjšine ampak še vedno jim priznam, da imajo nekatere predstave odlične... in se mi zdi, da bi bila to celovita informacija o prostoru, kjer živijo Slovenci...

Danijel Grafenauer: ... morda še nekaj. Meni se zdi, da imajo manjšinski mediji eno posebno nalogo... Neka raziskava iz 90. let o poznavanju slovenskih narodnih skupnosti v sosednjih državah je ugotovila, da samo 6% srednješolcev zna točno določiti, ali pa pokazati na zemljevidu, kje živijo Slovenci izven meja Republike Slovenije. To nazorno pokaže, kje je bilo v Sloveniji še nekaj časa nazaj to znanje med mladimi. Zato morda ni toliko zanimanja kasneje. To je prvič. Drugič: po sosednjih državah imamo zelo različno sliko. Če govorimo o tiskanih medijih, govorimo o tednikih, razen v primeru Primorskega dnevnika, ko govorimo o dnevniku. Primorski dnevnik ima okoli 11.000 naklade, ki je edini dnevnik, tako kvaliteten, da ga lahko berejo na obeh straneh meje. Če govorimo o tednikih na Avstrijskem Koroškem, so ti že manj primerni za branje Slovencev čez mejo, če tako rečem. Zakaj? Ker ni toliko novic, da bi se tam našli. To pa je tisti lokalni moment, ki mora biti absolutno prisoten v lokalnih manjšinskih medijih. Sicer se to poskuša počasi preseči, ampak počasi, težko. Recimo Nedelja in Novice imata v Celovcu 3000 naklade na teden. Imamo Porabje, tednik ima 1100 naklade približno... Meni pa se zdi ta ideja, ki sicer ni nova, je že kar nekaj časa, o skupnih regionalnih uredništvih zelo interesantna, ... in še morda podprti s strani države, izmenjavi novinarjev, odlična. To bi dalo neke rezultate, takoj, ali ne, zdi pa se mi, da je to ena perspektiva, o kateri bi veljalo razmisliti. Morda toliko.

Lokalna novinarka RTV Koper (**Neva Zajc**): ...to mislite to za časopise ali kako?

Danijel Grafenauer: ... govorim o tiskanih medijih. Ta naša raziskava je temeljila predvsem na tiskanih in elektronskih medijih.

Vlado Kotnik: ...se strinjam. To bi lahko bila prihodnost, da se mediji lahko diverzificirajo. Tudi način, kako delajo, da seveda, če je nek časopis lokalni, da ima drugačen pristop kakor morda nek časopis, ki želi biti osrednji, nacionalni. Potem bi bila obravnava tukaj malo drugačna. Se pa vprašamo, ali imamo mi danes še to, da si mediji ustvarijo nek šlif... Nekaj, po čemer si bo lahko bralec, gledalec ustvaril nek odnos ali bo gledal zamejski dnevnik ali primorsko kroniko ali recimo poročila...

Mirjam Muženič: ...jaz mislim, da to že imajo, sicer ne bi preživeli. Vsi vemo, v Primorskem dnevniku kaj lahko pričakujemo, kaj lahko v Primorskih novicah in da v Večerih ne moremo nič pričakovati. To je nujno, v bistvu razmere nas silijo v to. In same medije tiskane, da se tako obnašajo kot se.

Vlado Kotnik: kaj pa pravite na komercialne medije...?

Mirjam Muženič: ...jaz seveda ne odobravam. Človek, ki čuti do manjšine...

Lokalna novinarka RTV Koper (**Neva Zajc**): ...komercialni medij bo o Slovenskem stalnem gledališču v Trstu poročal samo takrat ko bo kriza, ko bo na tem, da se zapre. Mi poznamo obdobje hude krize pred tremi leti. Takrat so bile, saj zame, izredne razmere... Takrat ni bilo nobenega problema, ker čim se pojavi kriza, gorijo vse luči, je treba dirkat vse noči..., kar spali smo tam v glavnem. Od komercialnih medijev jaz ne pričakujem, žalibog je tako v tem prostoru. Nič ne moremo, ker je takšna uredniška politika. Mene nekaj drugega bolj moti pri televiziji Slovenija, moji lastni hiši. Ima izpostavljen regionalni dnevnik. Zakaj ne gre čez mejo, redko. Jaz priznam, ne vidim kaj dosti v tem regionalnem programu... Ne govorim o kroniki. Ne vidim razloga, zakaj pa je to tako težko, to pa je problem nacionalnih medijev.

Mirjam Muženič: ...jaz vidim enako. Zakaj ne bi šel v Trst, Gorico.

Lokalna novinarka RTV Koper (**Neva Zajc**): ...ne vidim razloga, zakaj je to tako težko. To pa je problem nacionalnih medijev... Zato je odgovorna uredniška politika...

Mirjam Muženič: ...in recimo z močnejšimi temami, kot gredo iz osrednjega prostora...

Neznana: ... to je zato, ker se te novice smatra kot zunanja politika... to je nelogično ...vi konkurirate z ostalimi dopisniki po celem svetu, ko umeščate svoje prispevke iz zamejstva, konkurirate z vsemi ostalimi dopisniki iz svetovnih prestolnic...

Lokalna novinarka RTV Koper (**Neva Zajc**): ...očitni je potreben premik v glavah...

Vlado Kotnik: ... to je tisto..., nacionalna hegemonizacija, po eni strani imamo nacije, po drugi strani pa vidimo, da lahko ostajamo zaslepljeni, ustavimo se na mejah, dejansko, ... tudi na simbolni ravni...

Predstavniki UVRSSZ: ... najprej tisti odgovor... Vsaka nova stvar, ki bo pozitivna se bo definitivno podprla... Zame je bistveno vprašanje, ki sta ga vidva izpostavila... Vsak lahko pride do informacije, katero želi... kako sedaj (s čim) ljudi pripraviti, da bodo hoteli priti do konkretne informacije slovenske narodne manjšine... kako se bo to prodajalo... tu sta javni in komercialni medij... komercialni bo predstavil tisto, kar se bo prodajalo, tisti ekonomski vidik, javni pa bo delal po svoji funkciji, ki jo mora opravljati... kako priti do tega, da čimveč ljudi hoče oz. želi priti do te informacije...

....

Peter Sekloča: ... hvala. Mogoče še kakšno vprašanje iz publike?

Neznana: ... jaz bi še nekaj dodala... kako umeščati te vsebine... Vsekakor imeti oddajo, kjer se lahko poglobiš... Čimveč teh vsebin pa bi morali umeščati v redne oddaje...ne vem... ponavadi je na vaših plečih, to, da so gostje v Odmevih, osrednjeinformativnih oddajah, ... gostje in strokovnjaki iz zamejstva, na koncu je odvisno od dopisnika, namesto, da bi bil urednik tisti... tako bi lahko pritegnili pozornost občinstva, da obstaja strokovnjak iz tega področja iz zamejstva...

Mirjam Muženič: ...bančnik iz Trsta, recimo, ki obvlada finančno sceno, evropsko, da ne rečem svetovno.

Neznana: ... stvar koliko znaš prodreti ti kot novinar in koliko ti urednik prisluhne...

Katalin Munda Hirnök: ... če smem... ta oddaja Večerni gost, ob nedeljah... ni namenjena zamejskim Slovencem... in je bila gostja oddaje Marijana Sukičeva, glavna in odgovorna urednica... enkrat januarja... ta oddaja ni namenjena izrecno porabskim Slovencem... ta oddaja ima nek sloves, ljudje jo radi gledajo. In odmevnost nastopa Sukičeve je bila neverjetna, odmevi so bili neverjetno pozitivni,... preko te oddaje, sem prepričana,...so dobili en nov pogled na Porabje...

Mateja Železnikar: ... to je dokaz, kako malo je včasih treba, da se odpre prostor manjšini... da se z nekim drugim pristopom pride do tega... stvar urednikov je, ker odločajo na koncu, kaj gre v neko oddajo...

Lokalna novinarka RTV Koper (**Neva Zajc**): ... Ljubljano center bi morali rešiti... pred dvajsetimi leti je bilo podobno s to regijo... Primorska je bila nula... danes je drugače, imamo univerzo, močne medije...

Mirjam Muženič: ... prav pred kratkim sem za Široki kot - Nedeljska rubrika zunanje politične redakcije... kot je Špela rekla, sodim v zunanje politično redakcijo, baje zelo gledano, v nedeljo s prvim dnevnikom ob 13.00, sem predlagala in je bilo potem tudi sprejeto in sem naredila pogovor z dvema zamejskima fantoma, Simonom in Jašem, ki sta svetovna mladinska prvaka v jadraniu, razred 407... no in recimo v tem prispevku, nono, dedek od enega, ki je bil dolga leta predsednik tega jadranskega kluba Čupa, kjer sta fanta zrasla in sta postala to kar sta, pravi, veste, ko se Tina Maze dobro uvrsti na eni tekmi, mi v zamejstvu podoživljajo in smo veseli in srečni za njo, tukaj pa sta dva fanta svetovna prvaka, pa ni iz Slovenije enega glasu ne... ne vem, če se je potem kaj spremenilo, ko je bilo to objavljeno... štiri minute... Vlado Kotnik: ... Tanja Romano...

Mirjam Muženič: ... Tanja Romano... jaz sem, ne spomnim se pred koliko leti, naredila prispevek, čudovite posnetke, ko ona kotalka... ..ni bilo objavljeno... pred petnajstimi leti ... danes bi verjetno bilo... z odgovorno urednico Ksenijo Horvat Petrovič je posijalo sonce...

Peter Sekloča: ... jaz mislim, da se bližamo koncu... če kdo hoče še kakšen stavek na koncu, bi povabil goste... odprli smo veliko tem... pregledali smo celotno medijsko sfero pri nas, v sosednjih državah..., pogledali različne možnosti, modele za prihodnost, če je še kakšna stvar za zaključek...

Dušan Udovič: ... lahko samo eno stvar... razlika med osrednjim Slovencem, ljubljancem, tudi novinarjem in enim zamejskim novinarjem je ta, morda, da slovenski novinar, osrednji, ne čuti tega problema, kot ga čutimo mi, to je bistvena razlika ... vsi smo kot neki čudaki, tam v zamejstvu, med navednicami... to imamo kot neko preživetveno nujo, ki nas priganja v vsaki stvari, tudi pri novinarstvu je tako... tako, da včasih pričakujemo preveč... strinjam se s tem, kar je rekel Mitja, zakaj bi nas gledali v Sloveniji... pa to je širši problem, ki presega samo medije in to stroko... to je problem tega, kar sem rekel na začetku, to splošno zavedanje tega, da se slovenstvo ne konča na bivši meji, da je širše, se je znižalo v novi slovenski državi. To je dejstvo. Kot medijski človek si postavljam vedno vprašanje, kako to izboljšati... Mislim, da vsi, ki smo pripadniki manjšine razmišljamo podobno iz tega vidika... ponavljam pa, da dejstvo, da smo tule v Kopru ni slučaj, da pobuda pride od tukaj... tukaj ta problem ne obstaja, ker se poznamo že desetletja, ... razmišljamo drugače... to je problem osrednje Slovenije...

Mateja Železnikar: ... lahko jaz eno pripombo, ko ste omenili problem osrednje Slovenije... ampak številčnost občinstva pa kaže, da temu ne pritegne najbolj, ne vem ali zato ker ni problema...

Lokalna novinarka RTV Koper (**Neva Zajc**): ... Medije zanima predvsem aktualnost... Mene skrbi, da imamo tukaj fakulteto in da študentov ni...

Karmen Medica: ... so obveščeni, ampak izpiti so tukaj...če bi bilo marca, bi bilo morda polno...

Vlado Kotnik: ... trideset sem jih danes imel, ki sem jim rekel, da danes morajo priti...

...

Danijel Grafenauer: ... prepričan sem, Mateja, da jih v Ljubljani ne bi bilo več...

Mirjam Muženič: ... v Narodnem domu pa ja... jaz pa sem prepričana, v Narodnem domu bi jih bilo več...

Mateja Železnikar: ... tudi najbrž v Celovcu, bi jih bilo več...

...

Peter Sekloča: ... hvala vsem...